T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SÖZLÜ KÜLTÜRDEN YAZILI KÜLTÜRE GEÇİŞ BAĞLAMINDA HACI BEKTAŞ VELİ VELÂYETNÂMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

NİMET KARAGÖZ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

KASTAMONU 2021

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SÖZLÜ KÜLTÜRDEN YAZILI KÜLTÜRE GEÇİŞ BAĞLAMINDA HACI BEKTAŞ VELİ VELÂYETNÂMESİ

NİMET KARAGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

Aralık - 2021
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Nimet KARAGÖZ

ÖZET

YÜKSEK LISANS TEZI

SÖZLÜ KÜLTÜRDEN YAZILI KÜLTÜRE GEÇİŞ BAĞLAMINDA HACI BEKTAŞ VELİ VELÂYETNÂMESİ

NİMET KARAGÖZ

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

Bu çalışmada Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'ndeki sözlü kültür unsurları ele alınmıştır. Velâyetnâme, sözlü kültür ortamında doğan menkıbelerin Hacı Bektaş Velî'nin vefatının ardından yazıya geçirilmesiyle meydana gelen bir metindir. El yazması dönemi eseri olan Velâyetnâme'de sözlü kültür ortamı icra özelliklerinin devam edip etmediğini, sözlü anlatı geleneğinin yazılı anlatıyı etkileyip etkilemediğini tespit etmek bu tezin amacıdır. Çalışma "Giriş" ve üç bölümden oluşmaktadır. "Giriş" bölümünde sözlü ve yazılı kültür ortamları, kültür ortamı olarak tekkeler üzerinde durulmuş, Hacı Bektaş Velî ve Velâyetnâme hakkında da bu bölümde bilgi verilmiş, Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi ile ilgili kitap, makale, bildiri ve tezler de burada ele alınmıştır. "Velâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî'de Sözlü Kültür Unsurları" adlı bölümde ise eserdeki sözlü kültür ortamı icra unsurları tespit edilmiştir. Bu unsurlar "Dış Özellikler" ve "Sözlü İcra Unsurları" olarak iki başlıkta incelenmiştir. Çalışma "Sonuç" ve "Kaynakça" ile tamamlanmıştır. Sözlü kültürün ardından şekillenen yazılı kültür ile birlikte anlatım biçimlerinin değişmeye başladığı yapılan çalışmalarla ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte bu değişim kısa sürede ve çok kolay gerçekleşmemiştir. Matbaanın kullanılıp yaygınlaşmaya başladığı zamana kadar olan el yazması döneminde sözlü icra özellikleri yazılı anlatıda kendini hissettirmiştir. İlk dönem yazılı metinleri sözlü kültür ortamında teşekkül eden metinleri kaydetme işlevi de görmüş, sözlü kültüre has özellikler yazılı kültürde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu çalışmada yazılı kültür ortamının ürünü olan Velâyetnâme'de sözlü kültür ortamı anlatı özelliklerinin devam ettiği, sözlü anlatı geleneğinin yazılı anlatıyı etkilediği görülmüştür. Metinde "sayfa düzeni, sayfa üzerine eklemeler, , yazım hataları ve karalama, sözcüklerin yakın ve gelişigüzel yazılması, şekil ve işaretler, mürekkep farklılıkları, bölümler/başlıklar, sözlü kültür ortamları, sözlü icra bağlamıyla ilgili kavramlar, ayrıntı vermeme, bağlaçlar, tekrar, kalıp ifadeler, ara söz, epitetler, atasözü ve deyimler, besmele ve dua-beddua, yeminler, selamlaşma, nasihat ve tavsiye, seslenme ve hitap, diyalog, soru-cevap ve efsaneler" tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Hacı Bektaş Velî, Velâyetnâme, sözlü kültür, yazılı kültür.

Aralık 2021, 261 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

HACI BEKTAŞ VELİ VELÂYETNÂME İN THE CONTEXT OF TRANSİTON FROM ORAL TO WRİTTEN CULTURE

NIMET KARAGÖZ

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
SUPERVISOR:ASSOCİATE PROFESSOR GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

In this study, we discussed the verbal culture elements in Hacı Bektaş Velî Velâyetnâme. Velâyetnâme was formed by the writing of the legends formed in the oral culture environment after the death of Hacı Bektaş Velî. The aim of this thesis is to determine whether the performance characteristics of the oral culture environment continue in Velâyetnâme, which is a manuscript period work, and whether the oral tradition affects the written narrative. The study consists of "Introduction" and three parts. In the "Introduction" section, information is given about oral and written cultural environments and dervish lodges. İn this section, information is given on Hacı Bektaş Velî and Velâyetnâme. And books, articles, papers and theses about Hacı Bektaş Velî Velâyetnâme were examined. In the section titled "The Elements of Oral Culture Detected in the Velayetname of Hacı Bektaş Velî", the elements of oral culture in the text were determined. These elements are examined under two headings as "External Features" and "Oral Performance Elements". The study was completed with "Conclusion" and "References". It has been revealed by research that the forms of expression started to change with the written culture that was shaped after the oral culture. However, this change did not happen quickly and easily. Until the printing period, the oral tradition was reflected in the written narrative in the manuscript period. The first period written texts also served to record the texts formed in the oral culture environment, and the features of the oral culture continued to exist in the written culture. In this study, it has been seen that the narrative features of the oral culture environment continue in Velâyetnâme, which is a written culture text, and the oral narrative tradition affects the written narrative. This effect has been detected in non-text items, page layout, additions, typographical errors and scribbles, close and random writing of words, shapes and signs used, ink differences, chapters/titles; oral culture environments, verbal performance concepts,not giving details, conjunctions, repetitions, formal expressions, digression, epithet, proverb-idiom, basmala, prayer-curse, oath, greeting, advice, calling and addressing, dialogue, question and answer, legends were detected in terms of style.

KEYWORDS: Hacı Bektaş Velî, Velâyetnâme, oral culture, written culture.

December 2021, 261 Page

TEŞEKKÜR

Son yıllarda sözlü kültür ve yazılı kültür arasındaki etkileşim üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Temenni, bu tür çalışmaların artması ve iki kültür arasındaki etkileşimin tespit edilerek ortaya konmasıdır. Bu tezde; Velayetname'nin en eski nüshası olan H. 1034 (M.1624) yılında Ali Çelebi tarafından çoğaltılan "Velâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî" adlı nüsha ele alınmış olup bu nüsha üzerine Hamiye Duran ve Dursun Gümüşoğlu tarafından hazırlanan yayın esas alınmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 2021 yılı, Hacı Bektaş Velî'nin vefatının 750. yıl dönümü olması sebebiyle, anma ve kutlama yıl dönümleri arasına alınmıştır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile 2021 yılı "Hacı Bektaş Velî Yılı" olarak ilan edilmiştir. Bu yılın Hacı Bektaş Velî yılı olması bu çalışma adına önemlidir.

Çalışma süreci boyunca, sabır ve özveri göstererek bilgi ve birikimiyle yolumu aydınlatan Sayın Tez Danışman Hocam Doç. Dr. Gülten KÜÇÜKBASMACI'ya sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

NİMET KARAGÖZ

Kastamonu, 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
GÖRSELLER DİZİNİ ..... **ix**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xii**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Sözlü ve Yazılı Kültür Ortamları 1
1.2 Kültür Ortamı Olarak Tekkeler 13
1.3 Hacı Bektaş Velî ve Velâyetnâme 15
1.3.1 Hacı Bektaş Velî: Hayatı ve Eserleri 15
1.3.1.1 Hayatı 15
1.3.1.2 Eserleri 17
1.3.2 Velâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî 19
1.4 Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar 33
1.4.1 Kitaplar 33
1.4.2 Makaleler 38
1.4.3 Bildiriler 50
1.4.4 Tezler 58
2. YÖNTEM **67**
3. VELÂYETNÂME-İ HÜNKÂR HACI BEKTAŞ VELÎ'DE SÖZLÜ KÜLTÜR UNSURLARI **69**
3.1 Dış Özellikler 69
3.1.1 Sayfa Düzeni 70
3.1.2 Sayfa Üzerine Eklemeler 75
3.1.3 Yazım Hataları ve Karalama 87
3.1.4 Sözcüklerin Yakın ve Gelişigüzel Yazılması 91
3.1.5 Şekil ve İşaretler 93
3.1.6 Mürekkep Farklılıkları 96
3.1.7 Bölümler/Başlıklar 121

3.2 Sözlü İcra Özellikleri 130
3.2.1 Sözlü Kültür Ortamları 131
3.2.2 Sözlü İcra Bağlamıyla İlgili Kavramlar 134
3.2.3 Sözlü İcrada Ayrıntı Vermeme 153
3.2.4 Bağlaç Kullanımı 155
3.2.5 Sözlü İcrada Tekrar 159
3.2.6 Kalıp İfadeler 168
3.2.7 Ara Sözler 183
3.2.8 Epitetler 191
3.2.9 Atasözü ve Deyim 199
3.2.10 Besmele ve Dua-Beddua 204
3.2.11 Yeminler 211
3.2.12 Selamlaşma 212
3.2.13 Nasihat, Tavsiye 215
3.2.14 Seslenme ve Hitap 217
3.2.15 Diyalog 223
3.2.16 Soru ve Cevap 230
3.2.17 Efsaneler 236
4. SONUÇ 239
KAYNAKLAR 243

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1.....71
Görsel 1.2.....71
Görsel 1.3.....72
Görsel 1.4.....72
Görsel 1.5.....73
Görsel 1.6.....73
Görsel 1.7.....74
Görsel 1.8.....74
Görsel 2.1.....76
Görsel 2.2.....76
Görsel 2.3.....77
Görsel 2.4.....77
Görsel 2.5.....77
Görsel 2.6.....78
Görsel 2.7.....78
Görsel 2.8.....79
Görsel 2.9.....79
Görsel 2.10.....80
Görsel 2.11.....80
Görsel 2.12.....80
Görsel 2.13.....81
Görsel 2.14.....81
Görsel 2.15.....81
Görsel 2.16.....82
Görsel 2.17.....82
Görsel 2.18.....82
Görsel 2.19.....83
Görsel 2.20.....83
Görsel 2.21.....83
Görsel 2.22.....84
Görsel 2.23.....84
Görsel 2.24.....84
Görsel 2.25.....85
Görsel 2.26.....85
Görsel 2.27.....85
Görsel 2.28.....86
Görsel 2.29.....86
Görsel 3.1.....88
Görsel 3.2.....88
Görsel 3.3.....89

Görsel 3.4.....89
Görsel 3.5.....89
Görsel 3.6.....90
Görsel 3.7.....90
Görsel 3.8.....90
Görsel 3.9.....91
Görsel 3.10.....91
Görsel 4.1.....92
Görsel 4.2.....93
Görsel 5.1.....94
Görsel 5.2.....95
Görsel 5.3.....95
Görsel 6.1.....96
Görsel 6.2.....97
Görsel 6.3.....97
Görsel 6.4.....97
Görsel 6.5.....98
Görsel 6.6.....98
Görsel 6.7.....98
Görsel 6.8.....99
Görsel 6.9.....99
Görsel 6.10.....100
Görsel 6.11.....100
Görsel 6.12.....100
Görsel 6.13.....101
Görsel 6.14.....101
Görsel 6.15.....101
Görsel 6.16.....102
Görsel 6.17.....102
Görsel 6.18.....102
Görsel 6.19.....103
Görsel 6.20.....103
Görsel 6.21.....103
Görsel 6.22.....104
Görsel 6.23.....104
Görsel 6.24.....104
Görsel 6.25.....105
Görsel 6.26.....105
Görsel 6.27.....105
Görsel 6.28.....106
Görsel 6.29.....106
Görsel 6.30.....106
Görsel 6.31.....107
Görsel 6.32.....107
Görsel 6.33.....108
Görsel 6.34.....108

Görsel 6.35.....108
Görsel 6.36.....109
Görsel 6.37.....109
Görsel 6.38.....110
Görsel 6.39.....110
Görsel 6.40.....110
Görsel 6.41.....111
Görsel 6.42.....111
Görsel 6.43.....111
Görsel 6.44.....112
Görsel 6.45.....112
Görsel 6.46.....112
Görsel 6.47.....112
Görsel 6.48.....113
Görsel 6.49.....114
Görsel 6.50.....114
Görsel 6.51.....115
Görsel 6.52.....115
Görsel 6.53.....115
Görsel 6.54.....116
Görsel 6.55.....116
Görsel 6.56.....117
Görsel 6.57.....117
Görsel 6.58.....117
Görsel 6.59.....117
Görsel 6.60.....118
Görsel 6.61.....119
Görsel 6.62.....119
Görsel 6.63.....120
Görsel 6.64.....120
Görsel 6.65.....120
Görsel 7.1.....122

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

bk. **:** Bakınız
s. **:** Sayfa
v. **:** Varak
vb. **:** Ve benzeri
vd. **:** Ve diğerleri
vs. **:** Vesaire

1. GİRİŞ

1.1 Sözlü ve Yazılı Kültür Ortamları

İnsanlık tarihinin en eski iletişim biçimi sözlü iletişimdir. Sözlü iletişim içerisinde toplumlar zamanla kendi kültür ortamlarını oluşturmuşlardır. Sözlü kültür ortamlarında da sözlü geleneğe ait masal, destan, efsane, menâkıp atasözü, fıkra, bilmece, mâni vb. ürünler meydana gelmiştir. Zaman içerisinde insanoğlu yazıyı keşfetmiş, sözlü gelenek çeşitli sebeplerle yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Böylece yazılı kültür ortamı ortaya çıkmıştır. Bu iki kültür ortamı daima birbiriyle az ya da çok etkileşimde bulunmuştur. Yazının henüz yeni tanındığı dönemlerde yazarlar, bu yeni geleneğe hâkim olmadıkları için sözlü gelenekten fazla yararlanmışlardır. Yazının ilk döneminde daha çok sözlü gelenekte var olan ürünler unutulma kaygısı ve geleceğe aktarma amacıyla kaydedilmiştir. Menakıpnameler de bu şekilde ortaya çıkan eserlerdir. Bu çalışmada, ele alınan metin yoluyla yazılı metin üzerinde sözlü kültürün etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

Neil Postman (2018, s. 20) kültürden "kültür sözün eseridir. Bununla birlikte resimden hiyeroglife, alfabeden televizyona kadar her iletişim aracıyla yeniden yaratılır" şeklinde bahseder. Sözlü kültür birden, kendi kendine oluşmamıştır. Bu kültür, asırlar boyunca, toplumların yaşadığı çeşitli hadiseler sonucu oluşmuştur. Sözlü geleneğin oluşmasında tarihî olayların etkisi büyüktür. Bazı olaylar ya tarihe kayıt düşürülür ya da belleğe kaydedilirdi. Siyasal, toplumsal ve ekonomik olaylar sözlü kültür ortamında yaşardı. Tarihî olaylar toplum içerisinde etkiler bırakırlar ki bu etki, sözlü kültür ürünlerinin oluşmasına yardımcı olurdu (Ersoy, 2004). Bunun yanı sıra sözlü kültür sadece toplumu ilgilendiren olayları değil aynı zamanda kişinin dünya görüşünü, fikrini, inançlarını vb. aktarmasını sağlayan bir iletişim ortamıdır. Aynur Koçak (2005, s. 275) sözlü kültür ortamını "bir toplumun üyelerinin yüz yüze ve sese dayalı olarak iletişim kurdukları, kulaktan kullağa sözlü olarak aktardıkları kültür ortamı, sözlü kültür ortamıdır. Bu kültür ortamı canlı iletişime dayalıdır. Değerler, inançlar, dünya görüşleri sözlü gelenek yoluyla dile getirilir ve aktarılır" şeklinde ifade eder.

Özkul Çobanoğlu (1996, s. 182) sözlü kültür ortamını “insanların yazı, matbaa ve elektrik gibi ses ve sözü mekâna bağlayan teknolojiler kullanmaksızın yüz yüze ve sese dayanarak iletişim kurduğu ortama sözlü kültür ortamı diyoruz” şeklinde tanımlamaktadır. Böylece sözlü kültür ortamında oluşan anlatılar bir mekâna bağlanmaksızın dilden dile, kulaktan kulağa aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Sözlü kültürü “Toplulukların yaşam alışkanlıklarını her durumda yeniden icat ederek birbirlerine bağlanmak için sürdürdükleri her türlü ortak sözel etkinlik” olarak tanımlayan Eser Köker, sözlü kültürün içeriğini şöyle belirtir:

> Bu bağlamda sözlü kültür hangi tür içeriklere sahiptir diye baktığımızda yazıyla tanışıklığı sınırlı olan eski zamanların masallarını, destanlarını, hikâye anlatıcılarını, konuşmayı öğreten hocaların, sözcükleri doğurtarak insanları iyi yurttaş kılmayı amaçlayan sofistlerin çabalarını, adli, politik ve şölensel akıl yürütmelerin retoriğini, konuşmanın devlet yönetimindeki önemini keşfetmenin tarihini, ilk yazıya dökülen söylevleri, burjuvazinin konuşmayı standartlaştırma yönündeki büyük adımlarını, araçsallaşan konuşma biçimleri ile akıla dayalı konuşmanın teknik bir sorun hâline getirilişini, kadınların ve bütün diğer doğal farklılıkları örgütleyen politik hareketlerin konuşmalarının engellenmesini ve bu engelleme biçimlerine direnmeyi içeren yeni yurttaş katılımının değişen söylemler içindeki karşılıklarını sözlü kültürün alanı içine dâhil edebiliriz (2010, s. 19).

Yukarıda belirtildiği gibi sözlü kültürün içeriği oldukça geniş olup yaşama ve topluma dair her konuyu kapsayabilmektedir. Sözlü geleneğin yapısı dinamik olup değişen, gelişen, yeni gelenekleri oluşturabilen veya bir geleneği yok eden bir yapıdır (Yıldırım, 1998). Dinamik yapıda olan sözlü gelenek, bu sebeple yüzyıllardır bulunduğu çağa ayak uydurarak devam etmiştir. Sözlü gelenekteki yayılmada, kaynağı isterse yazılı olsun, değişir olma niteliği söz konusudur (Oğuz, 2003). Sözlü gelenek, değişim ve dönüşümler geçirerek varlığını sürdürmekte ve gerek sözlü kültür gerek yazılı kültür gerek elekronik kültür ortamlarında varlığını sürdürmektedir.

Walter J. Ong (2010, s. 23-24) “iletişimin yalnız konuşma dilinde olduğu ve yazı ile matbaanın olmadığı döneme ‘birincil sözlü kültür’; telefon, radyo, televizyon vb. elektronik araçların sözlü niteliği önce yazı ve metinden çıkıp daha sonra konuşma diline dönüştüğü dönemi ise “ikincil sözlü kültür’ dönemi” olarak adlandırmıştır. Bu

iki kültür ortamı da birbiriyle ilişki hâlindedir. Burada çalışma gereğince konu dâhilinde olan birincil sözlü kültür ortamıdır. Birincil sözlü kültüre ait olan sözlü gelenek, bu kültüre ait olmayan yazılı bir metinde incelenecektir.

Yazının icadı ve kullanım alanlarının genişlemesiyle birlikte sözlü kültüre ait anlatılar yazı aracılığıyla kaydedilmeye başlanmıştır. Süreç hızlı gelişmemiş, sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş bir anda olmamıştır. Bu geçiş zaman içerisinde, iki kültür ortamının birbirleriyle etkileşimi hâlinde gerçekleşmiştir. İlk olarak yüz yüze iletişim sayesinde sözlü kültür ortamı oluşmuş; daha sonra sözün yazı aracılığıyla mekâna bağlanması ve teknolojideki gelişmelerle birlikte yazı gelişmiş, böylece bilginin saklanması ve iletilmesindeki meydana gelen değişikliklerle yazılı kültür ortamı şekillenmiştir (Küçükbasmacı, 2009). Burada ifade edildiği gibi sözlü kültür ortamı iletişim sonucu; yazılı kültür ortamı ise sözün mekâna bağlanması sonucu oluşmuştur. Zaten var olan sözlü kültür ile yazının etkileşimi, yazılı kültür ortamına geçişi sağlamışır. Yazı, söz iletişimine yarı kalıcı bir biçim vermiş; söylemin farklı açıdan incelenmesine olanak vermiştir (Goody, 2011).

Paul Connerton (2019)'a göre sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş bedenleştirme pratiğinden kaydetme pratiğine geçiştir. Bedenleştirme pratiği, topluma ait olan sözlü gelenektir çünkü iletişim kişinin konuşma, jest ve mimiklerini vb. kapsar. Kaydetme pratiği ise yazının kaydetme özelliğinden ötürü yazılı kültür ortamına verilen addır. Şinasi Tekin ise yazıya geçişi "konuşulan dilin kelimelerini belli işaretlerle tespit edebilme imkânı" olarak belirtir ve yazının gelişimini şöyle açıklar:

> Konuşulan dilin kelimelerini belli işaretlerle tespit edebilme imkânına ilk defa ortaya atan millet bilindiği gibi Sümerlerdir. M.Ö. dördüncü binde Sümerler, düşünce ve nesneleri tabiattan alıp olduğu gibi resmetmek suretiyle tabletler üzerine kaydetmişlerdir. Mesela "güneş" kelimesi için bir güneş resmi çizilmiş; "doğmak" fiilini ifade etmek için ise ufukta görünen ufak bir güneş resmi yapılmıştır. Bunlara "İdeogram" veya "Piktograf" denir. Zamanla bu resimler resim olmaktan çıkmışlar, üsluplaşmışlar ve nihayet kısa, muhtelif çizgi ve çizgi grupları hâline dönüşmüşlerdir. İlk bakışta yazının böyle basite indirgenmiş olması öğrenmeyi kolaylaştıracak imiş gibi görünüyorsa da durum tam tersi olmuş, yazı üsluplaştıkça işaretler çoğalmış, bini bulmuştur. Bu arada Sümer dili dışındaki Sami dilleri konuşan kavimlerde "Çivi yazısı" dediğimiz bu yazıyı kendi dillerine tatbik etmeye başlamışlardır (1993, s. 11).

Yukarıda ifade edildiği gibi yazı “konuşulan dilin kelimelerini belli işaretlerle tespit edebilme imkânı” sağlamaktadır. “Yazı, konuşmayı bir nesnel bağlaşıklıkla sunacak biçimde tasarlamıştır” (Goody, 2011, s. 113). Bir nevi, yazının özünde sözlü kültür yer almaktadır denilebilir. Aynı zamanda yazı birden bire oluşmamış, çeşitli toplumlarda çeşitli aşamalar katederek ilerleme ve yaygınlaşma göstermiştir. Yazının bu yolculuğunda sözlü gelenek de yer almıştır. Dursun Yıldırım, sözlü ve yazılı kültürün etkileşiminden şu şekilde bahseder:

> Bir milletin hayatında kültürü meydana getiren gelenekler iki ortam içinde teşekkül eder. Bunlardan ilkine, sözlü ortam, diğerine yazılı ortanı adlarını veriyoruz. Başlangıçta, millet hayatında yer alan bütün gelenekler, sözlü ortam eseridir. Bu ortam içinde meydana gelen gelişmeler ve değişmeler, yazılı ortamın doğmasına zemin hazırlamıştır. Böylece, millet hayatını tanzim eden ve bütünlüğünü koruyan geleneklerde, gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte bir genişleme olmuştur. Çoğu zaman yazılı ortam geleneklerinin, zaman içinde sözlü ortam geleneklerini azalttığı, ya da tamamen yok etmeye başladığı düşünülür. Oysa bunların her ikisi de daima hayatımızda beraber yaşam aktadırlar ve birbirlerinin tecrübelerinden yararlanmaktadırlar (1998, s. 82).

Burada da görüldüğü gibi sözlü gelenekteki değişim ve gelişmeler yazının doğmasına zemin hazırlamıştır. İki kültür ortamı ve aralarındaki etkileşim varlığını yüzyıllardır devam ettirmektedir.

Ong (2010), yazının sözü mekâna bağladığını ve dilin gücünü pekiştirerek düşüncenin yapısını değiştirdiğini belirtir. Bir metni okumak o metni sesi dönüştürmektir. Dolayısıyla yazı hiçbir zaman sözlü nitelikten bağını koparmamaktadır. Sözlü anlatım yazıdan binlerce yıl önce de varlığını göstermekteyken yazı, sözlü anlatım olmaksızın hiçbir zaman var olamazdı.

Üçüncü (2004b, s. 4)’nün belirttiği üzere “yazının ortaya çıkmasından sonra ilk dönem yazılı eserler, sözlü geleneğin taşınması şeklinde oluşturulmuştur. Destanlar, masallar, halk hikâyeleri, menkıbeler vb. buna örnektir.” Bu sözlü geleneğe ait ürünler derlenerek yazılı metin hâline getirilmiştir. Böylece Goody’nin (2018) ifade ettiği gibi birçok erken dönem yazılı metinleri konularını sözlü kültürden edinmiştir.

Menakıpnameler de sözlü kültürde var olan, veliler etrafında gelişen menkıbelerin toplanarak yazıya geçirilmesiyle oluşturulan eserlerdir.

Daha sonraki yıllarda ise yazı, sözlü geleneğin etkisiyle karmaşık aşamalar izleyerek yeni maddi tekniğe bürünmüş, burada yol alarak geliştirmiştir. Raymond Williams'a göre yazının evrimleşme aşamaları şöyledir:

> (i) Sözel anlatımın ve geleneğin hâlâ önde geldiği toplumlardaki destekleme ve kaydetme işlevinden, (ii) bu işlevin, sözel gösterimi sağlamak için yazılı anlatımla kaynaştığı bir aşamadan ve (iii) sadece okunmak için yazılmış anlatımın yer aldığı bir ilerdeki aşamadan geçerek, (iv) bütün anlatımların adeta sessizce okunduğu ve en azından bu nedenle de "edebiyat" şeklinde genelleştirildiği daha sonraki ve çok bildik bir aşamaya gelmiştir (1993, s. 93).

Yazı, ilk olarak sözlü anlatıları kaydetme işlevindeyken zaman içerisinde gelişerek bir edebiyat oluşturmuştur. Bu süre içerisinde yazılı metinlerde sözlü geleneğin etkisi zayıflasa da tamamen bir yok oluştan bahsedilmemelidir. Yukarıda da bahsedildiği gibi yazı bir anda şimdiki hâlini almamış, kullanım şekillerinde aşamalar göstermiştir. Bir teknoloji olan yazı önce el yazması, taş basma ve son olarak da matbaa hâlinde ilerlemiştir (Koçak, 2005). Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte Babil yazısı, Eski Yunan alfabesi ve Batı Avrupa'daki matbaanın gelişmesi etkili olmuştur. Bütün toplumlarda yazılı kültür öncesi var olan kültür sözlü kültürdür. Sözlü kültürden yazıya geçiş kademeler hâlinde ilerlemiştir. Önce yazı icat edilmiş daha sonra sırasıyla yazı malzemesi gelişmiş ve yaygınlaşmış, alfabe gelişmiş, kitaplar te'lif edilmeye başlanmış ve son olarak matbaa kullanılmıştır. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte toplumların yazıyla tanışması çeşitli sebeplerden ötürü farklı zamanlarda olabildiği gibi eş zamanlı da olabilmiştir (Çiftçi, 2016).

Yazılı metin olan Odessa ve İlyada destanlarından yola çıkarak sözlü icra ortamını inceleyen "Sözlü Kompozisyon Teorisi"nin ortaya çıkma sebebi olarak bilinen "Homer Meselesi", Homer adlı ozana ait kabul edilen Odessa ve İlyada destanlarının aslında sözlü kültür ortamının ürünü olup olmadığını anlamaya çalışılmasıdır. Bu destanların aslında savaş zamanından kalma yazılı şiirler olmayarak daha eski zamanlardan kalma şiirlerin hatırlanarak bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu ve

şiirlerdeki uyumsuzlukların bu sebeple ortaya çıktığı şeklinde ortaya atılan görüştür. Böylece Milman Parry, bu konu üzerine çalışmalara başlamış, Yugoslavya'ya giderek sözlü gelenek üzerine incelemeler yapmıştır. Onun öğrencisi Albart Lord da bu çalışmalara devam etmiştir. Böylece sözlü geleneğin uzun yıllar boyunca halkın hafızasında nasıl kaldığı üzerine tespitlerde bulunmuşlardır. Bu tespitler kalıp ifadeler, taklit, tekrarlar vb.dir (Çobanoğlu, 2018). Böylece yazı öncesi döneme ait, uzun şiirlerin bile, sözlü gelenekte halkın hafızasında aktarılabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yazının ilk dönemlerinde henüz matbaa icat edilmemişken karşımıza el yazmaları çıkar. El yazmaları matbaanın icat edilmediği dönemde bizzat kişi tarafından el yazısıyla yazılan eserlerdir. Bu eserler genellikle sözlü gelenekte zaten bulunan anlatıların yazıya geçirilmesiyle meydana gelmişlerdir. Henüz yazı ile yeni tanışmış insanlar yazılı kültürün özelliklerine pek hâkim değildiler. Dolayısıyla el yazmalarında sözlü kültüre ait birçok özelliğe rastlanır.

Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte, iki kültür ortamı arasındaki etkileşimin en güzel örneklerinden birisi de cönklerdir. Ali Duymaz (2016, s. 111) "yazılı kültür ürünlerinin baskısıyla kaybolduğu gözlemlenen sözlü mirasın bir şekilde korunmak için yazıya geçirilmesiyle cönklerin oluştuğunu" belirtir. Sözlü kültür anlayışı ile kaleme alınan cönkler yazılı kültür ürünleri hâline gelmiştir. Tuğçe Erdal (2016, s. 62-63) ise "sözlü kültürün bir takım emarelerini hâlâ bünyelerinde barındıran bu yazılı kültürün ürünleri sözlü ve yazılı kültür arasında kalarak "araf" sayılabilecek bir konumda durmaktadır. Sözlü kültürün hissedildiği yazılı metinler olarak cönkler, sözlü geleneğe dayalı ürünlerin aktarım aracıdır" şeklinde ifade etmektedir. Aynı şekilde menakıpnameler de velinin anlatılarını kaydedip korumak, aktarmak amacıyla yazıya geçirilmesiyle oluşmuş eserlerdir. Sözlü ortamlardan, çeşitli kaynak kişilerden derlenip toparlanarak yazıya geçirilen bu eserlere sözlü kültürün etkileri yansımış olmalıdır. Bu yansıma, yazarın yazıya hâkim olmasına veya okur-yazarlık durumuna ve eserin yazıldığı döneme göre değişmektedir. Yukarıda da söylendiği gibi Osmanlı dönemi sözlü kültürün hâkim olduğu bir dönemdir. İncelenen *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* de 17. yüzyılda başka nüshadan kopya edilmiş bir metindir. Asıl metin, çeşitli kişilerden derlenip toplanarak yazıya geçirildiği için

sözlü kültür özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Zaman içerisinde yazı geliştikçe bu yansıma azalmaya başlamış fakat etkisini tamamen kaybetmemiştir. Ong, el yazmalarındaki sözel etkiyi şöyle belirtmektedir:

> El yazması devrinde kitap, konuşma anında ortaya çıkan sözlü yapıt, bir tür sözce olma niteliğini henüz kaybetmemiş, henüz nesneleşmemişti. Kitaplara ne kapak sayfası, hatta ne de başlık verildiğinden baskı öncesi dönemdeki el yazması kitaplar, metin ilk kelimelerine göre kataloglanıyordu… Ortaçağdaki elyazmalarındaysa başlık sayfası bulunmuyor, bunun yerine metin, tıpkı iki kişi arasındaki bir konuşma gibi, okura yönelik bir ifade ile başlıyordu; "Sevgili okur, elindeki kitap, şu kişinin yazdığı yapıttır…" Burada etkisini gösteren sözlü mirastır, çünkü sözlü kültürün öykülere ya da diğer geleneksel anlatılara kendine has bir gönderme yöntemi olsa bile etiketimsi başlıklar sözlü kültürde pek kullanılmazdı (2010, s. 149).

El yazmaları bir tür sözlü yapıt özelliğini taşımaktadır. Sözlü kültürde kapak sayfası ve başlık yerine okuyucuya hitap, seslenme vardır. Bu özellikler sözlü kültürün etkisini açıkça gösteren örneklerdir. Bununla birlikte el yazması metinler işitsel-dokunsaldır ve bütün duyguların katılımını sağlar (Mcluhan, 2020). Sözlü kültürde de işitsellik ve duyguların katılımı ön planda olduğu için iki kültür arasındaki etkileşim ortadadır.

Yazılı ve sözlü kültür ortamı etkileşiminin başlıca örneklerinden birisi olan cönklerin içinde yer alan farklı özellikler göz önünde bulundurulduğunda cönklerin elden ele geçtiği söylenebilir. Bu özelikler farklı yüzyıllara ait şiirlerin bulunması, yazar, yazı ve imlâ farklılıklarıdır (Erdal, 2016). El yazması metinlerde de bu özellikler kendisini göstermektedir. Böylece bu metinler müdahaleye açık bir metin hâline gelerek sabit olmaktan çıkmış, sözlü kültür ortamının dinamik yapısını barındırmıştır.

Küçükbasmacı (2019b, s. 806), el yazmasında sözlü kültürün etkisinin olmasının bir diğer sebebini "el yazmalarının çoğaltma işleminin zahmetli ve güç olup bu kitapların pahalı olmasıdır. Bu sebeple onlara ulaşmak zordu. Bu da insanların el yazmasını okuma yerine dinlemesine yol açtı" şeklinde ifade etmektedir. Böylece el yazması döneminde okuma biçimleri bağlam ve okuyucu tiplerine bağlı olarak şekillenmiştir. El yazmasına ulaşmak zor olduğundan, bu kısıtlılık, kitabı okuma

yerine dinleme yoluyla bir ölçüde aşılmış oldu. Bu da bir taraftan yazının sözel düşünme biçimlerini etkilemesine yol açarken diğer taraftan yazılı metin üzerinde sözlü geleneğin devamını sağladı (Küçükbasmacı, 2021). Goody, eski okur-yazar kültürlerde yazılı malzemeye doğrudan ulaşmayı kısıtlayan üç engelden bahseder ve şu şekilde açıklar:

> Birincisi teknolojiktir; el yazması kullanan bir kültürde kitapların kopyası çok az ve pahalıdır. Çünkü o dönemde bunlar ancak kopyalayanların uzun ve zahmetli çalışmalarıyla çoğaltılabiliyordu. Daha sonraları bunlara erişim, okuma yerine dinleme nedeniyle daha kolaylaştı, ta ki basım yoluyla toplu erişim oluncaya kadar bu şekilde devam etti. İkincisi; yazılı malzeme olmadan sesli okuma şansı yoktur ki bu işlem öğrencinin soru sorabilmesini ve böylece öğrenme fırsatlarını geliştirmesi demektir. Üçüncüsü ve en önemlisi okuyarak aktarma işlemi sürecinde kontrole elde tutarak işimizi daha güvenli kılarız (2013, s. 152).

Tüm bu bahsedilen sebeplerden dolayı yazının ilk dönemlerinde, el yazması geleneği mevcutken, sözlü kültür etkisini kaybetmemiş; yazıyla birlikte varlığını sürdürmüştür. El yazmalarına göre matbaa kültürü ile sözlü kültür arasında uzaklaşma söz konusudur. Matbaa ile artık kitaplar kolay çoğaltılabilmiş ve yaygınlaşmıştır. Basılı kitap 16. yüzyılın başına kadar el yazmasına bağlı kaldı. Bu dönemlerde basılı kitaplar biçimlendirilme, yazım ve görünüşte el yazmasını taklit etmiştir; kitabın bitmesi için bir insan elinin değmesi gerektiği düşüncesi söz konusuydu (Chartier, 1998). Daha sonraki yüzyıllarda matbaanın gelişmesiyle bu özellikler değişmiştir. Bizde ise matbaa daha geç faaliyete geçtiği için etki daha ileriki dönemlere kadar devam etmiştir.

Mehmet Kalpaklı (2010, s. 85) “Osmanlı kültürünün özünde yazılı bir kültür olmadığını, sözel okuryazarlardan oluşan bir kitleye hitap ettiğini ve Osmanlı kültürünün yazılı kısmının sınırlı bir çevresinde kaldığını” belirtir. Osmanlı kültüründe okuma daha çok sesli yapılmaktaydı. Metin okunur, ezberlenir ve dinleyiciye aktarılırdı. Bu benzerlik ise yazılı kültür ortamında da henüz sözlü gelenekteki icra ediş tarzından tamamen kopulmadığının ve bir şekilde devam edildiğinin göstergesidir. Ele alınan *Velâyetnâme* metninde de geçen bazı ifadelerden anlaşıldığı üzere metin dinlenmek için yazılmıştır.

Sözlü ve yazılı kültürün etkileşimi neticesinde yazma eserlerde, sözlü icra unsurlarına rastlanmaktadır. Örneğin sözlü kültürde bulunan hitap, tekrar, atasözü-deyim, ara söz, dua-beddua, nasihat, tavsiye, yemin, efsane, kıssa, bağlaç vb. kullanımı yazma metinde sözlü kültürün etkisi olarak değerlendirilmektedir. Bu etkileşim benzerlikleri doğurduğu gibi iki anlatım biçimi arasında farklılıklar da bulunmaktadır. "Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte dil, zaman ve mekân algısı, bilinç ve düşünme biçimleri, bellek kullanımında değişim söz konusudur" (İlhan, 2018, s. 184). Yazı, konuşma dilinin imgesi olup seslerin grafiklere dönüşmesidir. Konuşma dilinde yüz ifadesi, jest-mimik, vurgu vb. özellikler önemliyken yazı dilinde bunlar noktalama işaretleri veya sözün vurgulu olduğunu belirten birtakım işaretlerle gösterilmektedir. Yazı dili gramer kurallarına bağlıdır; sözlü dil ise daha serbest özellik sergiler. Yazılı dile yön veren birtakım dil kuralları vardır. Konuşma dilinde ise muhatap ve bağlam yön vericidir (Gezer, 2015).

Süleyman Gezer, Kur'an-ı Kerim'i sözlü ve yazılı kültür bağlamında incelediği çalışmasında sözlü ve yazılı kültür arasındaki mevcut farkları şöyle açıklamıştır:

> Konuşulan söz işitmeye dayalı, kalıcı olmayan, akıcı olan, canlı/dinamik, ritimli olan, öznel olan/kişiye ya da kişilere ait olan, kusurlu, tekrarlı olan, vurgulu (jest-mimik vb.) somut ve sesi yankılanmayan, zamanda ve şimdiki zamanda olan, müşterek olan, bir topluluğa ait olan vb. özellikler göstermektedir. Yazılı söz ise görmeye dayalı, kalıcı olan, sabit/durağan, düzenli olan (ordered), nesnel, kusursuz, soyut olan, grafiksel özellikler gösteren, uzamda olan, zaman dışı olan, müşterek olmayan, bireye ait olan özellikler sergilemektedir. Bunlar olmazsa olmaz kabilinden olmayıp genel-geçer olarak kabul edilen ayrımlardır (2015, s. 119-120).

Burada ifade edildiği üzere iki kültür ortamı arasındaki farklar açıkça bellidir. Özellikle sözlü metin bağlamının işitmeye dayalı, müşterek, canlı ve dinamik oluşu ile yazılı metin bağlamının bireysel, sabit/durağan ve kalıcı oluşu açısından farklılıkları önemlidir. Postman (2018, s. 22)'nın ifade ettiği gibi "yazı algıda bir devrim yaratmıştır. Bu algı devrimi, dilden yararlanma oranı olarak kulaktan göze doğru bir kaymayı temsil etmektedir." Dursun Yıldırım ise iki kültür ortamına ait tespit ettiği farklılıklardan şöyle bahseder:

> Sözel ortam yaratıcılığında üretilen bu metinler ile yazılı ortam yaratıcılığında üretilen metinler arasında, en önemli temel fark onların muhafaza edilmeleri ve yayılmaları, okuyucu ve dinleyiciye ulaşma biçimleridir. İlkinde ortaya çıkan metinler, hareketli, değişiklik kabul eder bir yapıda hayatlarını sürdürür; ikincisinde metinler yazı ile tespit edilmeleri nedeniyle, çok az değişime maruz kalabilirler. Her bir yaratıcılıkta konular ve temalar, ana çatıları korunsa bile, yaratıcısının veya anlatıcısının deneyimine, birikimine, söz dağarcığına, yeteneği ve kapasitesine bağlı olarak farklı metinler hâlinde karşımıza çıkması tabiidir (2003, s. 134).

Yukarıda ifade edildiği gibi sözlü kültür ortamında üretilen metin, anlatıcı tarafından dinleyiciye doğrudan işitsel olarak aktarılır. Bu metin daha sonra her icra esnasında farklılaşabilir. Aynı zamanda metin, dilden dile aktarılarak yayılır. Yazılı kültür ortamında ise yazar, metin aracılığıyla okuyucuya ulaşır. Bu metinler, değişikliğe fazla maruz kalmayabilir. Bir diğer fark ise sözlü kültürde hatırlama, geleneğin tekrar edilmesi olarak gerçekleşirken yazılı kültürde ise geleneğin yeniden ele alınması şeklinde gerçekleşir (İlhan, 2018).

Tüm bunların yanında ilk dönem yazılı metinleri aynı zamanda dinlenmesi için de yazılmıştır. Bu sebeple işitsel özellik kazanarak doğrudan dinleyiciye aktarılabilmişlerdir. Buna mukabil, özellikle yazmalarda sayfa kenarlarına alınan notlarla yeni eklemeler yapılmış, böylece bu yapılan eklemelerle değişiklik sağlanmıştır. Bunlar aynı zamanda iki kültür arasındaki etkileşime de örnektir.

Jan Assmann'a (1997, s. 106) göre bir diğer fark ise "sözlü kültürde metinlerin bilgilendirme ve yenileme gücü kısıtlı olup zaten bilineni anlattıklarından kültürel bellekte yer edinirler. Yazılı anlatılarda ise bu durumun tam tersi görülmektedir." Paul Thompson'na (1999, s. 16) göre ise "sözlü olan kapsamlıdır ama yazılı olan talepkâr ve kısıtlıdır. Sözlü olan deyim, kalıp söz vb. içerir ve bu da etkileyicilik kazandırır. Sözlü olan yazı gibi sayfalara kısıtlı kalmaz. Sözlü kültür ortamı canlı, dinamik bir ortamdır ve değişip gelişebilir." Bu sebeple sözlü kültür kısıtlı bir ortam olarak değerlendirilmemelidir.

Köker (2010, s. 16), sözlü kültürden farklı olarak yazılı kültürü "içe dönük, mesafeli, yalnız başınalığı harekete geçiren, duygusuzluğu noktalama işaretleriyle aşmaya

çalışan, çözümlemelere dayalı, kesinlik arayışını içinde barındıran, kapalılığını metinselleştiren" olarak ifade etmektedir.

Gonca Gökalp Alparslan (2002, s. 2-3), sözlü kültür ve yazılı kültür arasındaki farklılıkları maddeler hâlinde karşılaştırmıştır. Buna göre sözlü kültür: "1. Ritüelin bir parçasıdır, ondan kaynaklanır, 2. Önce sözlü kültür doğmuştur, 3. Doğaldır, 4. Sözlüdür, 5. Yazarı yoktur; anonimdir, 6. Metinsizdir, 7. Ağızdan ağıza aktarılır; sözlü ezbere dayalıdır, 8. Değişebilir, çeşitlenebilir; sürekli akış ve dolaşım hâlindedir, 9. Toplumsal belleğe dayalıdır, 10. İki eyleyeni vardır: İcracı ve dinleyici, 11. İcracı ve dinleyici arasında canlı iletişim vardır, 12. Dinleyicinin duygusal olarak olayla ve kahramanla özdeşleşmesi (mimesis) esastır; hazzı yaratan budur, 13. Üreten yalnız değildir, 14. Eleştirme, yeniden okuma vs. gibi amaçlarla anlatının başına geri dönmek mümkün değildir, 15. Sese dayalıdır, 16. Beden dili de devreye girer, 17. Bireyleri birleştiricidir; toplumsaldır, 18. Kişileri daha az içine kapalı, dış dünyaya ve toplumu açık kılar, 19. Kalıplıdır, 20. Tekrar ve ritim esastır, 21. Somut duruma bağlıdır, 22. Çözümleme, irdeleme yoktur."

Yazılı kültür ise: "1. Sözlü kültürden sonra doğmuştur, 2. Yapaydır; yazı bir teknolojidir, 3. Yazılıdır, 4. Belirli bir yazarı vardır, 5. Metne bağlıdır, 6. Yazı yoluyla aktarılır, 7. Okuru değişebilirse de metin değişmez, 8. Bireysel belleğe dayalıdır, 9. İki eyleyeni vardır: Yazar ve okur, 10. Yazar ve okur arasında varsayılmış (kurgulanmış) bir iletişim vardır, 11. Özdeşleşme kırılır, 12. Üreten yalnızdır, 13. Anlatının istenen bölümüne istenilen sıklıkta ve yoğunlukta geri dönülebilir, 14. Göze dayalıdır, 15. Kişileri birleştiricidir; içseldir, 16. Kişiyi kendi iç dünyasına döndürür, 17. Kalıpları yoktur; daha çeşitli ve daha esnektir, 18. Soyuttur, 19. Çözümleme, irdeleme vardır."

İki kültür ortamı arasındaki farklılıklar sebebiyle aralarındaki etkileşim görmezden gelinmemelidir. Yazı, başlarda sözlü olanı kaydetme amacıyla ortaya çıksa da tüm bu benzerlik ve farklılıklarla birlikte, kendi kültür ortamını da oluşturabilmiştir. Sözlü kültür ortamında üretilen metinler yazılı olarak kaydedilirken ve müstensih tarafından nüshalar hâlinde çoğaltılırken ortaya çıkan farklılıklar ve benzerlikler üzerine Pertev Naili Boratav hikâye temelinde şunları söylemektedir:

> Sözlü gelenek kuvvetli olduğu müddetçe hikâye şifahî kalmaktadır; nihayet, hikâyeci âşıkların kendileri yahut da çıraklarının, manzum parçaları, hatırda kalsın diye, yazılı olarak tespitine lüzum yok, çünkü yayılma işi sözlü olarak yapılmaktadır. Sözlü geleneğin, türlü sebeplerle gevşediği, zayıfladığı, yani dinleme yerine okumanın geçtiği yerlerde hikâyeyi bilen âşıkların kendileri yahut da onlardan dinleyenler, yine yaymak maksadıyla, hafızalarından veya dinleyerek yazıyorlar. Bu yazmaların birçok yerlerinde rastladığımız, hatta bir dereceye kadar basmalara da geçen, sözlü anlatmaya mahsus dil ve ifade özellikleri buna delildir. Bu türlü yazmalar, ya ayrı ayrı yerlerde birbirinden müstakil olarak meydana geliyor, o zaman, muhtelif anlatıcı âşıkların anlatmalarındaki bütün farklar yazmalarda da beliriyor; nasıl, muhtelif anlatmalar, yeni telifler denebilecek kadar birbirinden farklı varyantlar ise, yazma nüshalar da öyle oluyor. Yahut da, bir yazma alınıp, yine yayma maksadıyla, istinsah ediliyor. O zaman farklar, istinsah farklarından ve ufak tefek dil ve ifade farklarından, olsa olsa bir de kasdî bazı tadiller (kısaltmalar, vs. gibi)den ibaret kalıyor; vakaların sırası, şiirler ve onların yerleri, motifler, hatta üslûp, aynı kalıyor (2015, s. 242).

Burada ifade edildiği gibi anlatıyı yaymak amacıyla metinler yazıya geçirilmiş; birbirinden farklı yazmalar ortaya çıkmış, intinsah edilen nüshalarda ise ufak tefek olsa da farkılıklar meydana gelmiştir. Bununla birlikte motifler, şiirler ve üslup gibi özellikler benzerliğini korumuştur.

Ellul (1998) sözün, birisi tarafından yazıya dönüştürülerek bir nesne haline geldiğini belirtir. Yazılı söz, sabitleştirilmiş ve kulak düzeninden göz düzenine geçen sözdür. Aynı zamanda yazılı söz, aracıdır. Yazılmış olma, sözün anlamını veya niyetini değiştirmez. Söz yazıldığı zaman soyut ve güvenilir bir tartışma aracına dönüşür. Yazı işitmeyi görmeyle değiştirir ve söz ile birlikte kişinin anlama tarzını bir metni anlamaya dönüştürür (Ellul, 1998). Böylece yazının ve sözün arsında farklılıklar olsa da birbirleri üzerine olan etkisi ifade edilmektedir.

Yüzyüze iletişim sonucu sözlü kültür ortamı oluşmuş, sözlü kültür ortamı da yazının icadıyla birlikte, yazılı kültür ortamına yer hazırlamıştır. İlk dönemlerde yazı, sözlü kültüre ait metinleri kaydetme aracı olarak kullanılmıştır. Bu sebeple, bilhassa matbaa öncesi el yazması metinlerinde, bu iki kültür ortamının etkileşimi sonucu birçok benzerliğe rastlanmaktadır. Bununla birlikte iki farklı kültür ortamı söz konusu olduğundan benzerlikler yanında farklılıklardan da bahsetmek mümkündür. Aynı zamanda yazı gelişerek kendi kültür ortamını oluşturmuştur. Tarih boyunca

sözlü ve yazılı kültür ortamları birbirlerinden kopuk olmamış, aralarında daima az ya da çok bir etkileşim olmuştur.

1.2 Kültür Ortamı Olarak Tekkeler

Türkler, Müslümanlığı kabul ettikten sonra buna parelel olarak tasavvufla tanışmışlardır. Tasavvufun yayılması ise sufiler ve tarikatler/tekkeler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Tekke, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği yerdir. Kendi etrafında bir kültür oluşturmuş olan tekkeler aynı zamanda sözlü ve yazılı kültür ortamı olan mekânlardır. Söz konusu mekânlar bu sebeple çok önemlidir.

Müslümanlığın kabulünden sonra tasavvufla tanışan Türkler arasında tarikat kuran ilk Türk mutasavvıfı Ahmed Yesevi'dir. Ahmet Yesevî, Sayram'da doğmuştur. Ahmed Yesevî devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Şeyh Yûsuf el-Hemedânî'ye bağlanmıştır. Eğitiminin ardından Yesi'ye gelerek dergâh kurmuş, tasavvuf esaslarını, tarikatının âdâb ve erkânını öğretmeye çalışmak, İslamiyet'i Türklere sevdirmek ve yerleştirmeyi amaç edinmiştir. Bilinen eseri *Divan-ı Hikmet*'tir. Öğreticilik vasıfları sebebiyle hikmetleri, bazılarınca lirizmden uzak ve sanat endişesi taşımadan söylenmiş şiirler olarak kabul edilmiştir. Daha sonra ortaya çıkan birçok tarikatlara tesir etmesinin başlıca sebebi olmuştur (Eraslan, 1989). Ahmed Yesevî'nin, ilk mutasavvıf olması sebebiyle, ekolünü takip eden birçok derviş olmuştur. Kendisi de birçok derviş yetiştirmiştir ve yetişen bu dervişler çeşitli bölgelerde tekkelerini kurmuşlardır. Türklerin XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya gelmeleriyle birlikte Yesevî dervişleri de Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'daki bu ilk derviş ve tekkeler (Bektâşîler, Torlaklar, Edhemîler, Abdallar, Camîler) kendilerini Ahmed Yesevî'ye bağlı olarak gösterirler. Bu ilk tekkelerin Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında katkısı çok büyüktür (Üçüncü, 2004a). *Velâyetnâme*'ye göre Hacı Bektaş Velî, Ahmed Yesevî tarafından Anadolu'ya gönderilen velilerdendir. O da diğer veliler gibi Anadolu'da tekkesini kurmuş ve tasavvufun yayılmasında büyük rol oynamıştır.

Yıldırım (2000, s. 345-346) tekkelerin odaklarını değerlendirirken ikinci odak olan tekke/tarikat odağını "ilham ile söyleme" mekânları olarak değerlendirir ve bu

mekânların “bireylerin yeni evrensel medeniyet ile kaynaşmasında, İslam dinini benimsemesinde, ıssız alanların şenlendirilmesinde önemli bir örgütlenme meydana getirdiğini” belirterek bu odağa mensup olanlardan şöyle bahseder:

> Bütün kesimleri dikkate alırlar ve herkese erişmeye çaba gösterirler. Yaratanın, yaratılanların, kâinatın ve yaratılışın sırlarını, ilham ile açmaya, ifade etmeye çalışırlar. Sözlerinin ilham ile söylenmiş olduğuna inanırlar. Bu yüzden söyledikleri sözleri, dünyevî olanlardan ayırmak için onlara ayrı adlar verirler. Hikmet, nefes, ilâhî gibi. Böyle olmakla beraber, toplum bireylerini dikkate alarak Türk dilini iletişim dili, yaratma dili olarak kullanırlar.

Zaman içerisinde tasavvuf benimsenmiş, buna paralel olarak da tekkeler/tarikatler yaygınlaşmıştır. Tarikatlerin gelişmesi, Tekke/Tasavvuf edebiyatının doğmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Tekkelerde yetişen şairler, sade ve güzel bir Türkçeyle şiirlerini, ilahilerini söylemişlerdir. Böylelikle Anadolu’da tekkeler aracılığıyla zengin bir Türkçe ile güçlü bir Tekke/Tasavvuf Edebiyatı kurulmuştur (Banarlı, 1983). Tekke şairlerinin amacı, verdikleri eserler aracılığıyla tasavvufu yaymak, tarikat fikrini aktarmak olsa da esasta güçlü bir edebiyat oluşturmuşlardır. Anadolu’da sade ve güzel bir Türkçeyle tasavvufi eser veren şair Yunus Emre’dir. Anadolu sahasında Yunus Emre ile başlayan Türk Tekke Edebiyatı bu şairin şahsında sanat ve estetik düzeyi yüksek bir mahiyet kazanmıştır. Böylece tekke edebiyatı gelişmiş ve yayılmıştır. Birçok tekke şairi, farklı türde çeşitli eserler vermiştir. Bu eserler, sözlü ortamda dilden dile aktarılmış ve yazılı metinler ile günümüze kadar ulaşmıştır (Üçüncü, 2004).

Tekke çevrelerinde oluşan kültür ortamları sözlü ve yazılı olmak üzere iki koldan gelişmiştir. Dinî-tasavvufî ürünler hem sözlü olarak yayılmış hem de yazılı olarak derlenip düzenlenerek yazılı metne dönüştürülmüş ve bu yazılı metinler dinleyici toplulukları karşısında sesli olarak okunmuştur (Küçükbasmacı, 2021). Tekkede şeyh ve dervişlerinin meclisleri, sohbetleri, zikrleri vb. söz konusudur. Tekkelerdeki eğitim, sohbet ortamı şeklinde gerçekleştirilirdi. Bu ortam, özellikle nesir anlatılar için önemlidir. Zikir törenleri ise manzum türlerin gelişimi için önemli olmuştur. Tüm bunlar, tekkeler etrafında sözlü kültürü oluşturmuştur (Küçükbasmacı, 2019). Tekkeler hem sözlü hem de yazılı kültürü barındıran mekânlar olması sebebiyle

oldukça önemli yerlerdir. Tekke edebiyatı ürünleri şunlardır: Hamzanameler, cenknameler, menakıpnameler, velayetnameler, fütüvvetnameler, gazavatnameler, fetihnameler, Battalname, Danişmendname, Saltukname, Kur'an ve hadis kitapları; ilahi, nefes, şathiye, devriye, nutuk ve demedir. Tekke edebiyatında hem halk hem de divan edebiyatı nazım şekilleri kullanılmıştır. Bunlar mâni, koşma, destan, gazel, kaside, kıt'a, musammat, murabba, terkib-i bend, terci-i bend, rubai, tuyuğ ve mesnevidir. Herhangi bir tekkeye mensup şair çeşitli sebeplerden ötürü çeşitli eserler kaleme almaktadır. Bu sebeple tekkeler yazının da kendine yer bulduğu ortamlardır.

1.3 Hacı Bektaş Velî ve Velâyetnâme

1.3.1 Hacı Bektaş Velî: Hayatı ve Eserleri

1.3.1.1 Hayatı

Hacı Bektaş Velî'nin hayatı hakkında bilgi veren pek fazla yazılı kaynak bulunmaması sebebiyle onun hayatı hakkındaki bilgiler daha çok *Velâyetnâme*'ye bağlı verilmektedir. Hacı Bektaş Velî'nin doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Kaynaklarda bu tarihler farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hacı Bektaş Velî'nin 13. yüzyılda yaşadığı kesin olmakla birlikte H. 606-669 (1209-1271) yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir (Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 38). Hacı Bektaş Velî'nin yaşamından sonra yazılmış ikincil kaynaklardan en eskisi 14. yüzyılda yazılan Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-Kudsiyye* adlı menkıbevî aile tarihidir. Hacı Bektaş Velî'nin şeyhi olup 1239 veya 1240 yılında Selçuklu yönetimine karşı Babaî İsyanı'nı gerçekleştiren Vefâî şeyhi Baba İlyâs-ı Horasânî'nin torunu olan şair, eserinde Hacı Bektaş Velî'den bahsetmektedir (Ocak, 1996).

Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Velî'nin asıl adı Bektaş'tır. "Hacı" lakabı ise *Velâyetnâme*'de geçen bir kerameti sonucu Lokman Perende tarafından verilmiştir. Aynı şekilde "Hünkâr" lakabı da *Velâyetnâme*'ye göre gösterdiği bir keramet sonucu hocası Lokman Perende tarafından verilmiştir. Hacı Bektaş Velî aslen Horasan'ın Nişabur şehrinden olduğu için ona "Horasanî" şeklinde de hitap edilmiştir (Duran ve Gümüşoğlu, 2010). Hacı Bektaş Velî, menkıbevi kişiliği dışında tarihî kişilik olarak

da ele alınmaktadır. Buraya bakıldığında asıl adı Muhammed Bektaş'tır. *E'ş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâ-i Devlet'ül Osmâniyye* adlı eserde onun I. Murad (1362-1389) devrinde yaşadığını belirtmektedir. *Kühnü'l-Ahbar* adlı eserde ise Orhan Bey (1326-1362) zamanında yaşadığını belirtilir. Kaynaklar onun doğum tarihini 1270-1248 yılları arasında, ölüm tarihini ise 1270-1337 tarihleri arasında göstermektedir (Güzel ve Torun, 2003).

Velâyetnâme'nin giriş kısmında öncelikle Hacı Bektaş Velî'nin şeceresi verilmektedir. Bu şecereye göre Hacı Bektaş Velî'nin soyu Hz. Ali'ye kadar dayanmaktadır. Fakat bunun ilmi açıdan mümkün olmadığı söylenmektedir. Şeyhlerin soyunun Hz. Ali soyuna bağlanması genellikle bütün tarikat çevrelerinde rastlanılan bir durumdur (Duran ve Gümüşoğlu, 2010).

Sözlü kültürde masallarda, halk hikâyelerinde ve Dede Korkut hikâyelerinde görüldüğü gibi *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde de doğum motifi karşımıza çıkmaktadır. Hacı Bektaş'ın annesi Hatem Hatun, babası ise Horasan Sultanı İbrâhimü's-Sânî'dir. Hacı Bektaş Velî, annesi ve babasının evliliğinden 24 yıl sonra, derviş ile âlimlerin bir hafta boyunca dua okuması ve babasının bahşiş olarak gümüş dağıtması sonucu dünyaya gelmiştir. *Velâyetnâme*'ye göre Hacı Bektaş Velî'nin eğitimi için Ahmed Yesevi'nin halifelerinden olan Lokman Perende görevlendirilmiştir. Hikmet, tasavvuf, felsefe, edebiyat ve diğer ilim dallarını öğrenmiştir (Akarpınar ve Arslan, 2014). Tasavvuf mertebeleri hızlıca tamamlayan Hacı Bektaş Velî, daha sonra Ahmed Yesevî tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. Hacı Bektaş Velî'nin Horasan Melâmetiyye mektebinden olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple 13. yüzyılda Moğol istilâsı sebebiyle Anadolu'ya vuku bulan göçlerde, aynı mektebe mensup Yesevî veya Haydarî dervişlerinden biri olarak Anadolu'ya gelmiş olduğu tahmin edilmektedir (Ocak, 1996). Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Velî, Kadıncık Ana ve İdris adlı çiftin evinde bir müddet kalmıştır. Onun, burada kaldığı yıllar içerisinde birçok müridi olmuş, şanı yayılmıştır. Hacı Bektaş Velî'nin evlenip evlenmediğini konusuyla ilgili *Velâyetnâme*'de bir bilgiye rastlanılmamıştır. *Velâyetnâme*'ye göre Hacı Bektaş Velî önceden öleceğini bilmektedir. Bu yüzden halifelerinden Sarı İsmail'i çağırır ve ona vasiyetini bildirir. Hacı Bektaş Velî'nin türbesi bugün Nevşehir ili sınırları içerisindedir ve 1582'de Yâsinâbâd Livâsı Murâd

bin Abdullah tarafından yaptırıldığı bilinmektedir (Tarım, 1958'den aktaran Duran ve Gümüşoğlu, 2010).

Hacı Bektaş Velî Anadolu'da Türkler arasında sosyal ve dinî birliğin canlanmasına, gelişmesine katkı sağlamış; Türk kültürüne önem vererek İslam inancını bu bağlamda birleştirmiştir. Halk tarafından sevilen ve sayılan bir velî olan Hacı Bektaş Velî'nin etrafında menakıplar oluşmuş, bunlar hem sözlü hem de yazılı kültür ortamında aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

1.3.1.2 Eserleri

Hacı Bektaş Velî'ye ait olduğu kabul edilen eserler; *Makâlât, Kitâbü'l-Fevâid, Fatiha Süresi Tefsiri, Şathiyye, Nesâyih-i Hacı Bektâş-ı Velî, Besmele Şerhi, Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye, Hadis-i Erbain Şerhi*'dir. Bunların yanında Hacı Bektaş Velî'ye atfedilen *Hundaname ve Üssü'l-Hakika* adlı iki eser vardır. Ancak bu eserlere veya nüshalarına rastlanmamıştır (Güzel, 1997, s. 31).

***Makâlât*:** Aslı Arapça olan eser Esad Coşan tarafından neşredilmiştir. *Velâyetnâme*'de Said Emre'nin *Makâlât*'ı Türkçeye çevirdiği söylenir. Hem manzum hem de mensur olarak kaleme alınmış nüshaları bulunmaktadır (Güzel, 1997). Tasavvufi nitelikli bir eser olup "dört kapı kırk makam" konusunu işlemektedir. Hacı Bektaş Velî, bir sonraki makama ulaşmak için neler yapması gerektiğini açıklamaktadır (Yılmaz, Akkuş ve Öztürk, 2007). Ahmed Yesevi'nin *Fakrnâme*'siyle benzer özellik gösterir (Güzel, 1997).

***Kitâbü'l-Fevâid*:** Eserin başında Hacı Bektaş Velî tarafından yazıldığı belirtilmekte fakat eserin konusu üçüncü şahıs ağzıyla anlatılmıştır. Nüshada Hacı Bektaş Velî'den sonra yaşamış bazı kişilerin sözleri de yer almaktadır. Bu esere sonradan müstensihler tarafından ilaveler yapılmıştır (Yılmaz vd. 2007). Eser, konu olarak *Makâlât* ile benzerlik göstermektedir (Güzel, 1997).

***Fatiha Süresi Tefsiri*:** Bu eserden ilk bahseden Fuad Köprülü'dür (Güzel, 1997). Yakın döneme kadar hiçbir nüshası tespit edilemeyen eser, Hüseyin Özcan tarafından British Museum Library'de bulunmuştur (Kozan, 2013).

***Şathiyye*:** Hacı Bektaş Velî'nin iki sayfa kadar tutan bir eseridir. 1680 yılında Hurufî ve Nakşî bir müellif olan Enverî tarafından manzum-mensur karışık olarak *Tuhfetü's-Salîkîn* adıyla şerh edilen bu eserin yeri bilinmemektedir (Güzel, 1997).

***Nesâyih-i Hacı Bektâş-ı Velî*:** Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi'nde *Akaîd-i Tarîkat* isimli bir risalenin arkasında "Hacı Bektaş'ın Emanetleri" başlığını bulunmaktadır. Aynı zamanda İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde de 891 numaralı bir mecmua içinde eksik bir Hacı Bektaş nüshası bulunmaktadır (Yılmaz vd. 2007).

***Besmele Şerhi*:** 30 varaklı olan bu eser 827/1423 senesinde Cafer b. Hasan tarafından istinsah edilmiştir (Yılmaz vd. 2007). Hacı Bektaş-ı Velî bu eserinde besmelenin mana ve ruhunu yorumlarken ayet, hadis ve bazı kıssalardan yararlanmıştır (Güzel, 1997).

***Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye*:** Eserin dili Farsça olup soru-cevap şeklindedir. Dinî, ahlâkî ve tasavvufi meseleler hakkında sorulan sorulara ayetler, hadisler ve İslam büyüklerinin sözleriyle cevaplar verilmiştir (Kozan, 2013).

***Hadis-i Erbain Şerhi*:** Eldeki nüshanın 14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir (Kozan, 2013). Fakr kavramının önemi, dervişliğin faziletleri, dervişlere ve fakirlere yardım edenlerin kazanacağı mükâfatlar ve onları hor görenlerin karşılaşacağı cezalar kırk adet hadisin şerhi şeklinde işlenmiştir (Öztürk, 2012).

Türkler, İslamiyet'in etkisiyle tasavvufla tanışmışlardır. Tasavvuf etkisiyle oluşan velî tipi, Eski Türk inancındaki şamanlarla benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde Dede Korkut da keramet gösterme, toplumda sözügeçen ve sayılıp sevilen bir kimse olması sebebiyle velî tipiyle benzerlik göstermiştir. Böylece Türkler, bu yeni inancı kabul etmekte zorlanmamışlardır. Daha sonraki yıllarda Anadolu'ya gelen dervişler, burada tekkelerini kurarak Anadolu'da İslam ve tasavvufun yayılmasına ve buranın Türkleşmesine katkı sağlamışlardır. Böylece velî tipi halk tarafından benimsenmiş, velîler etrafında çeşitli anlatılar oluşmuştur. Bunlar menakıplardır. Menakıpların derlenip yazıya geçirilmesiyle de menakıpname/velayetnameler oluşmuştur.

Hacı Bektaş Velî de Anadolu'ya gelerek tekkesini kuran velîlerden biridir. Onun etrafında oluşan menakıplar yazıya geçirilmiş ve böylece "*Velâyetnâme*" adlı eser ortaya çıkmıştır.

1.3.2 Velâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî

Menakıpname ve velayetnameler konusu itabariyle velîleri ele aldığı için öncelikle velî kavramına değinmek gerekmektedir. Velî kavramı, farklı araştırmacılar ve sözlükler tarafından çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Veli, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'ü (1998, s. 2340) tarafından "1. Bir çocuğun her türlü davranışlarından sorumlu olan kimse. 2. Ermiş, eren, evliya" şeklinde tanımlanmaktadır. Burada konumuz dâhilinde olan velînin ikinci anlamı, ermiş kişilerdir. Süleyman Uludağ'a göre velî, "yardım eden, koruyan; yardım edilen, korunan" anlamlarına gelir. Kelimenin çoğulu olan evliyâ, Türkçede tekil anlamda da kullanılır (Uludağ, 2013). Şemseddin Sami (2014, s. 1160) velîyi "Hakk Teâlâ'ya vasıl ve kurbiyet-i İlahiye'ye nâil olan ve zât, aziz" şeklinde açıklamaktadır.

Ocak ise velî terimini şöyle tanımlamaktadır:

> Arapça velâ yahut veliye (yaklaşmak, yakın olmak) fiilinden gelen velî) kelimesi, sözlükte "dost, ahbap, arkadaş, yardımcı, komşu vs." gibi mânalar ihtiva etmekte olup evliyâ ise onun çoğuludur. Türkçede halk arasında çoğu zaman evliyâ kelimesi tekil mânasında kullanılır. Tasavvuf ıstılâhında velî, Kur'an-ı Kerîm'de bu kelimenin tekil ve çoğul şekliyle dost anlamında geçtiği âyetlere dayandırılmak suretiyle "Allah'ı seven, dost edinen ve O'nun tarafından dost edinilen" mânasında alınıp kullanılmıştır (1992, s.1)

Bu tanımlara göre velî; koruyan, yardım eden; korunulan, yardım edilen, Allah'ı seven, dost, ermiş kimsedir. Velîlik, İslamiyet ve tasavvuf etkisiyle ortaya çıkan ve gelişen bir kavramdır. Tasavvuf öncesi Eski Türk inançlarında ise İslamiyet ile çelişmeyen birçok benzer unsur görülmektedir. Böylece Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra tasavvufla tanışmış ve tasavvufu benimsemeleri zor olmamıştır. Bununla birlikte İslamiyet'teki velî kavramının benzerine Eski Türk inançlarındaki atalar kültü, Budist azizleri ve Şamanlık inancında da rastlanılmıştır.

Türk velîleri şamanlar gibi gelecekten haber veren, felâketleri önleyen, hastaları iyileştiren kerametler gösterirlerdi. Bunlar İslamiyet sonrası yazılan menakıpnamelerde de karşımıza çıkmaktadır. Budizm'de ise azizler kerâmetlerini anlatan metinler yayınlamışlardır. Türkler de Budizm'i kabul ettikten sonra bu metinleri tercüme etmişlerdir. Şamanlık ve Budizm'de var olan keramet gösterme, velîlerin de sahip olduğu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Şamanlar toplumda sözü geçen, insanların sorunlarına yardımcı olan, sevilen ve sayılan kişilerdir. Aynı şekilde veliler de buna benzer özellikler göstermişlerdir. Bununla birlikte Dede Korkut, Türk velî tipinin prototipi olarak gösterilmektedir. Dede Korkut, Oğuz boylarının bilicisi olup söyledikleri gerçekleşir, gaybdan haber verir, Allah'ın ilhamlarına mazhar olmuştur. Türkler Müslüman olduktan sonra Dede Korkut'u, kopuzuyla birlikte bir velî olarak düşünmüşlerdir (Ocak, 1992). Velî de keramet göstermesi, Allah dostu olması, toplumda sözü geçen ve sevilip sayılan kimse olması sebebiyle Dede Korkut tipiyle benzerlik gösterir.

Yukarıda ifade edilenlerden dolayı İslamiyet ve tasavvufla tanışan Türkler, velî tipini yadırgamayarak kolaylıkla benimsemiştir. Tüm bunlara paralel olarak velî tipi tasavvufla birlikte tarih içerisinde gelişmiş; Tarikatlar çevresinde velî tipleri oluşmuştur. Hacı Bektaş Velî de Bektaşi tarikatı çevresinde gelişen, Türk-İslam tarihi açısından önemli bir velî tipidir.

İlk Türk mutasavvıfı olan Ahmet Yesevî, Horasan Tasavvuf Mektebi içinde yetiştikten sonra ilk Türk tarikatını kurmuş ve birçok mürid yetiştirmiştir. Daha sonra Türk boyları arasında tasavvuf aracılığıyla İslamiyet yayılmaya başlamıştır. Ahmed Yesevî'den sonra onun yetiştirdiği müridlerle velî kültü, Anadolu ve Türk bölgelerinde yayılmıştır. Daha sonra velî tipleri etrafında menkıbeler oluşturulmaya başlanmıştır. Anlatılıp zenginleştirilen yeni menkıbeler, Türk velî tipinin yayılmasına katkı sağladı. *Velâyetnâme*'ye göre Hacı Bektaş Velî de Ahmed Yesevî tarafından Anadolu'ya gönderilerek tekkesini kurmuştur. Onun etrafında anlatılan birçok menakıp toplanıp derlenerek yazıya geçirilmiş, böylece *Velâyetnâme* ortaya çıkmıştır.

Anadolu'ya yerleşen Türk boylarının yanında burada kurulan tekkeler de hem tasavvufun yayılmasına hem de Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkı sağlamışlardır. Anadolu'ya yerleşen bazı tarikatlara mensup şeyh ve dervişler bu konuda büyük bir rol oynadılar. Zamanla Anadolu'da Hacı Bektaş Velî ve Mevlânâ gibi önemli şahsiyetler ortaya çıkmıştır. Orta Asya'da tekkelerin çoğu eski Budist manastırlarının yerine veya yakınlarına inşa ediliyor, zamanla bu manastırlar çevresindeki azize ait menkıbeler İslamîleştiriliyordu. Aynı şekilde Anadolu'ya gelen dervişler tekkelerini kilise ve manastırların yerine veya civarına kurmuşlardır (Ocak, 1992).

Velîlerin hayatlarının ve kerametlerinin toplanarak yazıya geçirilmesiyle menakıpnameler ortaya çıkmıştır. "Menâkıbnâme, Arapça nekabe (isabet etmek, bahiste bulunmak, haber vermek) kökünden türeyen menkabe (çoğulu menâkıb) kelimesinden gelmektedir. Sözlükte 'övünülecek güzel iş, hareket, davranış' mânalarına gelmektedir. Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde sûfılerin kerâmetlerini nakleden hikâyeler mânasında olup tahminen 9. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır" (Ocak, 1992, s. 27).

Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 1533) menkıbe kelimesini: "1. Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye" şeklinde tanımlarken menakıpname (1998, s. 1531) kavramını ise "menkıbeleri konu edinen eserlerin ortak adı" şeklinde açıklamaktadır.

İslâm Ansiklopedisi'nde ise menakıpname hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

> Sözlükte "övünülecek güzel iş, hareket" mânasına gelen menkıbe kelimesinin çoğulu olan menâkıb bu anlamıyla ilk defa, 9. yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerine dair hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tasavvufun 9. yüzyıldan sonra İslam dünyasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte menkıbe kelimesi sûfîlerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak faziletli davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Temel unsuru keramet ve onu gösteren velîlerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları başlangıçta sadece tarikat pîrleri için yazılmış, zamanla muhtevası tarikat içinde önemli yere sahip şeyhleri, tarikatın silsilesinde yer alan diğer sûfîleri ve şeyhin halifeleriyle şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu tür kitaplara Türk kültüründe

> genellikle menâkıbnâme adı verilmiştir. Ayrıca "tezkire" (Tezkire-i Satuk Buğra Han), "kerâmât" (Kerâmât-ı Ahî Evran) ve "vilâyetnâme" (Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş) kelimeleri de menâkıbnâme yerine kullanılmıştır (Şahin, 2004, s. 112).

Abdurrahman Güzel ve Ali Torun menâkıb ve menakıpnameyi şu şekilde açıklar:

> Menakıb, kelime manası itibariyle "övülünecek iş, hareket ve meziyetlerdir." Istılahi manada ise "Din büyüklerinin ortaya koydukları kerametleri anlatan küçük hikâyelerdir." Menâkıbnâme ise "Tarikat kurucularının, mezhep imamlarının, diğer mühim dinî şahsiyetlerin biyografilerini, mücadelelerini, kerametlerini anlama bilme isteği; nakletme endişesi ile yazılan manzum veya mensur eserlerdir (2003, s. 343).

Salih Gülerer (2013, s. 235) ise menkıbeyi şöyle tanımlar:

> Anlattığı olayın doğru ve gerçek olduğuna inanan bir anlatıcının, meraklı grupların mekân ve zaman gözetmeksizin oluşturdukları sohbet ortamlarında, olağanüstü/kutsal güçlere sahip olduğuna inandığı şahsiyetin, (şahsiyetle ilgili olarak zamanla halkın ortak belleğinde oluşmuş) ortaya koyduğu bir veya birden fazla olağanüstülükleri (kerameti) anlatan sözlü kültür ürünüdür.

Tüm bunlarla birlikte menakıpnameler menkıbe kökünden türeyen; esasta övünülecek güzel iş, hareket, davranış anlamına gelen; tasavvuf tarihinde velîlerin kerâmetlerini ve olağanüstü olayları biyografi şeklinde nakleden hikâyelerden oluşan eserlerdir. Olağanüstü olaylar içermesi, temelinde inanç unsurunun bulunması ve kısa anlatı olmaları sebebiyle genellikle efsane alt başlığı altında değerlendirilen menkıbeler, tarihî olaylara yer vermesi ve belli bir tarih ile belli bir mekânda oluşmaları sebebiyle sözel ortamın bağımsız bir anlatı türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Koçak, 2005).

Ocak (1992, s. 33), menkıbelerin özelliklerini şu şekilde tespit etmiştir:

1. Kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
2. Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
3. Gerçek olduklarına inanılır.
4. Yarı mukaddes olup bir doğma gibi kendilerini kabul ettirirler.

5. Konu edindikleri velî hem hayattayken hem de öldükten da sonra da meydana gelebilirler.

6. Biçim olarak kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler.

Menakıpnamelerin kahramanları tarihte yaşamış gerçek şahsiyetlerdir. Velî yaşarken veya öldükten sonra yazıya geçirilmiş olabilirler. Tarihte gerçekten yaşamış bu kişilerin aynı zamanda yaşadıkları olay; olay yeri ve zamanı vardır. Menakıpnamelerde olağanüstülükler fazla olsa da gerçek olduklarına inanılmaktadır.

Menkıbeler sözlü kültür ortamında, sözlü aktarım sürecinde oluşur. Böylece yazılı kültür ürünü olmaktan çok sözlü kültür ürünü olarak görülmelidirler. Menakıpnameler sözlü kültürde halk arasında dilden dile aktarılan rivayetlerin derlenip yazıya geçirilmesiyle oluşmuştur. Bundan dolayı eserlerin asıl yaratıcısının halktır (Gülerer, 2018). Gülerer (2013, s. 236) menkabe anlatıcılarını “masal ve efsane gibi belli bir tip oluşturmayan ancak mitik döneme ilişkin inanılan değerleri aktaran ‘anlatıcı tipi’ demek mümkümdür” şeklinde ifade eder. Böylece Menakıpnameler, sözlü ve yazılı kültür ortamlarının özelliklerini içinde barındırmaktadır.

Menakıpnamelerin ortaya çıkışı, bir velî etrafında oluşan anlatıların derlenip toparlanarak yazıya aktarılmasıyla gerçekleşir. Bu anlatılar, halk arasında anlatılagelen ve anlatıcıya sahip olan ürünlerdir. Yazıya kaydetme işlemi hem halk arasındaki anlatıcılardan hem velîyi bizzat tanıyan kişilerden ya da velînin vefatından sonra onun ekolünü takip eden dervişlerden hem de bazı yazılı kaynaklardan bilgilerin toplanmasıyla gerçekleşir. Gülerer (2013, s. 241), menakıpname yazıcılarının özelliklerini şu şekilde sıralar:

1. Yazıcı konu edindiği velîye ulaşmış ve onunla ilişkisi olan bir derviş olabilir.

2. Yazıcı velînin akrabası olabilir.

3. Yazıcı velîden sonraki yüzyıllarda, o velînin tarikat zümresinde yetişmiş edebî şahsiyeti ve kültürü olan bir kişi olabilir.

4. Yazıcı velî ile aynı tarikat zümresinden olan, geleneği bilen fakat edebî şahsiyeti olmayan, sıradan bir derviş olabilir.

5. Yazıcı, tarikat dışından bir sanatçı olup velînin menakıpnamesini yazmak istemiş olabilir.

6. Yazıcı, devlet yöneticilerine yakın ve edebî şahsiyeti güçlü olan, tarikat dışından bir kimse de olabilir.

Menakıpname yazıcıları yukarıda da belirtildiği gibi farklı gruplara dâhil olabilir. Bu grupların içinde bulunan kişi, çeşitli sebeplerden ötürü menakıpnameyi kaleme alarak yazıcı durumuna gelir. Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'nin yazarı olan Uzun Firdevsî 3. grupta değerlendirilir çünkü edebî şahsiyeti güçlü olup Hacı Bektaş Velî'nin ölümünden yıllar sonra eserini yazmıştır. Yazıcının yanında bir de eseri diğer eserden çoğaltan, nüsha hâline getiren müstensih vardır. Ele alınan *Velâyetnâme* metni müstensih aracılığıyla çoğaltılmış bir metindir. Menkıbeler esasta anlatıcının ürünüdür. Başka bir deyişle halk muhayyilesinin bir ürünüdür. Farklı bağlamlarda, her anlatılışında tekrar tekrar üretilebilir. Böylece sözlü kültürde çeşitlenenir ve çoğalarak yayılırlar (Gülerer, 2013). Ocak (1992)'a göre menakıpname yazarı velînin çağdaşı olup onun müridi olan ya da bir süre sonra bilgiyi derleyip toparlayan kişilerdir. Eğer yazar velînin çağdaşıysa temel kaynak kendisinin ve kendisi gibi olanların görgü ve bilgilerine dayanan müşahedelerdir. Ancak yazar velîden sonraki bir devirde yaşamışsa çeşitli kaynaklara başvurmaktadır. Bu kaynaklar:

1. Sözlü gelenek: Halk arasında teşekkül eden anlatılardır. Zamanla gerçeğe uygunluk azalmaktadır.
2. Yazılı kaynaklar: Velî yaşarken yazıya geçirilen bilgiler veya o devirde yazılmış başka bir menakıpname olabilir. Fakat yazılı kaynakların çoğu velînin vefatında sonra kaydedilmiş eserlerdir.
3. Tarihî kalıntılar: Velînin türbe, mezar, kitabe ve tekke binası; Velînin bizzat kendine ait eser ve eşyalardır (Ocak, 1992, s. 37-38).

Menakıpnameler meydana geldikleri toplumun gelenek, görenek, örf, âdet ve değer yargılarıyla; devrin dini, kültürü ve iktisadına ait bilgileri işlemiştir. Aynı zamanda velîlerin Kur'an ve hadis temelli kerametleriyle birlikte İslam öncesi devirlerden gelen efsane, destan ve mit motifleriyle de zenginleşmiştir (Duran ve Gümüşoğlu,

2010). Menakıpnameler hem İslam öncesi hem de İslam sonrası dönemi Türk kültürünü yansıtması bakımından önemli kaynaklardır.

Tarikat kurucularının, mezhep imamlarının ve diğer mühim dinî şahsiyetlerin biyografilerini, mücadelelerini, kerametlerini, olağanüstü hâllerini anlatmak için yazılan eserlere genellikle menakıpname adı verilmekle birlikte bu eserler tezkire, keramet, velayetname/vilayetname şeklinde de adlandırılmaktadır. Bunlar aynı edebî tür olup küçük detaylarla birbirinden ayrılmaktadırlar. Bektaşî geleneğinde menakıpname kelimesi yerine daha çok velayetname/vilayetname kelimesi kullanılmaktadır (Kardaş, 2018). Bektaşî geleneği ürünü olan Hacı Bektaş Velî menkıbeleri de derlenip toplanarak eser hâline getirilince "Velâyetnâme/ Vilâyetnâme" olarak adlandırılmıştır. Velayetname kelimesi velayet kavramından türemektedir. Velayet, İslâm Ansiklopedisi'nde; "Allah dostu anlamında bir tasavvuf terimi, velîlik" olarak ifade edilmiştir (URL-1). Velayetname ise Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 2339) tarafından "tarikat ileri gelenlerinin hayatlarını ve menkıbelerini anlatan kitap" şeklinde açıklanmaktadır. Abdurrahman Güzel ve Ali Torun (2003, s. 343), velayetname terimini "tarikat şeyhlerinin, tanınmış velîlerin sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da müritleri veya sevenleri tarafından dile getirilen, şeyhin başta hayatı olmak üzere, kerametleri ve olağan üstü hadiseleri anlatan eserlerdir" şeklinde açıklamaktadır. Duran ve Gümüşoğlu ise velayetnameyi şu şekilde tanımlar:

> İslamiyet inanışına göre velîlik makamına ulaşmış din büyüklerinin yaşamını anlatan eserlere "velâyetnâme" denir. Bu tür eserlerde velîlerin yaşamlarının yanı sıra değerli sözleri, insan ilişkileri, dinî ve sosyal hayata bakış açıları, tarihi bazı olaylar, geleneklerin uygulanış biçimi ve kerametleri konu alınmaktadır. Velî Allah dostu anlamına gelmekte olup velâyetnâme ise velâyet kitabı demektir (2010, s. 17).

İslamiyet'le birlikte Müslüman toplumlarda tasavvuf anlayışı yerleşmiş, tarikatlar meydana gelmiştir. Bu tarikatların velîleri etrafında anlatılan kerametler ve velîlerin hayatları zamanla toplanıp bir araya getirilerek menakıpname ve velayetnameler oluşturulmuştur. Bu eserler İslam inancının yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu eserlerin en önemlilerinden biri de *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'dir. *Velâyetnâme*, Hacı Bektaş'ın hayatı, kerametleri ve anlayışı üzerine müridleri tarafından toplanarak

hazırlanmış menkıbelerden oluşmaktadır. Eserin, müstensih tarafından çoğaltılmış birçok nüshası vardır.

Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi Türk edebiyatındaki dine dayanan metinlerin oluşturduğu zincirin bir halkası konumundadır. Bu zincir "*Dede Korkut Kitabı* ile başlayarak *Hamzanâme, Kitâb-ı Ebâ-Müslim, Battâl Gazi ve Dânişmend Gazi Destanı, Saltuknâme* adlı kitaplarla devam ederek *Otman Baba Vilâyetnâmesi*'nden *Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi*'ne gelir. Bu eserlerden sonra *Hacım Sultan, Abdal Mûsa, Seyyid Ali Sultan, Demir Baba Vilâyetnâmeleri* gibi eserlerle zincir tamamlanır" (Gölpınarlı, 2019, s. VII).

Velâyetnâme, Hacı Bektaş'ın soyundan başlayarak onun dünyaya gelişini, Horasan'daki çocukluk dönemini ve eğitimini, Ahmet Yesevî ile tanışıp ona intisap edişini, gösterdiği kerametleri, Anadolu'ya gelişini, hacca gittikten sonra dergâhını kurmasını ve çevresindeki faaliyetleri anlatarak Hacı Bektaş Velî'nin ölümü ve ondan sonra gelen halifelerini anlatarak sonlanmaktadır. *Velâyetnâme*'de tarihî şahsiyetler, efsanevi bir şekilde anktarılarak kayıt altına alınmıştır. Bu bilgiler bir Selçuklu tarihi hakkında bilgiler de verir (Biçer, 2006). Velayetnameler, her ne kadar olağanüstü konuları ele alıp gerçeklikten uzak olsalar da bulundukları dönemin tarihine ve tarihî kişiliklerine ait bilgileri yansıtırlar. Bu sebeple velayetnameler, tamamen gerçek dışı ve tarihten kopuk eserler değildir.

Velâyetnâme veya *Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî* olarak da bilinen bu eser Hacı Bektaş Velî'yi dinsel düşünsel bağlamda kendi mantık çerçevesinde anlatan bir yapıttır. Hacı Bektaş Velî'nin ölümünden yaklaşık 200 yıl sonra müritleri tarafından yazıya aktarıldığı düşünülmektedir (Yavaş, 2006). *Velâyetnâme*'de halkın kolaylıkla anlayabileceği bir üslup ve sözlü kültüre ait birçok unsur kullanılmıştır. Ayrıca yazıldığı dönemin Türkçesini yansıtmaktadır. Dili sadedir; neredeyse katıksız, öz bir Türkçedir. Tahkiye tarzı halk tahkiyesidir. Mecazlar halkın kullandığı mecazlardır. Ayrıca eser 15. yüzyıl Türkçesinin özelliklerini barındırmaktadır. Gölpınarlı eserin dilinden şöyle bahsetmektedir:

> Cümleler ne kadar kısa, anlatış ne kadar tatlı, mecazlar ne kadar kuvvetli, dil ne kadar öz, ne kadar canlı, hitap ediş ne kadar sade fakat ne kadar şirin. Anlayışta da duyuşta da

> anlatışta da tam bir benimseyiş, rahat bir konuşup görüşme, görüşüp dertleşme, duyup rivayet etme havası esiyor. Hatta bir kısmı devrin olan bu cümleler, burcu burcu halk korkmada. Burada ne yazanın münşiyâne edası var ne söyleyenin şâirâne tekellüfü. Zaten yazan tabîat-i şâirânesinden yahut karîhasından yazmıyor. O, halk rivayetlerini fakat halkın diliyle fakat halkın söyleyişiyle tespit ediyor, zaten o da halktan, o da bir halk hikâyesicisi (2019, XIV).

Burada izah edildiği gibi *Velâyetnâme*'nin dili sadedir ve kullanılan dil halkın dili; öz bir Türkçedir. Eserde kullanılan ifadeler sohbet havasını andırmaktadır. İlk dönem yazılı eserlerinde bu durum sıklıkla görülmekteydi çünkü matbaanın icadından önce el yazmalarına ulaşmak zor olduğu için bu tür eserler daha çok sohbet ve meclis ortamlarında okunmak için yazılıyordu.

Velâyetnâme metninde anlatıcı tipleriyle karşılaşılmaktadır. Kimi hikâyelerde tek anlatıcı tipi söz konusuyken kimilerinde ise iki ve daha fazla anlatıcı tipi görülebilir. Özellikle sözlü ortamdan derlenen anlatılarda bu durum fazlaca görülür (Yücel, 2009). *Velâyetnâme*'de de iki anlatıcı tipi karşımıza çıkar. Bu anlatıcılar ilahî (hâkim) ve dış anlatıcılardır. İlahî (hâkim) bakış açısında "anlatıcı, metnin kesin hâkimidir. Her şeyi bilir, görür ve duyar; kahramanların zihninden geçenleri okuyabilir; olayları yaşayan değil gören durumundadır. Anlatıcı böylece 'dıştan bakış açısı' hâline bürünür. Bu anlatıcıya daha çok sözlü icra ortamındaki anlatılarda rastlanır" (Yücel, 2009, s. 76-77, 80). Dış anlatıcı ise metnin dışında olup yine metnin dışındaki bir dinleyici/okuyucuya hitap eden anlatıcıdır. Burada anlatıcı ile dinleyici/okuyucu arasındaki mesafe çok azdır. Metne dışarıdan müdahale eden bu anlatıcı tipini Başgöz "ara söz" olarak ifade etmektedir. Çünkü bu ara sözlerle dinleyici/okuyucuya doğrudan hitap söz konusudur. Anlatıcı metnin girişinde doğrudan kendi ifadelerine yer verir, bilgi kaynağı ile ilgili düşüncesini ve bilgisinin referansını öne çıkartır (Yücel, 2009). *Velâyetnâme*'de her şeyi bilen, gören ve anlatıya dâhil olmayan bir anlatıcı tipi tespit edilmiştir.

Velâyetnâme'nin birçok nüshası vardır. Bunlardan bilinen en eski nüsha, Hicri 1034 (M.1624) tarihli olup müstensihi Ali Çelebi'dir. Gölpınarlı (2019, s. XXIII-XXVII) "Hacı Bektaş tekkesinden gelen, bugün Ankara Kütüphanesi'nde bulunan ve Ali Çelebi'ye ait olan en eski nüshanın manzum kısımlarına ilaveler yapıldığını ve

aslında en eski nüshanın eldeki nüsha olmadığını" ileri sürmektedir. Asıl manzum *Velâyetnâme* Firdevsî'nindir. Firdevsî Rûmî veya Uzun Firdevsî diye bilinen Bursalı Firdevsî, 2. Beyazıt döneminde yaşamıştır. Padişahın adına yazdığı 380 cilt Süleyman-nâme'sinin 80 cildi beğenilmiş, öbür ciltler padişahın emriyle yakılmıştır. Bunun üzerine Firdevsî padişahın aleyhine hicivler yazmıştır. Tutuklanacağını anlayıp İran'a kaçmıştır ve orada ölmüştür. Bunun dışında Hayât ü Memât, Gülistan ve Hacı Bektaş dergâhından gelen Türkçe bir "Şerh-i Kelimât-ı Şeyh Barak" adlı bir risalesi vardır ki bu eserin yazarı İlyâs ibni Hızır olsa da aslında bu Uzun Firdevsî'nin mahlasıdır. Çünkü kendisi de babasının adının Hızır olduğunu belirtmiştir. Bütün bunlarla birlikte Firdevsî'nin üslubu ile *Velâyetnâme*'nin üslubu incelendiğinde tam bir birlik gösterdiği görülmektedir. Bu bakımdan Manzum *Velâyetnâme*'nin Firdevsî Rûmî tarafından yazıldığına kanaat getirilmiştir. Bununla birlikte Gölpınarlı, mensur *Velâyetnâme*'nin ise yine Firdevsî'ye ait olabileceğini öne sürer. Çünkü üslubu Firdevsî'ye ait Süleyman-nâme üslubuna benzer ve *Velâyetnâme*'deki manzum kısımlar aynen manzum *Velâyetnâme*'de de bulunmaktadır. Bunun sebebi ise belki Firdevsî'nin önce mensur *Velâyetnâme* yazıp daha sonra da manzum olarak bezediğini veya önce manzum *Velâyetnâme* yazıp sonra bir başkasının ise onu nesre çevirdiğini, çevirirken de manzum *Velâyetnâme*'nin bazı parçalarının aynen kaldığını belirtilmiştir.

Burada ifade edildiği gibi *Velâyetnâme*'nin müellifi Uzun Firdevsî'dir. Fakat onun nüshasına henüz ulaşılamamıştır. Diğer nüshaların onun nüshasından çoğaltıldığı düşünülmektedir. Elde bulunan, Ali Çelebi'ye ait olan en eski nüshanın da Uzun Firdevsî'nin eserinden çoğaltıldığı belirtilmektedir.

Gölpınarlı (2019), *Velâyetnâme*'nin yazılış tarihi konusunda inceleme yaparak üç kanıya vararak eserin yazılış tarihini tespit etmiştir. Bunlardan birincisi *Velâyetnâme*'nin Bektaşi geleneği tamamıyla oluştuktan sonra yazılmış olmasıdır. İkincisi ise eserde karşımıza çıkan tarihlerdir. Üçüncü olarak da *Velâyetnâme*'de Balım Sultan'ın adının hiç geçmemesidir. Balım Sultan daha sonraki yıllarda yaşamış ve 1501-1502 yılları arasında posta geçmiştir. Tüm bunların ışığında Gölpınarlı *Velâyetnâme*'nin 1481 ile 1501 yılları arasında yazıldığını tespit etmiştir. Genel olarak Gölpınarlı'nın tespit ettiği bu tarihler kabul edilmektedir. Buna göre

bilinen en eski nüsha 15. yüzyıla ait olup esere hâlâ ulaşılamazken, elde olan en eski nüsha ise 17. yüzyılda çoğaltılmış bir nüshadır.

Velâyetnâme, kütüphanelerdeki birçok yazmanın dışında şahıslar elinde de nüshalar hâlinde bulunmaktadır. Nüshaların tamamı nazım veya nazım-nesir karışık hâlde yazılmıştır. Bazı nüshaların nazım kısımları yoktur. Bu sebeple tamamı nesir olan nüshaların bulunduğu düşünülse de incelendiklerinde aslında bu nüshalardan manzum bölümlerin çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır (Duran ve Gümüşoğlu, 2010). Nüshalardaki farklılıklar yazarın metne müdahalesini göstermektedir. Yazar sözlü kültür ortamında metni dinlerken kaydetmiş, eseri tamamlayabilmek adına nazım kısımları atlamış, çıkartmış olabilir. Böylece bu nüshadan çoğaltılan eserlerde de nazım kısımları eksik kalmıştır.

Velayetnameler üzerine çalışanlar Erich Gross, Sefer Aytekin, Abdülbâki Gölpınarlı, Bedri Noyan, Esat Korkmaz, Hamiye Duran ve Dursun Gümüşoğlu'dur. Eser Erich Gross tarafından 1927'de Almancaya tercüme edilmiştir. Bizdeki ilk çalışmaları Sefer Aytekin (1956) ve Abdülbaki Gölpınarlı (1958) 1034 tarihli *Velâyetnâme* yazmasını esas alarak yapmışlardır. Daha sonra Bedri Noyan'ın manzum nüsha çalışması mevcuttur (1986). 1034 tarihli *Velâyetnâme* nüshası ile ilgili ilk ciddi bilimsel çalışma Hamiye Duran tarafından 1995 yılında doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Daha sonra 1035 tarihli nüsha Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Alevi-Bektaşi klasikleri serisinde yayımlanmıştır. Türk kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi tarafından *Velâyetnâme*'nin yeniden basımına karar verilmiş ve eser Türkiye ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde de yer alan yazmalarla birlikte hazırlanmıştır (Duran ve Gümüşoğlu, 2010). Esat Korkmaz'ın çalışması ise 1995'te yayınlanmıştır. Bununla birlikte günümüzde bu konu üzerine tezler yazılmış, birçok araştırmacı çeşitli akademik çalışmalarda *Velâyetnâme*'den bahsetmiştir.

Velâyetnâme'nin çeşitli tarihli nüshaları birçok farklı kütüphanede bulunmaktadır. Eserin tespit edilmiş[1] nüshaları şunlardır:

[1] Velâyetnâme nüshalarının 48'ine http://www.yazmalar.gov.tr/ ve https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list adreslerinden ulaşılmıştır.

1. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, Ms.or.oct 1876 Staatsbibliothek, Berlin, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

2. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, Hs.or.oct.1050 Staatsbibliothek, Berlin, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

3. Vilâyetnâme, 34 Ae Şeriyye 987, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Koleksiyonu.

4. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 05 Gü 143, Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi.

5. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Hk 116. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi.

6. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Hk 687/2. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi.

7. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Hk 1257. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi.

8. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 16, Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları.

9. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 88, Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları.

10. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 161, Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları.

11. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 410, Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları.

12. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, Paul Lucas/Regius, Fransa Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

13. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, Paul Lucas/Regius 1324, Fransa Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

14. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, , Or. 11066, İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

15. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Ali Emirî Efendi Şer’iye (Millet Ktb.) No. 1132, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

16. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Ali Emirî Efendi (Millet Ktb.) No. 1076, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

17. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Nuruosmaniye Ktb. No. 2618, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

18. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Ali Emirî Efendi Şer'iye (Millet Ktb.) No. 987, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

19. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Ali Emirî Efendi Şer'iye (Millet Ktb.) No. 1075, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

20. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-i Velî, Hacı Mahmud Efendi (Süleymaniye Ktb.) No. 4582, İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları.

21. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 62, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

22. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, 124, İstanbul Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları.

23. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, 51, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları.

24. Velayet-Name-i Hacı Bektaş Velî, 42 Kon 1415, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi.

25. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, 06 HK 1750, Millî Kütüphane.

26. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, 06 Mil Yz A 5300, Millî Kütüphane.

27. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, 06 Mil Yz A 9582, Millî Kütüphane.

28. Menâkıb-ı Hâcı Bektâş-ı Velî, 06 Mil Yz A 6732/6, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

29. Manzûme-i Hayât-ı Hâcı Bektâş-ı Velî, 06 Mil Yz A 6732/8, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

30. Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-ı Velî, 06 Mil Yz B 778, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

31. Menâkıb-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî, 06 Mil Yz A 3045, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

32. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 8597, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

33. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 8052/1, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

34. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 8052/2, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

35. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 7544, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

36. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 7603, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

37. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 6240/1, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

38. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 6552/2, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

39. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 6032, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

40. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 5300, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

41. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 3315/1, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

42. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 2707, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

43. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 2864/1, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

44. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 2864/2, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

45. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 2864/3, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

46. Velâyet-nâme-i Hâcı Bektâş Velî, 06 Mil Yz A 8970, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.

47. Vilâyetnâme, 34 Ae Şeriyye 1366, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Koleksiyonu.

48. Menâkıb-ı Velâyet-nâme-i Hâcî Bektâş Velî, S 4428, Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları.

49. Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, 34 Nk 2618, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi (Kardaş, 2019).

50. Velâyetnâme-i Hacı Bektaşi Horasani, A5040, Nevşehir Hacıbektaş İlçe Kütüphanesi (Kardaş, 2019).

51. Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî, 195, Mevlana Müzesi Kütüphanesi, (Kardaş, 2019).

1.4 Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Burada doğrudan *Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi* ile ilgili kitap, kitap bölümü, bildiri, tez ve makalerde ele alınmıştır.

1.4.1 Kitaplar

Aytekin, S. (1955). *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî,* Ankara: Emek Basım Yayımevi.

Çalışmada ilk olarak Hacı Bektaş-ı Velî'nin hayatı, tarihî kişiliği, menkıbevi hayatı işlenmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî'nin eserleri, bibliyografya ve orijinal metin transkripsiyonu ile sadeleştirmeye yer verilmiştir.

Duran, H. (2007). *Velâyetnâme.* Ankara: TDV Yayınları.

Çalışmada ilk önce Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve eserlerine yer verilmiştir. Hayatı tarihî ve menkıbevi olmak üzere iki şekilde incelenmiştir. Daha sonra metin orijinal hâli, transkripsiyonu ve sadeleştirmesi verilmiştir.

Duran, H. ve Gümüşoğlu, D. (2010). *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi.* Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi.

Çalışma Rıza Ayhan'ın önsözü, Gıyasettin Aytaş'ın "Hünkâr'ı Anlatan Eser" adlı yazısı ve Uğur Sümer tarafından kaleme alınan "Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi" bölümleri, giriş, merin ve dizinden oluşmaktadır.

Giriş kısmında ilk olarak velayetname yazma geleneği ve "velayet", "velîlik" gibi terimlerin açıklamasına yer verilmiştir. Daha sonra *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*

hakkında bilgi verilmiştir. Burada eserin kütüphanelerde birçok nüshasının olduğu fakat eldeki Türkçe nüshalardan başka bir de Farsça *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* nüshası olduğundan bahsedilmiştir. *Velâyetnâme* müstensihinin Firdevsî-i Rûmî olduğu belirtilip Firdevsî-i Rûmî hakkında bilgi verilmiştir.

Daha sonra eserin hazırlanmasında takip edilen yol açıklanmıştır. Burada yazma nüshaları üzerine ilk çalışanların Sefer Aytekin ve Abdülbaki Gölpınarlı olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra bilimsel mahiyette ilk ciddi çalışmanın Hamiye Duran tarafından 1995 yılında doktora tezi olarak hazırlandığından bahsedilmektedir.

Bu çalışmada ise Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmeleri arasında en eski nüsha olan ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan eserin esas alındığı belirtilmektedir. Burada *Velâyetnâme* nüshalarından en eski tarihli olanlarından kısaca bahsedilmiştir. En eski nüsha H. 1034 tarihli olup Ali Çelebi'ye aittir. İncelenen nüshalar bulundukları yerlere göre başlıklar altında verilmiştir. Giriş kısmında son olarak Hacı Bektaş Velî'nin hayatından bahsedilmektedir.

Velâyetnâme metni Arap harfleri, asıl metin ve günümüz Türkçesi olarak üç şekilde verilmiştir.

Gölpınarlı, A. (2019). *Vilâyetname, Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Velî.* İstanbul: İnkılâb Kitabevi.

Eser önsöz, Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi günümüz Türkçesi metni, açıklama, *Velâyetnâme'*de geçen terimler, sözlük, bibliyografya, indeks ve metnin tıpkıbasımından oluşmaktadır.

Önsöz üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda *Velâyetnâme* hakkında bilgi verilmektedir. Yayımlanan *Velâyetnâme* metninin Türk Edebiyatında zincir bir halka olduğundan bahseder. Bu zincirin Dede Korkut'la başladığını ve daha sonra velayetnamelere kadar geldiği ele alır. Daha sonra velayetnamelerdeki müşterek esaslar tespit edilmiş ve metnin dilinden bahsedilir. Dilin hemen hemen katıksız bir Türkçeye sahip olduğu; halkın dili olduğu belirtilmiştir. "*Velâyetnâme'*deki Dil Özellikleri" başlığı altında ise fonetik özellikler maddeler hâlinde izah edilmiştir.

Daha sonra *Velâyetnâme*'deki masal unsurlarından bahsedilir. Burada çocuksuzluk motifi keramet gösterme üzerinden işlenmiştir. Aynı zamanda pınar başında görüp âşık olma motifine de yer verilmektedir. Burada son olarak *Velâyetnâme*'deki insani unsurlara dikkat çekilir. İkinci kısımda *Velâyetnâme*'nin ne zaman ve kim tarafından yazıldığı açıklanmıştır. En eski nüshanın şuan Ankara kütüphanesinde bulunan H. 1034 yılına ait nüsha olduğu belirtilmiştir. *Velâyetnâme*'nin Hacı Bektaş Velî'nin ölümünden bir süre sonra ve Bektaşi geleneği yerleştikten sonra yazıldığı söylenerek 1481 ile 1501 yılları arasında yazıldığı tespit edilmiştir. Üçüncü kısımda *Velâyetnâme*'nin hazırlanışından bahsedilmiştir. Burada Ali Çelebi'ye ait H.1034 yılında yazılan nüshadan yararlanıldığı belirtilmiştir. *Velâyetnâme* metni günümüz Türkçesi verilmiş, açıklama bölümünden sonra eserde geçen terimler sayfa numaraları ile birlikte gösterilmiştir. Sayfa numaraları tıpkıbasıma ait nüshaya göre verilmiştir. Sözlük, bibliyografya ve indeksten sonra metnin tıpkıbasımı fotoğraflar hâlinde yer almaktadır.

Kardaş, S. (2018). *Ali Nihanî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Dizin)*. Ankara. Grafiker Yayınları

Çalışma "Giriş", "Birinci Bölüm", "İkinci Bölüm", "Üçüncü Bölüm", "Sonuç", "Kaynakça", "Dizin", "Ekler" ve "Özgeçmiş"ten oluşmaktadır.

Giriş bölümünde ilk olarak velayetname/vilyetname hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra velayetname türünün diğer türlerle ilişkisi başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Bu başlıklar şunlardır: Menâkıpnâme, Tezkiretü'l Evliya, Kısasü'l-Enbiya, Siyer/Siret/Megazi ve Gazavatname/Vekayiname. Son olarak "Türk edebiyatında Velayetnameler ve Menâkıpnâmeler" başlığı altında edebiyatımızda öne çıkan Menakıpnameler başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Burada Öncelikle Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesi* hakkında bilgi verildikten sonra onun hayatı ve eserleri hakkında da açıklama yapılmıştır.

Birinci bölümde *Velâyetnâme* yazarı Ali Nihanî'nin hayatı, sanatı ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde manzum *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* şekil özellikleri, dil ve üslup ve muhteva özellikleri olarak incelenmiştir Muhteva özellikleri olarak

Bektaşi tekkelerinin kapatılması, eserin içeriği ve diğer Velayetnameler ile benzerlik ve farklılıkları, Hacı Bektaş'ın Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana, Ahi Evran ve Said Emre ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Üçüncü bölümünde ise önce metnin dört nüshası hakkında tablolar hâlinde bilgi verilmiş, daha sonra eserin neşrinde takip edilen yol açıklanmıştır. Son olarak metnin kendisi ve sadeleştirilmesi ne yer verilmiştir.

Sonuç kısmında Alî Nihanî'ye ait *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'yle diğer Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmeleri arasında konuların farksız olup belirgin farklılıkların da mevcudiyeti, bu farklılıkların başında şairin üslubu ve itikadî tavrının geldiği, Alî Nihanî'ye ait *Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi*'nin araştırmacılar tarafından Firdevsî-i Tavil'e aitmiş gibi gösterildiği fakat aslında *Velâyetnâme*'nin yeniden nazma çekilmiş hâli olduğu, iki eser dikkatlice incelendiğinde aralarında konu ortaklığı haricinde herhangi bir ilginin bulunmadığı ifade edilmiştir. Ekler bölümünde mezar taşı fotoğrafına ve *Velâyetnâme*'ye ait fotoğraflara yer verilmiştir.

Korkmaz, E. (1999). *Hacı Bektaş Velî Vilâyetname (Menakıb-ı Hacı Bektaş Velî).* İstanbul: Can Yayınları (Adil Ali Atalay). (İlk basım yılı: 1995).

"Vilâyetnâme ve Söylence Üstene…" başlığı altında yazar Ankara Kütüphanesi'nde bulunan H. 1034 yılına ait en eski nüshanın kullanıldığından ve Abdülbaki Gölpınarlı tarafından tıpkıbasımı ve çevirisi verilen kopyanın esas alındığı belirtilmiştir. *Vilâyetnâme*'nin tüm kopyalarının hemen hemen birbirine benzerlik gösterdiği, eserde geçen olaylarda Bektaşi geleneğinin kurulduğu, *Vilâyetnâme*'nin 1481-1501 yılları arasında yazıldığının tahmin edildiği belirtilmiştir. Daha sonra *Vilâyetnâme*'nin yazıldığı Selçuklu dönemi hakkında bilgi verilmiştir. *Vilâyetnâme*'de anlatılanların halkta beliren kolektif söylemi beslemek, onurlandırmak ve onun gerekliliğini kanıtlamak için inanç temelli olarak öne çıktığı ifade edilmektedir. Daha sonra metin günümüz Türkçesiyle verilmiştir. Son olarak sözlük verilmiştir.

Köksal, M. F. (2018). *Uzun Firdevsî Manzum Vilâyet-nâme, Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî (Tenkitli Metin).* Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları.

Eser önsöz ve birkaç bölümden oluşmaktadır. "Manzum Vilâyet-nâme'nin Müellifi Kimdir?" başlıklı bölümde manzum Vilâyet-nâme ile mensur Vilâyet-nâme arasındaki benzerlikleri ve yazarın kendisine ait tespitleri yer almaktadır. "Mensur ve Manzum Vilâyet-nâme'lerin Karşılaştırılması" başlığı altında iki eser konu, dil ve üslûp bakımından karşılaştırılmıştır. "Manzum Vilâyet-nâme'nin Nüshaları (Tavsif ve Değerlendirme)" başlıklı bölümde önce eserin nüshaları verilmiş, daha sonra nüshaların değerlendirmesi yapılmıştır. "Metni Kurarken İzlenen Yöntem" başlığı altında çalışmanın yöntemi maddeler hâlinde açıklanmıştır. Son olarak eserin tenkitli metni verilmiş ve metnin sonunda Lügatçe ile Özel Adlar Dizini verilmiştir.

Kurtoğlu, O. (2015). *Yozgatlı Nihânî Velâyet-nâme-i Hâcı Bektaş-ı Velî.* Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi.

Eser toplamda üç bölüm ile kaynakça, dizin ve eklerden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nihânî'nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliğine yer verilmiştir. İkinci bölümde Türk edebiyatında velayetname yazma geleneği, Nihânî *Velâyet-nâme-i Hâcı Bektaş-ı Velî* hakkında genel bilgiler, Nihânî ve Firdevsî'nin Velayetnamelerinin şekil ve muhteva bakımından karşılaştırılması ile eserin imla ve dil özellikleri açıklanmıştır. İkinci bölümden sonra kaynakçaya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde *Velâyet-nâme-i Hâcı Bektaş-ı Velî*'nin önce nüshaları tanıtılmış, sonra metnin hazırlanmasında takip edilen metot ve metin tespiti ile ilgili açıklamalar yapılarak metin verilmiştir.

Noyan, B. (1996). *Hacı Bektaş-ı Veli Manzum Vilâyetnamesi*. İstanbul: Can Yayınları. (İlk basım yılı: 1986).

Eserde ilk olarak *Velâyetnâme*'nin ilk ve son sayfalarına yer verilmiştir. Daha sonra *Velâyetnâme*, nüshaları ve Firdevs-i Rûmi hakkında bilgiler verilmiştir. *Velâyetnâme*'deki Kadıncık Ana, Kara Donlu Can Baba, Ahi Evran, Sarı Saltuk,

Molla Sadettin, Seyyid Mahmud Hayrânî, Nureddin Hoca, Osman Gazi, Osmancık ve Tebrizli Şems konuları ele alınmıştır. Daha sonra *Velâyetnâme*'den beş tane öykü aktarılmıştır. Bu öyküler "Harâmî'nin Tövbesi, Güvenç Abdal ve Sevgilisi Dünya Güzeli, Rahibe Buğday Götüren Derviş ve Canavar Yavruları"dır. Son olarak *Velâyetnâme* metnine yer verilmiştir. Metni verilen nüsha Firdevs-i Rûmi'ye ait olan *Velâyetnâme'*dir.

1.4.2 Makaleler

Biçer, B. (2006). "Velayet-name-i Hacı Bektaş Velî'ye Göre Anadolu'nun Fethi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.* Sayı 38, 7-24.

Makalenin girişi kısmında Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında etkili olan velîler ile Hacı Bektaş Velî'nin önemi hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra menâkıbname ve velayetname türleri hakkında bilgi verilerek bu eserleri kısmen tarihî gerçeklere uygun oldukları söylenmiştir. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nin onun ölümünden sonra yazıldığı ve genellikle olağanüstü olayları ihtiva ettiği belirtilmiştir. "Velâyetnâmeyi Kim Yazdı?" başlığı altında bu eseri kimin yazdığı konusunda uzun süren araştırma ve tartışmaların olduğunu, şuan ise Abdülbâki Gölpınarlı'nın tespitine göre eserin Firdevsî-i Rûmî tarafından derlendiği açıklanmıştır. "*Velâyetnâme* Ne Zaman Yazıldı? " Burada ise erin II. Bâyezîd döneminde kaleme alındığı ve Firdevsî-i Rûmî'nin eserinde Anadolu'nun fethini ve Selçuklu Tarihî'ni farklı bir yaklaşımla ele aldığı belirtilerek örnek alıntılara yer verilmiştir. Daha sonra *Velâyetnâme*'de adı geçen sultanlar ve faaliyetleri başlıklar altında açıklanmıştır. Bu sultanlar; Süleyman Şah, Sultan 1. Kılıçarslan, Sultan I. Alâaddin Keykubad ve Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'dir. "Anadolu'da Fethedilen Şehirler" adlı başlıkta *Velâyetnâme*'de Türkiye Selçukluları'nın Samsun'dan Antep'e, Erciş'ten Aydın'a kadar Anadolu'nun tamamına yakın bölümüne hâkim oldukları örnek alıntıyla açıklanmıştır. "Anadolu'nun Mânevî Mîmarları" adlı son başlıkta ise Horasan erenlerinin Anadolu'ya gelerek mücadele ettikleri açıklanarak *Velâyetnâme'*de adı geçen velîlerin isimleri sayfa numaraları ile verilmiştir. Sonuç bölümünde *Velâyetnâme*'nin tarihî bilgi ve Türk kültürü açısından kıymetli bir eser olduğu belirtilmiştir.

Demir, N. (2011). "Sözlü Türk Kültüründe Hacı Bektaş Velî". ***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.*** **57, 15-28**.

Giriş kısmında Hacı Bektaş Velî'nin Türk sözlü kültürünün en önemli ögelerinden birisi olduğu, İslamî Türk destanlarında, efsanelerde, ninnilerde, türkülerde önemli bir yeri olduğu, destanlarda onun hakkında günümüze ulaştırılan önemli bilgiler bulunduğu, Hacı Bektaş Velî hakkında Anadolu'da anlatılan efsanelerin oldukça fazla olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra başlıklar altında bu konular incelenmiştir:

Türk Destanlarında Hacı Bektaş Velî: Burada öncelikle destan kültürü hakkında bilgi verilmiştir. Saltuknâme'de Hacı Bektaş Velî ile ilgili çok önemli bilgilere rastlandığı örneklerle verilmiştir.

Türk Efsanelerinde Hacı Bektaş Velî: Efsaneler hakkında açıklama yapılmıştır. Hacı Bektaş Velî ile ilgili derlenen efsanelerin bazıları verilmiştir: Hacı Bektaş Velî, Taş Kesilen Mısırlar, Velî, Akkoca ve Taş Kesilen Kadın, Hacı Bektaş Velî ve Taş Kesilen Kadın, Hacı Bektaş Velî Suyu (Bektaş Suyu), Güvende Velî.

Türk Ninnilerinde Hacı Bektaş Velî: Ninniler hakkında bilgi veriliştir. Derlenen bir ninnide Hacı Bektaş Velî'nin anlatıldığı ninni metniyle birlikte verilmiştir.

Sonuç olarak Hacı Bektaş'ın sözlü kültürde hâlâ yaşadığı; Türk toplumunun düşüncesine göre manen hiç ölmediği, toplumun içerisinde hâlâ yaşadığı belirtilir.

Duran, H. (2010). "Velâyetnâme'ye Göre Hacı Bektaş Velî". ***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.*** **55, 129-138.**

Giriş kısmında *Velâyetnâme* hakkında bilgi verilmiştir. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nin Türk menkıbe geleneği içerisinde önemli bir yeri olduğu, içinde oluştuğu toplum hakkında bilgi verdiği, Hacı Bektaş'ın hayatı ölümünden sonra onun müritleri ve muhipleri tarafından bir araya getirilerek yazıya geçirildiği söylenmiştir. *Velâyetnâme*'nin Hacı Bektaş Velî hakkında en kapsamlı bilgiyi verdiği belirtilmiştir. Onun Horasan'ın Nişabur kentinde doğup yetiştikten sonra Anadolu'ya geldiği, Melamilik mektebi inancına göre yetiştiği, kıyafetleri, şekil ve şemali,

doğduğu ve büyüdüğü çevre, çocukluk dönemi, Ahmet Yesevi ile irtibatı, manevi oğlu, velîlik dönemi hakkındaki bilgiler örnek beyitlerle açıklanmıştır. Sonuç olarak Hacı Bektaş Velî'nin *Velâyetnâme'*de karşımıza ilim sahibi olup o şekilde giyinen ve hem Türkmen halkı hem de âlimler arasında itibarlı konumda olan bir şahsiyet olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir.

Gülerer, S. (2020). "İkincil Sözlü Kültür Ortamına Geçiş Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Manzûm Vilâyetnâmesi". ***Researcher: Social Science Studies.*** **Cilt 8, Sayı 2, 01-16.**

Çalışmanın giriş bölümünde velayet, vilâyetnâme ve menakıp kavramları üzerinde durulmuştur. *Vilâyetnâme'*nin bağlam merkezli halkbilimi kuramlarından "Sözlü Kompozisyon Teorisi" ile ilişkisi olduğunu ve tekrar bakımından eserde düzenli olarak tekrarlanan temanın Hacı Bektaş Velî'nin üstünlüğü olduğu, *Vilâyetnâme'*de sözlü kültürün unsurlarının var olduğu ve *Vilâyetnâme* hakkında yapılmış önemli çalışmalara yer verilmiştir. Makalede incelenen eserin Gülerer'in yayınladığı "Hacı Bektaş-ı Velî'nin Manzûm Vilâyetnâmesi" olduğu belirtilmiştir.

"Vilâyetnâmenin Yazılış ve Okunuş Bağlamı" başlığı altında Mazlum Vilâyetnâme'nin yazıcısı, yazılış sebepleri, yazıyı aktarım kaynakları, eserin sözlü anlatımdan yazıya aktarımı ve okuma bağlamı açıklanmıştır. Bunlara göre *Vilâyetnâme'*nin yazılma sebebinin belirtilmediği, yazıcının adının Molla Ali olarak belirtildiği, vilâyetnâmelerin yazıya aktarım kaynaklarının hem yazarın kendi bilgisinin hem de halk tarafından dilden dile aktarılan rivayetler ile yazılı kaynaklar olduğu ifade edilmiştir. *Vilâyetnâme'*de menkıbelerin rivayetler hâlinde anlatıldığını belirten ifadelere pek çok yerde rastlandığı, eserde birbirine bağlanmış bölümlerin kronolojik olarak ilerlemesi ve bu yapının ise okuyucunun birbirini takip eden günlerde sıra hâlinde okuyor olabileceği açıklanmıştır. *Vilâyetnâme'*nin yazılı kültür ürünü olmasına rağmen dinleyiciye hitap eden "işit sözim, dinle sözim" gibi ifadelere yer vermesi, hem okuyucuya hem de dinleyene yönelik seslenme unsurlarına yer vermesi gibi özellikler sergilemesi bakımından ikincil sözlü kültürün etkise dikkat çekilmiştir.

Gülerer, S. (2020). "Hacı Bektaş-ı Velî'nin Manzûm Vilâyetnâmesinin Epik Yasalara Göre Yapısı". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.* Yıl: 7, Sayı: 46, 233-263.

Çalışmanın giriş kısmında ilk olarak menakıpname ve *Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâme*'sinden bahsedilmektedir. Ardından Hacı Bektaş Velî'den bahseden kaynaklara yer verilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî'nin menkıbevi hayatından, *Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi* üzerine yapılan çalışmalardan ve Axel Olrik'in "Epik Yasaları"ndan bahsedilmiştir. "Manzum Vilâyetnâme'nin Epik Yasalara Göre Yapısı" başlığı altında Epik yasalara göre *Vilâyetnâme* incelenmiştir. On beş yasaya göre *Vilâyetnâme*'deki tespit edilen veriler örneklerle açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise *Vilâyetname*'nin Axel Olrik'in Epik Yasalarına tamamen uyduğu ve *Vilâyetnâme*'de kahraman tipinin değişerek güçlü, silah kullanan kahramandan keramet gösterip etkili söz söyleyen velîye dönüştüğü ifade edilmiştir.

Gürgil, F. ve Kılcan, B. ve Kılıçoğlu, G. Ve Kurtoğlu, F. Süreyya (2019). "Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'nin Kök Değerler Açısından İncelenmesi". *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi.* S. 8/1, 446-461.

Giriş bölümünde toplum içinde birlikte yaşayan insanların belirli ilkelere uyduklarını ve bunlardan birisinin değerler olduğu ifade edilerek değerler hakkında bilgi verilmiştir. Edebi türler üzerinde birçok değerler araştırması yapılırken kök değerlerden bahsedilmediği üzerine durulmuştur. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nin farklı değerleri yeni nesillere kazandırma konusunda önemli bir yer teşkil ettiği belirtilerek *Velâyetnâme* hakkında bilgi verilmiştir. *Hacı Bektaş Velâyetnâme*'sinde; öz denetim, saygı, sabır, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, vatanseverlik gibi kök değerlerin olduğundan bahsedilmiştir. Yöntem, verilerin toplanması ve verilerin analizi açıklanmıştır. *Velâyetnâme*'de yer alan kök değerler tablo şeklinde sayısı ve sayfa numaraları ile birlikte gösterilmiştir. Daha sonra bu kök değerler başlıklar hâlinde ele alınmıştır. "Sonuç, Tartışma ve Öneriler" bölümünde eserde en fazla saygı değerinin yer aldığı, en az dostluk değerinin yer aldığı ama bunun sevgiden ayrı düşünülmemesi gerektiği, bu konuların biyografi şeklinde

öğrencilere sunularak kök değerlerle ilişkilendirilmesiyle eğitimi kolaylaştıracağı sonucuna varılmıştır.

İlhan, M. (2018). Alevî-Bektaşî İnancına Dair İki Velâyet-Nâme. ***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.*** **0/88.**

Çalışmada Uzun Firdevsî'nin Manzum Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî adlı eseri ve Sultân Şücâ'e'd-dîn Velâyet-nâmesi karşılaştırılmıştır. Burada Uzun Firdevsî'ye ait Manzum Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî hakkında bilgilere yer verilmştir. Daha sonra bu iki metin tenkitli olarak ele alınmıştır.

Kaplan, D. (2012). "Konya Koyunoğlu Kütüphanesinde Bulunan Alevilik ve Bektaşilik İle İlgili Yazma Eserler". ***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.*** **2012, 62, 305-324.**

"A) Koyunoğlu Kütüphanesinde İncelenen Alevilik ve Bektaşilik ile İlgili Yazmalar" başlığı altında eserler incelenmiştir. Burada "18. *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî* (Demirbaş no: 13336), 154 vr., 1250h., 19. *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî* (Demirbaş no: 13337), 205 sayfa, 20. *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî* (Demirbaş no: 13338), 173 varak, yazan Muhammed Alauddin Belgradi, tarihi 1044 h." şeklinde bilgilere rastlanmıştır. "B) Koyunoğlu Kütüphanesinde Bulunan Ancak Tarafımızdan İncelenmemiş Alevilik ve Bektaşilik ile İlgili Yazmalar" başlığı altında eserler ele alınmış olup burada *Hacı Bektaş Menâkıbnâmesi* olarak "32. Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî, (Demirbaş no: 11845), 46vr, Osm. 33. Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî (Demirbaş no: 13333), 3vr." şeklinde bilgiye yer verilmiştir. Sonuç bölümünde Alevilik ve Bektaşilik ile ilgili eserlerin tanıtılmaya çalışıldığı; bu yazmaların araştırıcıların dikkatini çekip bilimsel çalışmalara konu olması umularak noktalanmıştır.

Koçak, A. (2011). "Hacı Bektaş Velâyetnâmesinde bir Kahraman Modeli Olarak Sarı Saltuk" ***Alevilik Arastirmaları Dergisi- Journal of Alevism Studies,*** **15-24**

Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin bünyesinde bulundurduğu olağanüstülüklerle kolektif bilinç dışına ait bilgileri ve şifreleri

gizlediği belirtilmiştir. *Velâyetnâme*'de Ahmed Yesevi, Yunus Emre, Ahi Evran, Güvenç Abdal ve Sarı Saltuk gibi velîlerle ilgili anlatıların mevcudiyeti; kahraman ve kahramanlık kelimeleri açıklanmıştır. Kahramanların bir amaç için mücadele eden kişiler olduğu, fedakârlık yaptıkları, güçlü oldukları vb. ele alınmıştır. Bir anlatıda kaos / karmaşa / serüven çağrısı ile kahramanın ortaya çıktığı, *Velâyetnâme'*deki kahramanlardan biri olan Sarı Saltuk üzerinden anlatılmıştır.

Hacı Bektaş ve Sarı Saltuk'un karşılaşması aktarılmıştır. Hacı Bektaş'ın bir kahraman olarak onu seçmesi; Saltuk'un da cesaretle hizmete hazır olduğunu beyan etmesi ve bu sözünün onun "seçilmiş bir kahraman" olduğunu göstermesi izah edilmiştir. Daha sonra kahramanın yolculuğu aktarılmıştır. Sarı Saltuk'un yolunun bir kaleye düşmesi ve kahramanın yedi başlı ejderha ile mücadele etmesi, bir dizi sınavı başarıyla vermesi, maceralar yaşayarak bilgi ve erdem sahibi olması ve tekkeye dönerek icazetname alışı anlatılır. Tüm bunlar onun gerçek bir kahraman olarak tescil edildiğinin göstergesi olarak belirtilir.

Sonuç olarak Sarı Saltuk'un menkıbelerinin hâlâ anlatılması ve kutsal bir Türk kahramanı olarak bilinmesi onun bir kahraman olarak yolculuğunu başarıyla tamamladığının açık bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.

Koçak, A. (2013). "Aleviliğin İslâm Öncesi İnançlara Uzanan Kökleri: Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesinde "Iduk Yer-Sub". ***I. Uluslararasi Karasar Alevi Bektaşi Bilgi Şöleni,*** **1, 75-85.**

Giriş'te Alevi- Bektaşi inançları üzerinde yapılacak incelemelerde Hacı Bektaş Velî'nin eserleri, *Velâyetnâmeler*, deyişler nefesler ve buyrukların temel kaynak olduğu, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* esas yönüyle kerametlerini naklettiği fakat onun içinden geldiği geleneğin dinî anlayışı hakkında ipuçlarına rastlandığı açıklanmıştır.

"I. Iduk yer-sub" adlı başlıkta Eski Türk inanışındaki gök, yer ve yer altı algısı hakkında bilgi verilmiştir. Bu inanışlar geçmişten günümüze sözlü ve yazılı kültür aracılığıyla aktarılmıştır. Dede Korkut'un "Gölgelice kaba ağacın kesilmesin!" alkışında olduğu gibi örneklere rastlamanın mümkün olduğu ifade edilmiştir. "II.

Dağ: Arafat Dağı-Hırka Dağı" *Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi*'nde önemli bir mekân olarak dağ ve tepe, mağaradan söz edildiği; bunların inziva ve ibadet yeri olarak karşımıza çıktığı, dağ kültünün etkili olduğu hakkında bilgiler verilmiştir. "III. Taş-Kaya: Karataş" burada *Velâyetnâme*'de geçen taşla ilgili örnekler alıntı yapılmış, Hacı Bektaş Velî'nin taşa döndürme kerametinden bahsedilmiştir. "IV. Su: Zemzem Pınarı" *Velâyetnâme*'de Hünkâr'ın babası İbrahim-al-Sâni'nin Şeyh Ahmed'in kızı Hâtem'i pınar başında görerek âşık olduğu, Hacı Bektaş'ın kerametleri arasında yerden su çıkarması motifine yer verildiği açıklanmıştır. "V. Ağaç: Dut ağacı-Ardıç ağacı" Türklerde ağaç kültü olduğu ve ona kutsallık atfedildiği ve *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâme*'sinde birkaç yerde ağaç motifine yer verildiği belirtilir. "VI. İkili ve Üçlü Sistem: Dağ/Su, Dağ/Ağaç, Tepe/Su/Ağaç" *Velâyetnâme*'de buralarla ilgili adı geçen kutsal yerler alıntı şeklinde izah edilmiştir. Sonuç olarak *Velâyetnâme*'de Eski Türk inançlarına rastlandığı tespit edilmiştir.

Koçak, A. ve Gürçay, S. (2017). "Alevî–Bektaşî Velâyetnâmelerinde "Ejderha" Motifi". *Journal of Analytic Divinity*. Yıl 2017, Cilt 1, Sayı 1, 34 – 64.

Giriş bölümünde ejderha motifi hakkında bilgi verilmiştir. Ortadoğu ve Orta Asya'nın merkezi olduğu düşünülen ejderha motifine Türk destan, efsane, masal, menkıbe ve hikâyelerinde de rastlandığı; yedi farklı Alevî-Bektaşî velayetnamesinin ejderha mitosu ve onunla ilgili ögeler açısından değerlendirileceği ifade edilmiştir. "Ejderha Kavramının Karşılaştırmalı Mitolojide İncelenmesi " adlı başlıkta Hint, Çin, Japonya vb. yerlerdeki örnekleri; Türklerin mitolojik anlatılarında kaosun simgesi olan su ve ondan doğan evrenin simgesi olan ejder figürü ile eşleştiği; Türk mitolojisinde de yılanın ya da ejderhanın hayat ağacının dibinde "koruyucu" vasıfta bulunduğu bilgeliği ve ölümsüzlüğü sembolize ettiği açıklanmıştır. "Ejderha Motifinin velayetnamelerdeki Anlamı" başlığında Bektaşi velîlerinin ortak yanlarından birisinin tahta kılıca sahip olmaları ve yerine göre ejderha olduğu; bu motifin menakıpnamelerden başka Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarını anlatan ilk devir Vekayinâmelerinde de bulunduğu, zatların görev saydıkları İslamiyet'i yayma tasavvuruna destek olan kerametleri şeklinde ifade edilmiştir. "Ejderha ile Mücadele Bağlamında Velâyetnâmeler" burada sırasıyla Hacım Sultan, Sarı Saltuk, Şuca'eddi□n Veli□, Koyun Baba, Demi□r Baba, Otman Baba ve Hacı Bektaş Velî

Velâyetnâmelerinin ejderha kavramı açısından öne çıkan keramet veya anlatıları incelenmiştir. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde velînin bulunduğu mağaranın bekçisinin velîyi korumak üzere ejderha biçiminde don değiştirdiği; diğer velayetnamelerde geçen ejderha motifleri ele alınmıştır.

Sonuç olarak ejderha motifi açısından incelenen metinlerde benzerlikler görüldüğü, bunun da toplumlar ve kültürler arası geçişkenliğin zamandan ne derece bağımsız işlediğini, nesilden nesile aktarılabildiği savı açısından önemli olduğu tespit edilmiştir. Ekler bölümünde "Ejderha Motifinin Geçtiği Velâyetnâme Metinleri" başlığı altında metinler verilmiştir.

Köksal, M. F. (2018). "Firdevsî'nin Manzum Vilâyten-nâme'sinin Türkçenin Tarihsel Sözlüğü'ne Katıkları". ***Alevilik Araştırmaları Dergisi.*** **Sayı 16, 13-32.**

Giriş kısmında Türk Dil Kurumu Derleme ve Tarama sözlüklerinden bahsedilmiştir. Makaleye Uzun Firdevsî'nin *Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyetnâmesi'*ndeki Türkçe kelimelerden Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü olmak üzere mevcut sözlüklerde yer almayan veya farklı yazılım ile yer almış söz varlığı konu edilmiştir. Daha sonra bu eser hakkında bilgi verilmiştir. İncelenen kelimelerde hangi şekilde bir usul ele alındığı maddeler hâlinde verilmiştir. Daha sonra tespit edilen kelimeler tablo hâlinde örneklerle açıklanmıştır. Toplamda 37 tane kelime tespit edilmiştir. Son olarak kısaltmalar verilmiştir.

Kurtoğlu, O. (2011). "Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektaş-ı Velî Medhiyeleri". ***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.*** **57, 2011, 29-56.**

Makalenin giriş kısmında velayetnamelerin tanımı yapılmış; konusu, tarihî gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî'nin hayatının büyük bir kısmının menkıbelerden öğrenildiği, menkıbelerdeki olayların ve kişilerin gerçek kabul edildiği, *Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi*'nin onun menkıbevî hayatının, kerâmetleriyle öğretisinin aktarılmasında ve Bektaşilik düşüncesinin canlı tutulmasındaki etkili olduğu; sadece Hacı Bektaş değil aynı zamanda Ahmet Yesevi, Sarı Saltuk, Yunus Eme gibi önemli isimlerin de zikredildiği belirtilmiştir. Eserin

yazarı olan Ali Nihânî hakkında ve "Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî" başlığı altında *Velâyetnâme* hakkında alıntılar aracılığıyla bilgi verilmiştir. Ali Nihânî'nin eseri yazma amacı, kayıtlı nüshaları, müellifin sayfa numaraları verdiği ve diğer nüshada şiirin anlaşılması için düzeltmeler yaptığı, Firdevsî ve Nihânî'nin eserlerinin karşılaştırılması, vezinleri, beyit sayıları; Nihânî'nin bölüm başlıkları; *Velâyetnâme'*de asıl metindeki şiirlerin dördünün Hacı Bektaş'ın ruhaniyetine yalvarmak ve övmek maksadıyla yazılmış istimdat, beşinin ise doğrudan Hacı Bektaş Velî'yi övmek düşüncesiyle yazılmış şiirler olduğu ve bunların nazım şekli, bent sayısı ile vezni tablolar hâlinde verilmiştir

Eserin mesnevi nazım şekliyle yazılmış kısımlarında sade bir dil kullanıldığı fakat methiyelerde dilin ağırlaştığı, bu methiyelerde Hacı Bektaş Velî merkezli olmak üzere peygamberlerden, başka velîlerden de bahsedildiği, ayet ve hadislerden de iktibas yoluyla yararlanıldığı ifade edilmiştir. Son olarak Ali Nihânî'nin *Velâyetnâme'*sinde bulunan Hacı Bektaş Velî'yi övmek amacıyla yazılmış şiir metinlerine yer verilmiştir.

Kurtoğlu, O. (2016). "Yozgatlı Nihânî'nin Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi'ndeki Eskicil Unsurlar". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.* S. 80, 99-120.

Giriş bölümünde eskicil (arkaik) kelimesi çeşitli kaynaklar bağlamında açıklanmıştır. Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan fakat hem bugünkü birçok ağızda ve neredeyse bütün eserlerde kullanılan kelimelerin bile 'arkaik' olarak gösterebileceği, dilimizdeki alıntı kelimeler dışındaki kelimelerin arkaik özellikler gösterdiği belirtilmiştir. "Yozgatlı Nihani'nin Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri" başlığı altında Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî eserinin yazarı Nihânî ve eser hakkında bilgi verilmiştir. "Yozgatlı Nihânî'nin Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi'ndeki Eskicil Unsurlar". Burada konu alt başlıklar hâlinde ele alınmıştır: 1. Ek hâlindeki eskicil unsurlar, 2. Kelime hâlindeki eskicil unsurlar. Sonuç olarak bu eserde birçok eskicil kelime ve ek bulunduğu tespit edilmiştir.

Oğuz, M. Ö. (1996). "Manzum Hacı Bektaş Velâyetnâmesinin Yeni Bir Nüshası". *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı.* Ankara. 88-91.

Çalışmanın başında mensur *Velâyetnâme*'nin Uzun Firdevsî'ye ait olduğu fakat bu nüshanın günümüze kadar ulaşmadığı belirtilmiştir. Çalışmada Isparta Nüshası olarak nitelenen, Hüseyin Dönmez'den derlenen ve Isparta'nın Yakaören Köyü'ndeki Arslan Baba Türbesi'nde muhafaza edilen yazma tanıtılmıştır. Bu nüsha, Bedri Noyan tarafından hazırlanan Firdevsî'ye ait manzum *Velâyetnâme* ile karşılaştırılmış ve sadece birkaç farklılık dışında birbirleriyle aynı oldukları ifade edilmiştir. Bu farklılıkların başlıklardaki uzunluk-kısalık durumu, Noyan'ın çalışmasında bazı kelimeler Arapça iken Isparta nüshasında bunların Türkçe olduğu, bazı kısımların tam ve silinmemiş ve okunur hâlde olduğu açıklanarak iki nüsha arasındaki farkları göstermek için örnekler verilmiştir.

Onat, H. (2010). "Ahmet Yesevi-Hacı Bektaş Velî Çizgisinde "Velâyetnâme"nin Anlam ve Önemi Hakkında". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi.* Sayı 3, 46-54.

Giriş kısmında kökleri geçmişte olan sorunların çözümü için güncel gerçeklerin, tarihî gerçeklerin ve yaşanan süreçlerin açıklıkla ortaya konulması gerektiği ifade edilmiştir. Alevilik-Bektaşilik'in yazılı kaynakları ve *Velâyetnâme*'nin verdiği bilgilerin öneminden bahsedilmiştir. *Velâyetnâme*'de anlatılanların hâlâ Anadolu'nun bazı bölgelerinde dilden dile anlatıldığı, Anadolu insanının kıssaların gerçekle örtüşmesini pek sorgulamadan onlardan ders çıkartmanın yolunu aradığı; anlatılanları yöresel ögelerle süsleyerek güncelleştirmeyi başardıkları ve bunun Ahmet Yesevi çizgisinde dönüşerek Yesevilik adı altında varlığını sürdüren geleneğin ahlak temelli din anlayışına sahip söylencelerden de beslendiğinin göstergesi olduğu belirtilmiştir. Yesevi geleneğinin *Velâyetnâme*'nin zaman diliminde Anadolu'da Bektaşilik olarak ortaya çıkıp kurumsallaşma sürecini tamamlamış olduğu; Ahmet Yesevi ile kurulmuş olan irtibatın Hacı Bektaş Velî'ye gönül verenler tarafından içselleştirilmiş olduğunu ortaya koyduğu ifade edilmiştir.

Özdemir, C. (2016). "Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâme Adlı Eserinde Yer Alan Halk Kültürü Unsurlarına İşlevsel Bir Bakış". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 78, 197-217.

Giriş kısmında menkıbe, *Velâyetnâme* hakkında bilgi verilmiştir. Halkbilimi ürünlerine işlevsel açıdan yaklaşmanın bu ürünlerin ortaya konulma nedenlerini ve toplumla olan ilişkilerini anlamak için önemli oluşu; Bascom'ın dört temel işlevi açısından *Velâyetnâme*'nin "inançlara, değerlere ve törelere destek verme" ile "kültürü gelecek kuşaklara aktarma ve eğitim" işlevlerini yerine getirdiği; velayetname geleneğinin Anadolu ve çevresinde yaşayan insanlarla Hacı Bektaş Velî arasında "kutsal bir bağ oluşturma" işlevi olduğu; bu da "inandırıcılık ve bir önder olan Hacı Bektaş Velî'nin büyüklüğünü kanıtlama" amaçlarının ön planda olduğu ele alınmıştır.

*Velâyetnâme'*de Hacı Bektaş Velî'nin çevresinde toplanan fertlerin onu benimseyerek toplum yaşantısında bir düzen oluşturmasının Halkbilimi'nin birleştirme işlevine örnek olduğu belirtilmiştir. "Velâyetnâme'de İşlevler" başlıklar hâlinde işlenmiştir. Bunlar: 1. Haber Verme İşlevi, 2. Ağırlama İşlevi İmtihan, 3. Motifi Sonrası Kendini İspatlama İşlevi (sabır), 4. Birleştirme İşlevi, 5. Sağaltma, 6. Gizlenme İşlevi, 7. Saygı ve Bir Düşünceyi/Mürşidi Kabul Etme İşlevi, 8. Şükür İşlevi, 9. Cezalandırma İşlevi, 10. Tanışma, Görüşme ve Sohbet İşlevi, 11. Bereket / Çoğalma İşlevi, 12. Helal Rızık Kazanma İşlevi, 13. Koruyuculuk İşlevi, 14. İnandırma İşlevi.

Sonuç bölümünde *Velâyetnâme'*deki kültür unsurlarının toplumsal dokuyu yansıtma işlevine sahip olduğu, Anadolu'nun İslamlaşmasında ve düşünce sisteminin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Soltani, M. A. (2017). "Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'ta Alevilerin Ortak İnançları". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi.* Sayı 16, 247-324.

Alevilerin kutsal metinleri olan Buyruk, Serencam, *Velâyetnâme* ve bunların şerhleri esas alınarak çalışmada Alevilerin ortak inançlarını, ortak kurucu mukaddes şahsiyetleri, kutsal metinlerinde yer alan ortak rivayetleri, benzer sembolleri ve ortak

tarihi coğrafyası başlıklar hâlinde açıklanmıştır: Alevi Ayin ve İnanışında Ortak Kurucu Mukaddes Şahsiyetler, Serencam Velâyetnâmesi ve Buyruk'taki Ortak Rivayetler, Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'ta Ortak Semboller, Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'un Tarihi Coğrafyası ve Alevilerin Ortak Adab ve Erkânı.

Taşğın, A. ve Atay, Ö. (2017). "Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesini Yeniden Okumak: Macar Turul'u ile Gül Baba Tuğrul'u". *SBARD*. Yıl. 15, S.30 (Güz 2017/2), 115-126.

Bu çalışmada *Hacı Bektaş Velâyetnâmesi*'nin aktardığı Hacı Bektaş ve Hacı Tuğrul karşılaşması yeniden ele alınıp Macar Turul'u arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. Gül Baba Türbesi'nin Macar kültünde hâlâ yerini koruduğu, onun benimsediği kişinin Hacı Bektaş olduğu, Macarlar arasında anlatılan Turul kuşunun benzer bir anlamla *Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'*nde de aktarıldığı, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'*nde geçen ve onun Tuğrul, Doğan, Şahin kuşları etrafında Rum erenlerinden Hacı Tuğrul ile karşılaştırılıp Türklerin eski inançları ve mitolojilerinde yer alan Tuğrul bağlantısıyla Dumrul, Turul ve Tuğrul'un aynı anlamda kullanıldığı ve farklı zaman ve mekânlara taşınması münasebetiyle süreklilik sağladığı belirtilir. Sonuç kısmında Türk mitolojisi içerisinde ortak bir yerde duran Turul'un zamanda sürekliliğini sağladığı, her dönem yeniden yorumlanarak bir varlık ile bilgi dünyasını beslediği, koruduğu ve toplumsal işlevleri ve sürekliliğini sağladığı ifade edilmiştir.

Yücel, A. (1997). "Hacı Bektaş Velâyetnâmesinde Ejderha Motifi". Kadri Eroğan Hacı Bektaş Velî Armağanı. Ankara: *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi*, 115-120.

Giriş kısmında ağırlık merkezi Ortadoğu ve Orta Asya merkezi olan Ejderha motifinin Türk destan, efsane, masal, menkıbe ve hikâyelerinde de sıkça rastlandığı, Göktürk Kitabeleri'ndeki ejderha motifi, Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen ejderha sıfatı, cenknamelerde de karşımıza çıktığı; aynı zamanda Türk mit, din ve inanmalarında da var olduğu, ifade edilmiştir. Tasavvuf ve halk inanışlarında da ejderha motifinin görüldüğü, manzum olarak yazılan *Velâyetnâme'*de geçen ejder motifi, Hacı Bektaş'ın Ahmed Yesevi'nin oğlu Kutbeddin Haydar'ı kurtardıktan

sonraki verdiği mücadelede yardımcı unsur olarak görüldüğünden bahsedilir. Ayrıca İslâmî dönem Türk destanlarında da görülen bu motifin kahramanının keramet göstermek suretiyle ortaya çıktığını, ayrıca asanın rahip tarafından ejderha/evren şeklinde görüldüğü açıklanmıştır.

1.4.3 Bildiriler

Aslan, N. (Ekim, 1998). Velayet-nâme'ye Göre Oğuzlar ve Osmanlı Ailesine Üç Beylik Verilmesi. *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Çalışmada ilk olarak incelenen *Velâyetnâme*'nin konusu hakkında bilgi verilmektedir. Metnin olağanüstü olaylar bakımından abartılı olduğu fakat az da olsa tarihî gerçeklik barındırdığı belirtilmiştir. Çalışmada Velâyetnâme'de yer alan Dede Korkut kahramanlarının isimlerinin geçtiği bölüm ve Osmanlı ailesi hakkında bilgilere yer veren bölüm incelenmiştir. Bunlara göre tarihî gerçeklik hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. *Velâyetnâme*'de kronolojik olarak yanlışlıklar olsa bile tarihî açıdan bir takım gerçekliklere ışık tutabileceği ifade edilmiştir. İncelenen metnin 135-143 sayfaları Latin ve Arap alfabesiyle birlikte çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Baykara T. (Mayıs, 2010). Vilayet-Name'nin XIII. Yüzyıl Sosyal Tarihi İçin Kaynak Değeri. *I.Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu.* Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Velî Araştırma ve Uygulama Merkezi, Çorum.

Çalışmada ilk olarak *Vilâyetnâme*'nin esaslarının XIV. yüzyıl başlarında oluşturulduğu fakat Türkçe metnin kaleme alınmasının XVI. yüzyıl başları olduğu ifade edilmiştir. *Vilayetnâme*'nin içeriği bakımından olağanüstü olaylar ele alınsa da tarihî bir kaynak olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. *Hacı Bektaş Velî Vilayetnâmesi*'nin Anadolu coğrafyasının sosyal tarihi için önemli bir tarihî kaynak olduğu ve aynı zamanda *Vilayetnâme*'nin Hacı Bektaş'ın Türkistan'daki hayatı ve Oğuzların yaşamı, Sulucakarahöyük ve halifeler hakkında tarihî bilgiler verdiği açıklanmıştır. Bu bilgilerin eleştirilerek kaynak olarak kullanılabileceği belirtilmiştir.

Bolay, S. Hayri (Ekim, 1998). Hacı Bektaş Velayetnamesinde İbadet Unsurları. *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Çalışmanın başında bu tebliğin yazılma amacı açıklanmıştır. Daha sonra *Velâyetnâme* metninde tespit edilen ibadet unsurlarına 27 başlık altında yer verilmiştir. Bunlar metindeki örneklerle birlikte açıklanmıştır. İnceleme sonucunda *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nin İslamî ibadete ait örnekler sunduğu izah edilmiştir

Çolak, F. (Eylül, 2017). Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'nde Yeniden Dirilme. *1. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu Bildrileri.* Hacı Bektaş Velî Üniversitesi, Nevşehir.

Çalışmanın giriş kısmında Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ile velayetnameler hakkında bilgi verilmiştir. "Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'nde Yeniden Dirilmeyle İlgili Motifler" adlı başlığın altında Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'nde geçen "Kurban edilen kuzuları deri ve kemiklerinden yeniden diriltme ile Hacı Bektaş Velî'nin ölen bir çocuğu hırkasının altına alarak diriltmesi" motiflerinin karşımıza çıktığı belirtilmiştir. Kurban diriltme motifinin eski Türk mitolojisinde de var olup bu kanal ile *Velâyetnâme*'de de varlığını sürdürdüğü izah edilmiştir. Diriltme motifinde hırka ve diriltmenin dikkat çektiği belirtilmiştir. Hırkanın pek çok kültürde dinî kudret, hükümdarlık ve değerlilik sembolü olduğu, *Velâyetnâme*'de ise bir olayın akışının değişmesini sağlayan ve bazı durumları tersine çeviren bir nesne olarak karşımıza çıktığı açıklanmıştır. Ölmüş kişinin yeniden diriltilmesi motifinin ise hem semitik dinlerde hem de Türk mitolojisinde karşımıza çıkmakta olup *Velâyetnâme*'de de varlığını sürdürdüğü ifade edilmiştir.

Duran, H. ve Baş, E. (Ekim, 2018). Hacı Bektaş Velî'nin Velayetname'sinde Ağaç ve Orman Kültü. *IV. Uluslararası Alevilik* ve *Bektaşilik Sempozyumu Bildirileri.* Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Calışmada Türk kültüründe önem arz eden ağaç ve orman kültü *Velâyetnâme*'de tespit edilmiştir. Buna göre Orta Asya erenlerinin Anadolu'ya fırlattıkları odunun dut ağacından olmasının sebebi eski Türklerde dut ağacının saadet, bereket ve bekayı temsil etmesi ilişkisi, Hacı Bektaş Velî'nin küllerden orman yaratması ve bunun da şaman olmak için ağaç dikme anlayışıyla benzerlik göstermesiyle ilişkilendirilmesi, tahta kılıç kullnımın Şamanistik özellik göstermesi, alıç ağacından hediye götürmek, ağaç kesen kişinin cezalandırılması gibi tespitler yapılmıştır**.**

Gülsoy, Y. (Kasım, 2020). Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâmeye Göre Söylencevi Kimliği ve Türk Tasavvufu Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Takipçileri Sempozyumu Bildirileri,* Türk Ocağı Yayınları, İstanbul.

Çalışmada ilk olarak Hacı Bektaş Velî'nin hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Hacı Bektaş Velî'nin aslında tarihsel ve söylencevî olmak üzere iki kimliği olduğundan bahsedilmiştir. Söylencevî kimliğinde Hacı Bektaş Velî'nin mitolojik olduğu ve onun mitolojik hayatını anlatan eserin de "*Velâyetnâme*" olduğu ifade edilmiştir. Tarihsel Hacı Bektaş Velî'nin ise "Horasan Erenleri" diye bilinen Kalenderiye akımına mensup bir sufî olduğu belirtilmiştir.

Kılıç-Schubel, N. (2010). Hacı Bektaş Velî'nin Vilayetnamesi'ndeki Sarı İsmail Hikayesi Üzerine Kimi Düşünceler. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri: Hacı Bektaş Velî Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden.* Ankara. Dipnot Yayınları.

Çalışmada ilk olarak vilâyetname türü ve *Hacı Bektaş Velî Vilayetnamesi* hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra *Vilayetname* içindeki Sarı İsmail hikâyesi aktarılmıştır. Bundan sonra bu metne göre yorum yapılarak çıkarımda bulunulmuştur. *Vilayetname*'de, Bektaşi ve Alevilerin Batı Anadolu'daki İslamlaşma sürecine etkisi belirtilmiştir.

Kocaaslan Uçkun, R. (Ekim, 1998). Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesinde Taş ve Kaya ile İlgili İnançlar. *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Çalışmalı ilk olarak Hacı Bektaş Velî hakkında bilgi verilmiş daha sonra Türk toplumunda tarikatların ortaya çıkışından bahsedilmiştir. Daha sonra eski Türk inancındaki kültlerden bahsedilerek *Velâyetnâme*'de tespit edilen taş ve kaya ile ilgili inançlara örneklerle birlikte yer verilmiştir. Bunlar taş kesilme, taşın şahitlik yapması, kayanın yoğrulması, bir nesneyi taşa çevirme, taşa gömülme, kayanın yürümesi ve taş doğurma ile ilgili inançlardır. Metinde tespit edilen bu inançların, *Velâyetnâme*'nin yazıldığı dönem ve coğrafyada hâlâ eski Türk inançlarının devam ettiğinin göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Köksal, M. F. (Ekim, 2018). Mensur ve Manzum Vilâyet-Nâme'lerin Müellifi Kimdir? *IV. Uluslar arası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı.* Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Çalışmada ilk olarak vilâyetnâme türü açıklanmıştır. *Vilâyetnâme*'nin bir tür olmasına rağmen akla ilk olarak Hacı Bektaş Velî'nin kıssalarını toplayan *Vilâyetnâme* eserinin geldiği, *Vilâyetnâme*'nin Anadolu hakkında tarihî bir kaynak olduğu vurgulanmıştır. Eserin manzum ve mensur olarak iki şekilde olduğu fakat mensur olanın daha fazla ön plana çıktığı belirtilmiştir. Manzum nüshalar verilmiştir: 1. Hacı Bektaş Tekkesi (Ankara Genel Kitaplık, 898) Nu. 200 nüshası, 2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet K0005 nüshası, 3. Millî Kütüphane Yz. A 7544 nüshası, 4. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 6329 nüshası ve 5. Teoman Türkoğlu Nüshası.

Çalışmada manzum ve mensur *Vilâyetnâme*'nin yazarının Nihânî'nin dediği gibi Firdevsî olduğu belirtilmiş ve iki metindeki benzerliklere dikkat çekilmiştir. Eserin Süleymaniye nüshasında mahlas bulunurken bazı nüshalarda Firdevsî'nin adının bulunmamasının sebebinin nüshalardaki eksik sayfalardan olabileceği açıklanmıştır.

Ocak, A. Y. (Ekim, 2009). Hacı Bektaş Velî: Kaynaklar, Yeni Sorunlar, Aranan Cevaplar. *III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Çalışmada, bugüne kadar Hacı Bektaş Velî hakkında pek çok zıt ve farklı görüşlerin ortaya konulduğu belirtilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî hakkında bilgi veren kaynaklar sıralanmıştır. Bunların arasında Velâyetnâme de vardır: 1. Menakıbu'I-Kudsiyye, 2. Menakıbu'I-Arifin, 3. Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Veli, 4. Terceme-i Nefehatü'I-Üns, 5. Aşıkpaşazade Tarihi ve 6. Terceme-i Şakayık.

Çalışmada daha sonra bu kaynaklar hakkında bilgiler verilmiştir Burada Velâyetnâme hakkında bilgi verildikten sonra eserin tarihî olarak güçlü bilgiler barındırmadığı belirtilmiştir. *Velâyetnâme*'nin Hacı Bektaş Velî hakkında geniş bilgiler verdiği fakat bazı problemleri barındırdığı da ifade edilmiştir. Örneğin *Velâyetnâme*'nin başında Hacı Bektaş Velî asilzâde, sultanzâde ve imamzâde bir şehirli olarak gösterilirken sonradan uzun saçlı, sakallı ve uzun tırnaklı bir Haydarî dervişi gibi gösterildiği belirtilmiştir. Bunun için iki sebep ileri sürülmüştür: Ya sultanzâde olan Hacı Bektaş Velî, Ahmet Yesevi tarafından Anadolu'ya gönderilmektedir ya da 15. yüzyılda Anadolu'da meydana gelen Şiî propagandasının etkisi *Velâyetnâme*'ye yansımıştır. Bir diğer problemin ise yukarıda bahsedilen *Velâyetnâme* dışındaki kaynaklarda Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Velî ilişkisinden hiç bir şekilde bahsedilmemesi ve Ahmet Yesevi ile Hacı Bektaş Velî'nin aynı dönemde yaşayıp yaşamadığı olduğu belirtilmiştir. Tüm bu sebeplerden ötürü Ahmet Yaşar Ocak, *Velâyetnâme*'nin problemli bir metin olduğunu ve incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Onat, H. (Ekim, 2009). Velayetname'de Gizlenen Hacı Bektaş Velî Gerçeği ve Bektaşilik. *III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Giriş kısmında eserin içeriğini oluşturan şifahi kültürün kitabın yazılı kaynak olarak değerlendirilmesine engel olmadığı, mitolojik anlatıların içinde hakikatleri de bulundurduğu, Alevi-Bektaşi geleneğinin İslam ve Türk kültüründen bağımsız olmadığı ve bu eserlerde zaman ve mekân kavramlarının ortadan kalktığı ifade edilmiştir. İnsanoğlunun geleceğe aktarmak istediklerini sembolleştirerek yazı aracılığıyla aktardığını, Menakıpnamelerin hem yazıldığı dönemdeki bilgileri hem de

öncesinde halkın zihninde canlı tutulan bilgileri barındırdığını, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nin Hacı Bektaş Velî ve Bektaşiliği yansıttığı açıklanmıştır. Daha sonra Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, Ahmet Yesevi ile irtibatı ve İslam anlayışı aktarılmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise Velâyetnâme'nin Hacı Bektaş Velî ve Bektaşilik hakkında gerçekleri barındırdığı, İslam'ın ahlaki değerlerini bulundurduğu, mesaj ilettiğive Hacı Bektaş Velî'nin Ahmet Yesevi ile bağlantılı olduğu ifade edilmiştir

Özdemir Ö. ve Özdemir A. R. (Kasım, 2020). Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi Bağlamında "Yurt Verme" Kavramı. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Takipçileri Sempozyumu Bildirileri*, Türk Ocağı Yayınları, İstanbul.

Çalışmanın giriş bölümünde Anadolu'ya gönderilen Horasan erenlerinin Anadolu'yu fethetmesindeki önem, bu erenlerden birisinin Hacı Bektaş Velî olduğu, Hacı Bektaş Velî'nin hayatını ve kerametlerini konu edinen *Velâyetnâme*'de Anadolu'nun yurt verilmesi sürecinin konusunun işlendiği, yurt kavramının Türk mitolojisinde yer-su ilişkisine dayandırılabileceği ifade edilmiştir. "Velâyetnâmede Yurt Kavramının Maddi ve Manevi Değeri" başlığı altında *Velâyetnâme*'de Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya gelişi, buradaki faaliyetleri, erenlerin Anadolu'yu yurt hâline getirmesine öncülük etmesi, yurt verilen kişilerin yurt verilen yerlere yerleşmesi ve bu kişilerin yerleştikleri yerleri maddi ve manevi yönden geliştirdiği aktarılmıştır. "Velâyetnâmede Yurt Verme ve Yurt Edinme Yolları" başlığı altında yurt edinme yolları "Devlet eliyle yurt verme ve yurt edinme, arifler eliyle yurt verme ve yurt edinme ile devlet ve ariflerin iş birliğiyle yurt verme ve yurt edinme" şeklinde sınıflandırılmıştır. Daha sonra sırasıyla başlıklar altında "Velâyetnâme'de Yurt Veren Kişilerin Özellikleri", "Velâyetnâmede Yurt Verilen Kişilerin Özellikleri" ve "Velâyetnâmede Yurt Verilen Yerlerin Özellikleri" konuları işlenmiştir. Sonuç olarak *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde yurt vermenin hem devlet hem de arifler eliyle gerçekleştirildiği, yurt verilen kişinin o yeri maddi ve manevi olarak kalkındırdığı, buralarda Türk kültürü ve İslam inancını sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunduğu belirtilmiştir.

Öztürk, Ö. (Mayıs, 2016). Hacı Bektaş Velî'yi Velâyetnâmesi'nde Maddi ve Manevi İktidarın Görünümleri. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Hoşgörü ve Barış Sempozyumu Bildirileri.* Hacı Bektaş Velî Üniversitesi, Nevşehir.

Çalışmada ilk olarak *Velâyetnâme*'nin Bektaşî Menakıpnameleri içinde en çok elyazması bulunan eser olduğuna ve *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde geçen anlatıların bugün için yorumlanmasının metinde geçen birçok olay, kerametler ve olağanüstülükler içermesi bakımından zor olduğu ifade edilmiştir. Eserde geçen "fırtınaya yakalanan denizcilere istimdat etme, yedi başlı ejderhayı, öldürme, güneşi karartma, yağmur yağdırmama, hayvanlarla konuşma, taşla konuşma, kayayı binek yapma" gibi olayların maddî iktidar uygulamaları olduğu belirtilmiştir. Mânevî iktidar uygulamaları olarak ise iktidar vemülk (yönetim) verme, Devletin devamlılığının menşei olma gibi fiillerin karşımıza çıktığı belirtilmiştir. *Velâyetnâme'*nin ise her iki iktidar alanını da birbirine uygun olduğu açıklanmıştır. *Velâyetnâme'*de "yurt verme" ve "mülk verme" kavramlarının yer aldığı vebunların maddî iktidar ya da manevi otorite vermek şeklinde gerçekleşebildiği belirtilmiştir.

Schubel, V. James (2010). Hacı Bektaş Velî'nin Vilayetnamesi'ndeki Güvenç Abdal Anlatısı. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri: Hacı Bektaş Velî Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden.* Ankara. Dipnot Yayınları.

Çalışmada *Velâyetnâme* ve *Velâyetnâme* üzerine başlıca yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Alevi Bektaşi geleneği hakkında bilgi verilerek *Velâyetnâme*'nin Alevi geleneğiyle ilgisi olan ilk metin olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra *Velâyetnâme*'ye göre Güvenç Abdal hakkında bilgi verilerek onun hikâyesi aktarılmış ve bu metin yorumlanmıştır.

Soileau, M. (Mayıs, 2010). Vilâyet-nâme'nin Dünyası, Hacı Bektaş'ın Mirası. *I. Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu.* Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Velî Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Çorum.

Çalışmada ilk olarak *Velâyetnâme'*den bir hikâye örnek verilerek onun üzerinden açıklama yapılmıştır. Buna göre hikâyenin aslında Anadolu'nun hayatını gösteren bir

resim çizdiği, gerçek olduğu, Hacı Bektaş'ın mirasının oluşumu ve gelişimini anlatan bir süreci sunduğu, toplumun onu kabul etme sürecinin aktarıldığını ve Velâyetnâme'nin Hacı Bektaş Velî'nin hayatını gözler önüne seren bir eser olduğu belirtiliyor. *Velâyetnâme* dünyası ise metinde geçen olayların arka planı olarak ele alınıyor. Bu arka plan toplumsal, kültürel, siyasî, tarihî ve doğal bir dünya olarak ifade edilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş'ın vilâyetinin tanınmasının dört süreçte gerçekleştiği belirtilmiştir. Bunlar kerâmet, şehâdet, etki, paylaşma ve yorumlaşmadır. Hikâyeler derlenip yazıya geçirildiğinde Hacı Bektaş'ın mirasının yayılması için yazının etkili bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Soileau, M. (2010). Vilayetname: Bir Metnin Serüveni. ***Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri: Hacı Bektaş Velî Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden.*** **Ankara. Dipnot Yayınları.**

Çalışmada Hacı Bektaş Velî'den itibaren başlayan *Vilayetnâme*'nin serüvenine yer verilmiştir. *Vilayetname*'nin sözlü kültür ortamından derlenmiş olduğunun metindeki bazı ifadelerden anlaşıldığı ve *Vilayetname*'nin serüveninin belki de en önemlisinin sözlü rivayetleri derleyerek yazılı hâle getirmekle olduğu belirtilmiştir. Elde bulunan manzum ve mensur olan nüshalar üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra ise bu serüvenin 19. yüzyılda önemli bir dönüm noktasına geldiği ve Bektaşilik'in kapatılmasıyla tekke kütüphanelerinde bulunan vilayetnâmelerin tahrip edildiği açıklanmıştır. *Vilâyetnâme*'nin hâlâ serüvenini devam ettirdiği ifade edilmiştir.

Üzüm, İ. (Ekim, 1998). Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî'ye Göre İslâmi İnanç ve İbadetler. ***I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.*** **Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.**

Çalışmanın başında Hacı Bektaş Velî'nin dinî kimliğini anlayabilmek için ondan bahseden *Velâyetnâme* metninin incelenmesi gerektiği belirtilerek Hacı Bektaş Velî'nin dinî kimliği hakkında bilgi veren kaynaklardan kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra *Velâyetnâme* metninde tespit edilen ibadet unsularına yer verilerek Hacı Bektaş Velî'nin İslam'a uygun yaşayan bir velî olduğu açıklanmıştır.

Yıldırım, R. (Mayıs, 2010). Rum'da Öksöğüyü Tutan Kimdi?: Saltukname ve Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'nde Yer Alan bir Menkıbe'ye Göre Rum Erenleri. *Uluslararası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Hitit Üniversitesi, Çorum.

Çalışmanın giriş bölümünde Saltukname'de olan bir menkıbenin *Velâyetnâme*'de de yer almasından bahsedilmektedir. Bununla birlikte Saltukname'nin *Velâyetnâme*'den daha önce yazıldığına dikkat çekilmiştir. Daha sonra menkıbeye ve menkıbenin tematik analizine yer verilmiştir. Menkıbedeki tema yukarıda bahsedilen iki eser üzerinden değerlendirilmiştir. Menkıbenin *Velâyetnâme* rivayetine yer verilmiştir. Saltuk nağme ile olan rivayette ana hatlarıyla benzerlik gösterirken farklılıklara da rastlandığı ifade edilmiştir. İki menkıbe karşılaştırılmıştır. Son olarak tarihsel değerlendirmeler yapılmıştır.

Yücel, A. (Ekim, 1998). Sözlü Gelenek Ürünleri İle Velâyet-nâme'de Olağanüstü Hâmilelik ve Doğum. *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara.

Çalışmada ilk olarak olağanüstü motiflerden bahsedilmiştir. Daha sonra Hz. Yahya ile Hz. Muhammed'in doğumu, Türk destanlarındaki, Dede Korkut'ta, masallarda, halk hikâyelerinde ve Menakıpnamelerde bulunan olağanüstü doğum motifleri açıklanmıştır. Daha sonra *Hacı Bektaş Velî Menakıbnâmesi*'ndeki Hacı Bektaş'ın doğum motifi ele alınmıştır. *Menakıbnâme*'de, olağanüstü hamilelik ve doğum motiflerine sık sık yer verildiği ifade edilmiştir.

1.4.4 Tezler

Açıkgöz, B. Fatih (2015). *Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hâcı Bektaş Velî Menâkıbnâmelerinin İçerik Bakımından Analizi.* Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eser giriş ve toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde menakıpname geleneğini, menakıpname kelimesinin anlamı, ortaya çıkışı, gelişimi, Müslüman

Türkler arasında evliya menkıbelerinin doğuşu ve sahip olduğu özellikler, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'*nde sözlü kültürden ve yazılı kültürden faydalanıldığını, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hacı Bektaş Velî menakıpnameleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci Bölüm "Kaynak Olarak Seçilen Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hacı Bektaş Velî Menakıpnamelerinin Motif Yapıları" adına sahip olup önce A. Yaşar Ocak'ın menakıpnamelerden oluşturduğu motif çizelgesine yer verilmiştir. *Velâyetnâme'*de 72 farklı motif tespit edilmiştir. Fakat birçoğunun bir ya da iki defa tekrar ettiği; *Menâkıbü'l-Ârifîn'*de ise birçok kez tekrar eden 67 farklı motif tespit edilmiştir. Daha sonra bu motifler başlıklar hâlinde ele alınmıştır. "Kaynak Menâkıbnâme lerdeki Gayri İslâmi Unsurlar ve Bu Unsurların Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hacı Bektaş Velî'nin İslam Dünyasındaki Vizyonları Bağlamında İçerik Tenkidinde Tâbi Tutulması" adlı ikinci bölümde ise yine başlıklar hâlinde tespit edilen unsurlara yer verilmiştir (Mevlânâ Bahâ Veled, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî vs. çok Kibirli Olmaları ve Bununla Övünmeleri, Hacı Bektaş'ın Atasının, Hatır için Oruç Bozması, Hacı Bektaş ve Çevresindekilerin Beddua, Tehdit Etmesi vb.). Üçüncü Bölüm "Menâkıbnâme Yazarlarının / Anlatıcılarının Şeyhlerini, Tarikatlarını Kutsallaştırma Amacıyla Yaptıkları İtibarsızlaştırmalar ve Oryantalizm'in Menâkıbnâmeler Üzerindeki Etkisi " başlığına sahiptir. Menakıpnamelerde yer alan birçok motif ve gayriislâmî unsurun şeyhleri ve tarikatları kutsallaştırma amacıyla kaleme alındığı; En çok dikkat çenenin ise menakıpnamelerin âyet, hadis gibi kutsî sözlerle başlaması ve birçok yerde de bulunması; Batı'daki oryantalist çalışmaları ve kaynaklardaki Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hâcı Bektaş Velî vizyonuyla Türkiye'deki şifâhî gelenek ile İslam dünyasındaki Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hâcı Bektaş Velî vizyonunun çelişmesine dikkat çekişmiştir. "Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve Hâcı Bektaş Velî Menâkıbnâmelerinin Öğretici Metin Bağlamında Türk Edebiyatındaki Yerinin Sorgulanması" adlı dördüncü bölümde menakıpnamelerin "öğretici metin"ler içerisinde kabul edildiği, menakıpnamelerde anlatıcının kimlerden hareketle olayları naklettiği, kaynak kişilerin belirsizliği; Edebî metinlerde kurmaca yapı içerisinde kullanılan bazı tekniklerden leitmotiv, montaj, iç konuşma, zamanda atlama gibi tekniklerin menakıpnamelerde de kullanıldığı ifade edilmiştir.

Sonuç bölümünde kaynak menakıpnamelerde 97 farklı motif tespit edildiği; bunlardan 24 farklı motifin her üç menakıpnamede de ortak olduğu; 93 farklı motifin ise her üç menakıpnamede de ortak olmadığı; Menakıpnamelerin Batı'nın sistemleştirdiği bilimsel ölçütlerin üstünde objektif ve eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi ve bu metinlerin güvenilir metinler olmadıklarının vurgulanması gerektiği belirtilmiştir.

Aka, A. (2003). ***Hacı Bektaş Velî'nin Vilâyetnâme'sine Göre Dini İnanç Adap ve Erkanlar.*** **Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.**

Çalışmada öncelikli olarak *Hacı Bektaş Velî ve Vilâyetnâme* hakkında ve Türk kültüründeki inançlar hakkında bilgi verildikten sonra *Vilâyetnâme'*de tespit edilen inanç, adap ve erkânlar açıklanmıştır.

Akbalık, H. (2015). ***Değerler Eğitimi Bağlamında Hacı Bektâş-ı Veli'nin Eserlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar.*** **Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.**

Tez, toplamda beş bölüm ve tablolar listesinden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş mahiyetinde olup araştırmanın genel çerçevesi, önemi ve amacı ile konu ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde "Kavramsal Çevre" başlığı altında değerler eğitimi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve eserleri açıklanmıştır. Burada son olarak Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî hakkında bilgiye yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise "Bulgular ve Yorumlar" başlığı altında Vilayetnâme, Fevâid ve Makâlât'ta tespit edilen değerlere yer verilmektedir (adil olma, aile birliğine önem verme, barış değeri, cesur olma, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik değerleri vb.). Beşinci bölümde sonuç ve öneriler yer almaktadır. Küreselleşme çağında ulusal değerler ile evrensel değerlerin yeni nesle kazandırılmasının büyük önem kazandığı, eserlerde yer alan değerlerin Türkçe eğitiminde değer aktarımında yeterli olduğu ama yeterince işlenmediği tespit edilmiştir. En çok "hoşgörü" değerine rastlanıldığı belirtilmiştir. Tespit edilen

değerlerin dağılım yüzdelik oranları ve değerlerin bulunduğu eser isimleri tablo şeklinde verilmiştir. Öneriler maddeler hâlinde ifade edilmiştir.

Boztilki, G. (2005). *Velâyetnâme'de Ad Yapımı.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş, kaynakça, kısaltmalar, metin, dizin ve tıpkıbasımdan oluşmaktadır. Metnin Nevşehir Hacıbektaş ilçesi Halk Kütüphanesinde bulunan 120 numaralı nüshası incelenmiştir. Giriş bölümünde Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, eserleri ile *Velâyetnâme*'nin nüshaları, dil ve yazım özellikleri, çalışmada izlenen yöntem ve tespit edilen eklere yer verilmiştir. Bu ekler şunlardır: Addan ad yapım ekleri, elemden ad yapım ekleri ve birleşik biçimler. Metin ve metnin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Demir, A. (2005). *Velâyetnâme'de Eylem Yapımı.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş, kaynakça, kısaltmalar, metin, dizin ve tıpkıbasımdan oluşmaktadır. Metnin Nevşehir Hacıbektaş ilçesi halk kütüphanesinde bulunan 120 numaralı nüshası incelenmiştir. Giriş bölümünde ilk olarak Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, eserleri, velayetname türü, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* ve eserin nüshaları ile çalışmada izlenen yönteme yer verilmiştir. Daha sonra tespit edilen ekler açıklanmıştır. Bu ekler şunlardır: Addan eylem yapım ekleri, elemden eylem yapım ekleri ve birleşik eylemler. Son olarak metin ve metnin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Duran, H. (1995). *Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâmesi ve Velâyetnâme'de Geçen Keramet Motifleri.* Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk kültüründe velayetname geleneği, nüsha tavsifleri ve eserin hazırlanmasında takip edilen yol açıklanmıştır. Birinci bölümde Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve eserlerine yer verilmiştir. Hacı Bektaş'ın hayatı, tarihî ve menkabevî olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde *Velâyetnâme*'de geçen keramet motifleri tespit edilmiştir. Bu motifler

“Veli’nin kendi vücudunda cereyan eden, tabiat varlıkları ve eşya üzerine cereyan eden, hayvanlar üzerinde cereyan eden, mukaddes-insanüstü ve gizli güçler üzerinde cereyan eden, biyolojik mahiyette, veliliğini kabul edenlere ve veliliğini kabul etmeyenlere yönelik keramet motifleri” başlıkları altında incelenmiştir. Daha sonra sonuç ve bibliyografya kısmına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise konu başlıkları (*Velâyetnâme’*deki başlıklar), metnin transkripsiyonu ve yer, şahıs, kavim adları indeksi verilmiştir.

Dündar, S. (2002). *Vilayet-name-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî.* Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışmada ilk olarak *Vilâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî* hakkında genel bilgi verildikten sonra metin tanıtılmış ve yapılan diğer çalışmalardan bahsedilmiştir. Çalışma üç başlık altında incelenmiştir: Yazım, ses bilgisi ve yapı bilgisi. Yazın bölümünde metnini yazın özellikleri; ses bilgisi bölümünde metnin ses özellikleri, ses olayları ve uyumları; yapı bilgisi bölümünde ise yapım ekleri çekim ekleri ve eylem çekimleri incelenmiştir daha sonra metnin aktarımı verilmiştir Son olarak sözlük bölümüne yer verilmiştir.

Kemaloğlu, A. F. (2016). *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi ve Velâyet-nâme-Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli’de Mitoloji.* Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin içeriği hakkında bilgi verilmektedir. İncelemede Abdülbaki Gölpınarlı’nın neşrettiği Uzun Firdevsî’nin nüshası ile Abdurrahman Güzel’in çalıştığı Kaygusuz Abdal ve Menakıpnamesi kullanılmıştır. Birinci bölümde velî kimliği ve keramet, menkıbe, menakıpname ve Türk edebiyatında menakıpnameler konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde Kaygusuz Abdal Menakıpnamesi ile Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi’nin konuları hakkında bilgi verilip eserlerin nüshalarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise Kaygusuz Abdal ile Hacı Bektaş Velî’nin tarihî kişilikleri hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde mit/mitoloji kavramları açıklanmıştır. Beşinci bölümde, *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi* ile *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*’nde

tespit edilen mitolojik unsurlar açıklanmıştır. Bunlar evrenle, yaratılışla, dünyanın sonuyla, doğayla, hayvanla, sayılarla, mekânla ve diğer unsurlarla ilgili olan tespitlerdir. Sonuç bölümünde *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi* ile *Velâyetnâme*'nin mitik devir ürünü olmaması, ikisinin de yazılı kültür devrinde ortaya çıktığı ama sözlü kültür etkisiyle kaleme alındıklarından yer yer mitik unsurlara rastlandığı ifade edilmektedir.

Macit, C. C. (2012). *Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi Üzerine Bir İnceleme.* Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Araştırma inceleme, sonuç, metin ve ekten oluşmaktadır. İncelenen metin Hafız Hüseyin Şemsi er Rifâî tarafından nüshası çıkarılan ve 1285/1868 tarihli metindir. İnceleme bölümünde velayetname ve menakıpnameler hakkında bilgi verildikten sonra *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*, diğer Bektaşi Menakıpnameleri ve metnin günümüz Türkçesine aktarılışında izlenilen yöntem ifade edilmiştir. Sonuç bölümünde, bahsedilen eserlerin Alevîlik-Bektâşîlik kültürüyle ilgili olduğu düşünülse de aslında Bektâşî olmadıkları; çünkü bu geleneğin daha sonraki yıllarda oluşup şekillendiği belirtilmiştir. Son olarak metnin kendisi ve günümüz Türkçesi verilmiş; ekler bölümünde de eserden fotoğraflara yer verilmiştir.

Malçok Meteer, M. (2012). *Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Veli (inceleme-metin-dizin) (103a-204a).* Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş, üç bölüm, dizin ve sonuçtan oluşmaktadır. Balkan kaynaklı Vilâyetnâme nüshası incelenmiştir. Giriş bölümünde öncelikle velayetname türü hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Türk edebiyatındaki velayetnamelerden bahsedilerek *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* ve Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde *Velâyetnâme* metnindeki ses bilgisi (ünlüler ve ünsüzler); şekil bilgisi (isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar ve fiiller) tespit edilmiştir. İkinci bölümde metin transkripsiyon hâlinde verilmiştir. Üçüncü bölümde dizine yer verilmiştir. Sonuç kısmında *Velâyetnâme* metninin Osmanlı Türkçesinin

karakteristik özelliklerini gösterdiği ve aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesini de bünyesinde barındırıp geçiş dönemi eseri olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir.

Özdemir, S. (2009). *Bektaşî Velâyetnâmelerinde Maddi Kültür.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türk edebiyatındaki menakıpnameler konusu işlenmiş ve toplamda on iki menakıpnameye yer verilmiştir. İkinci bölümde inşaatla ilgili unsurlar barınma ve korunma başlıkları altında incelenmiştir. Üçüncü bölümde imalatla ilgili unsurlar yenilen-içilen maddeler, giysiler, ev eşyaları, tıbbi alet ve malzemeler, kitap ve yazı ile ilgili maddeler, savaş aletleri, nakil vasıtaları ve diğer çeşitli imâlî unsurlar olarak incelenmiştir. Dört bölümde ise diğer maddi unsurlar incelenmiştir Bunlar madenler ve mücevherler, servet ve kıymet ifade eden maddi unsurlardır.

Turgut, C. (2000). *15. Yüzyıl Bektaşi Nefeslerinde ve Menâkıbnâmelerinde Tarihi Olaylar*. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma toplamda iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, eserleri ve Bektaşilik Tarikatı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde 15. yüzyıl Bektaşi şairleri ve nefeslerindeki tarihî olaylar ve 15. yüzyıl Bektaşi menakıpnameleri ile bu menakıpnamelerdeki tarihî olaylar açıklanmıştır. Burada *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin dilinin Türkçe olması ve tarihe kaynaklık eden bazı olayları içermesi bakımından önemine dikkat çekilmiştir. Sonuç bölümünde velayetnamelerdeki tarihî olayların tamamı ile tarihî kaynak olarak gösterilemeyeceği fakat tarihî olaylara ışık tutabileceği belirtilmiştir.

Türker, Ç. Ç. (2012). *Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî (inceleme-metin-dizin) (1a-102b)*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışma giriş üç bölüm, ekler dizini ve sonuçtan oluşmaktadır**.** Balkan kaynaklı bir nüsha olan Vilâyet-nâme nüshası incelenmiştir. Girişte velayetname yazma geleneği, *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* ve Hacı Bektaş Velî'nin hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde *Velâyetnâme* metni ses bilgisi (ünlüler ve ünsüzler) ve şekil bilgisi (isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar ve fiiller) bakımından incelenmiştir. İkinci bölümde metnin transkripsiyonu verilmiştir. Üçüncü bölümde ekler dizine yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise tespit edilen Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi özelliklerine ait bulgular maddeler hâlinde toparlanarak verilmiştir

Yavaş, F. (2006). ***Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vilâyetnâmesi'ndeki İslâm Öncesi ve İslâmî Motiflerin Değerlendirmesi.*** **Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.**

Araştırma giriş, üç bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türklerin inançlarından ve İslamiyet'i kabul ettikleri dönem, Anadolu'ya geliş ile tasavvufun gelişiminden bahsedilmektedir. Birinci bölümde Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, yaşadığı dönem, fikirleri ve eserleri ile *Velâyetnâme* hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölümde *Velâyetnâme'*deki motifler İslam öncesi (Eski Türk İnançları, Şamanizm, Uzak Doğu ve İran Dini ve Kitab-ı Mukaddes Kaynaklı Motifler) ve İslamî motifler (İnanç, ibadet ve ahlaki motifler) olarak iki şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise *Velâyetnâme'*nin günümüz Aleviliği açısından önemi İslam öncesi ve İslamî döneme ait olarak açıklanmıştır. Sonuç olarak *Velâyetnâme'*de İslamî değer ve ölçütlerin esas olduğu; İslam öncesi motiflerin bu esas üzerindeki semboller olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yıldızhan, N. (2018). ***Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâmesindeki Doğa Sembolleri Üzerine Bir İnceleme.*** **Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.**

Çalışma giriş, iki bölüm ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde *Velâyetnâme* ve sembol/sembolizm (Tanım, tarih, diğer bilimlerle ilişkisi) hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölüm "Hacı Bektaş Velî ve Bektaşilik Felsefesi" adını

taşımaktadır. Burada Hacı Bektaş'ın hayatı (tarihî ve menkıbevi olarak), eserleri ve Bektaşilik felsefesi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde *Velâyetnâme'*de tespit edilen doğa sembollerine yer verilmiştir. Bunlar başlıklar hâlinde ele alınmıştır: Gökyüzüne Ait Semboller (gece, gökyüzü, nur, ay, yağmur vb.), Yeryüzüne Ait Semboller (su, taş, dağ, ateş, kuyu vb.), Hayvan Sembolleri (at, öküz, koyun, ejderha, doğan…) ve Bitki Sembolleri (ağaç, gül, buğday, altın, demir gibi). Sonuç bölümünde *Velâyetnâme'*de birçok doğa sembolü saptandığı; Gökyüzüne ait sembollerden en çok gece/karanlık sembolünün, yeryüzüne ait sembollerden ise sunun sıklıkla geçtiği; at, ağaç, altın sembollerinin de sıkça kullanıldığı belirtilmiştir.

Yukarıda *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* üzerine yapılan çalışmalar kitap, makale, bildiri ve tez olarak açıklanmıştır. Buna göre kitap hâlinde olan çalışmalarda *Velâyetnâme* hakkında bilgiler, metin, transkripsiyon ve sadeleştirme; nüsha karşılaştırmaları karşımıza çıkmıştır. Makalelerde ise Hacı Bektaş'ın hayatı, Anadolu'nun fethi, Alevi-Bektaşi kültürü, sözlü kültüre ait unsurlar, İslam öncesi inançların izleri, epik yasalar, varlık ve yokluk, kök değerler, ejderha motifi ve halk kültürü unsurları ele alınmıştır. Bildirilerde yeniden dirilme, ağaç-orman kültü, olağanüstü hamilelik ve doğum, yurt verme kavramı, taş ve kaya ile ilgili kavramlar, kaynaklar, eserin müellifi, Sarı İsmail üzerine düşünceler, Güvenç Abdal, tarihî kaynaklık, Osmanlı ailesine beylik verilmesi, ibadet unsurları, iktidar ve tasavvufi değerler ile Rum erenleri konuları işlenmiştir. Tezlerde ise *Velâyetnâme*'nin içerik analizi, tarihî olaylar, dinî inançlar, İslam öncesi ve İslam sonrası motifler, keramet motifleri, mitolojik unsurlar, maddi kültür, doğa sembolleri, dil bilgisi incelemeleri, eğitsel unsurlar gibi konular incelenmiştir.

Salih Gülerer'in "İkincil Sözlü Kültür Ortamına Geçiş Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Manzûm Vilâyetnâmesi" adlı makalesi *Velâyetnâm*e'deki sözlü kültür ortamı özelliklerinin incelenmesi bakımından bu çalışmanın konusu adına önemlidir. Bu konu hakkında daha önce tez düzeyinde bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma, yazılı bir metin olan *Velâyetnâme* üzerindeki sözlü kültür özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyabilme açısından önemli olacaktır.

2. YÖNTEM

Çalışmada *Velâyetnâme*'nin tespit edilen en eski nüshası "*Velâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî*" adlı, H. 1034 (M.1624) tarihli, Ali Çelebi tarafından çoğaltılmış, Hamiye Duran ve Dursun Gümüşoğlu tarafından 2010 yılında hazırlanmış olan "*Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*" adlı eser esas alınmıştır. Söz konusu yayında bu en eski nüsha esas alındığından *Velâyetnâme*'nin diğer nüshaları incelenmeyerek tez sınırlandırılmıştır.

Menakıpnameler sözlü ortamda teşekkül eden menkıbelerin yazıya geçirilmesiyle oluşmuş metinlerdir. *Velâyetnâme*'nin bilinen en eski nüshası 15. yüzyıla ait olup esere hâlâ ulaşılamazken, elde olan en eski nüshası 17. yüzyılda çoğaltılmış bir nüshadır. Çalışmanın amacı bir el yazması metni olan *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'*ndeki sözlü kültür ortamı icra özelliklerinin devam edip etmediğini belirlemek ve sözlü anlatı geleneğinin yazılı anlatıya olan etkisini ortaya koyabilmektir. Yazının henüz çok gelişmediği döneme ait olan bu en eski nüshanın seçilme amacı ise sözlü ve yazılı icra ortamlarının etkileşimini incelemeye imkân vermesidir.

Verileri elde ederken öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Sözlü ve yazılı kültür ortamları ile Hacı Bektaş Velî ve *Velâyetnâme* üzerine yapılan makale, tez, bildiri ve kitap çalışmalarından yararlanılmıştır. Literatür taramasından sonra elde edilen sözlü kültür ve yazılı kültüre ait özellikler çıkarılmış; yazılı bir metin olan *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'*nde incelenmiştir. İnceleme yapılırken gerektiği yerlerde asıl metinden örneklerin görsellerine yer verilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde sözlü ve yazılı kültür, sözlü kültür ortamı olarak tekkeler, velîlik kavramı, menakıpname/velayetname kavramları, Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve *Velâyetnâme* hakkında bilgilere yer verilerek *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi* üzerine yapılan çalışmalar kitap, makale, bildiri ve tez olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde tespit edilen sözlü kültür unsurları dış özellikler ve sözlü icra özellikleri olarak ifade edilmiştir. Çalışma sonuç ve kaynakça ile tamamlanmaktadır.

Bugüne kadar sözlü ve yazılı kültür üzerine birçok çalışma yapılmıştır. *Velâyetnâme* üzerine yapılan çalışmalar ise *Velâyetnâme* hakkında bilgiler, metin, transkripsiyon ve sadeleştirme; nüsha karşılaştırmaları, Hacı Bektaş'ın hayatı, Alevi-Bektaşi kültürü, sözlü kültüre ait unsurlar, inançlar, kültler, motifler, epik yasalar, halk kültürü unsurları, çeşitli kavramlar, tarihe kaynaklık, ibadet unsurları, dinî inançlar, mitolojik unsurlar, dil bilgisi incelemeleri ve eğitsel unsurlar gibi konular incelenmiştir. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'ndeki sözlü kültür icra özellikleri adına makale düzeyinde bir çalışma yapılmakla birlikte tez düzeyinde detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamız bu boşluğu doldurabilme adına ve yazılı bir metin olan *Velâyetnâme* üzerindeki sözlü icra özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyabilme adına önemli olacaktır.

3. VELÂYETNÂME-İ HÜNKÂR HACI BEKTAŞ VELÎ'DE SÖZLÜ KÜLTÜR UNSURLARI

Yazılı bir metin olan *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'ndeki sözlü kültür ortamı icra özelliklerinin eser üzerindeki etkileri "Dış Özellikler" ve "Sözlü İcra Özellikleri" olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır. Dış özellikler metnin dış yapısını kapsayan ve sözlü kültür ortamının etkisini gösterdiği özellikler olup "sayfa düzeni, sayfa üzerine eklemeler, yazım hataları ve karalama, sözcüklerin yakın ve gelişigüzel yazılması, şekil ve işaretler, mürekkep farklılıkları, bölümler/başlıklar" şeklinde sınıflandırılarak örnekleriyle birlikte incelenmiştir. Sözlü icra özellikleri ise anlatıların sözlü kültür ortamında icrasına dair unsurlar olup, yazılı bir metin olan *Velâyetnâme*'nin anlatım biçimine yansımış özelliklerdir. Bu başlık altında metindeki "sözlü kültür ortamları, sözlü icra bağlamıyla ilgili kavramlar, sözlü icrada ayrıntı vermeme, bağlaçlar, sözlü icrada tekrar, kalıp ifadeler, ara söz, epitetler, atasözü ve deyimler, besmele ve dua-beddua, yeminler, selamlaşma, nasihat ve tavsiye, seslenme ve hitap, diyalog, soru ve cevap, efsaneler" tespit edilmiştir.

3.1 Dış Özellikler

Dış özellikler, metnin dış yapısı ile ilgili hususiyetlerdir. *Velâyetnâme*'nin ele aldığımız nüshası biçim olarak incelendiğinde matbaa öncesi el yazması geleneğinde görülen sözden yazıya geçişin özelliklerini taşımaktadır. İncelenen *Velâyetnâme* nüshası, M. 1624 yılında çoğaltılmış bir eserdir. Eser, düz meşin ciltlidir ve nesih yazı tipiyle yazılmıştır. *Velâyetnâme* mensurdur fakat Kutbeddin Haydar'ın Bedehşan'a gitmesi, Hoca Ahmet Yesevi'nin Hacı Bektaş Velî ile buluşup dua etmesi ve Sultan Hünkâr Hacı Bektaş'ın Bedahşan Ülkesini fethetmesi olayları ile Hacı Bektaş Velî'nin göçeceğini hissetmesi üzerine Sarı İsmail Padişah'a vasiyet etmesi bölümleri manzum olarak kaleme alınmış, mısra ve beyitler çeşitli işaretlerle birbirinden ayrılmıştır. Eserde toplam 600 beyit vardır. Bazı yerler tek dize hâlinde yazılmıştır.[2] Her sayfa genelde 11 satır olup 10 ve 12 satırlık sayfalar da vardır. 216 varaktan oluşan kitabın ölçüsü 28x21cm'dir (Duran ve Gümüşoğlu, 2010). Metinde geçen menkıbeler başlıklarla birbirinden ayrılmıştır. Sayfa kenarlarına ve satır

[2] Tek dize olarak yazılan varaklar: 24-a, 24-b, 208-a, 210-b, 211-b, 215-a.

aralarına eklemeler yapılmıştır. Yazım yanlışlıklarında yanlış yazılan yer karalanmıştır. Başlıklar ve dikkat çekilmek istenilen yerler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

3.1.1 Sayfa Düzeni

Matbaanın yaygınlaşmasıyla basılı metinler dış yapıları itibariyle zaman içinde belli bir düzene kavuşmuştur. Bir kitapta günümüzde alışkın olduğumuz özellikler el yazması metinlerde farklıdır. Ong (2010), basılı metinlerin düzgün ve tertipli olduğunu, satırların hizalanmış ve kelimeler arası boşlukların eşit, göze uyumluğu olduğunu belirtirken el yazmalarında ise sayfanın kenarlarında kılavuz çizgiler ya da cetvelle çizilmiş sınırlar olduğunu belirtmiştir. *Velâyetnâme*'de bu çizgiler olmasa da yazılış itibarıyla düzenli bir metindir. Eser, karmaşık bir görüntü oluşturmamaktadır. Sayfalar düz yazı şeklinde ve bütünlüğü bozmayacak şekilde yazılmıştır. Her sayfa genelde 11 satırdır, fakat 10 veya 12 satır yazılan sayfalar da vardır. Kelimeler arası boşluklar yoktur. Sayfa kenarlarında ve dizeler arasında boşluklara yer verilmiştir. Sayfa kenarına alınan notlar ve karalamalar olsa da bunların fazla kullanılmaması sebebiyle düzen fazla bozulmamıştır. Eserde konu değişikliğini ve bölümleri belli etmek adına başlıklar kullanılmıştır. Başlıklarda ve dikkat çekilmek istenilen yerlerde kırmızı mürekkep kullanılarak düzen sağlanmıştır. Aynı zamanda eserin manzum kısımlarında mısralar çeşitli işaretlerle belirtilmiştir.

Yazma eserlerde her zaman sayfa numarası kullanılmadığından sayfaların sıralanışını göstermek için birbirini takip eden sayfalarda bir önceki sayfanın altındaki sol köşeye sonra gelen sayfanın ilk kelimesi yazılırdı. Bu tekniğe "çoban, reddâde ya da müşir" denir (Erünsal, 2007). *Velâyetnâme*'de sayfaların karışmasını engellemek ve birbirini takip eden sayfaları belirtmek adına sayfanın en alt sol tarafında bu teknik kullanılmıştır. Bunlar bir diğer sayfanın ilk kelimesi olup metnin başına gelebilecek herhangi bir dağılma durumunda sayfaların tespitini kolaylaştırmak içindir. Matbaanın icadından önce her metinlerde sayfa numaraları kullanılmadığından çoban tekniği ile belirtilmekteydi. Eserdeki çoban örneklerinden biri Görsel 1.1 ve 1.2'de gösterilmiştir. Görselde görüldüğü gibi okuyucu sayfanın sonunda diğer sayfanın ilk

kelimesini görebiliyordu. Böylece eserin cildinde bir dağılma meydana gelse sayfaları düzenlemek tekrar mümkün olabilirdi.

Görsel 1.1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 44)

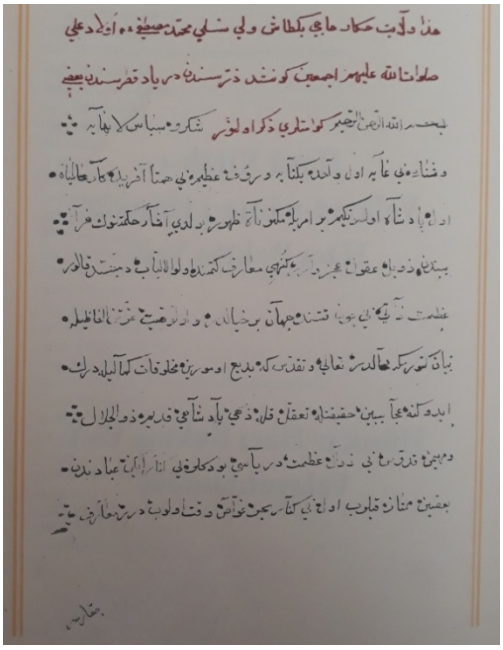

Görsel 1.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 144)

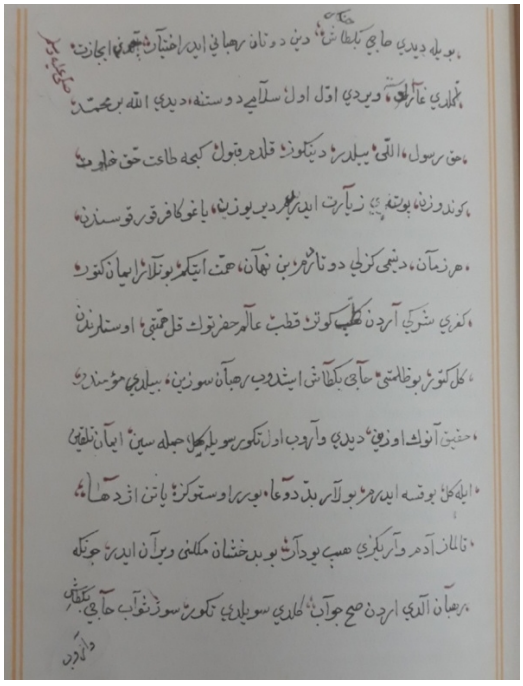

Eserdeki sayfa düzenine; yazının hizalanışı, kelime ve satır arası boşluklar ile satır arasında veya dışına yazmaya dair bazı örnekler aşağıdaki görsellerdeki gibidir.

Görsel 1.3

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 44)

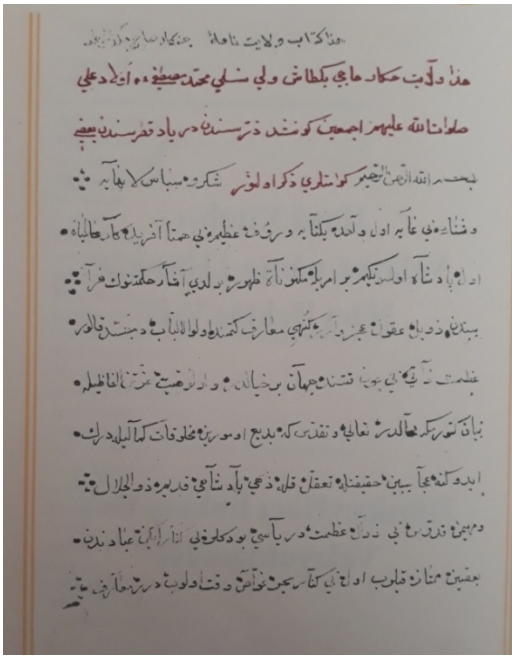

Görsel 1.4

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 344)

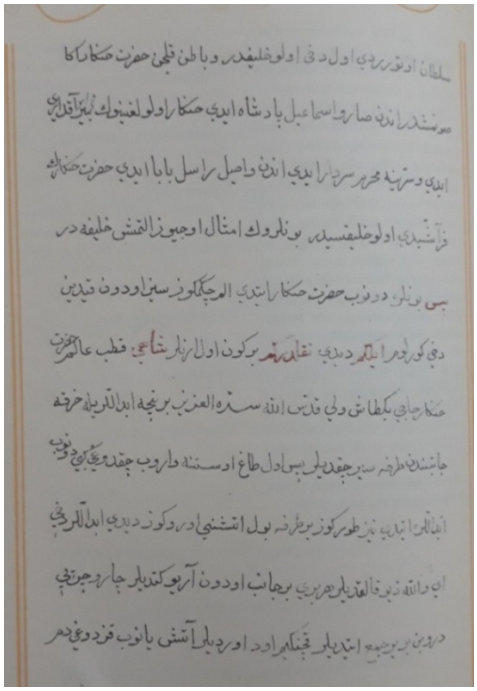

Görsel 1.5

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 414)

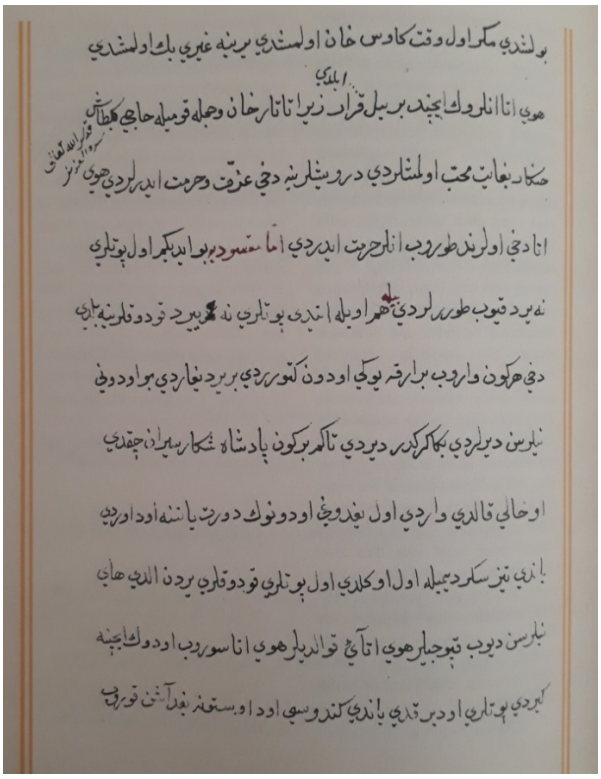

Görsel 1.6

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 56)

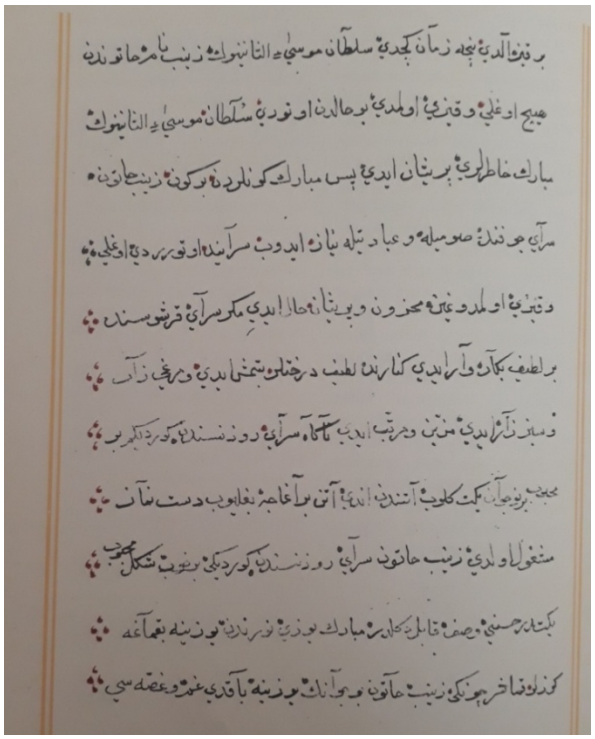

Görsel 1.7

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 112)

Görsel 1.8

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 856)

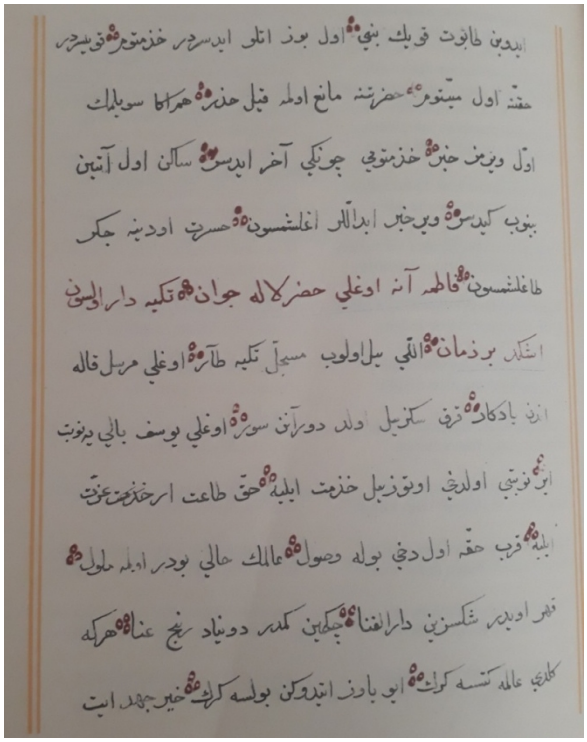

Görsellerde görüldüğü üzere *Velâyetnâme* yazılış itibariyle düzenli bir metindir. Sayfalar düz yazı şeklinde ve bütünlüğü bozmayacak şekilde yazılmıştır. Sayfa kenarlarında ve dizeler arasında boşluklara yer verilmiştir. Eserin manzum kısımları çeşitli işaretlerle belirtilmiştir. Eserde konu değişikliğini ve bölümleri belli etmek adına başlıklar kullanılmıştır. Başlıklarda ve dikkat çekilmek istenilen yerlerde kırmızı mürekkep kullanılarak düzen sağlanmıştır. Sayfaların karışmasını engellemek ve birbirini takip eden sayfaları belirtmek adına sayfanın en altında "çoban" denilen kelimeler kullanılmıştır. Böylece sayfa düzeni sağlanmıştır.

Burada eserin sayfa düzeninin görünüşüne dair genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sayfa düzeniyle ilgili hususlar ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

3.1.2 Sayfa Üzerine Eklemeler

Sözlü kültür ortamında irticalen meydana getirilen metinler, her icra edilişlerinde pek çok değişkene bağlı olarak farklılaşır. Sözlü kültürdeki metin, yazılı metinler gibi yazılıp tamamlanmamıştır. Sözlü edebiyat metinlerinde oluşturulan her metin birbiriyle eşit olarak orjinaldir (Çobanoğlu, 1998). Bu sebeple yazılı metinlerde sayfa kenarlarına yapılan eklemeler, sözlü kültürün yazılı kültürdeki gibi yazılıp tamamlanmaması özelliği içerisinde değerlendirilebilir. El yazmaları, sözel kültürde olduğu gibi, dışarıdan müdahaleye açıktır (Kalpaklı, 2012). Elle yazılan bir metinde yanlış yazılan, unutulan bir yeri geri alıp metni tekrar dizmek söz konusu olmadığı gibi silmek de çok kolay değildi. Yazma işlemi bittikten sonra yapılan kontrollerde görülen hatalar, unutulan yerler sayfa kenarlarına ve satır aralarına sonradan eklemelerle düzeltme yoluna gidiliyordu. "Bazen sayfa boşluklarına tamamlayıcı ve açıklayıcı bilgiler de eklenebiliyordu. Bu eklemelere 'hâşiye, hâmiş ve derkenar' gibi isimler verilirdi" (Topuzoğlu, 1997, 419). Yazmalarda çeşitli sebeplerle atlanan veya yanlış yazılan metin veya ibareler sayfa kenarına eklendikten sonra yanına, altına koyulan işarete sah işareti denir. "Sad ve ha (صح) harflerinin kullanımıyla gösterilen bu işaret ve 'uygun, doğru' anlamındaki sahih kelimesinin kısaltmasıdır" (İşpirli, 2008, s. 490). El yazmalarında zorunluluktan kaynaklanan bu eklemeler, düzeltmeler yani metne sonradan yapılan müdahaleler sözlü kültür ortamının her icrada yeniden

yaratma özelliğini yansıtmaktadır. Örneğin bir menakıpname metnine, anlatı ortamında duyulan yeni bir menkıbeyi sonradan eklemek mümkündür.

Velâyetnâme'nin incelemeye konu olan metninde unutmalar ve yanlış yazma sebebiyle satır aralarına, sayfa kenarlarına eklemeler yapıldığı görülmektedir.

Varak 14-a'da dizeler arasına eksik yazılan "Hoca" kelimesi eklenmiştir.

Görsel 2.1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 98)

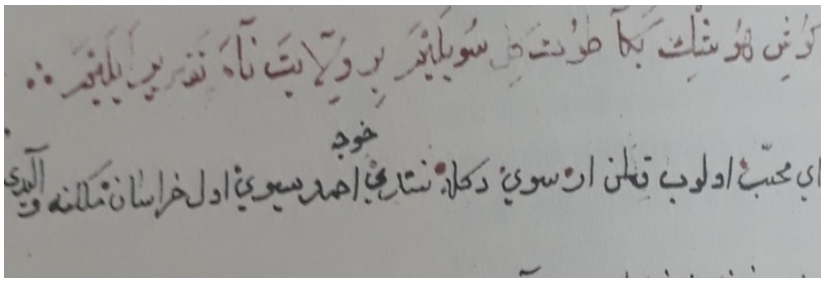

Varak 17-a'da karalama yapılarak üstüne düzenleme yapılmıştır. Karalamanın üstüne ekleme yapılmıştır. "Çün durur" ve "hem" kelimesi eklenmiştir.

Görsel 2.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 110)

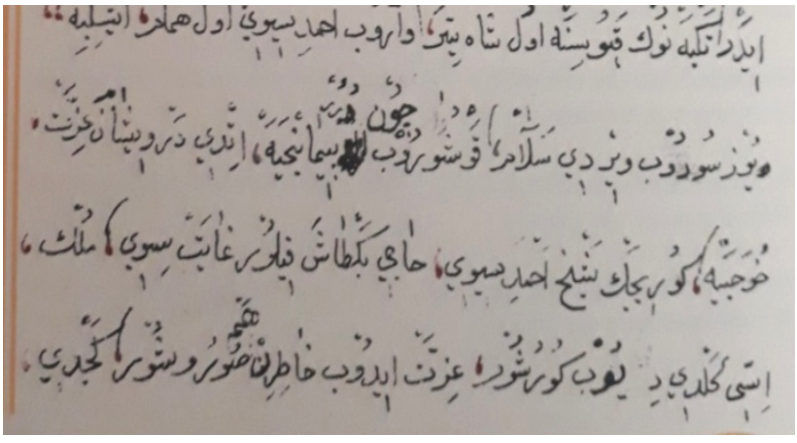

Varak 17-b'de eksik yazılan bir dize sayfa kenarına dikey olarak yazılmıştır.

Görsel 2.3

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 112)

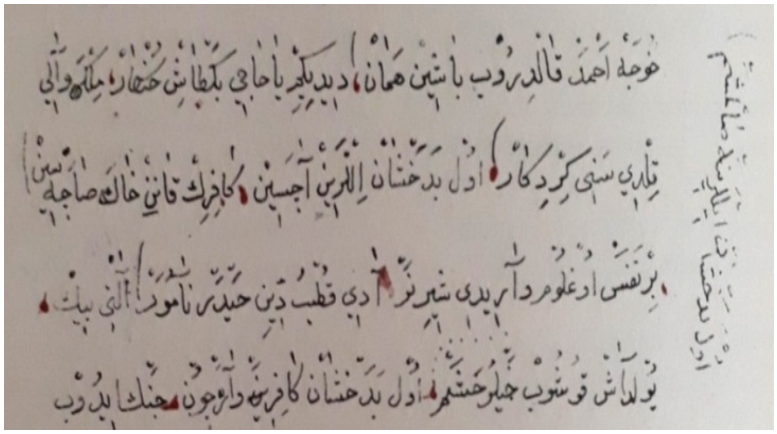

Varak 25-b'de Muhammed yazdıktan sonra "Sallallâhu aleyhi vesellem" kırmızıyla kenara not edilmiştir.

Görsel 2.4

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 144)

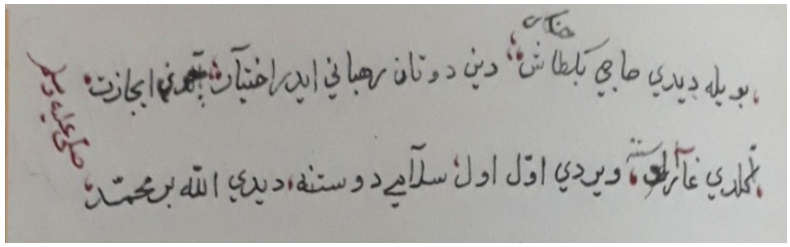

Varak 26-a'da karalanan kelimenin üzerine yeni kelime eklemiştir.

Görsel 2.5

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 146)

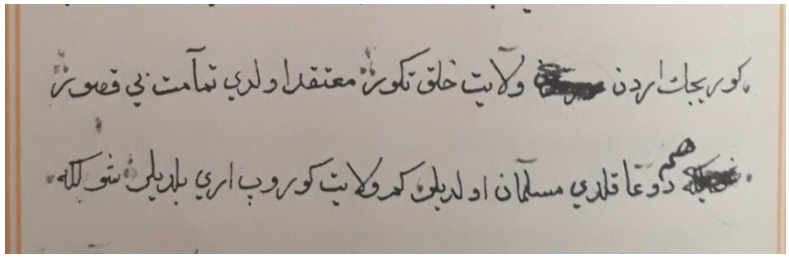

Varak 26-b'de satır arasına kırmızıyla "Hacı" kelimesinin eklenerek üzerine de siyah mürekkeple "mal" kelimesinin eklendiği görülmektedir.

Görsel 2.6

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 148)

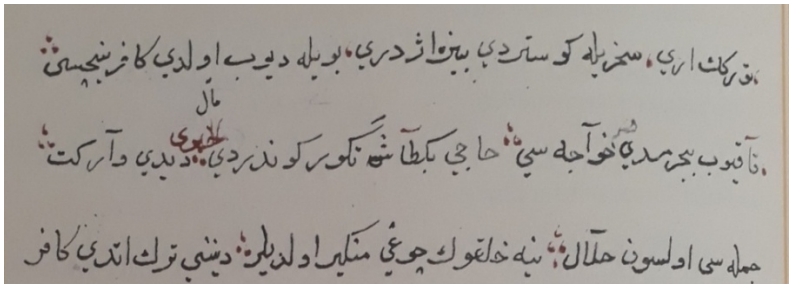

Varak 27-a'da birçok kelime ve bir dize satır arasına sonradan eklenmiştir. Eklenen mısra "Hem ırakdan vardılar yalvardılar" mısraıdır.

Görsel 2.7

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 150)

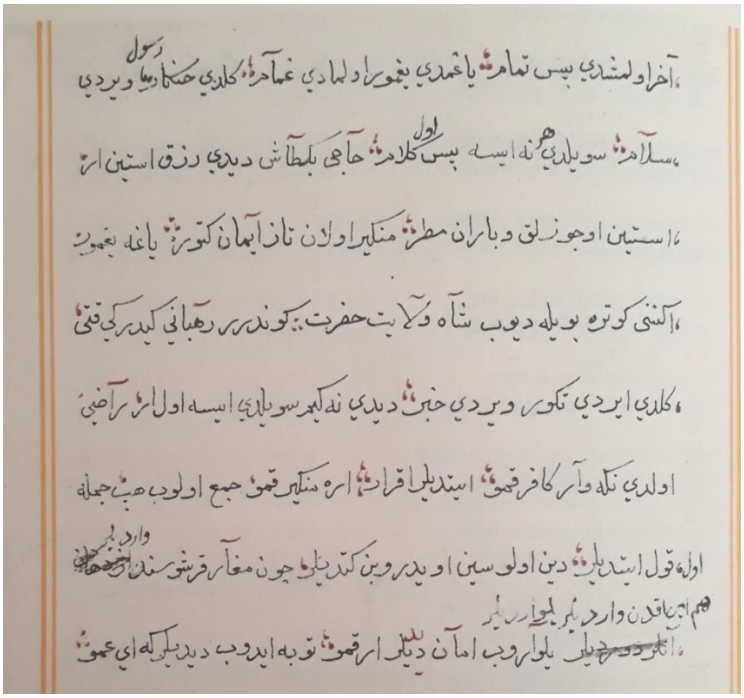

Varak 27-b'de "hem", "ocakdan", "çerağ hem", "idüp", "od yandı hem" kelimeleri kırmızı ve siyah kalemle eklenmiştir.

Görsel 2.8

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 152)

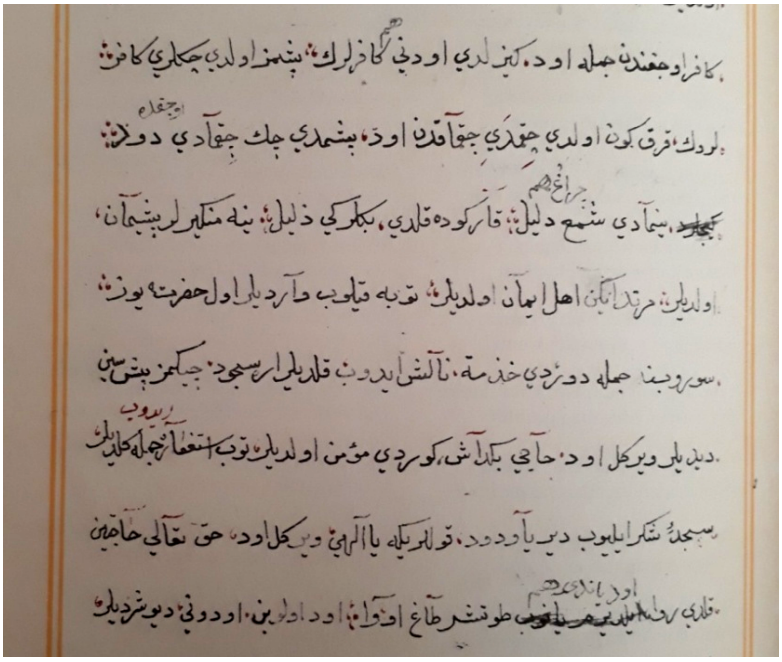

Varak 30-b'de sayfa kenarına eksik olan yer ilave edilmiştir.

Görsel 2.9

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 164)

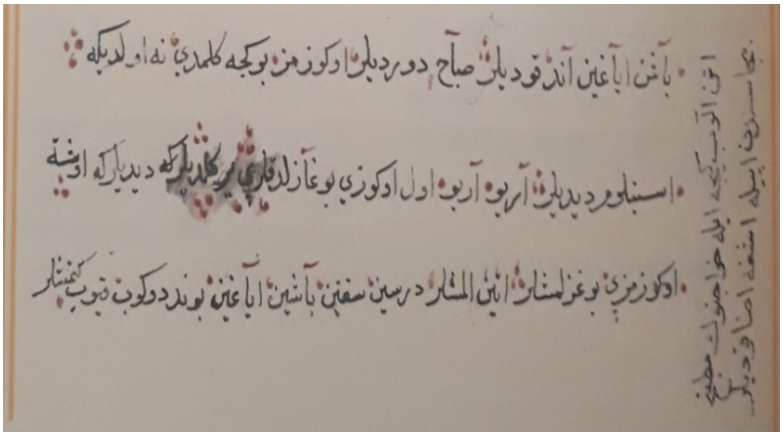

Varak 35-b'de "Salla'llâhuta'âlâ aleyhi vesellem" satır saltına sonradan eklenmistir.

Görsel 2.10

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 184)

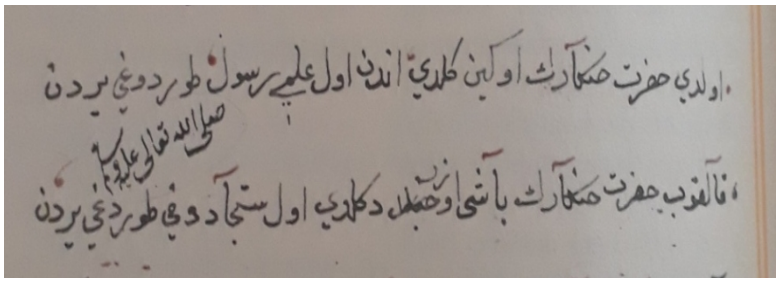

Varak 35-b'de "Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz" satır arasına sonradan yazılarak eklenmiştir. Bu ibare birçok varakta sonradan eklenmiştir.[3]

Görsel 2.11

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 184)

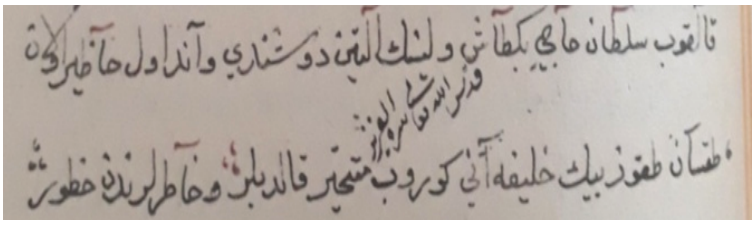

Görsel 2.12

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 186)

[3] bk. Sayfa 184, 186, 196, 210, 212, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 298, 384,396, 400, 410, 414, 416, 422, 446, 458, 468, 490, 504, 516, 526, 654, 672, 688, 716, 722, 726, 730, 732, 752, 790, 800, 802.

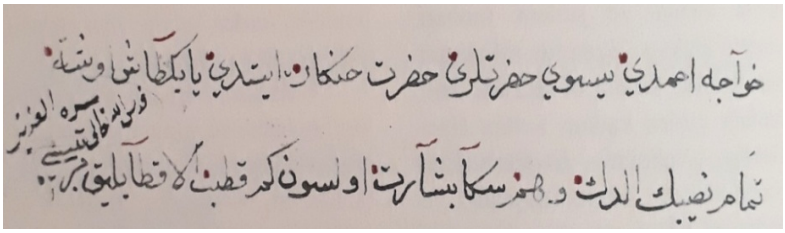

Görsel 2.13

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 396)

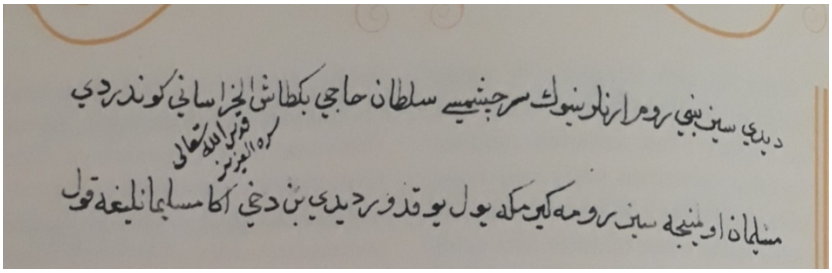

Varak 38-a'da "Aleyhisselam" sonradan eklenmiştir.

Görsel 2.14

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 194)

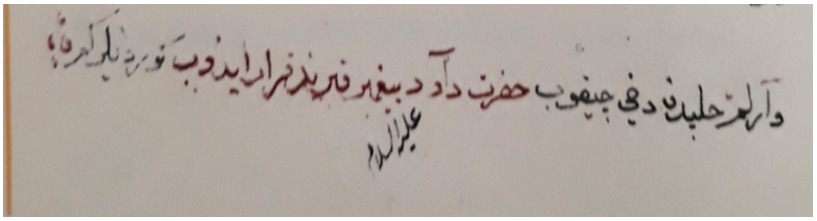

Varak 47-a'da "Salavatu'llâh u Ta'âlâ ve aleyhi" sayfa kenarına sonradan eklenmiştir.

Görsel 2.15

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 230)

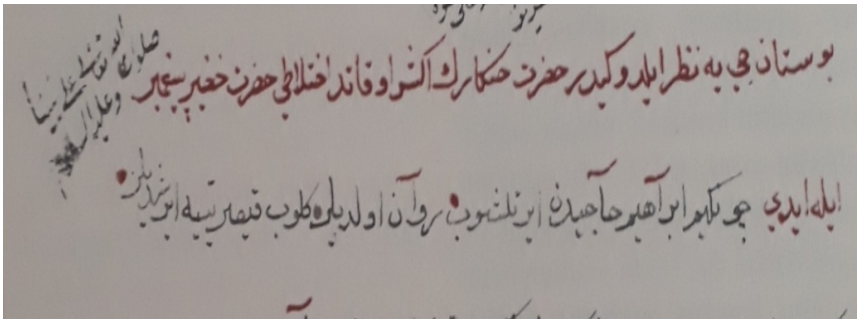

Varak 47-b'de karalama yapılarak düzeltme yapılmıştır. "Bir çegzinin" şeklinde yazılan ifade karalanarak üstüne "Bir çegzin" olarak düzeltilmiştir.

Görsel 2.16

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 232)

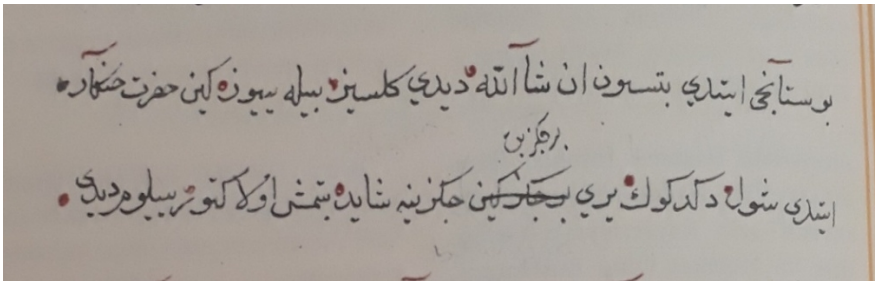

Varak 68-a'da "hayâtlarında" kelimesi sayfa kenarına kırmızıyla eklenmistir.

Görsel 2.17

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 314)

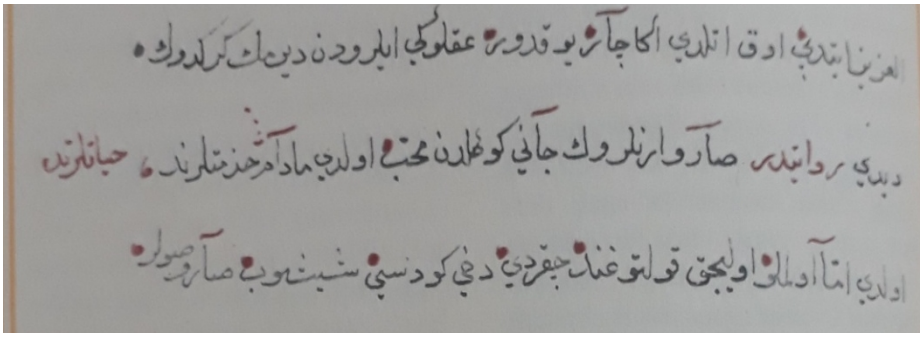

Varak 85-b'de "İsmâ'il" satır arasına eklenmiştir.

Görsel 2.18

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 384)

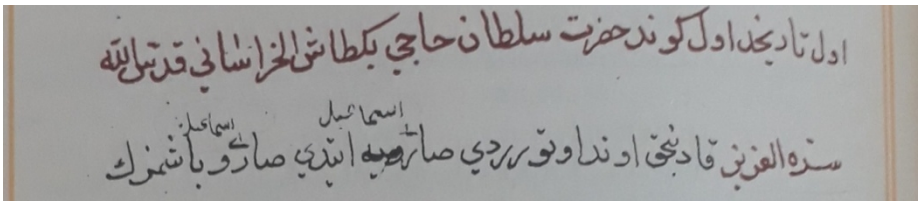

Varak 87-a'da "içinden taşra çıkdı andan Kâvus Hân bu hâki görüp" ilk satır üzerine tekrar yazılmıştır.

Görsel 2.19

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 390)

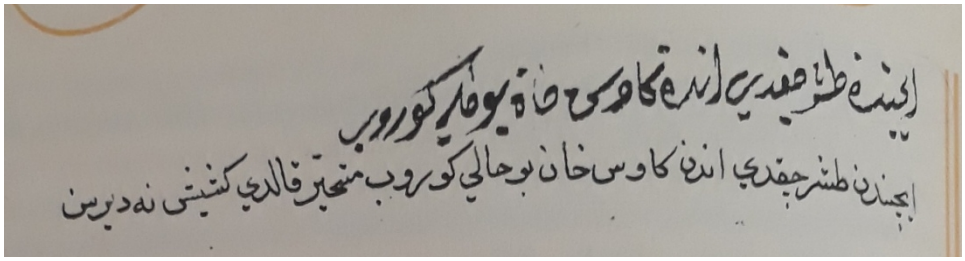

Varak 93-a'da "eyledi" sarır arasına eklenmiştir.

Görsel 2.20

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 414)

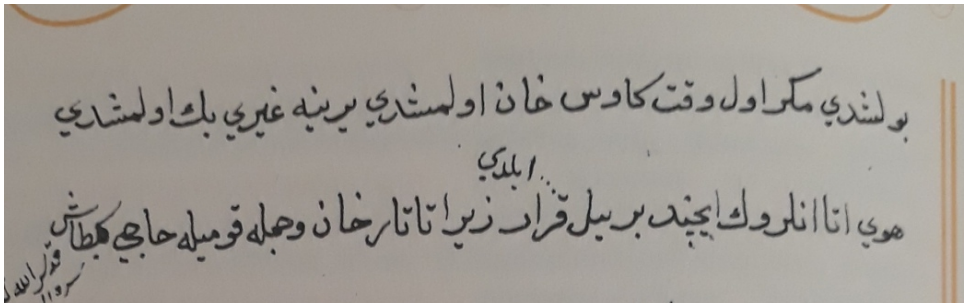

Varak 94-A'da "aleyhi's-selavatuve's-selâmu" sayfa kenarına not edilmiştir.

Görsel 2.21

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 418)

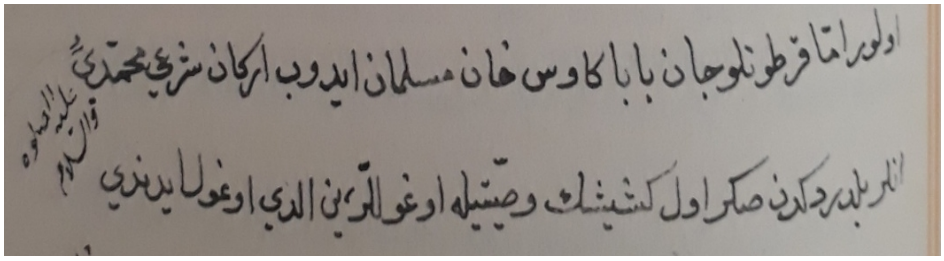

Varak 101-b'de "itdi ki" satır arasına eklenmiştir.

Görsel 2.22

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 448)

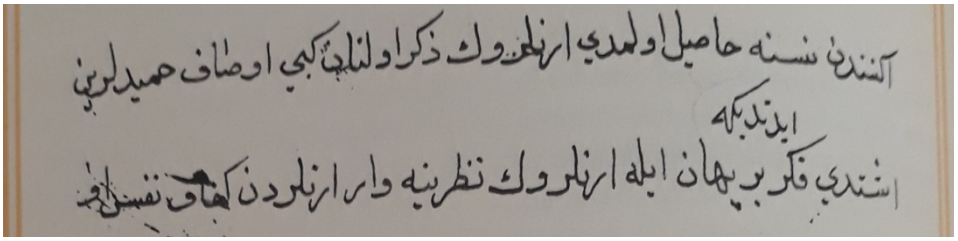

Varak 128-a'da satır arasına "yine" eklenmiştir.

Görsel 2.23

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 554)

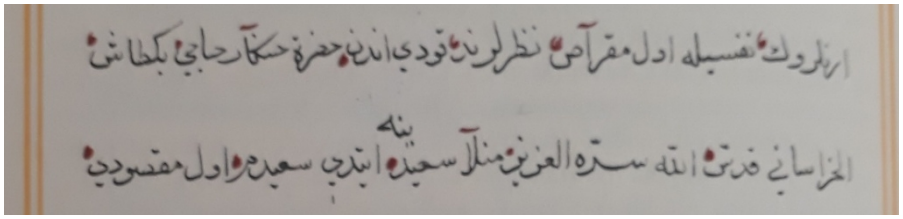

Varak 144-a'de sayfa kenarına "yâ Hünkâr Hâcı Bektâş Velî" yazılmıştır.

Görsel 2.24

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 620)

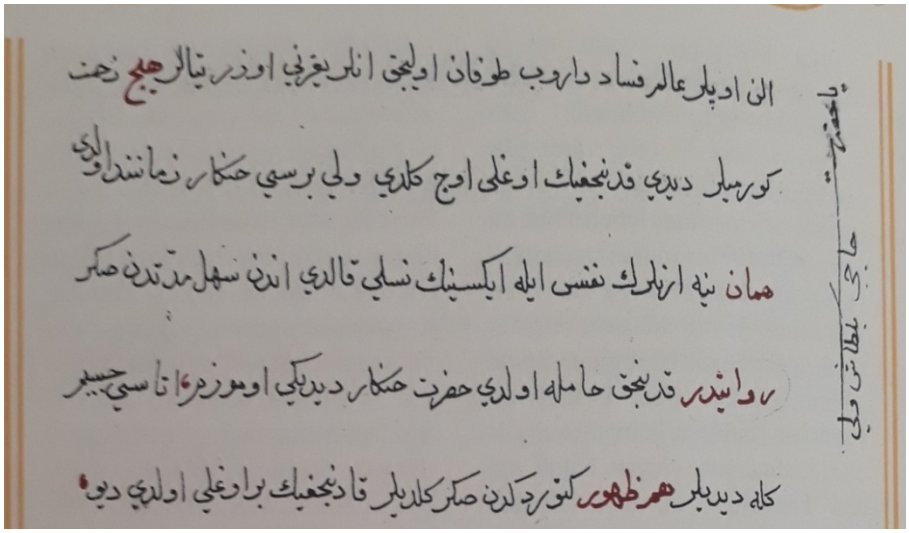

Varak 159-b'de "buraya" kırmızıyla satır arasına eklenmiştir.

Görsel 2.25

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 680)

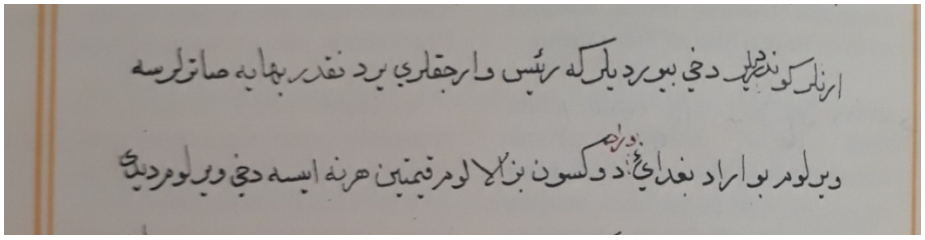

Varak 165-b'de "yokdur" satır arasına eklenmistir.

Görsel 2.26

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 704)

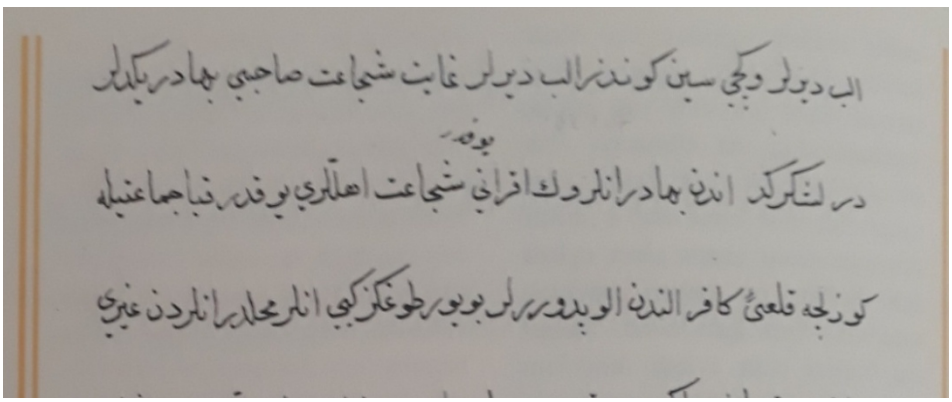

Varak 170-a’da sayfa kenarına kırmızı kalemle “Salla’lâhu aleyhi ve’s-sellem” yazılmıştır.

Görsel 2.27

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 722)

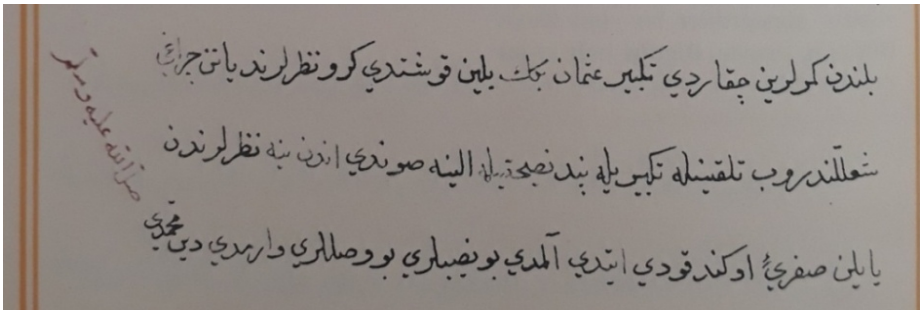

Varak 204-a’da satır arasına “bî-dîn” eklenmiştir.

Görsel 2.28

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 858)

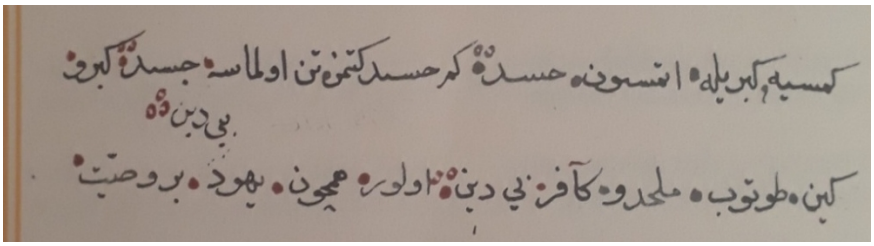

Varak 215-b’de sayfa kenarına “yâ Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu…” eklenmiştir.

Görsel 2.29

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 904)

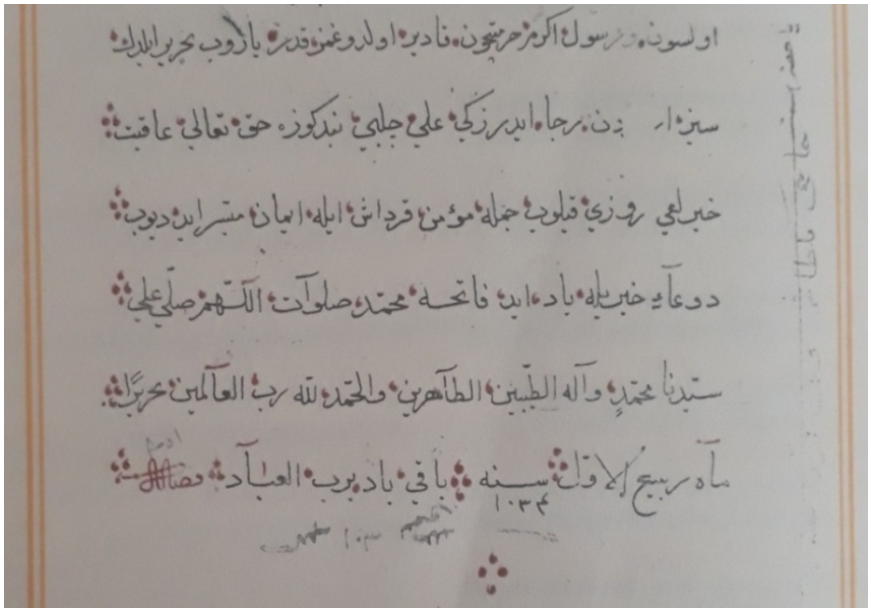

Velâyetnâme'de özellikle "Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz"in birçok yerde satır arasına sonradan yazılarak eklendiği tespit edilmiştir. Bu ibarenin, yazmayı sonradan okuyan bir kişi tarafından satır aralarına eklendiği kabul edilebilir. Yanlış yazılan ya da eksik yazılan kelime ve dizeler satır aralarına, sayfa kenarlarına not edilmiştir. Bunların bir sebebi müstensihin kopyalarken atlamış olmasıdır. Tüm bunlar sözlü kültürün dinamiğinin yazma esere yansıdığını göstermektedir. Sözlü kültürde anlatı, bağlama göre her anlatılışında değişime uğrayabilir. Yazılı eser ise sabittir. Eserdeki sayfa kenarlarına ve dize aralarına sonradan yapılan eklemeler eseri müdahaleye açık bir metne dönüştürmüştür. Bu durum *Velâyetnâme*'nin farklı çevrelerde okunup/dinlendiğinin göstergesi olarak kabul edilmelidir.

3.1.3 Yazım Hataları ve Karalama

İlk dönem yazılı metinlerinde, karalama yöntemi ile yazım yanlışlıkları düzeltilmektedir. Yazılı metin sabit olduğu için, mürekkep silinemediği için, düzeltme işleminde karalama yöntemi kullanılmıştır. Sözlü kültürde ise anlatı, akış içerisinde kendi yolunu bulmaktadır. Barry Sanders (2017, s. 12) "sözellikte imlâ hatası olmaz" demektedir. Sözlü iletişimde imlâ kurallarından bahsetmek mümkün değildir. "Söyleyip yazdırmak" kökenine dayanan "imla" kelimesi yazılı kültürün doğurduğu doğru yazma ihtiyacıyla koyulan kurallar için kullanılmaktadır. İmla kuralları yazının yaygınlaşması ve yayılmasıyla, özellikle matbaa kültürüyle birlikte

şekillenmiştir. Dolayısıyla imla kurallarından habersiz olan ilk dönem yazıcıları matbaa kültürünün penceresinden bakıldığında birçok yazım yanlışı yapmıştır. Duymaz, bu konudan şöyle bahsetmektedir:

> Sözlü kültürde imlâdan söz etmek elbette mümkün değildir. Ancak sözün yazılaşması anlamında bakarsak cönklerde en sık karşılaştığımız husus imlâ hatalarıdır… Yazılı metinler üzerindeki metin okuma ve metin kurma çalışmalarında kullanılan tek ölçüt "klasik imlâ"dır. Eğer cönkler "klasik imlâ"ya uygun biçimde tutulmamışsa bunun hep tek açıklaması vardır: Cönkleri tutanların cehaleti veya daha hafifletilmiş bir ifadeyle okuryazar olmayışları, eğitimlerinin yetersizliğidir. Ancak burada gözden kaçtığını düşündüğümüz bir nokta vardır. Cönkler sözden yazıya geçen, bir başka ifadeyle sözlü ortamda üretilen metinlerin yazıyla ifadesinden ibaret defterlerdir. Bu, aynı zamanda onları tutan kişilerin de, üstelik mensubu bulundukları sözlü kültürün bir üst tabakasında insanlar sayılarak sözlü kültürden henüz kop(a)mamış, okuryazarlığın eşiğinde olan insanlar olduğu bilgisiyle de örtüşür. Dolayısıyla sözün imlâsı, sözdizimi veya genel olarak ifade edersek yazıdaki gibi dil bilgisi ve yazım kuralları yoktur. Bu açıdan da cönklerin yazımında "standart" veya "klasik" bir imlâ beklemek mümkün olmadığı gibi doğru da değildir (2016, s. 21).

Burada da ifade edildiği gibi sözlü kültürde yetişmiş, ondan kopamamış ve yazıyla henüz yeni tanışmış yazarın imlâ hatası yapması doğal olsa gerektir. *Velâyetnâme* sözlü kültürden derlenip yazıya geçirilen ve kopyalanarak çoğaltılan bir metin olduğu için yazım yanlışıyla karşılaşılmaktadır. Okuryazar olmayan bir toplumda hiç kimsenin dil bilgisinden haberi yoktur. Bu sebepten el yazmalarında sözel kültürün etkisi olarak dil bilgisi hataları ortaya çıkmıştır (Mcluhan, 2020). Yazılı dile yön veren dil kuralları vardır. Konuşma dilini belirleyen ise muhatabın durumu ve konuşma bağlamındaki birtakım olaylardır (Gezer, 2015).

Tüm bunlardan dolayı yazar, eserini oluştururken sözlü kültür bağlamında elde ettiklerini yazıya geçirirken bu kurallara uymakta zorlanabilir veya bu kurallarla yeni tanışmış olduğundan yazım yanlışlıkları yapabilir. Yazım yanlışları da mürekkep silinemediği için karalama yöntemiyle düzeltilmiştir. Aynı zamanda müstensih, nüshasını oluştururken, kopyalarken yanlışlıklar yapmış olabilir. *Velâyetnâme* metninde yer yer karalama yoluyla yazım yanlışlıkları düzeltilmiş, karalamanın üstüne veya yanına doğrusu eklenmiştir.

Varak 17-a'da "mülki" kelimesi iki kere yazılmış, ilki karalanmıştır.

Görsel 3.1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 110)

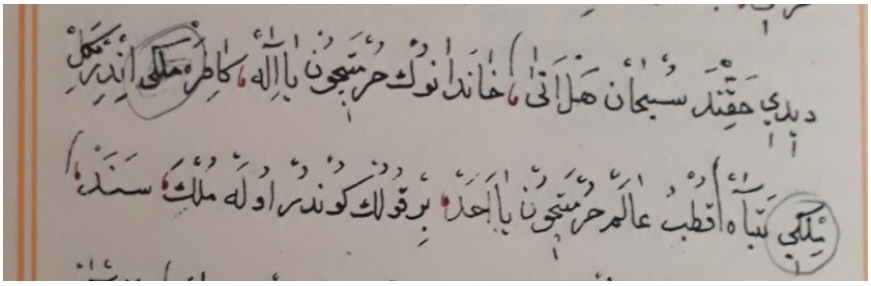

Varak 139-a'daki son satırda "Sa'îd Mekkede kaldı çün bir vakt dahı oldı" cümlesi art arda iki kere yazılmıştır.

Görsel 3.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 598)

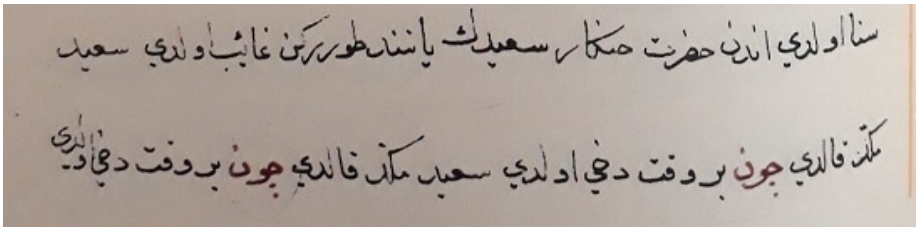

Varak 1-b'de bir kelime karalanmıştır.

Görsel 3.3

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 48)

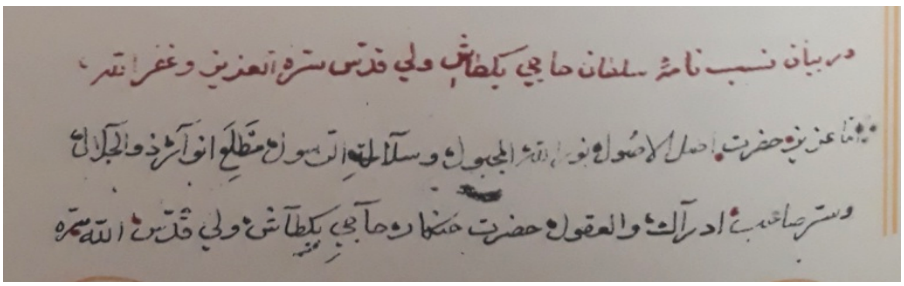

Varak 9-a'da yanlış yazılan ibare karalanarak satır üstüne doğrusu yazılmıştır:

Görsel 3.4

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 78)

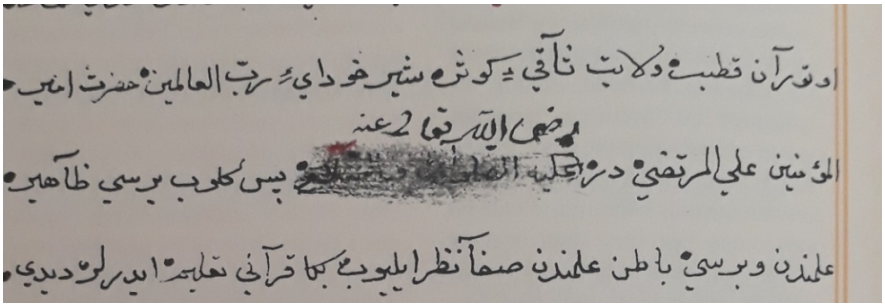

Varak 12-a'da yanlış yazılan yer karalanmıştır.

Görsel 3.5

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 90)

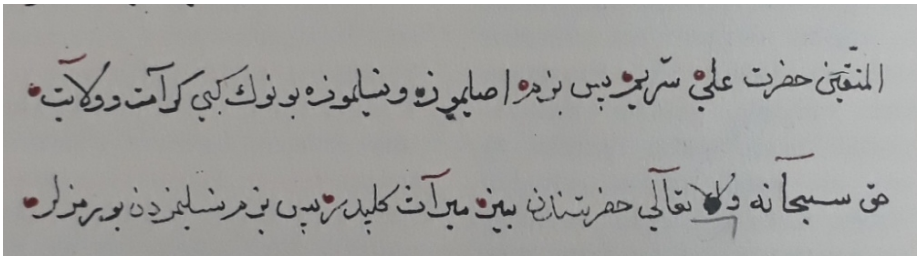

Varak 18-b'de "Hümâm" kelimesindeki "m" harfi önce "n" olarak yazılmış, daha sonra karalama ile düzeltilmiştir.

Görsel 3.6

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 116)

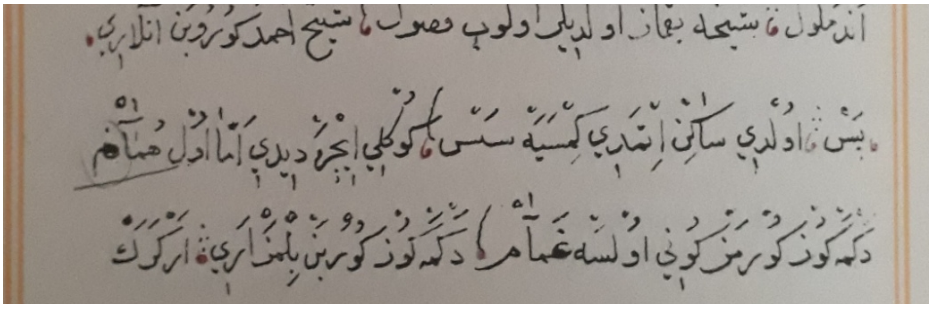

Varak 23-a'da yanlış yazılan bir kelime karalanmıştır.

Görsel 3.7

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 134)

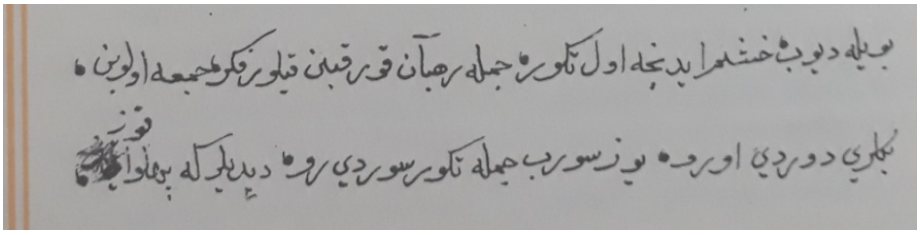

Varak 26-a'da fazladan ve yanlış yazılan kelimeler karalanmış, yanlış yazılan kelime satır üzerine "hem" kelimesi eklenerek düzeltilmiştir.

Görsel 3.8

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 146)

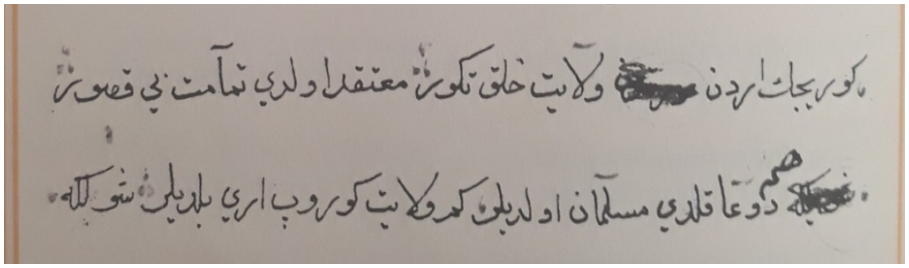

Varak 128-a'da "bunla" karalanarak düzeltilmiştir.

Görsel 3.9

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 554)

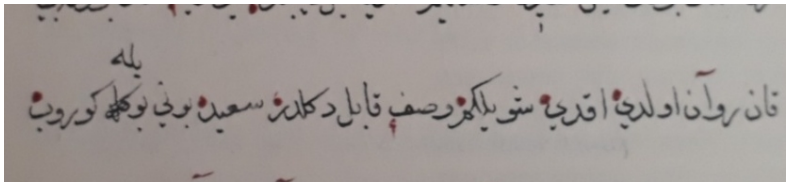

Varak 179-a'da kırmızı mürekkeple karalamalar yapılmıştır.

Görsel 3.10

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 758)

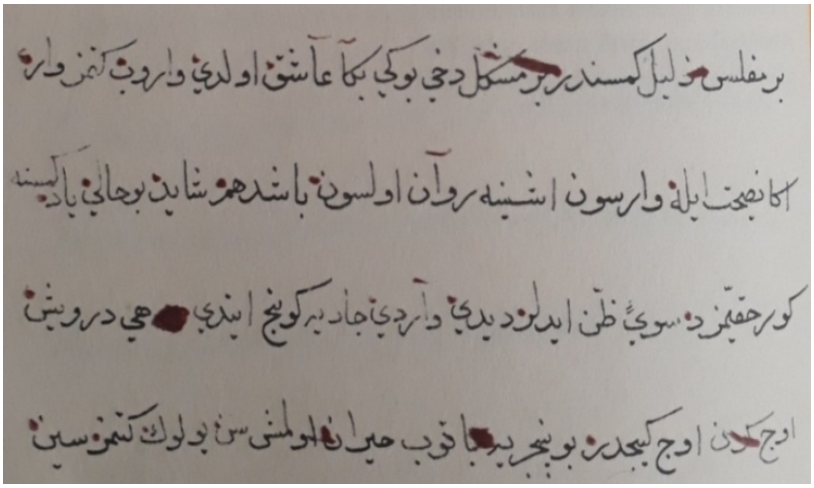

Metinde karalamalar, karalama-düzeltme şeklinde ya da sadece karalama olarak karşımıza çıkmıştır. Yazılı metinlerin mürekkebi silinemediği için düzeltme işleminde karalama yöntemi kullanılmıştır. Sözlü iletişim esnasında yapılan hatayı düzeltmek mümkündür. El yazmalarında ise yapılan hata ancak sonradan daha çok karalama yoluyla düzeltilebiliyordu. Böylece metinler açık metin hâline geliyordu. Bu da yazıdan çok sözün doğasına uygun bir durumdur.

3.1.4 Sözcüklerin Yakın ve Gelişigüzel Yazılması

Yazı ilk dönemlerde karmaşık bir hâldedir. Sözcükler birbirine yakın yazılırdı ve satırlar tek çizgi hâlinde ilerlemeyebiliyordu. Zamanla yazı kuralları gelişmiş ve bu durum ortadan kalkmıştır. Sanders, bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

> Yedinci yüzyılın sonlarından önce insanın bir şeyi içinden okuması mümkün değildi. Yazılı olan herhangi bir şey kesintiye uğramayan bir harfler dizisinden oluşurdu… Sözcükler arasında boşluk bırakılmaya başlanması ile el yazmalarının hazırlanması daha kolay bir iş hâline geldi. Keşişler hâla yazacaklarını bir yazmana dikte ettiriyordu fakat sözcüklerin arasındaki boşluklar sayesinde yazmanlar ilk yazımdan sonra artık nüshaları sessiz ve sadece gözleri ile izleyerek yazabiliyorlardı. Okuma bilmeyen yazmanlar daha iyi nüsha çıkarıyorlardı çünkü anlam araya girerek sözcükleri doğru yazmalarını engellemiyordu (2017, s. 145-146).

Sözlü kültür içerisinde yetişen yazıcı, yazının kurallarına hâkim olmadığı için ilk dönem yazılı eserlerinde sözcükler arasındaki boşluklar neredeyse yok gibidir. Kelimeler birbirine yakın yazılmıştır. Zamanla bu durum ortadan kalkmıştır.

İncelenen *Velâyetnâme* nüshasına genel olarak bakıldığında sözcüklerin birbirine yakın ve gelişigüzel yazıldığı fark edilir. Fakat sayfa düzeni fazla bozulmamıştır.

Görsel 4.1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 122)

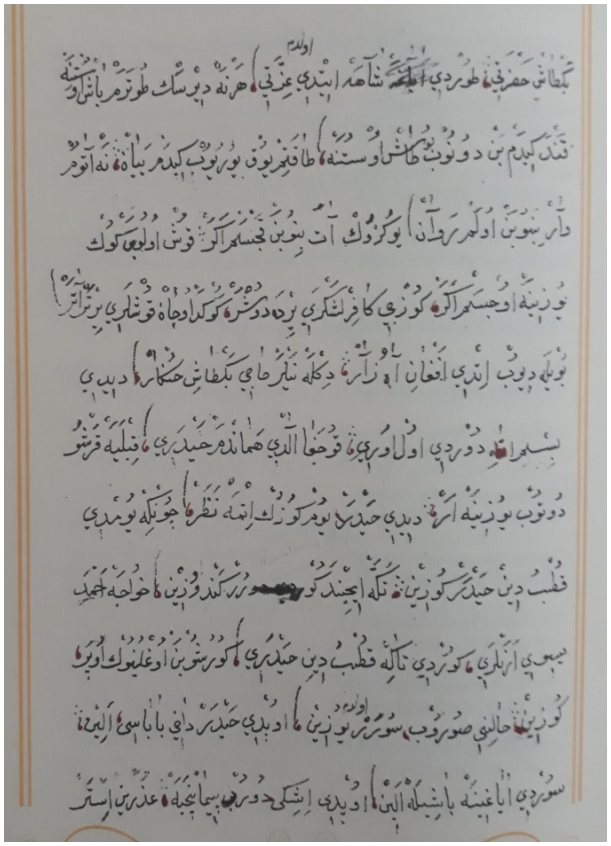

Görsel 4.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 90)

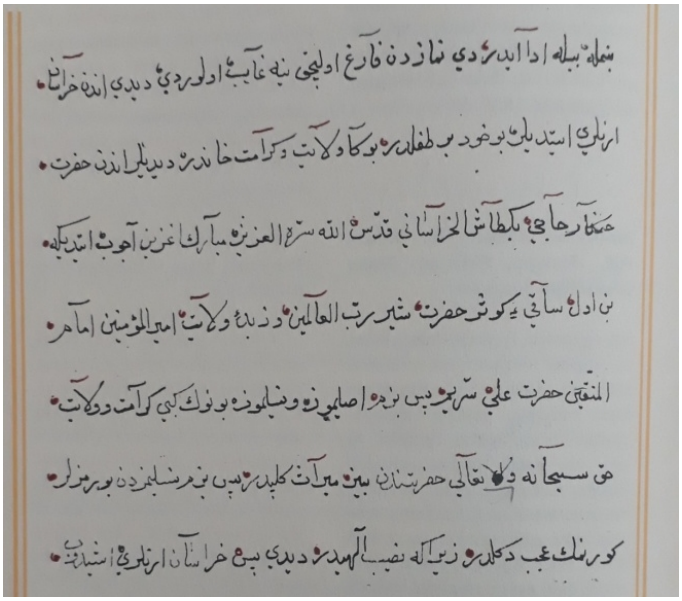

Görsellerde cümleleri ayırmak için herhangi bir işaret kullanılmadığı görülmektedir. Sözlü kültür ortamı içerisinde yetişmiş yazıcı, yazının kurallarına hâkim olmadığı için eserini meydana getirirken sözcükleri ve cümleleri gelişigüzel yazmıştır. Böylece sözlü kültür dolaylı olsa da yazılı metinlerde etkisini göstermektedir.

3.1.5 Şekil ve İşaretler

Sözlü kültür ortamındaki metin, anlatıcının vurgularıyla şekillenmektedir. Vurgu, anlatıcının jest ve mimikleriyle, ses tonlamalarıyla, duraklamalarıyla, hareketleriyle vb. sağlanabilmektedir. Yazılı kültür duygusuzluğu noktalama işaretleriyle aşmaya çalışan kültürdür (Köker, 2010). Bu sebeple yazılı kültür ortamında bunları sağlayabilmek adına noktalama işaretleri kullanılmıştır. El yazması döneminde noktalama işaretleri henüz kullanılmamaktaydı. Bu sebeple noktalama işaretlerinin yerine çeşitli şekil ve işaretler kullanılmıştır. Duymaz, sözlü kültürün etkisinin fazla olduğu cönkler üzerine yaptığı çalışmasında el yazmalarındaki şekil ve işaret kullanılma sebebini sözün yazıya karşı bir direnç göstergesi olarak ifade ederek şöyle devam etmiştir:

> Yazı ile alfabeyi eşzamanlı düşünmek günümüz insanının yanılgılarındandır. Oysa başlangıçta kelimelerin işaretler olarak teşekkül ettiğini ve zamanla kelimeleri oluşturan seslerin yazının simgesi olan harflere dönüştüğünü ve alfabenin de böylece oluştuğunu biliyoruz. Okuryazarlık eşiğindeki insan, işaretler kullanarak veya harflere kelime gibi

> anlam göndergeleri yükleyerek sözlü geleneğin akışkan, canlı ve esnek etkisini sürdürmek kaygısı mı duymuştur? Çünkü amaç bir işaretle aslı sözlü olan metne gönderme yapmaksa bunu sağlamak için bir harf veya bir işaret de yetebilmektedir (2016, s. 22).

Burada belirtildiği gibi yazılı metinlerde kullanılan şekil ve işaretler sözlü kültürdeki anlatıcının vurgu ve tonlamayla sağladığı anlamı verebilmek için kullanılmıştır. Ayrınca manzum kısımları belirtmek adına da çeşitli şekil ve işaretlerin kullanıldığı görülmektedir. Görsel 5.1 ve 5.2'de görüldüğü üzere yazıcı kelime ve kelime grupları arasına, satır sonlarına bazı işaretler koymuştur. Manzum bölümlerin de bulunduğu *Velâyetnâme'*de mısraları birbirinden ayırmak için şekillerden faydalanılmıştır.

Görsel 5. 1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 44)

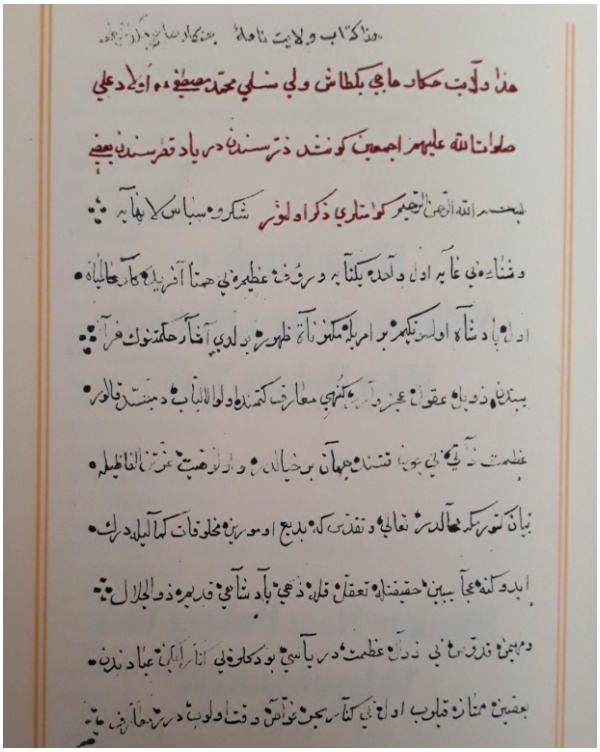

Görsel 5.1'de dört noktayla şekiller oluşturulduğu görülmektedir.

Görsel 5.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 866)

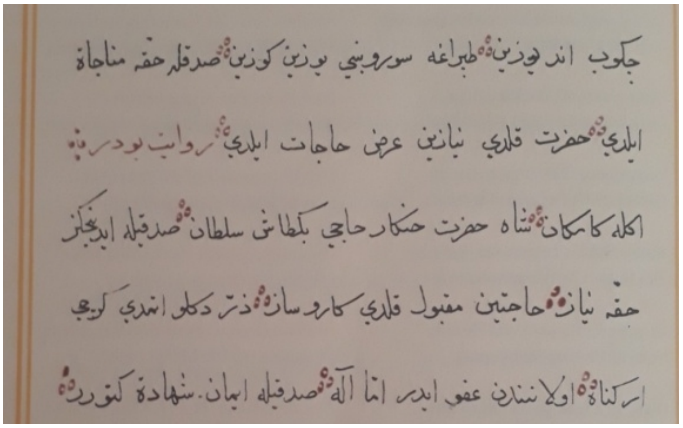

Görsel 5.2’de kırmızı mürekkeple, üç noktayla ters veya düz üçgen şekiller oluşturulduğu dikkat çekmektedir. Görsel 5.3’te ise mısraları ayırt etmekiçin üç noktayla yapılan şeklin dışında kelimeler de birbirinden tek nokta şekliyle ayrılmıştır:

Görsel 5.3

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 878)

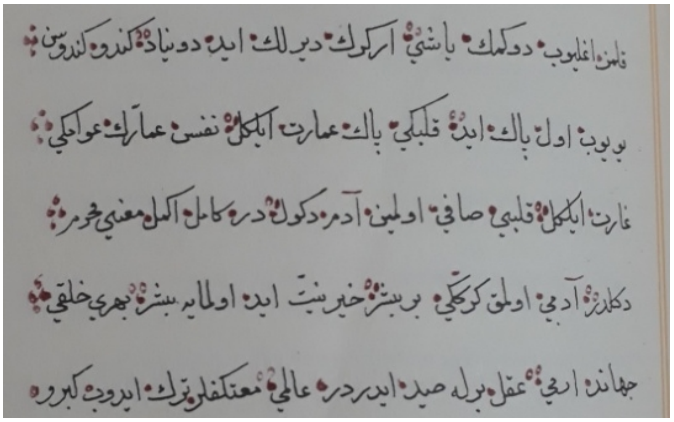

Sözlü kültür ortamındaki metin, anlatıcının vurgularıyla şekillenirken yazılı kültür ortamında ise bu özellik, noktalama işaretleriyle sağlanmıştır. El yazması döneminde noktalama işaretleri henüz kullanılmadığı için bunun yerini çeşitli şekil ve işaretlerin aldığı görülmektedir. Böylece sözlü kültürde anlamın ortaya çıkmasında önemli olan vurgu, tonlama, jest ve mimiklerin yarattığı boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

3.1.6 Mürekkep Farklılıkları

Sözlü kültürde anlatma esnasında dikkat çekilmek istenilen kelimeler, isimler ve olaylara anlatıcının vurgu, jest ve mimikleriyle dikkat çekilmektedir. Yazılı kültürde ise bu durumu metne yansıtmak mümkün değildir. Yazılı kültürde bu durum farklı mürekkep veya kalın uçlu kalem kullanarak, büyük harflerle yazarak veya noktalama işaretleri kullanarak aşılmaya çalışılmıştır. *Velâyetnâme'*de de başlıkların kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir. Kırmızı mürekkeple yazılan başlıklar yeni konuya, menkıbeye geçildiğini belirtmek için kullanılmıştır. Başlıklar dışında bazı kelimeler ve satırlar da kırmızıyla yazılmıştır. Müellifin veya müstensihin vurgulamak istediği yerleri kırmızı mürekkeple yazdığı söylenebilir. Ayrıca eldeki kalemin değiştirilmeye unutulmasının da farklı mürekkeple yazmaya sebep olduğu kabul edilebilir.

Varak 2-a'da kırmızı ile yazılan satırları görebilmekteyiz:

Görsel 6.1

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 50)

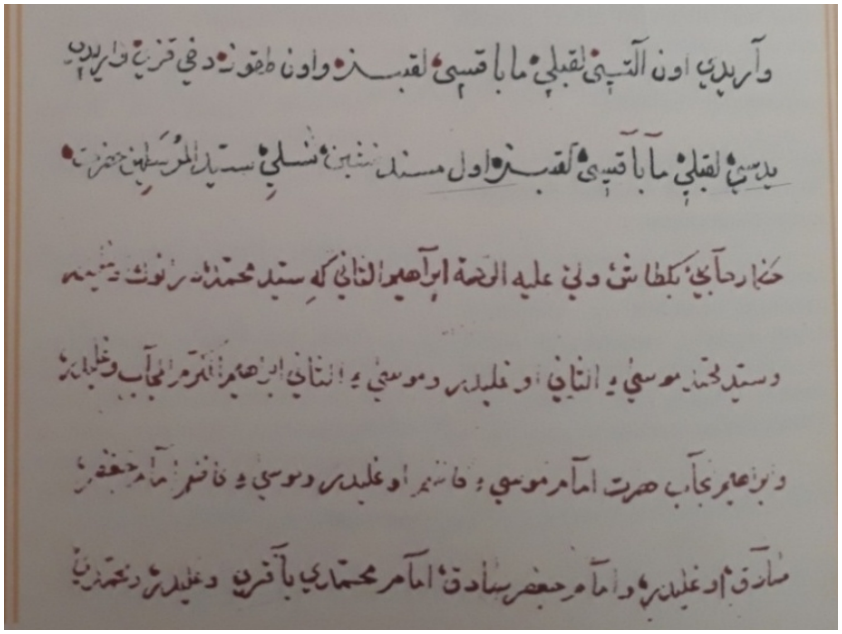

Varak 7-b'de Kelime-i Şehadet kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.2

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 72)

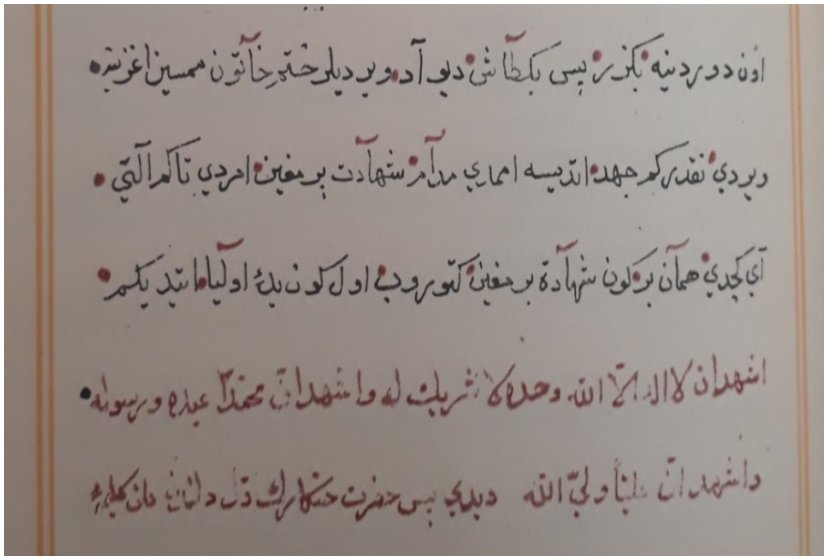

Varak 9-a'da "Muhammed Mustafâdur" kırmızı ile yazılmıştır. Aynı zamanda yine buradaki "ve dahı Lokmân-ı Perendenün menâkıbından menkûldür ki mezkûr Şeyh Lokmân zikr olduğı gibi" ara söz de kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.3

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 78)

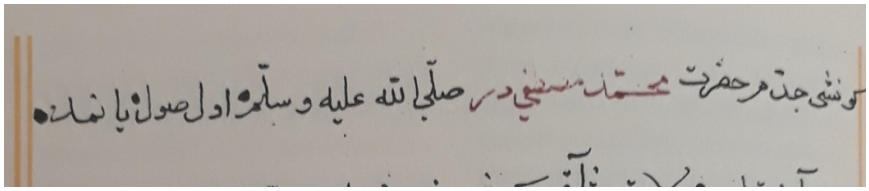

Görsel 6.4

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 78)

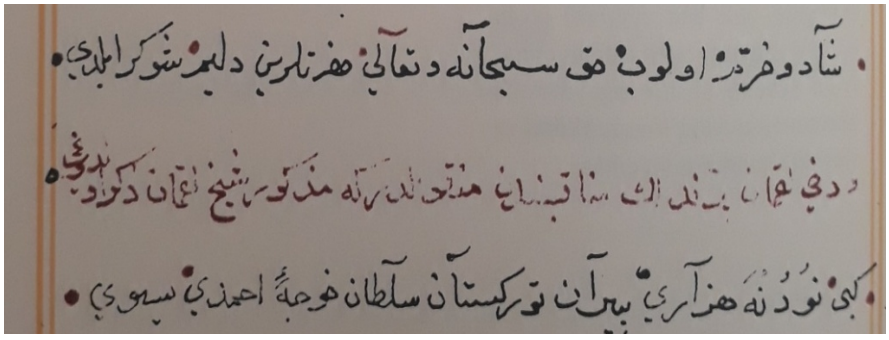

Varak 21-b'de ara söz mahiyetindeki ilk iki satır kırmızı ile yazılmıştır:

Bu velâyet-nâmeyi ta’bîr iden / Şah-ı velâyet hâlini takrîr iden

Bir gaźavat-nâme itdi bize şerh / Şekk getürme cümlesidür çün ki sahh

Görsel 6.5

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 128)

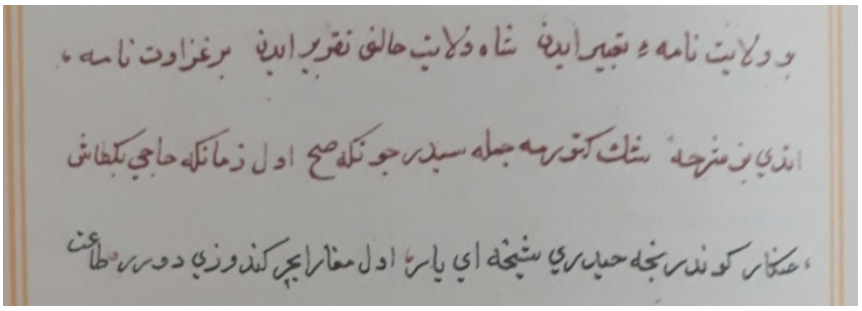

Varak 30-b’de “Nakildür ki” ara sözü kırmızı kalemle yazılmıştır.[4]

Görsel 6.6

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 164)

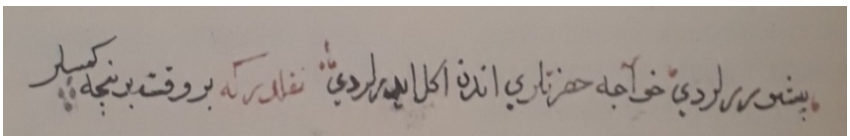

Varak 33-a’da sayfa sonuna kırmızı kalemle “Kerremu’llâhu vechehu” eklenmiştir.

Görsel 6.7

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 174)

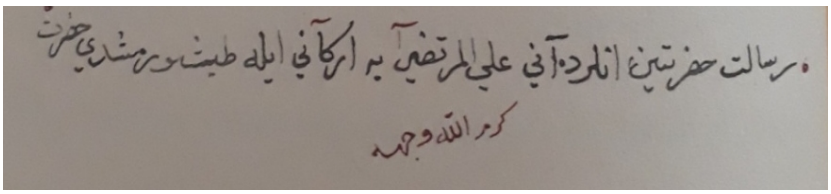

Varak 36-b’de “Rivayetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz ertesi gün toğması arasında Sultân Hâce Ahmed Yesevî nazarından

[4] bk. Sayfa 226 ve 276’da “nakldür” kelimesi kırmızıyla yazılmıştır.

nasîbin aldı dahı kapuya geçüp havâlet alup destûr ile revân oldı” cümlesi kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.8

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 188)

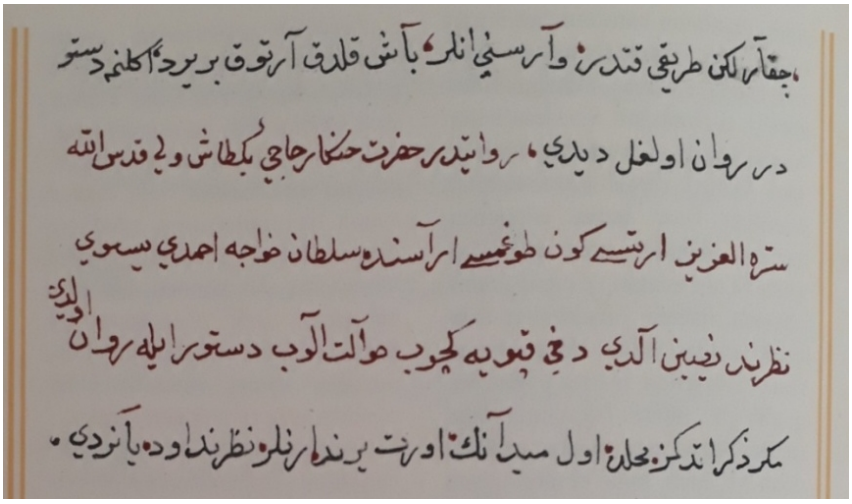

Varak 37-a’da “Nakldürçün kim Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesu’llâhu Sırrahu’l-azîz Sultân Hâce Ahmed nazarında havâlet ile Türkistândan Rûma azmitdi toğrı hacc-ı şerif Beytu’llâha revân oldı” kırmızıyla yazılmştır.

Görsel 6.9

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 190)

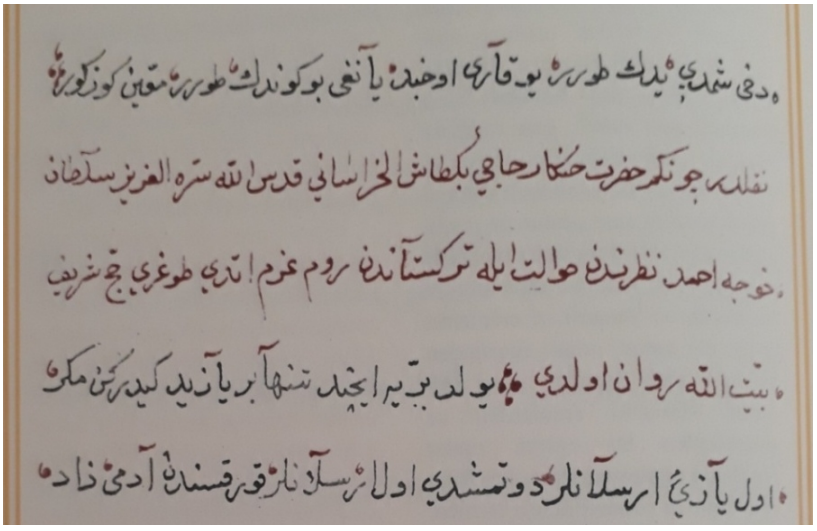

Varak 40-b'de "Bismi'llâh ve bi'llâh didi" ile "merhaba" kelimeleri kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.10

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 204)

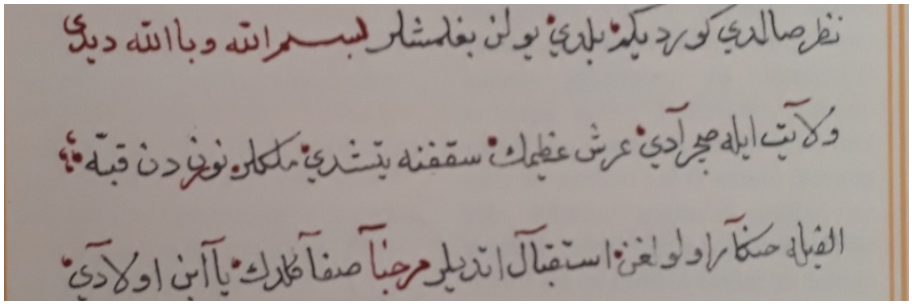

Varak 42-a'da "ve erkek" kırmızıyla sonradan eklenmiştir. Buradaki mürekkep farklılığının dikkat çekmekten çok eldeki kalemi değiştirmeyi unutmaktan kaynaklandığı söylenebilir.

Görsel 6.11

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 2010)

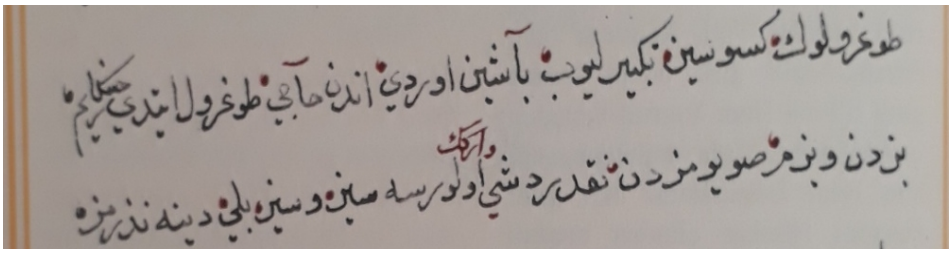

Varak 42-b'de "bir rivâyetde" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.12

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 212)

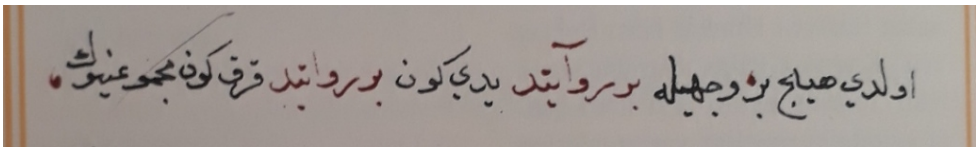

Varak 43-b'de "Bismi'llâhi'r-rahmani'r-rahîm el-hamdülillâhi'llezice'alekulûbe'l-ârifîne ilâ âhirihi" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.13

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 216)

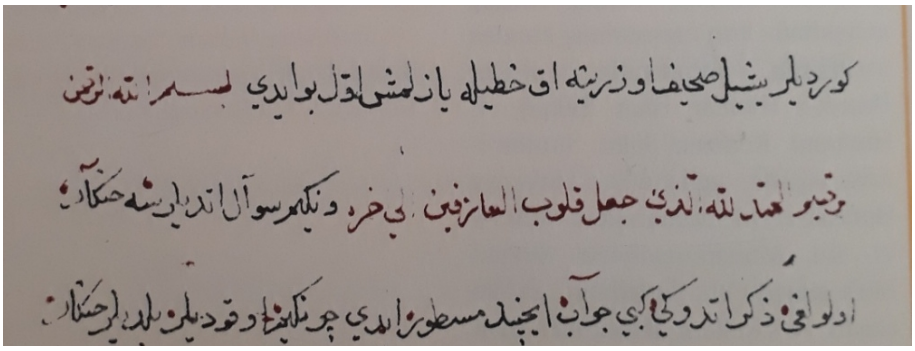

Varak 50-a'da "rivâyetdür ki" ve "el-hâsl âlemde meşhûrdur" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.14

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 242)

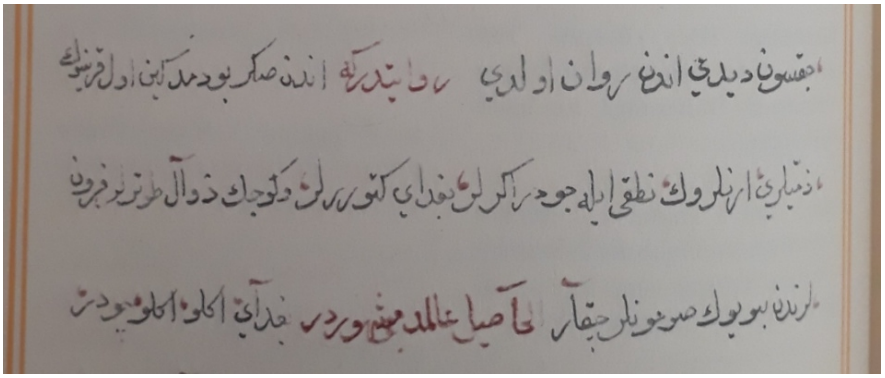

Varak 51-a'da "ileteyn" kırmızıyla satır arasına eklenmiştir.

Görsel 6.15

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 246)

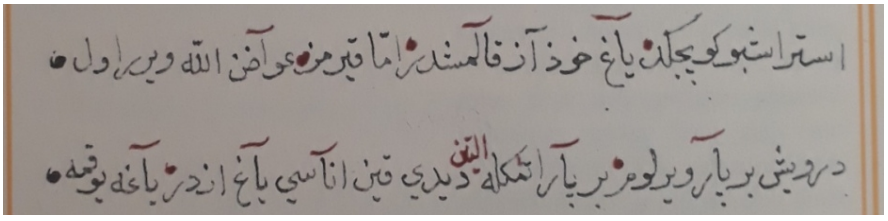

Varak 54-b'de "sebeb oldı kim Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz irişdi geldi rivâyetdür kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.16

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 260)

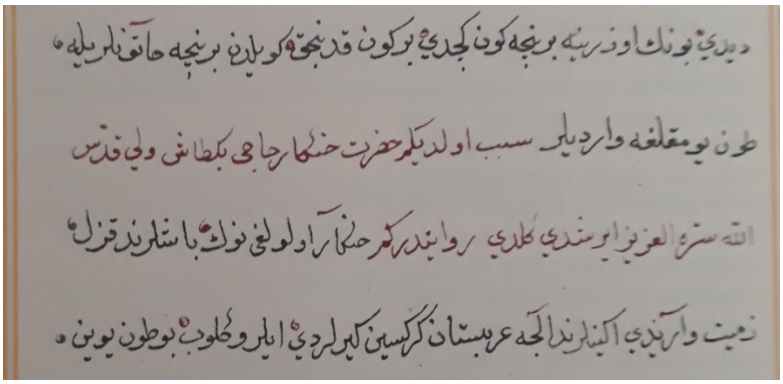

Varak 68-a'da "rivâyetdür", "hayâtlarında" ve "dahı aceb budur ki" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.17

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 314)

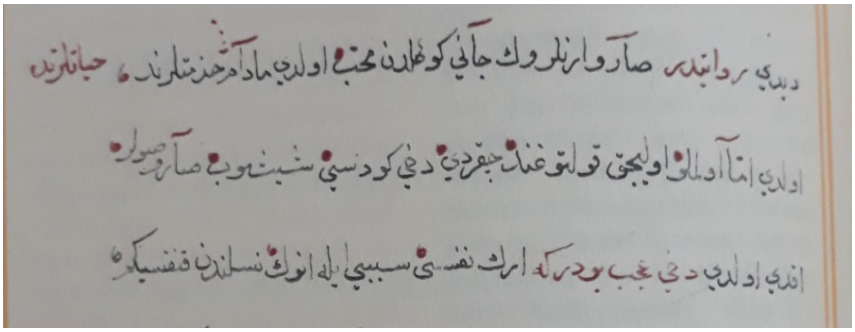

Varak 69-a'da "rivâyetdür" kırmızıyla yazılmıştır.[5]

Görsel 6.18

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 318)

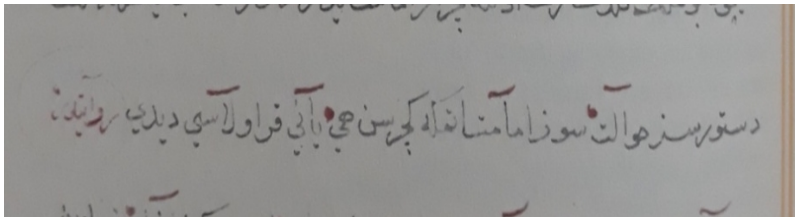

[5] bk. Sayfa 866'da da "rivayetdür" kelimesi kırmızıyla yazılmıştır.

Varak 75-a'da "pes evvel gelen Cemâl Seyyîddür Sultan idi erenlerün ulu halîfesidür" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.19

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 342)

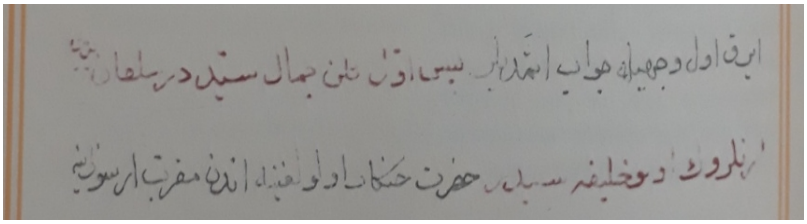

Varak 75-b'de "pes, eyligüm, nakldür kim, şâhı" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.20

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 344)

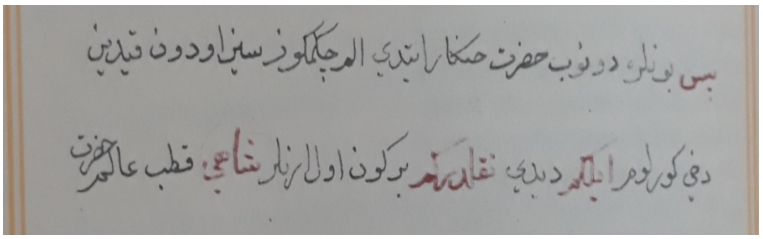

Varak 85-b'de "rivâyetdür ol târihde ol günde Hazret-i Sultân Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz" ve "çün kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.21

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 384)

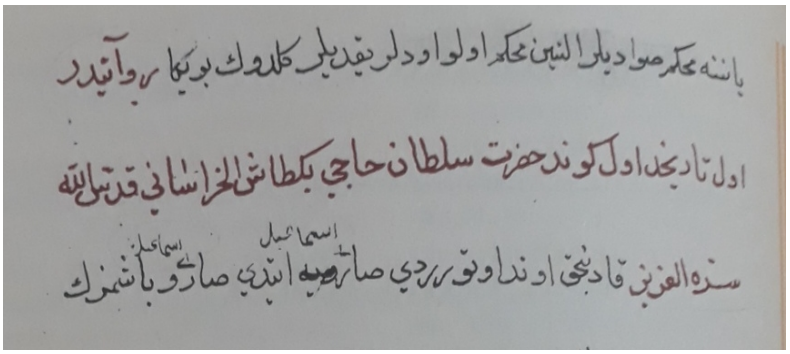

Görsel 6.22

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 384)

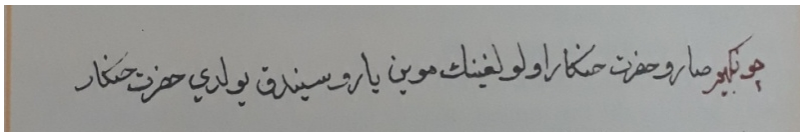

Varak 93-a'da "ammâ maksûdı" ve "bile" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.23

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 414)

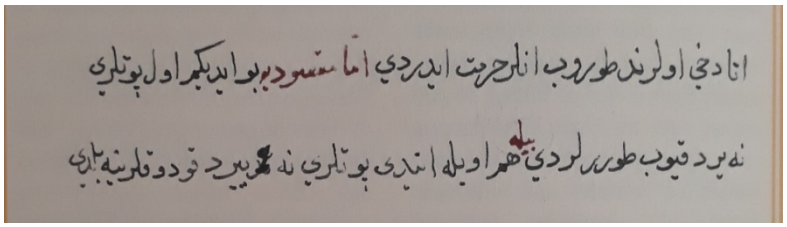

Varak 97-b'de "rivâyetdür, tâ kim, çün kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.24

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 432)

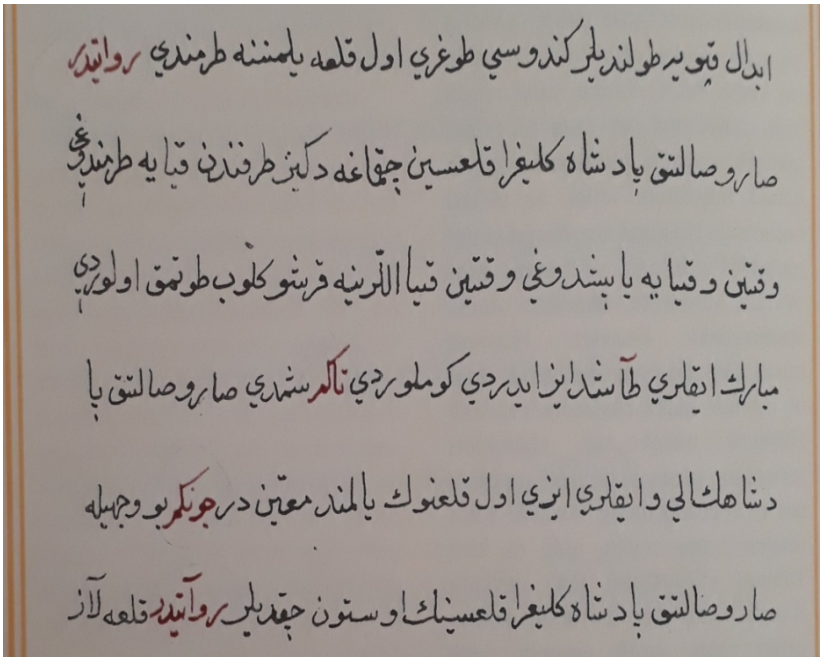

Varak 98-a'da "hemân kim", "dem", "rivâyetdür" ve "şöyle kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.25

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 434)

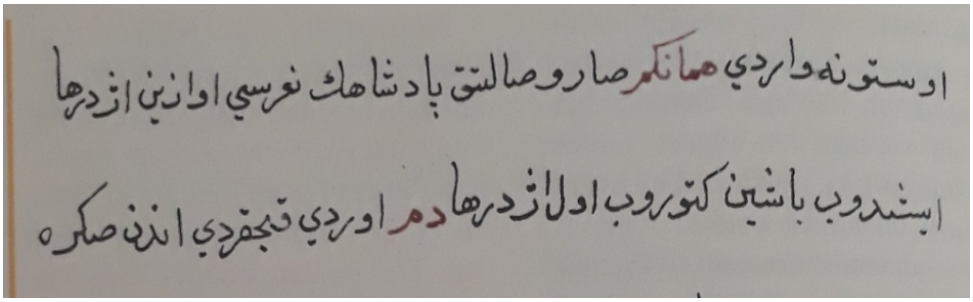

Görsel 6.26

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 434)

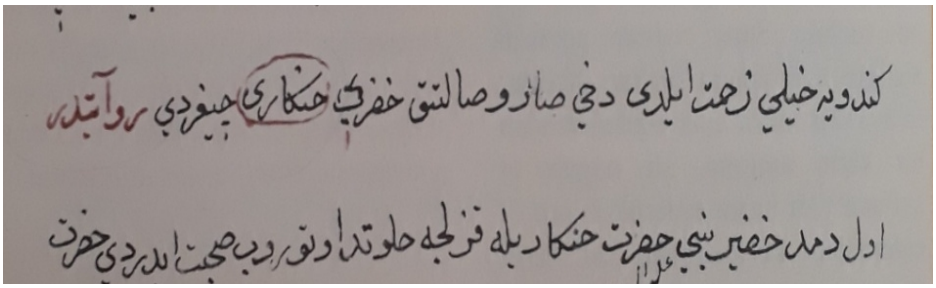

Görsel 6.27

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 434)

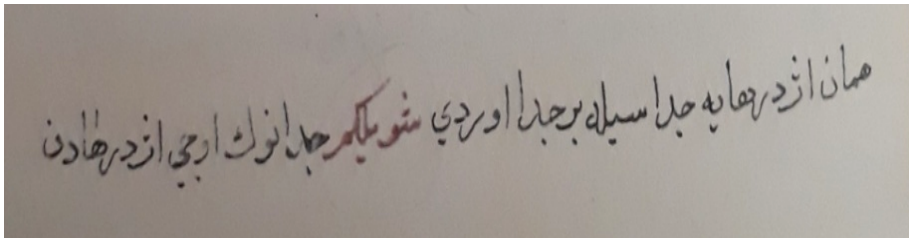

Varak 99-a'da "rivâyetdür" ve "ammâ essah rivâyet budur ki Çelebiler zamânında geldi" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.28

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 438)

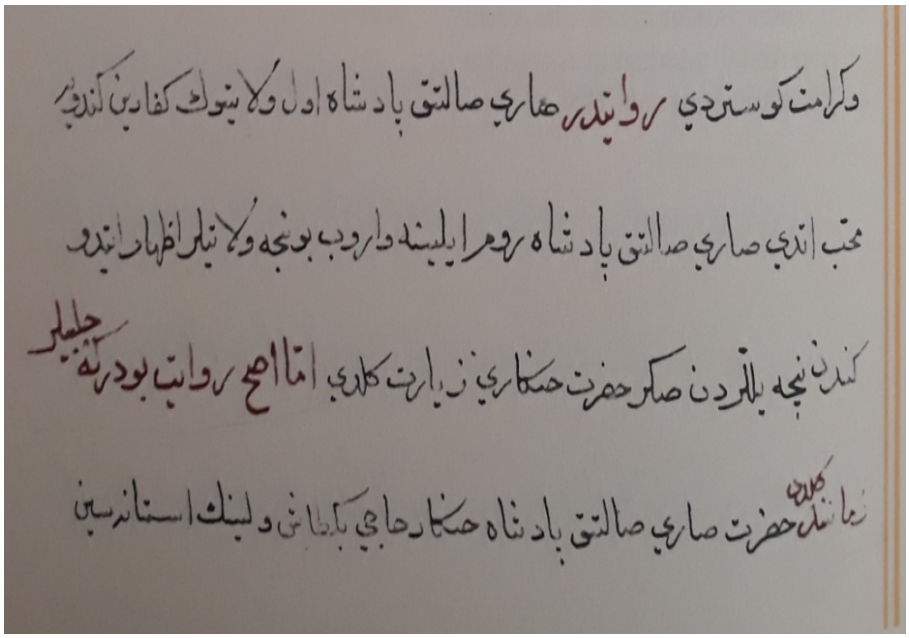

Varak 102-b'de "menkûldür ki" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.29

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 452)

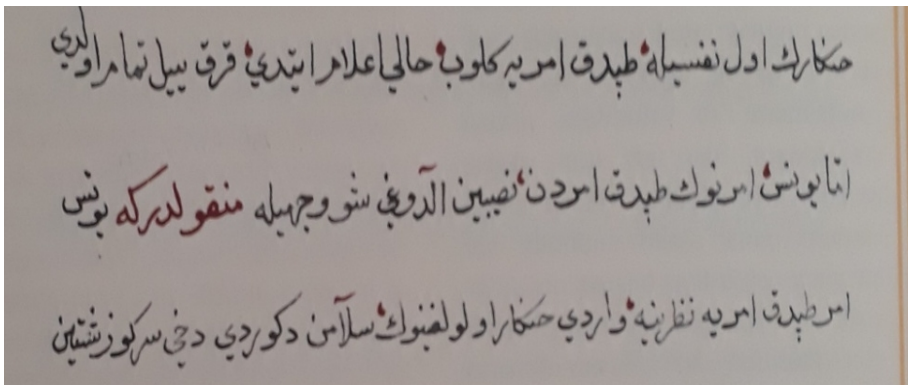

Varak 105-a'da "didi kim", "Allâhun", "hem nefsü'l-emrde", "ba'niyeçün kim" ve "gördi kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.30

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 462)

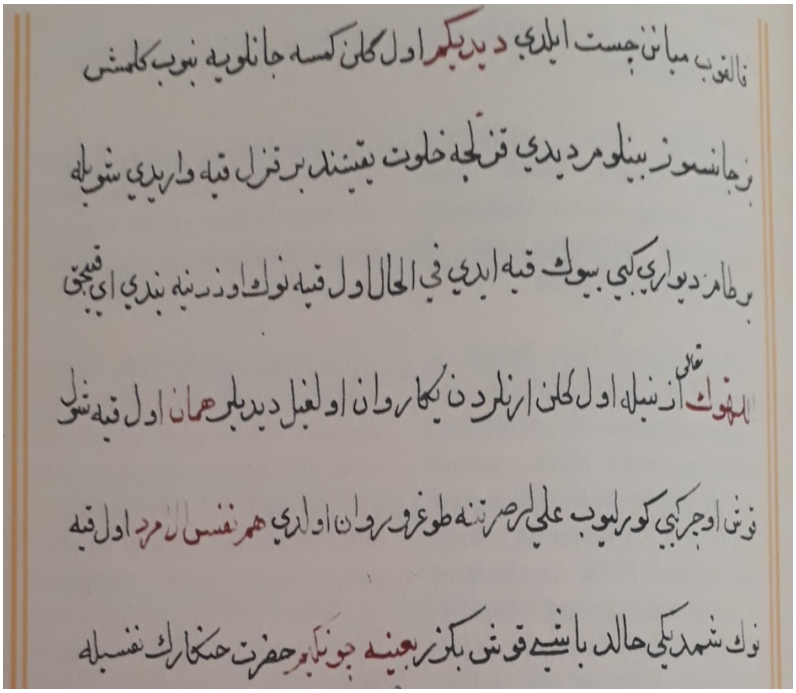

Varak 105-b'de "çün kim", "Seyyîd Mahmud", "rivâyetdür" ve "dem semâ" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.31

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 464)

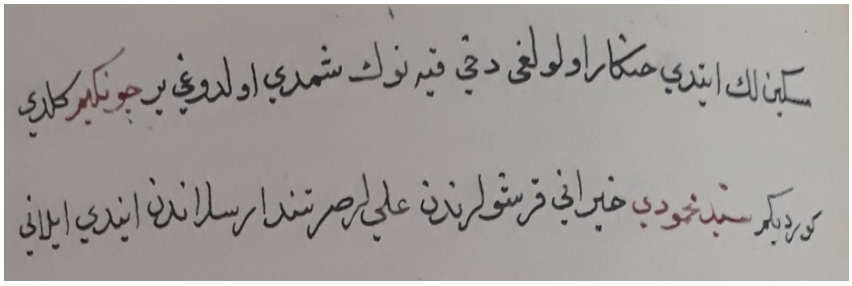

Görsel 6.32

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 464)

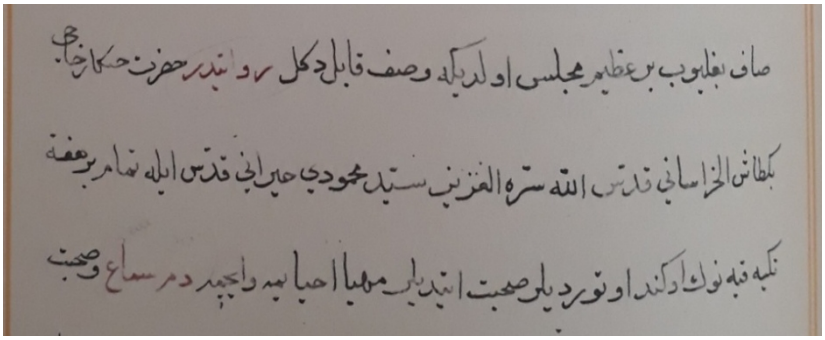

Varak 110-a'da "ne kadar" ve "Bismillahirrahmanirrahim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.33

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 482)

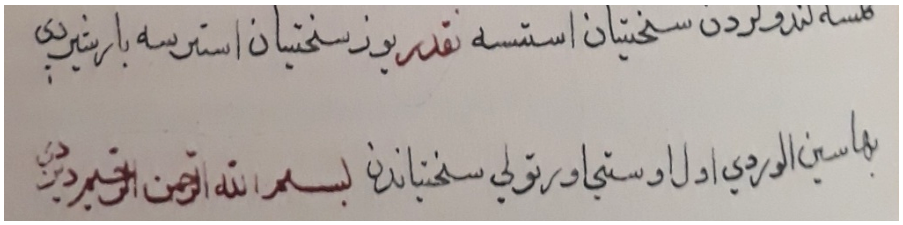

Varak 113-a'da "Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz kadıya ne maslahata geldinüz eyligüm didi" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.34

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 494)

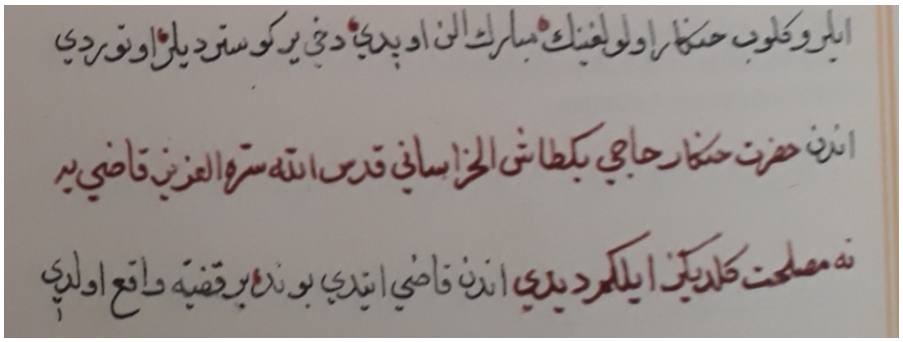

Varak 121-b'de "gördi kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.35

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 528)

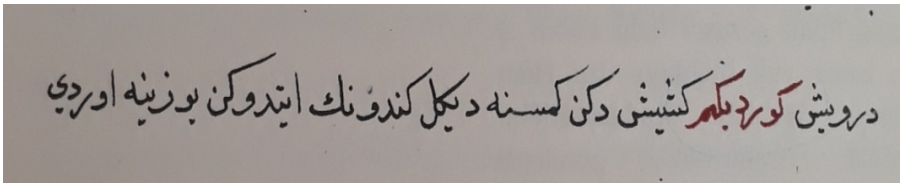

Varak 123-a'da "ammâ bir hâli var", "ammâ", "imdi n'ola" ve "çün kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.36

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 534)

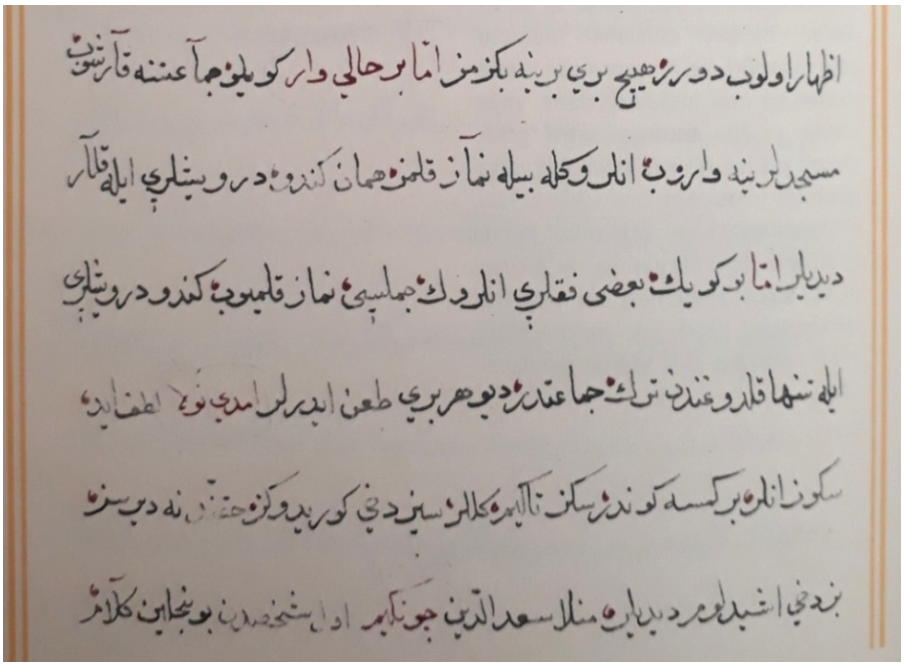

Varak 123-b'de "Hazrer-i Hünkâr kande bulursa da'vet ideler", "ammâ" ve "rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.37

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 536)

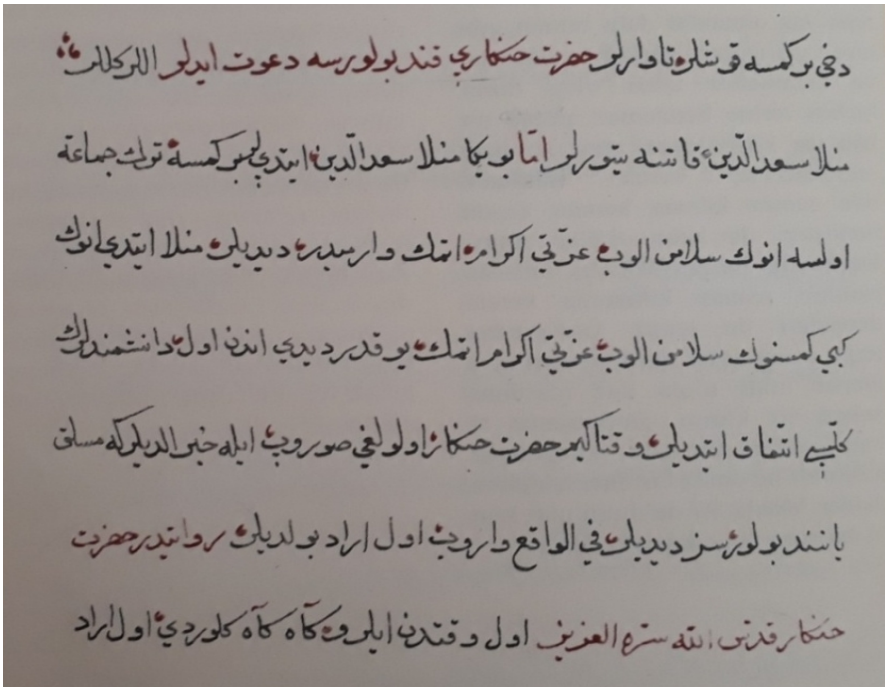

Varak 124-b'de "çün kim", "şöyle kim", "gördiler kim" ve "hey" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.38

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 540)

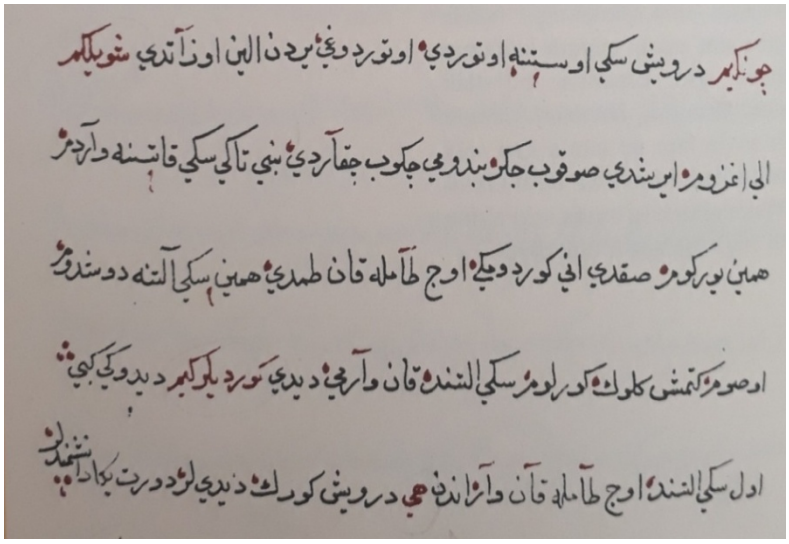

Varak 128-b'de "bu sohbet esnâsında", "Bismi'llâhi'r-ramâni'r-rahîm", "erenler şâhı bizüm", "ve hem" ve "hakka giden hakk uğrum hakkıçün" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.39

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 556)

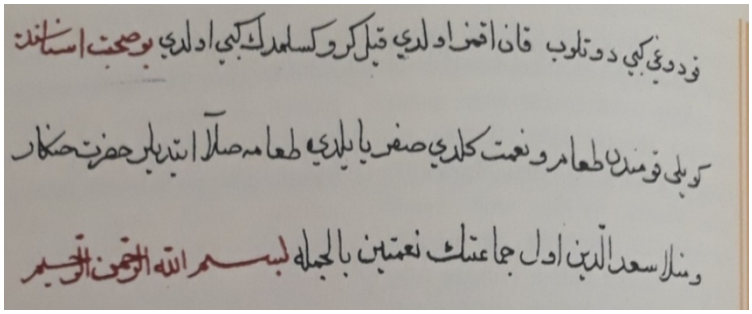

Görsel 6.40

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 556)

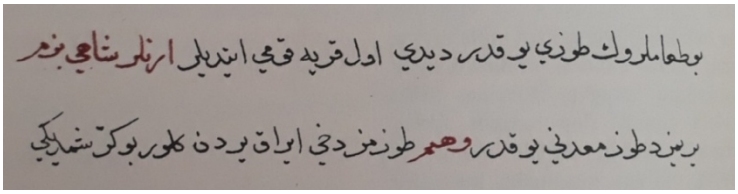

Görsel 6.41

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 556)

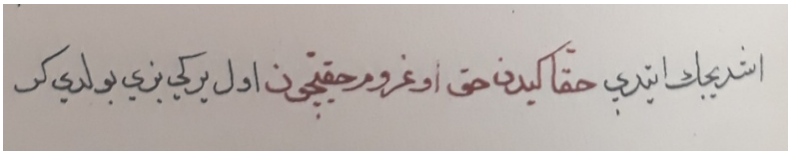

Varak 131-a'da "rivâyetdür ol vaktın Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz ve Ahî Evrân Pâdişah ile rahmetu'llâhu aleyh" ve "rivâyetdür ki" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.42

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 566)

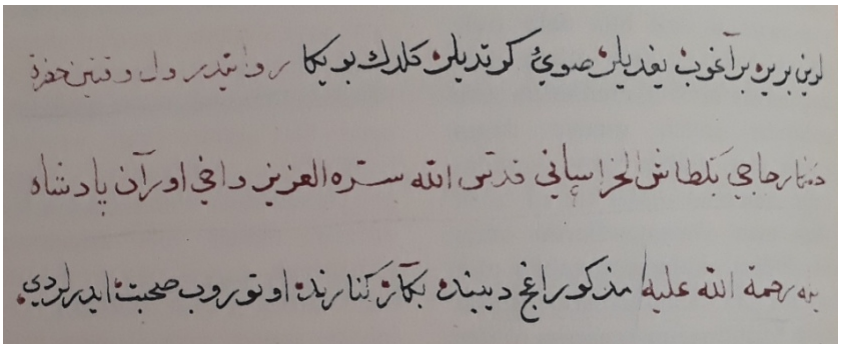

Görsel 6.43

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 566)

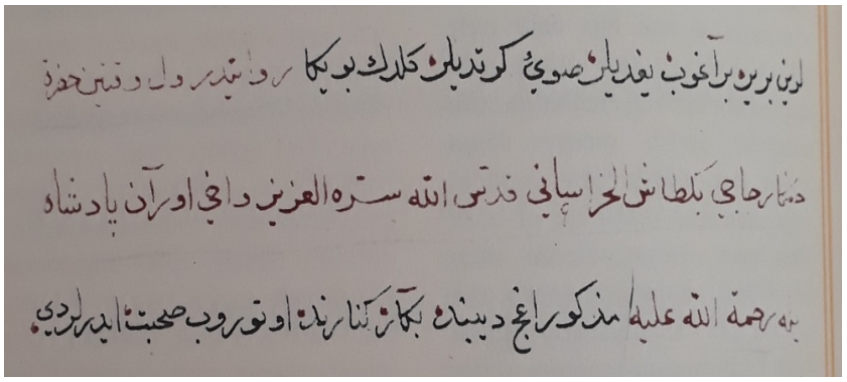

Varak 132-b'de "çığırdı kim", "tâ kim Hazret-i Hünkâr ol kitâbları sakladı ol hegbe suya gitdi karır sudan öte çıkdı" ve "yâ Hünkâr" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.44

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 572)

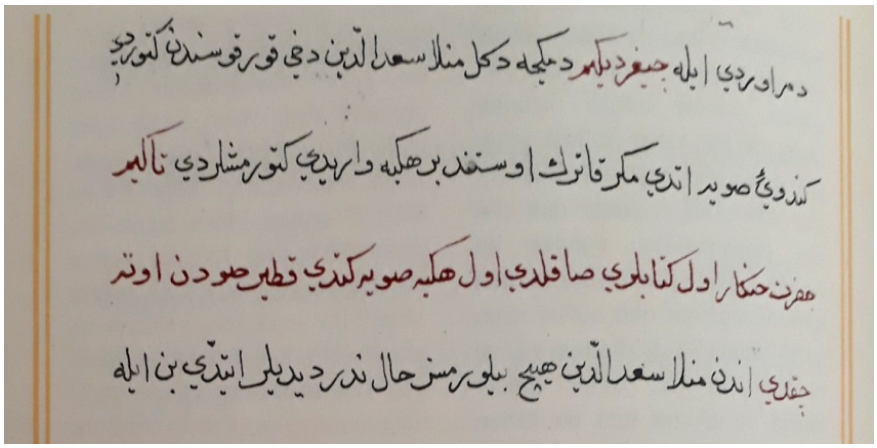

Görsel 6.45

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 572)

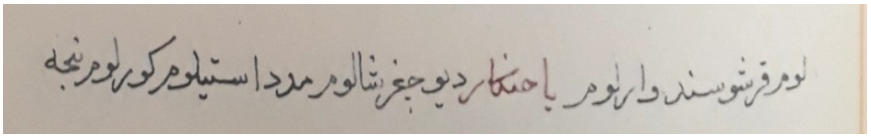

Varak 135-b'de "hakkıçün", "Allâhu Ekber", "Hazret-i Hünkâr", "rivâyetdür meşhûrdur ki" "Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz" ve "Sa'de'd-dîn" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.46

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 584)

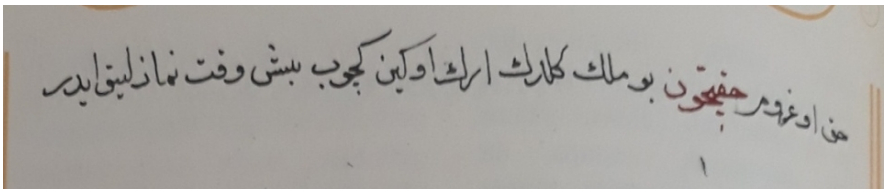

Görsel 6.47

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 584)

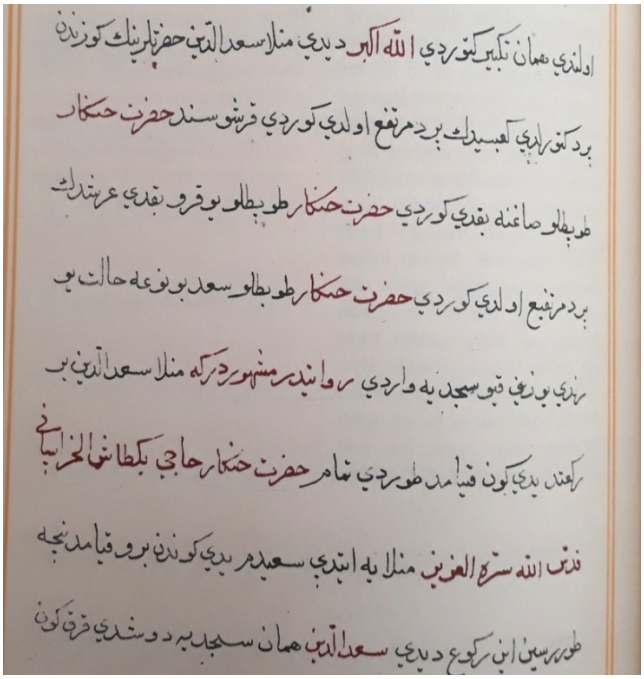

Varak 136-a ve 140-a'daki nefesler kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.48

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 586)

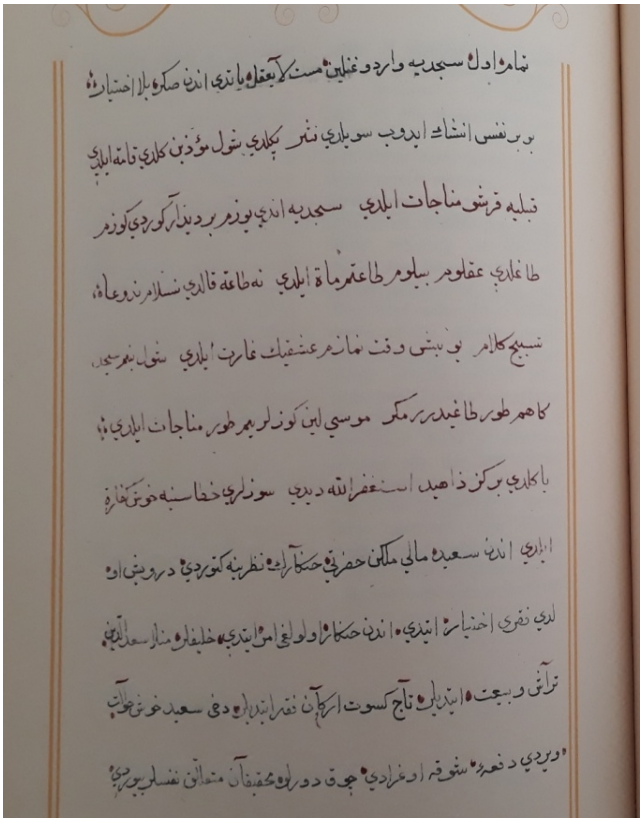

Görsel 6.49

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 602).

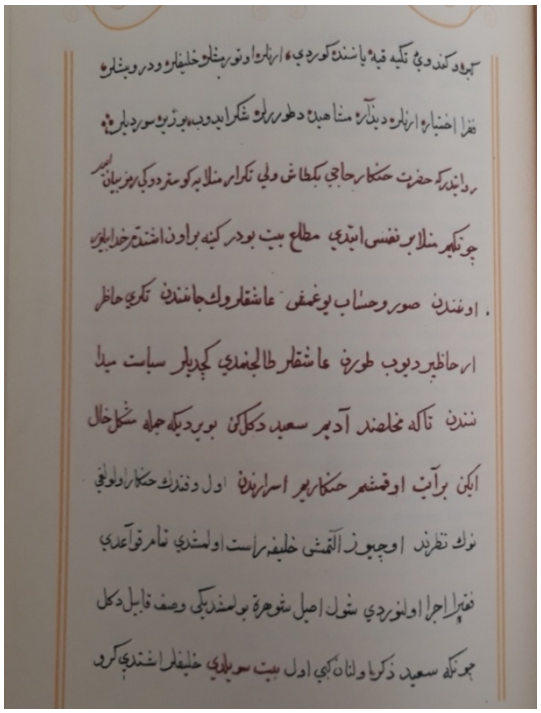

Varak 140-b'de "Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz", "eyligüm", "pâdişâhum", "havâlet", "bir âyet" ve "çün kim" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.50

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 604)

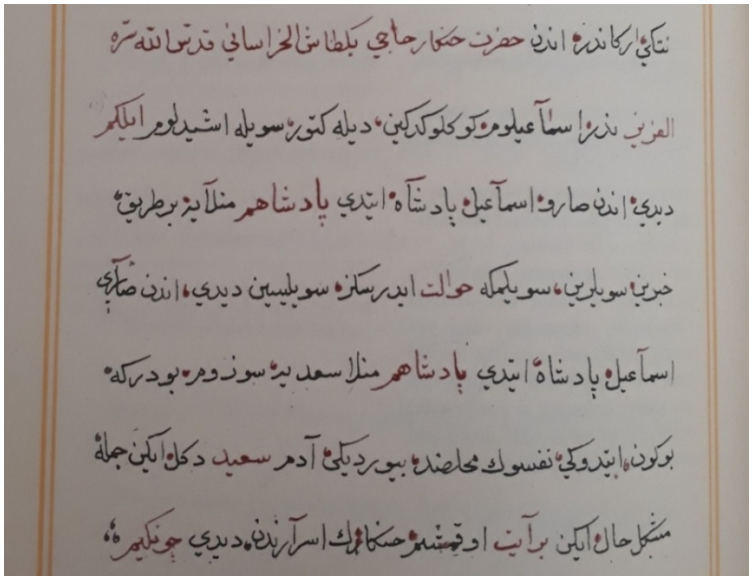

Varak 143-a'da "bismi'llâh" ve "şol vechile latîf mahbûbdur ki" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.51

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 614)

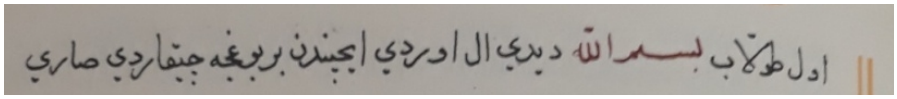

Görsel 6.52.

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 614)

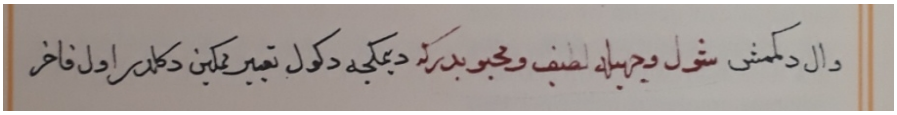

Varak 144-b'de "rivâyetdür, hem, zuhûra, Hazret-i Hünkâr, Habîbümdür didi, Habîb, İsmâ'îl, pâdişâhım, Mahmûddur" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.53

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 620)

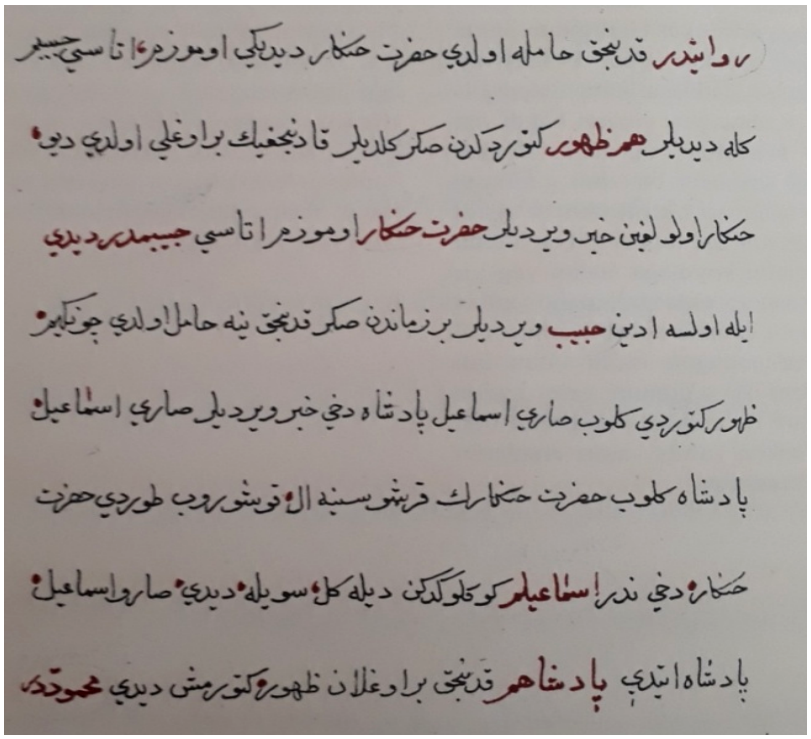

Varak 145-a'da "bir zamândan sonra", "pâdişâh", "turdı", "şimdi", "karındaşum", "Hızır Lâle", "Lâlem çiçeği" ve "rivâyetdür" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.54

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 622)

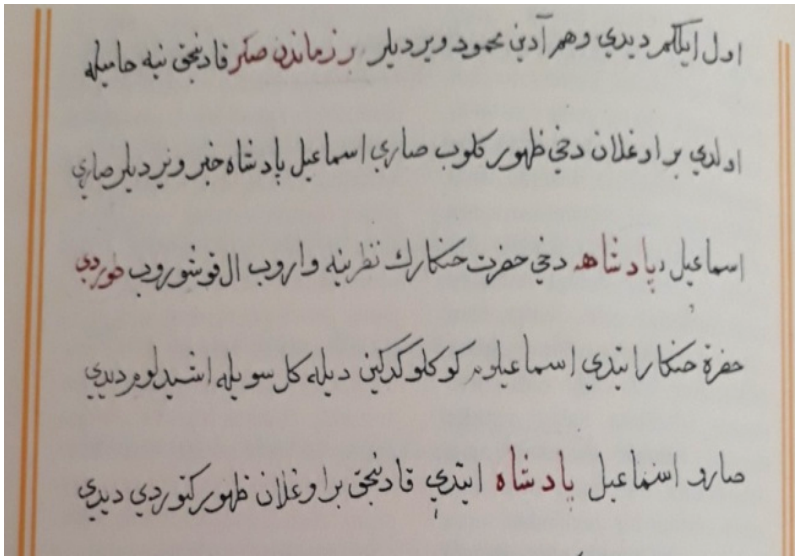

Görsel 6.55

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 622)

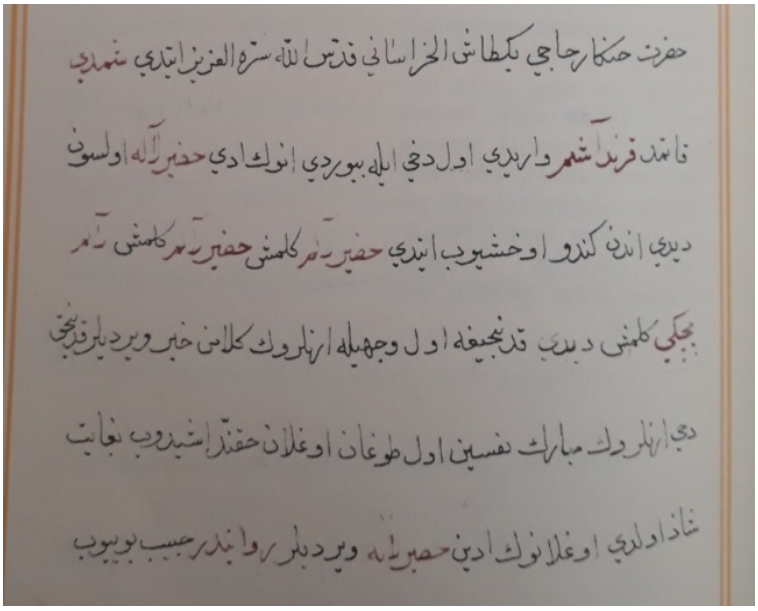

Varak 147-b'de "rivâyetdür", "mezkûr", "bir ulu" ve "âh eyledi" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.56

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 632)

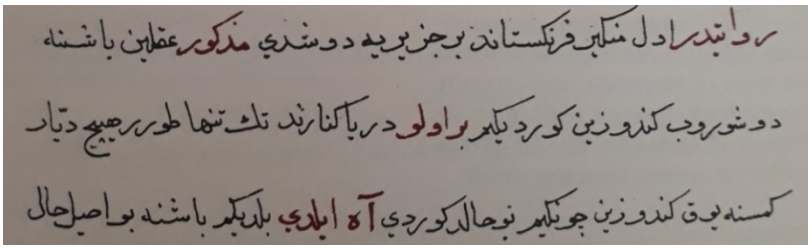

Varak 151-a'da "ammâ sahh rivâyet sohbetün evvelinde mestûr olandur andan" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.57

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 646)

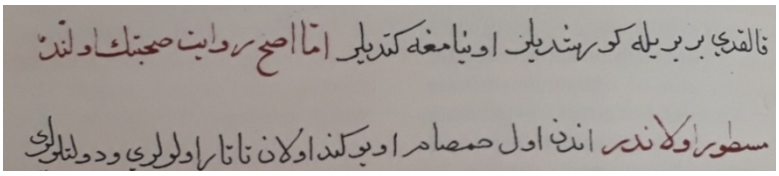

Varak 163-b'de "rivâyetdür", "es-selâmualeyküm", "aleyküm's-selâm ilüm şehrüm kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.58

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 696)

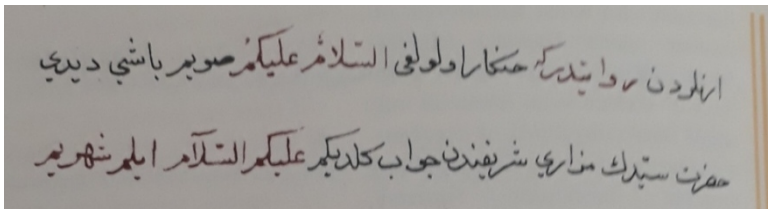

Varak 168-b'de "Osman Big" ve "âl-i Resûl Hâcı Bektâş Hünkâr" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.59

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 716)

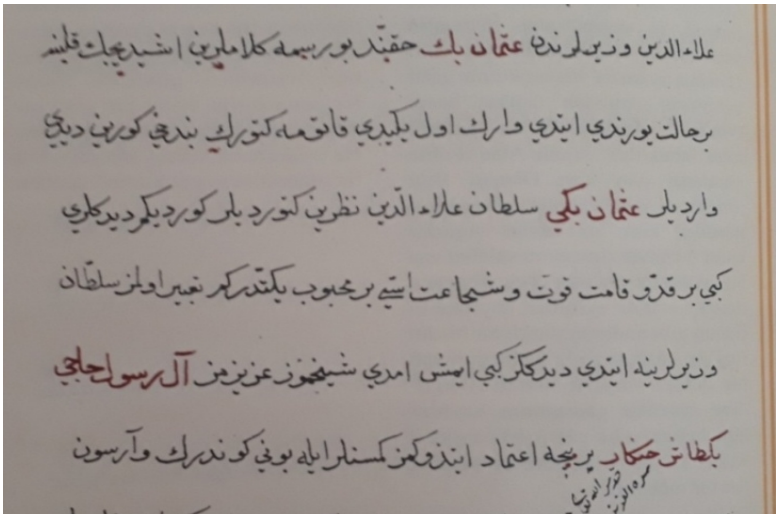

Varak 177-b'de "bir sarrâf", "sarrâfa", "sarrâfun", hemân", "dervîş", "Güvenç", "Sultân Hâcı Bektâş Hünkâr", "bir sarrâfun" ve "Hâcı Bektâş Hünkârun Kaddesa'llâhu Ta'âlâ Sırrahu'l-azîz nâm-ı şerîfin işidicek miskînlik itdi" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.60

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 752)

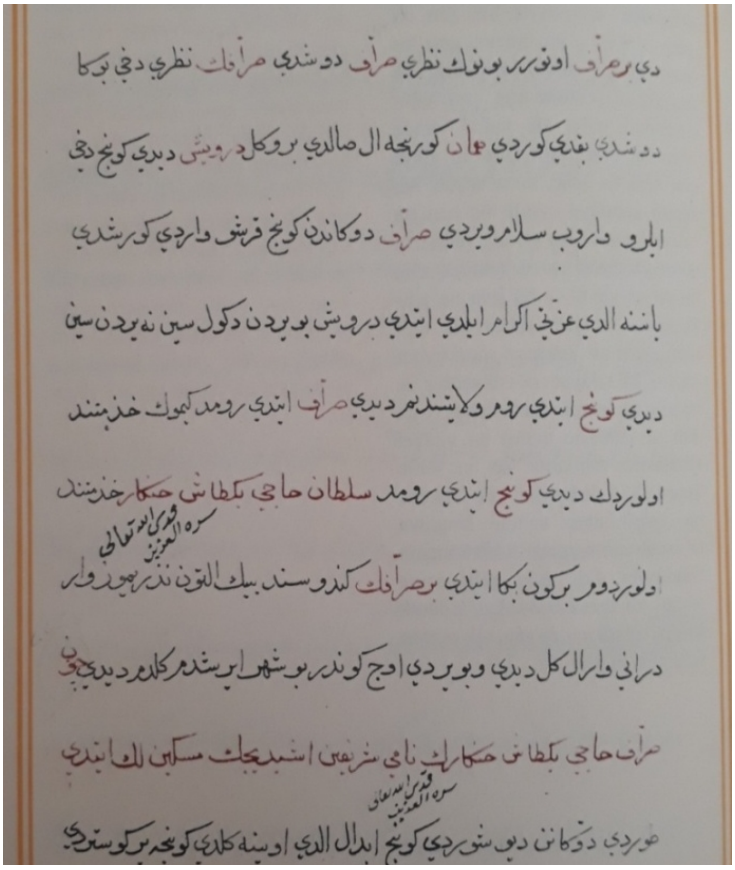

Varak 179-b'de "muhassıl-ı kelâm", "hemân kim" ve "muhassıl-ı kelâm Şeytân aleyhi'l-la'ne" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.61

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 760)

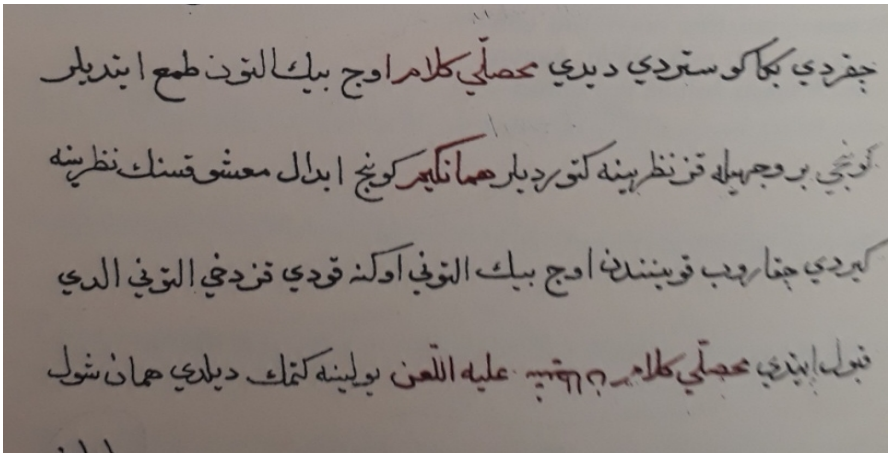

Varak 203-b'de "Fâtıma ana oğlı Hızır Lâle civân / Tekye-dâr olsun eşikdebir zâman kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.62

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s, 856)

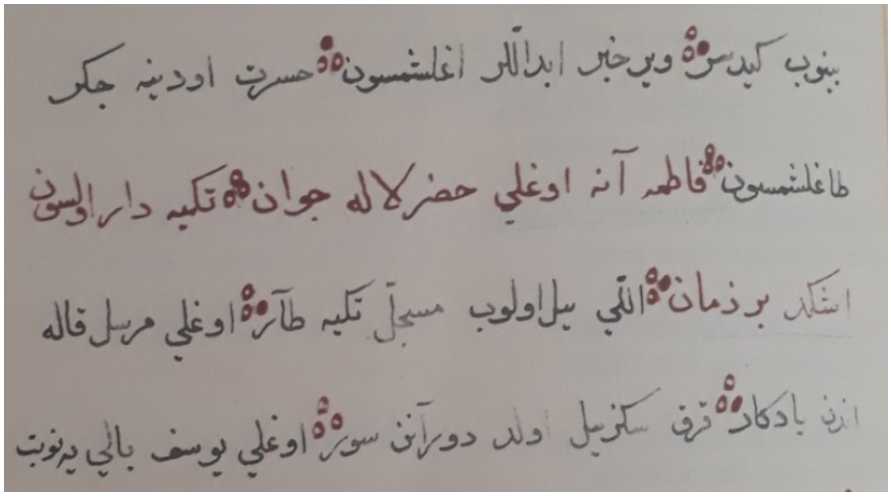

Varak 208-a’da “gelür nakl idince” kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.63

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 874)

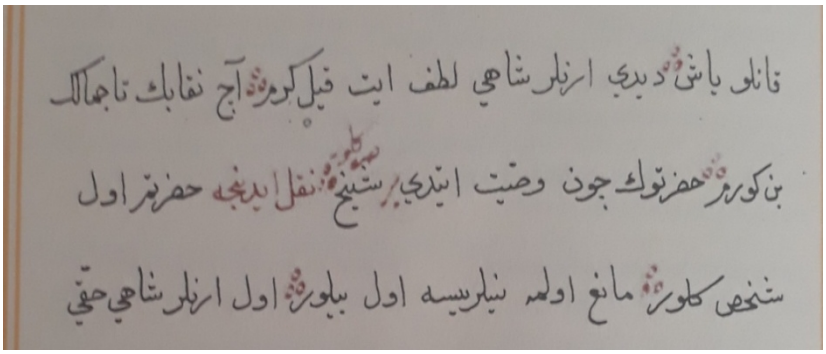

Varak 211-b’de “Dinle er niçe velâyet gösterür / Şerh idüben ne kerâmet gösterür” kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.64

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 888)

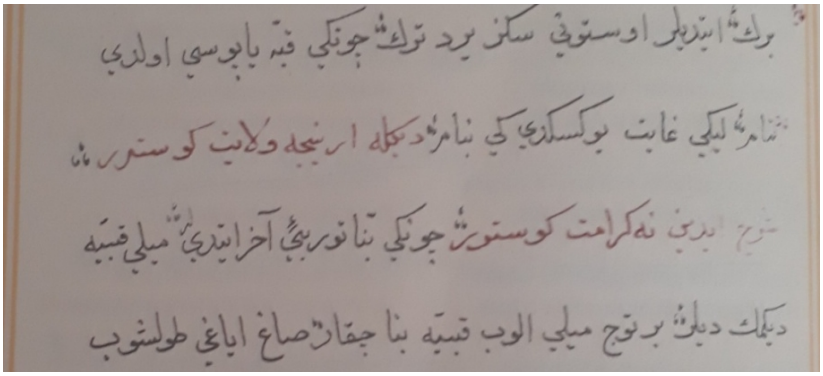

Varak 215-b'de "fasl" kırmızıyla yazılmıştır.

Görsel 6.65

(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 904)

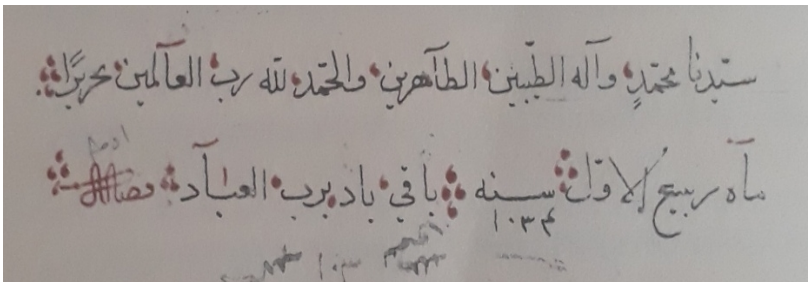

*Velâyetnâme'*de başlıklar dışında bazı kelimelerin, satırların ve mısraların kırmızıyla yazıldığı görülmektedir. Yazar, eserin bölümlerden oluştuğunu belirtmek, kelimeleri vurgulamak ve dikkat çekmek istediği yerleri kırmızıyla yazmıştır. Bunlar "Sultân Hâcı Bektâş Hünkâr","Osman Big", "Sa'de'd-dîn", "Seyyîd Mahmud" gibi kişi isimleri;"Kerremu'llâhu vechehu" saygı bildiren sözler; "es-selâmualeyküm" gibi selamlaşma sözleri; besmele; "rivâyetdür", "menkûldür ki", "nakldür kim", "fasl" gibi yeni bir menkıbeya/velayete geçileceği zaman kullanılan kalıp ifadeler; "muhassıl-ı kelâm", "el-hâsl âlemde meşhûrdur" gibi sözü toparlamak için kullanılan kalıp ifadeler; "çün kim", "şöyle kim", "gördiler kim", "gördi kim" "didi kim", "hemân kim", "ammâ bir hâli var", "ammâ", "imdi n'ola", "pes" gibi açıklama yapılacağı, örnek verileceği, delil gösterileceği zaman kullanılan kalıp ifadeler; "eyligüm", "hey", "şâh" gibi hitap ifadeleridir. Sözlü kültürde anlatıcı vurgulamak istediği önemli yerleri kelimelere vurgu yaparak, jest ve mimikleriyle ifade edebilir. Yazılı kültürde ise bu durumu karşılamak için farklı mürekkep kullanımı

yaygınlaşmıştır. Ayrıca unutulan kelimelerden bazılarının satır aralarına kırmızı mürekkeple eklendiği görülmektedir.

3.1.7 Bölümler/Başlıklar

Sözlü kültür ortamında anlatılar, tek seferde anlatılmayarak birbirini takip eden gün veya gecelerde, bölümler hâlinde anlatılmıştır. Mcluhan (2020, s. 126) “On ikinci yüzyılın dinleyicisi bu okumaları bölüm bölüm dinliyordu, oysa biz oturup onu boş zamanımızda okuyabilir ve arzumuza göre önceki sayfalara geri dönebiliriz” diyerek o çağlarda el yazmalarının dinleyiciye okunduğunu ve dolayısıyla bu okuma işleminin tek sefer değil de gün gün hâlinde bölüm bölüm okunmak için yazıldığını da ifade etmiş olur.

Sözlü kültürden yazıya aktarılan anlatıyı kaydeden yazıcı, anlatıyı bölüm bölüm dinlediği için, bölümleri belli etmek adına başlıklar kullanmıştır. El yazması geleneğinde metinlerin bölümlere ayrılıp başlıklandırılması okuma meclisleri ile de ilgilidir. *Velâyetnâme* birçok başlığa ayrılmıştır. Metni oluşturan anlatılar, sözlü ortamda her biri bağımsız bir menkıbe olarak anlatılırken yazıcı tarafından belli bir zaman sırasına göre düzenlenmiştir. Böylece menkıbeler başlıklar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bölümler genellikle derviş sohbetlerinde okumak üzere düzenlenmiştir. (Gülerer, 2020). Hemen hemen başlıkların tamamı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. *Velâyetnâme*, muhtevasında dair de bilgi veren bir başlıkla başlar.

Görsel 7.1
(Duran ve Gümüşoğlu, 2010, s. 88)

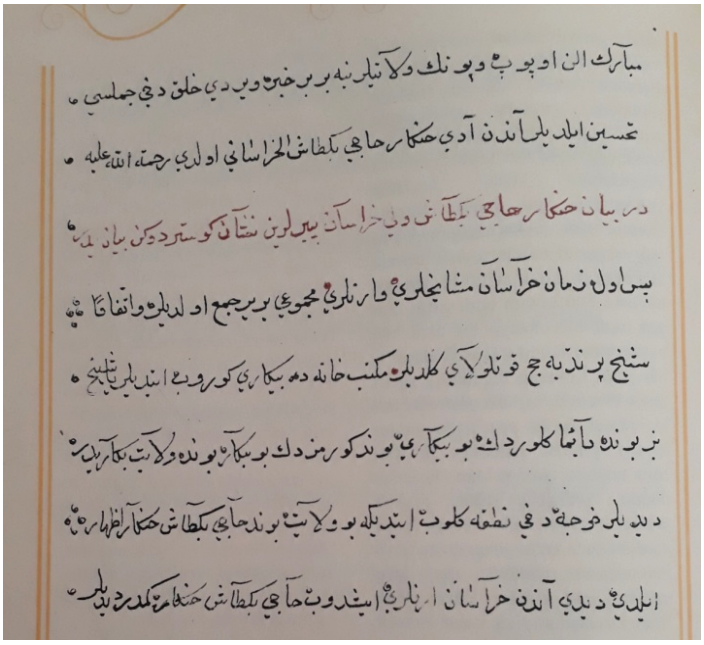

*Velâyetnâme’*de geçen başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

Hazâ Kitâb-ı Velâyet-nâme-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî (v. 0-b).

Der-Beyân-ı Neseb-nâme-i Sultân Hâcı Bektâş Velî Kuddise Sırrahu’l-azîz ve Gaferallahu (v. 1-b).

Der-beyân-ı Şeyh Lokmân-Perende Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Hâcı Didügin Bildirür (v. 8-a).

Der-beyân-ı Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz Velâyet Gösterüp Lokmân-ı Perende Adın Hâcı Didi (v. 10-b).

Der-beyân-ı Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Horâsân Pîrlerine Nişân Gösterdügin Beyân İder (v. 11-b).

Der-beyân-ı Horâsân Pîrlerin Tekrâr Velâyet Gösterüp Susam Yaprağında Namâz Kıldığun Beyân (İder) (v. 12-b).

Der-Beyân-ı Kutbu’d-Dîn-i Haydâr Bedahşâna Gazâya Gitdügin Ayân ve Beyân Olınur (v. 14-a).

Der-Beyânı Hocâ Ahmed Yesevî Münâcât Edüp Sultân Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-âzîz Emr-i Hakk ile Erişüp Mülâkât Oldugın Ayân ve B0eyân Olınur (v. 16-b).

Der-Beyân-ı Sultân Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Gazâ İdüp Bedahşân Diyârın Feth İtdügin Bildirür (v. 21-b).

Der-beyân-ı Hâcı Bektâş Velî H'âce Ahmed Yesevî Yitişüp Fahr Cihazın Virüp Rûma Geldügin Ayân ve Beyân Olınur ki Rûmda Ne Velâyetler ve Ne Kerâmetleri İzhâr Olınur Rahmetu'llâh (v. 29-b).

Rivâyetdür ki Sultân Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Rûm Erenlerine Bâtın Evinden Selâm Virdigin Ayân ve Beyân Olınur (v. 39-b).

Rivâyetdür Hünkâr Ululığı Yûnus Emreye Gösterdügi Velâyet Ayân ve Beyân Olınur ki Zikr İderüz (v. 44-b).

Rivâyetdür Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Ta'âlâ Sırrahu'l-azîz İbrâhîm Hâcıya Gösterdügi Velâyeti Beyân İder (v. 45-b).

Rivâyetdür Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Ta'âlâ Sırrahu'l-azîz Kayseriyyeye Gelüp Hızr ille Mülâkat Olup Bûstâncıya Nazar İtdügidür (v. 47-a).

Rivâyetdür Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Sâhib Velâyet İrüşdügin Ayân ve Beyân Olınur (v. 49-a).

Rivâyetdür Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Ürgüp Vilâyetinde Gösterdügi Kerâmeti Beyân İder (v. 49-b).

Rivâyetdür ki Sultân Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Sulıca Kar'öyükde Kadıncık Anaya Gösterdügi Remz Ayân ve Beyân Olınur ki Zikr İderüz (v. 52-b).

Rivâyetdür Hâce Nûre'd-dîn Hazret-i Hünkâra gelüp ve Hazret Ana Gösterdügi Remzi Beyân İder (v. 59-a).

Rivâyetdür ki Sultân Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Kadıncık Anaya Tekrâr Gösterdügi Rumûzı Ayân ve Beyân Olınur (v. 63-a).

Rivâyetdür ki Sultân Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Beş Taş Dile Getürüp Şehâdet Virdügin Ayân İder (v. 64-a).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Saruya Remz ile Ağaçdan Elma Silkdürdügin Ayân ve Beyân İder (v. 66-b).

Rivâyetdür Sultân Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîzün Destûrsuz öne Geçüp Bir Fakıh İmâmetlük İtdügini Ayân ve Beyân İder (v. 68-b).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Taşı Hamîr Eyledügin Ayân ve Beyân İder ki Ulu Velâyetün Birisidür ki Zikr Olınur (v. 69-b).

Rivâyetdür Sultân Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Tekrâr Velâyetin Ayân ve Beyân İder (v. 70-a).

Rivâyetdür Hâcı Bektâş Velî Buğday ve Mercümegi Taş Eyledügin Beyân İder (v. 70-b).

Rivâyetdür Ol Buğdaydan Kimesne İnanmayup Yidi İki Oğlı Olduğın Beyân İder (v. 72-a).

Rivâyetdür Sultân Hünkâr Hâcı Bektâş-ı Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Bir Avuç Hamîre Nazar İtdügin Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 72-b).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Hırka-i Mübâreklerin Yakup Odun Olduğın Beyân İder (v. 74-a).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Kızılca Halvet-hâne İşâret İdüp Yapulduğın Ayân ve Beyân Olınur ki (v. 76-b).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Akça Sultânun Burçaklarına Velâyet ile Bir Yire Cem'i (v. 78-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Çille-hâneye Yumruğıyla Pencere Açduğın Ayân ve Beyân Olınur (v. 79-b).

Rivâyetdür Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ Bir Kitâb Te'lif İdüb Bağdad Pâdişâhına Virüp Aralarında Husûmet Bu Vechile Olup Ahvâl Niye Müncerr Olduğın Beyân İder (v. 80-a).

Rivâyetdür Ol Vakt Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa'llâhuSırrahu'l-azîz Kar'öyükde Kadıncık Evinde Olurdı (v. 83-b).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Tâtâr Kavminün Putların Oda Yakduğın Ayân ve Beyân Kılınur (v. 92-a).

Rivâyetdür kim Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîzün Emriyle Sarı Saltuk Babayı Kaligraya Gönderdügin Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 94-b).

Rivâyet Budur ki Saru Padişah Açaka Söyleyen Öküzi Sarı Saltuk Kurbân (itdügidür) (v. 99-b).

Rivâyetdür ki Hünkâr HâcıBektâş Velî Kaddessa'llâhu Ta'âlâ Sırrahu'l-azîz Yûnus Emreye Tapduk Emreye Gönderdügin Ayân ve Beyân İder ki Zikr Olınur Hezâr Velâyetlerinden Birisidür Tapduk Emreye Gösterdügidür (v. 101-a).

Rivâyetdür ki Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Sarı İsmâ'îli Monla Hünkâra Gönderdügin Ayân ve Beyân İder nakldür (v. 103-b).

Rivâyetdür Seyyid Mahmûd-ı HayrânîArslana Binüp İlanı Kamçı İdinüp Hünkâr Ululığınun Huzûrlarına Geldügin Ayân ve Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 104-b).

Rivâyetdür Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Ahî Evrân Pâdişâh ile Mülâkât Olduğını Beyân İder Zikr Olınur (v. 106-a).

Rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Ahî Evrân Pâdişâhıla Tekrâr Bulışduğın Beyân İder (v. 111-b).

Rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Tekrâr Ahî Evrân Pâdişah Buluşduğın Beyân İder (v. 112-b).

Rivâyetdür Bir Kişi Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Bir Yük Alma Getürüp O Kimseye Gösterdügi Remz Ayân ve Beyân İder Zikr Olınur (v. 115-b).

Rivâyetdür ol vakt Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâşel-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Girü Kar'öyüke gelüp Ahî Evrân Pâdişâhıla Kırşehrinden beri Gülbunar nâm bunarun kenârında sohbet iderlerdi (v. 116-b).

Rivâyetdür ki Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Sâlih Adlu Azîz ile Mülâkât Olduğın Ayân ve Beyân İder (v. 117-b).

Hazret-i Hünkâr Ululığınun Bir Bâkî Velâyetleri Dahı Budur Rivâyetdür (v. 118-b).

Rivâyetdür Ol Harâmî Dahı Azm İdüp Dergâhına Yüz Sürüyü Gelüp Hâlin Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Ta'âlâ Sırrahu'l-azîz Hazretlerine Arz-ı Hâcât İdüp Bildürdügin Beyân İder (v. 118-b).

Rivâyetdür Aksâ-yı Memleketde İslâm Feth Olmaduk Vilâyetlerde Bir Keşîş Salîkinde Velâyet Mertebesine İrmiş Hazret-i Hünkârun Bir Muhasibi Varıdı (v. 120-b).

Rivâyetdür ki Monla Sa'de'd-dîn Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Tuz Köyinde Gösterdügi Rumûzı Ayân ve Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 122-a).

Rivâyetdür ki evvelkisi yıl gine âdet üzere Kayseri şehrinde mezkûr şahsı ziyâret itmege giderken Açuk Sarâynâm bir köye konmışıdı (v. 125-a).

Rivâyetdür ki Monla Sa'de'd-dînTekrâr Tûz Köyinde Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz ile Mülâkât Olduğın Ayân İder Zikr Olınur Rahmeten Vâsı'aten (v. 125-b).

Rivâyetdür ki Monla Sa'de'd-dîn Ak Sâraydan Gelüp Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Hazretleriyle Mülâkât Olduğın Ayân ve Beyân İder ki Zikr (Olınur) (v. 129-a).

Rivâyetdür ki Hâcı Bektâş Velî Hazretlerinün Başına Sa'îdde'd-dîn Taş Bırakduğını Ayân ve Beyân İder Zikr Olınur (v. 136-b).

Rivâyet Olınur ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Monla Sa'de'd-dîn ile Kâ'bede Mülâkât Olduğını Ayân ve Beyân İder Zikr Olınur (v. 138-b).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî Tekrâr Monla'ya Gösterdügi Remz Beyânıdur (v. 140-a).

Rivâyetdür Olınur ki Hâcı Bektâş Velî Monla Sa'de'd-dîne Tekrâr Gösterdügi Remzi Ayân İder (v. 141-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Kadıncık Anaya Gösterdügi Rumûzı Beyân İder (v. 142-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Tekrâr Kadıncığa Nazar Kılup Veledi Hâsıl Olduğını Beyân İder (v. 143-b).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Gâ'ib Erenler ile Hırka Tağında Mülâkât Olduğını Ayân ve Beyân İder Zikr Olınur (v. 146-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Velâyet Eliyle Çobanı Frengistâna Atup Girü Getürdügini Ayân ve Beyân İder (v. 147-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Ölen Oğlanı Diriltdügin Ayân ve Beyân İder (v. 150-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Kayseriyyeye Vardukda Gösterdügi Rumûzı Ayân İder (v. 153-a).

Rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Deryâda Tûfândan Gemiyi Halâs İtdügi Kerâmetini Ayân ve Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 156-b).

Rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Tekrâr Deryâda Tûfândan Gemiyi Halâs İtdügini Ayân ve BeyânİderkiZikr Olınur (v. 159-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Bir Vaktın Diledi Kim Sultân Seyyid Gâzînün Mezâr-ı Şerîfin Ziyâret İtmege Niyyet İtdiler (v. 161-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Sultân Hâcı Bektâş Velî Ol Kutb-ı Cihân Ser-çeşme-i Evliyâ Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Osmâncığa Nazar İtdügini Beyân İder Zikr Olınur (v. 164-a).

Rivâyet Olınur ki Hızır Nebi Aleyhi's-selâm Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velîye Ziyârete Gelüp Mülâkât Olduğını Ayân İder Rahmetullâhu'l-vâsı'a (v. 172-b).

Rivâyetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Hazretlerinün Emircem Sultân ile Geçen Rumûzların Beyân İder Zikr Olınur (v. 174-b).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Ol Kutb-ı Cihân Ser-çeşme-i Evliyâ Hâcı Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîzün Velâyetleri ve Kerâmetlerinden Bir Rumûz Dahı Budur ki Deryâda Katresinden ve Güneşde Zerresinden Zikr İderüz ki Tahrîri Kâbil Olup Beyân Olınur (v. 175-b).

Rivâyetdür ki Güvenç Abdâl Hazret-i Sultân Hâcı Bektâş Veliye İtdügi Su'âl Beyân İder Erenler Dahı Ana Gösterdügi RumûzlarıAyân Olınur ki Zikr İderüz (v. 176-b).

Rivâyetdür ki Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Ta'âla Sırrahu'l-azîz Hâce Ahmed Yesevî Havâletiyle Kalkup Rûma Geldügin Beyân İder Zikr Olınur (v. 181-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Cemâl Seyyid Sultâna İtdügi Rumûzı Beyân İder (v. 182-b).

İkinci Ulu Halîsei Sarı İsmâ□îl Pâdişâhdur (v. 184-a).

Rivâyetdür Olınur ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Kolı Açuk Hâcim Sultâna Nazar İtdügini Kerâmeti ve Velâyetlerin Beyân İder (v. 187-b).

Rivâyet Olınur ki Rasûl Babanun Rumûzların Beyân İder (v. 198-a).

Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîzün Beşinci Ulu Halîfesi Pir-Âb Sultândur (v. 200-b).

Bektâş Velî El-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-Azîz Hazretleri Âhirete İntikâl İtmelü Olıcak Sarı İsmâ'îl Pâdîşâh İtdügi Alâ Vasiyyet-i Şerîflerin Beyân İder ki Zikr Olınur (v. 202-b).

*Velâyetnâme'*de toplam 78 başlık tespit edilmiştir. Bu başlıkların birkaç tanesi hariç diğerlerinin hepsi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar genellikle "rivayettir, rivayet olunur, der beyân" ifadeleriyle başlar. Toplam 63 başlık "rivâyet", 9 başlık "der-beyân" ile başlamaktadır. En çok "rivâyet" ifadesi kullanılmıştır. Başlıklar genellikle "bildirir, zikr olunur, ayân ve beyân olunur, beyân olınur" ifadeleriyle

bitmektedir. Beyân ider/olunır ile 19 başlık, ayân ve beyân olunır ile 14, zikr iderüz/olınur ile 20, ayân olunır ile 3, bildirür ile ise 2 başlık bitmektedir. En çok "zikr olınur ve beyân olunır" ifdeleri kullanılmıştır. Başlıklardaki bu ifadeler menkıbelerin sözlü kültür ortamında yüz yüze iletişim bağlamında sözle nakledilmesiyle ilgilidir. Yüz yüze iletişimde bir anlatıcının dinleyiciye/dinleyicilere naklettiği menkıbeler yazıya geçirilirken "rivâyet, der-beyân, bildirir, zikr olunur, ayân ve beyân olunur, beyân olınur" kalıp ifadeleriyle aktarılmıştır.

Eser birçok başlıktan oluşmaktadır. Bu da eserin sözlü kültürde gün gün anlatıldığının göstergesidir. Yazar, eseri sözlü kültür ortamından kaydettiği için bölümler, yazılı metin olan *Velâyetnâme*'ye başlıklar hâlinde yansımıştır. Yazar, başlıklara dikkat çekmek için onları kırmızı mürekkeple yazmıştır. Bu da menkıbelerin sözlü kültür ortamında birbirinden bağımsız anlatılmasının neticesidir. Sözlü kültür icra ortamlarında birbiriyle ilişkili veya birbirinden bağımsız anlatılan menkıbeler bir araya getirilirken bir sıralama gözetilmiştir. Menkıbeleri birbiri arkasına sıralamanın yolu ise bir başlık vermektir.

Buraya kadar *Velâyetnâme*'nin dış yapısına dair yapılan inceleme sayfa düzeni, eklemeler, yazım hataları, sözcüklerin yakın ve gelişigüzel yazılması, şekil ve işaret kullanımı, mürekkep farklılıkları ve metni bölümlendirme, menkıbelere başlık verme sözlü kültür ortamındaki icra geleneğinin yazılı metnin dış yapısına etkisinin *Velâyetnâme* metnindeki birer göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

3.2 Sözlü İcra Özellikleri

Halk anlatıları; sözlü kültür ortamlarında sözle doğmuş, sözle nakledilmiş ve yazının yaygınlaşmasıyla birlikte de yazıyla tespit edilmeye başlanmıştır. Sözlü kültür ortamında doğan ve menakıpnamelerde bir araya getirilen menkıbelerin sözlü icraya ait özelliklerinin yazılı metinlere yansımıştır. Yazı, anlatıların icrasını değiştirmiş olsa bile bu değişim zaman almıştır. Yazının kuralları şekillenip, insan zihnine yazılı düşünme biçimleri hâkim oluncaya kadar sözlü icranın etkisi devam etmiştir. El yazması döneminde bu etki daha çok hissedilir. Bir el yazması olan incelenen *Velâyetnâme* metninde dış yapının yanında sözlü icranın etkisi metindeki bazı

özelliklerden yola çıkılarak incelenecektir. Bunlar; ayrıntı vermeme, bağlaç kullanımı, tekrar, kalıp ifadeler, ara söz, epitetler, atasözü ve deyimler, besmele, dua ve beddua, yeminler, selamlaşma, nasihat ve tavsiye, seslenme ve hitap, diyalog, soru ve cevap, sözlü kültür ortamları gibi özelliklerdir.

3.2.1 Sözlü Kültür Ortamları

Sözlü gelenek ürünleri anlatıcı, dinleyici ve bağlamda üretilerek icra edilir. Sözlü geleneğin metni, anlatım ortamına (bağlam) göre şekillenmektedir. Anlatıların icrası anlatıcı, dinleyici ile metin bağlamında üretilen ve icra edilen bir yerde/mekânda gerçekleşir. Yüz yüze iletişimin kurulduğu bu birliktelik ortamlarında bir araya gelinerek konuşmalar gerçekleşir ki bunların arasında halk anlatıları da vardır (Küçükbasmacı, 2009).

Sözlü kültür ortamının bağlamı kahvehane, han, oda, meclisler, konak, ev, hamam, düğünler, pazarlar, panayırlar ve buralardaki değişim-dönüşüm ile oluşan mekânlardır (Küçükbasmacı, 2009b). Yazının icadı ile yazmalar bu mekânlarda okuma/dinleme ihtiyacını gidermiştir. Aynı zamanda sözlü kültür ortamlarında dinlenen anlatılar, yine bu ortamlarda yazıya geçirilmiştir. Dolayısıyla yazmalardaki anlatılarda bu ortam ve mekânlara yer verilmiştir.

*Velâyetnâme'*de sözlü kültür ortamlarına dair çıkarımda bulunulabilecek tespitler şunlardır:

sarâyına da□vet eyledi (v. 4-b).

bir yire cem idelüm bir âlî *meclis* olsun âlimler ve hâfızlar kelâmu'llâha meşgul olsunlar dervîşler ve fukarâ-i bâbullâh du□â ve gülbeng itsünler (v. 7-a).

taşradan içerüye *mekteb-hâneye* geldi (v. 8-b).

Hâcı Bektâş irüp irşâd ider / *Tekyenün* kapusına ol şâh yiter (v. 17-a).

Hâce Ahmed Yesevîyi *meclislerine* da'vet ider. (v. 31-b).

Rûm erenleri sohbetde *meclisde* idiler (v. 39-b).

ol *meclisde* olanlar (v. 40-a).

gördi ki Hızr Nebî ve Hazret-i Hünkâr *evinde* otururlar (v. 48-a).

Hazret-i Hünkârun ol karyede oturduğı makâma ol karyenün zımmîleri *ziyâret-gâh* idinüp tururlar hem yılda anda cem olurlar şenlik ve şâzumânlıklar adaklar getürürler yirler (v. 50-b).

ol *mescidde* oturan dervîşdür hayf itdük anı bu gice eve da□vet idüp getürüp bir hizmet itmedük didi (v. 55-b).

erenler şâhı sizi *bende-hâneye* da□vet itmege geldük (v. 56-b).

Hazret-i Hünkâr bir zamân Kadıncık *evinde* karâr itdi (v. 63-a).

erenlerün sevicileri ve muhibbleri geldükçe İdrîsle Kadıncık karşu varurlardı izzet idüp müsâfirleri *müsâfir-hâneye* kondururlardı pervâzî sofra getürürlerdi (v. 72-b).

Hünkâr *evinde* ol nesne kim âdet oldı kaldı pes pervâzî sofra kalkup du□â ve senâ olıcak ol gelen cemâ□at girü varup safâ geldinüz kadem getürdinüz dirlerdi (v. 73-a).

çille-hâneye geldiler Hazret-i Hünkâr ile oturup muhakkıkâne sohbete meşgûl oldılar (v. 80-a).

ol demde Hızır Nebî aleyhi’s-selâm Hazret-i Hünkârıla *Kızılca Halvetde* oturup sohbet iderdi (v. 98-a).

yimeler ve içmeler ve semâlar ve safâlarâlî *meclisler* olmağa başladı (v. 101-a).

tekye kayanun öninde oturdılar sohbet itdiler (v. 105-b)

Şeyhün *âsitânesine* irişdürdi (v. 109-a).

Hazret-i Hünkâr ile buluşdılar oturup sohbet itmege meşgûl oldılar sohbet esnâsında Ahî Evrân Pâdişâh eyitdi erenler şâhı n'olaydı iş bu mahâlde bir *bunar* olaydı dest-i namâz itmege ve içmege ve hizmetlenmege gâyet mahâlli idi… Hünkâr mübarek eliyle işaret idüp bir yiri eşdi bir zülâl gibi *bunar* çıkup revân oldı… Ahî Evrân Pâdişah eyitdi… ammâ bir *gölgelik ağaç* dahı olsa… Hazret-i Hünkâr Ululığın'ola Ahîm didi… bir yiri kazup ol *ağacı* dike kodı… andan sonra safâları olduğı vakdin biri biriyle buluşup ol makâmda sohbet iderlerdi (v. 111-b, 112-a).

Ahî Evrân Pâdişâhun *âsitânesine* vardılar bütün Kırşehrinün halkına ma□lûm oldu mecmû□ı gelüp… safâ-nazarın himmetin aldılar bu sohbet ve bu *meclis* esnâsında… (v. 113-a).

Ahî Evrân Pâdişâh ile *Gülbunar nâm bunarda* sohbet iderlerdi (v. 114-b).

Seyyid Sâlih mezârı yakînninde bir *tekke* dahı var meşhûrdur *Kaya Tekyesi* dirler *Bektâşî-hânedür* Hazret-u Hünkâr ve Ahî Evrân Pâdişâh Şeyh Süleymân ve Îsâ-yı Mücerred ve Seyyid Sâlih mezârı yirindeki halvetde oturup sırr sohbetin iderken (v. 117-b).

Mezkûr *ağaç dibinde bunar kenârında* oturup sohbet iderlerdi (v. 131-a).

Nefeslerin ve beyitlerin söylendiği, okunduğu bir meclisten bahsedilmektedir. Mecliste Hünkâr'ın da bulunduğu belirtilmiştir:

Hazret-i Hünkâr dahı *meclis* sadrında oturırdı (v. 140-b).

Hırka Tağınun üzerine yitişdiler ol gelen gâ'îb erenleri ile buluşup bir yirde oturdılar üç gice sohbet itdiler (v. 146-b).

Hâcı Bektâş Velî *meclisinde* dahı rüzgâr müzâyakasından söyleşdiler (v. 174-b).

Güvenç Abdâlı aldı *evine* geldi Güvence yir gösterdi izzet ve ikrâm eyledi oturdılar üç gün envâ dürlü ta□âmlarıla Güvenci ziyâfet itdi (v. 178-a).

Hâcı Bektâş Velî *meclisinde* dahı rüzgâr müzâyakasından söyleşdiler (v. 174-b).

Eserde daha çok sohbet meclislerine yer verilmiştir. Sohbet mekânları olarak pınar başı, ağaç altı gibi alanlar da söz konusudur. Bu mekânlarda meclisler kurulup sohbetler edildiği, yemekler yenildiği görülmektedir. Sohbet meclislerinde nefesler ve şiirler söylendiğinden bahsedilmektedir.

3.2.2 Sözlü İcra Bağlamıyla İlgili Kavramlar

Söz, söz söylemenin niteliği, sözün sahibi olarak yaşlılar insanlık tarihi boyunca özellikle yazının yaygınlaşmasına kadar olan dönemde önemini korumuştur. Yazılı bir metin olan *Velâyetnâme*'de söz, söylemek, anlatmak, hikâye etmek, rivayet etmek, boylamak, soylamak gibi sözlü icra bağlamıyla ilgili pek çok kelime, kavram, tabir geçmektedir. Metinde yazılı icra ile ilgili de yazmak, yazı, yazar, yazma, kalem, kitap, kâtip, müstensih, nüsha gibi pek çok kullanım vardır.

Eserin ilk başlığı olan "Hazâ Kitâb-ı Velâyet-nâme-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî"de "kitap" kelimesi ile karşılaşılmakta, ardından ilk sayfada Tanrı'nın yüceliğini sözlerle ortaya koymanın imkânsız olduğundan bahsedilirken de "anlatmak, söylemek" anlamındaki "beyân etmek" tabiri kullanılmaktadır. Metnin üslubunda hem sözlü icra hem de yazılı kültür ortamı ile ilgili ifadeler bir aradadır.

Metinde **"**zikr olınır, beyân getürmek, beyân itmek, der-beyân, kavlehû (sözlü olarak söylenen), menkûl (ağızdan ağza aktarılıp gelmiş), hikâyet, takrîr eylemek, rivâyetdür, eyitdiler (söylediler, dediler), diyüvermek, mezkûr (zikredilen, sözü geçen, anılan), işidmek, ayân ve beyân eylemek, zikr olunan, söz, buyurmak, dimek, sühen-dân u sühen-gûher (güzel söz söyleyen), söylemek, dinlemek, ayân ve beyân olmak, tut sözüm, söyleşmek, kelâm, şerh, cevâb, takrîr etmek, ta'bîr etmek, sözini dutmak, tapu kılmak, nakildür, sohbet, muhabbet, musâhabet, lafz, nutka gelmek, sokranurak (söylenerek), dile gelmek, buyurmak, nutuk kırmak" tespit edilen sözlü icra üslubuyla ilgili ifadelerdir. Bu ifadeler pek çok yerde geçtiğinden ilgili birkaç örnek verilerek bu ifadelerin bağlamları gösterilmeye çalışılmıştır.

Ayân ve Beyân:

azâmet-i zât-ı bî-çün katında cihân bir hayâldür ve ulûhiyet izzetin elfâzıyla *beyân* getürmege muhâldür (v.0-b).

Der-*Beyân*-ı Neseb-nâme-i Sultân Hâcı Bektâş Velî Kuddise Sırrahu'l-azîz ve Gaferallahu (v. 1-b).

âlem-i bâtından bu âlem-i zâhire gösterdükleri remz (ü) rumûzların tamâm yirli yerince *beyân* idevüz (v. 1-b).

ayân eyle yâ Bektâş (v. 8-b).

ben eyitdim *ayân* eyle yâ Bektâş el-Horâsânî (v. 8-b).

Varup atasına dahı bu şâdlık haberin *ayân ve beyân* eyledi (v. 9-a).

Der-*beyân*-ı Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Velâyet Gösterüp Lokmân-ı Perende Adın Hâcı Didi (v. 10-b).

Ayân ve beyân olınur (v. 16-b).

Hâce hazretlerinün velâyeti çokdur tâlib olan kardaşlar *menâkıbından ayân be beyân* olınur ammâ biz girü sözümüze gelelüm şöyle rivayetdür ki (v. 33-a).

Rivâyetdür ki Sultân HâcıBektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Rûm Erenlerine Bâtın Evinden Selâm Virdigin *Ayân ve Beyân* Olınur (v. 39-b).

Rivâyetdür Hünkâr Ululığı Yûnus Emreye Gösterdügi Velâyet *Ayân ve Beyân* Olınur ki Zikr İderüz (v. 44-b).

köy halkına bu ahvâli *beyân* itdiler (v. 52-a).

Çün vefâtın serverün itdüm beyân / Çok velâyet naklidüb kıldum '*ayân* (v. 210-a).

Buyurmak:

Eger siz *buyurduğınuz* gibi (v. 13-a).

niçe nefesler *buyurdılar* (v. 138-b).

Cevâb:

Çün ki ruhbân aldı erden sahh *cevâb* / Geldi söyledi teküre söz sevâb (v. 25-b).

Hünkâr Ululığı zikr itdügi gibi *cevâb* içinde mestûr idi (v. 43-b).

Dil:

denizün dibinde bir ulu yüce âlî kasır binâ olmış ki *dilile* vasfı kâbil degül (v. 159-b).

şöyle kim velâyetleri ve kerâmetleri *dilile* şerh olmaz (v. 183-b)

çok velâyetler ve kerâmetler izhâr eyledi *diller* anun şerhinde âciz kalur (v. 187-a).

Dile Getirmek:

gönlünüzdekin *dile* getürün söylen (v. 34-a).

Dimek:

pes Şeyh Lokman dahı el-Horâsânî sebekun evvelün *diyüverince* Bektâş Velî âhirinden haber virürdi (v. 8-b).

Didi kim yâ Hâcı Bektâş-ı Hünkâr (v. 17-b).

Didi varup ol teküre söylegil (v. 25-b).

Böyle *diyüp* hep müslimân oldılar / Şâh'akarşu cümle tapu kıldılar (v. 26-a).

Bunlar böyle *diyice* iki bir dimedi kalkup mübârek başmaklarının önlerine kodılar geyüp geldi (v. 58-a).

İdris eyitdi ne katı belinledün kadıncık *didi* kadıncık eyitdi bâtın ilminden bir garâ'ib düş gördüm anun çün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat ta'bîr it *didi* (v. 54-a).

sana bir iş idem ki âlemde söylenüp dâstân ola *didi* revân oldı (v. 81-b).

Hazret-i Hünkâr ol yörenün halkı epice *diyü* anarlardı Oğuz dilinde evliyâ *dimek* olur (v. 86-b).

Dervîşe eyitdi Burhânum bir nefes söyle *didi* Burhân söyledi âhir mısra'ında eyitdi (v. 195-a).

Didi Sarı İsmâ'il dinle sözim (v. 202-b).

Dinle:

Dinle n'itdi Hoca Ahmed Yesevî (v. 14-a).

Hayr u şerden *dinledi* ta'bîr ider (v. 26-a).

Dinle nice kıldı dünyâdan nakl (v. 202-b).

Nice gösterdi velâyet *dinleye* / Şerh idüben hem hikâyet *dinleye* (v. 210-b).

Dinle er niçe velâyet gösterür / Şerh idüben ne kerâmet gösterür (v. 211-b).

Bir rivâyet budur *dinleye* / *Diyeyin* nedür hikâyet anlaya (v. 212-a).

Dinle imdi bir hikâyet dahı hem / Şerh ideyüm anlarısan pes kim (v. 214-b).

Eydür:

ba'zılar *eydürler* kim (v. 100-a).

ba'zılar *eydürler* kim (v. 125-a).

Eyitmek:

ben *eyitdim* ayân eyle yâ Bektâş el-Horâsânî (v. 8-b).

bir gün Şeyh Perende Bektâş el-Horâsânîye ilm ögredürken *eyitdi* yâ Bektâş dest-i namâz içün çıkup taşradan bir ıbrık su getür didi Bektâş el-Horâsânî *eyitdi* hoca ne olaydı bir nazar itsenüz mekteb-hâneden bir su çıkup revân aksa ki taşradan su getürmege ihtiyâc olmayaydı didi Lokmân-ı Perende eyitdi öyle itmege bizüm gücümüz yetmez didi (v. 10-a).

İdris *eyitdi* ne katı belinledün kadıncık didi kadıncık *eyitdi* bâtın ilminden bir garâ'ib düş gördüm anun çün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat ta'bîr it didi (v. 54-a).

Allâhun izniyle Hünkâr Ululığınun velâyetiyle nutka gelüp beşi dahı def'aten vâhideten *eyitdiler* (v. 66-a).

Dervîşe *eyitdi* Burhânum bir nefes söyle didi Burhân söyledi âhir mısra'ında *eyitdi* (v. 195-a).

Hikâyet:

Kâfîrün zulmin *hikâyet* eyledi (v. 14-b).

Şerh idüben hem *hikâyet* dinleye (v. 210-b).

Diyeyin nedür *hikâyet* anlaya (v. 212-a).

Dinle imdi bir *hikâyet* dahı hem (v. 214-b).

İşitmek:

bu hikmeti *işitdi* (v. 9-a).

Hâcı Bektâş *işidüp* ruhbân sözin (v. 25-b).

Kavlehû:

Kavlehû Ta’âlâ yâ□melu fî mülkihî mâ yeşâu ve yahkumu bikudretihî mâ yürîdi (v. 1-a).

Kelâm:

ol nâkısatü’l-ukûl bed-hûy avratun *kelâmından* bize ne (v. 78-b).

Ne tâ’at kaldı ne selâm ne du’â ne tesbîh ne *kelâm* (v. 136-a).

Muhassıl-ı *kelâm* üç bin altına tama itdiler (v. 179-b)

Kıyl ü kâl:

bunca imtihân ve bunca *kıyl ü kâl* itmek nedendür (v. 141-a).

Çün erenler sözidür işbu *kelâm* (v. 215-a).

Lafz:

ol mübârek lafzından dehânından öyle *lafz*-ı cemîl geldi ki bu külin düşdügi yirden odun bitsün alup dün gün yakun huzûr idüp râhat olun (v. 76-a).

lafzın anan danîşmendler (v. 130-b).

Menkûl:

şöyle *menkûldur* kim (v. 2-b).

Kolı Açuk Hâcim Sultândan *menkûldür* ki (v. 189-b).

Mezkûr:

mezkûr o azîze yitdi iy azîz siz bize ne lâzım didünüz yâ bu nedür ki siz izhâr eyledinüz didi. (v. 49-b).

Hazret-i Hünkâr Ululığınun bu velâyeti Kırşehrinde meşhûrdur ve *mezkûrdur* (v. 118-a).

Hünkâr *mezkûr* Beyâmlu deresine seyrâna varmışdı (v. 147-b).

Muhabbet:

Hünkâr Ululığını görüp *muhabbet* itdiler (v. 38-b).

Musâhabet:

bir hegbe içine birkaç mu'teber kitâblar koydılar tâ mahallî düşdügi vaktın erenler nazarında *musâhabet* ideler (v. 105-a).

Nakldür:

nakildür ki bir vakt (v. 30-b).

Nakldür çün kim Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesu'llâhu Sırrahu'l-azîz Sultân Hâce Ahmed nazarında havâlet ile Türkistândan Rûma azmitdi toğrı hacc-ı şerif Beytu'llâha revân oldı. (v. 37-a).

nakldür ol vakt (v. 46-a)

nakldür kim bir gün ol erenler şâhı kutb-ı âlem Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz bir nice abdâllarıla hırka cânibinden tarafa seyre çıkdılar (v. 75-b).

nakldür ki ol vakt Hazret-i Hünkâr Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Tekye Kaya katında Hünkâr Ululığınun tenhâ otururdı (v. 152-b).

Nutka Gelmek:

Allâhun izniyle Hünkâr Ululığınun velâyetiyle *nutka gelüp* beşi dahı def'aten vâhideten eyitdiler (v. 66-a).

Rivâyet:

Sahh *rivâyet* budur ammâ belî (v. 21-b).

eger velâyetleri ve kerâmetleri ve menâkıbât-ı haseneleri zikre gele her giz kemâliyle zikr olunmaya şöyle *rivâyetdür* (v. 29-b).

rivâyetdür ol arslanlar taş olduğı yir Kürsitân mülkine yakîndür (v. 37-a, 37-b).

Rivayetdür Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llahu Sırrahu'l-azîz İmâm Muhammed-i Bâkırî seccâdesi katında (v. 38-a).

Rivâyetdür ki Sultân HâcıBektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Rûm Erenlerine Bâtın Evinden Selâm Virdigin Ayân ve Beyân Olınur (v. 39-b).

bir vechile bir *rivâyetde* yidi gün bir rivâyetde kırk gün mecmû'ınun çerâkları cez boldı (v. 42-b).

erenlerden *rivâyetdür* ki (v. 163-b).

rivâyetdür on yidi kimesne düşüp cân virdi (v. 194-b).

Rivâyet budur anla kâm-kân (v. 206-a).

Bir *rivâyet* budur dinleye (v. 212-a).

Sohbet:

eger Hâce Ahmed Yesevinün velâyetin ve kerâmetin zikr idersevüz *sohbet* ziyâde mutavvel olur maksûddan kalıruz ammâ ba'zısından bir dahı budur ki (v. 31-a).

bu *sohbet* esnâsında (v. 34-b).

Rûm erenleri *sohbetde* meclisde idiler (v. 39-b).

sohbet açup söze başladılar söz esnasında (v. 43-a).

bir zamân muhakkikâne sohbet kılup meşgûl oldılar. (v. 49-a).

ol karye halkı Hazret-i Hünkarun dîdâr-ı şerîfleri müşâhedesinde oturup *sohbetiyle* müşerref oldılar (v. 317, 69-a).

hânelerine pîş-rev gönderdiler tâ kim bir gice mihmân olalar ol azîz ile *sohbet* ideler (v. 78-a).

çille-hâneye geldiler Hazret-i Hünkâr ile oturup muhakkıkâne *sohbete* meşgûl oldılar (v. 80-a).

biraz *sohbet* itdiler (v. 111-a).

üç gice *sohbet* itdiler (v. 146-b).

Cum'a gicesi ma'nâ âleminden sizünle *sohbetimüz* olsa gerekdür (v. 189-b).

Sokranmak:

Saru dahı *sokranurak* vardı gitdi (v. 66-a).

Söz, Söylemek ve Söyleşmek:

biz gine *sözümüze* gelelüm (v. 10-a).

Gûş-ı hûşun bana tutgıl *söyleyem* / Bir velâyet-nâme-i hüner pür eyleyem (v. 14-a).

Çün ki halkun *sözin* Şeyh dinledi (v. 16-b).

Tut *sözüm* divşür özün açgıl gözün (v. 17-b).

Sözini redd itmedi ol pâk vücûd (v. 18-a).

Gine biz *söz* evveline gelelüm / Hâcı Bektâş erligin *söyleyelüm* (v. 18-b).

Lâzım oldu *söyleşe* bir kaç kelâm (v. 19-b).

Dir amân vir *söyleyüm sözin* (v. 22-b).

Hakk kabûl eyledi anun *sözini* (v. 23-a).

Çün ki ruhbân *sözin* işitdi tekür (v. 23-a).

Hâcı Bektâş işidüp ruhbân *sözin* (v. 25-b).

Geldi *söyledi* teküre *söz* sevâb (v. 25-b).

Söyledi her ne ise pes ol kelâm (v. 27-a).

ammâ biz girü *sözümüze* gelelüm şöyle rivayetdür ki (v. 33-a).

gönlünüzdekin dile getürün *söylen* (v. 34-a).

bizi kendülerü da'vet itdiler biz ana ser-keşlik itdük *sözine* itâ'at göstermedük (v. 42-b).

sohbet açup *söze* başladılar *söz* esnasında (v. 43-a).

Hazret-i Hünkâr bu resme *sözi* Rûm erenlerine söyledi bu *söze* delîl ve burhân istediler (v. 43-b).

erenlerün *sözini* döndürme (v. 47-b).

geldük bu yana girü *sözümüze* gelelüm (v. 52-b).

aceb *söylersin* mülkün ıssı gibi buradan meni hîç kimse ayıramaz var sen abes *sözi* ko (v. 59-b).

Hazreti Hünkâr Ululığına andan mukarreb er *sözine* dizdâr ve *sözine* serdâr kimse yoğıdı (v. 75-a).

gönlinden geçeni dile gel *söyle* işidelüm (v. 77-a).

sana bir iş idem ki âlemde *söylenüp* dâstân ola didi revân oldı (v. 81-b).

Şeyhün *sözine* tasdîk itmedi (v. 82-a).

Ak bunarım diyün içün üç kere *söyletdün* bir kere *söyledügümüzde* gelüp irmedün (v. 86-a).

eger zehrden nesne olmazsa *sözi* hakkdur dîni hakkdur şübhe itmeyüp dînine girelüm (v. 88-b).

sözine i'timâd itdüm (v. 89-b).

her nefes kim dilinden geldi dürr-i meknûn *söyleyüp* tâ kim ulu bir dîvân oldı (v. 103-a).

iy kurbağacuklar yaz biz *söyleşelüm* siz dinlen ya siz *söyleşün* biz dinleyelüm (v. 118-a).

dahı *söz söylemedi* (v. 121-b).

yimekten sonra *söz* keceli *söylendi* esnâ-yı kelâmda (v. 122-b).

sonra bilâ ihtiyâr bu bir nefesi inşâ□idüp *söyledi* (v. 136-a).

Sa'îd zikr olınan gibi ol beyti *söyledi* (v. 140-a).

gönlündekin dile getür *söyle* işidelüm (v. 140-b).

sözün pişirüp *söyleyeydün* ok atıldı şimden girü ana çâre yokdur (v. 141-b).

Sözine itâ'at gösterürdi (v. 151-a).

söyle bizi salıvirsün *sözün* tutalum (v. 109-b).

Hâcı Bektâş Velî meclisinde dahı rüzgâr müzâyakasından *söyleşdiler* (v. 174-b).

Bunı halk duymasun *söz* ola diyü sû-i zanniderler (v. 179-a).

Mâ-hâsıl itmeyelüm *sözi* dırâz (v. 204-b).

Hacı Bektaş işidüb anun *sözin* (v. 205-a).

Tutuban Sarı İsmâ'îl erün *sözin* (v. 205-b).

Ne dinlenmiş ne *söylenmiş* yok yiri (v. 207-a).

Sıma *sözim* yimişüz nân u nemek (v. 213-a).

Söz budur *söyledüm* iy merd pes / Akil isen dut nasîhat her nefes (v. 214-b).

İşbu *sözden* var ümîdüm hâsıl ola sevâb (v. 215-a).

Çün erenler *sözidür* işbu kelâm (v. 215-a).

Söz Tutmak:

cem olup bir yire bigler didiler / *Sözini dutmazsak* anun didiler (v. 26-a).

emr eyle leşkerün bir yazuya odun yığsunlar ulu od yandursunlar içine girsün yanmayıcak olursa dînine girelüm *sözin tutalum* (v. 87-a).

Sühen:

İy *sühen*-dân u *sühen*-gûheru pür hüner / Bir velâyetnâme diyem mu'teber (v. 14-a).

Ta'bîr:

Hayr u şerden dinledi *ta'bîr* ider (v. 26-a).

İdris eyitdi ne katı belinledün kadıncık didi kadıncık eyitdi bâtın ilminden bir garâ'ib düş gördüm anun çün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat *ta'bîr* it didi (v. 54-a).

Takrîr:

Sultan Mûsâyü's-Sânî dahı İmâmun remzin *takrîr* eyledi (v. 5-b).

Pes Hâcı Bektâşun velâyetlerine vâkı'aların bir bir bunlara takrîr eyledi (v. 11-b).

Hâcı Bektâşa varup takrîr ider (v. 26-a).

kerâmetlerini *takrîr* eyledi (v. 59-a).

Zikr:

velâyet ve kerâmet *zikr* olunan ba'zısı oldur (v. 9-b).

eger velâyetleri ve kerâmetleri ve menâkıbât-ı haseneleri *zikre* gele her giz kemâliyle zikr olunmaya şöyle rivâyetdür (v. 29-b).

eger Hâce Ahmed Yesevinün velâyetin ve kerâmetin *zikr* idersevüz sohbet ziyâde mutavvel olur maksûddan kalıruz ammâ ba'zısından bir dahı budur ki (v. 31-a).

zikr olınan gibi haber virdiler (v. 35-a).

meger *zikr* itdügimüz mahalde ol meydânun orta yirinde erenler nazarında od yanardı (v. 36-b).

eger Kürsitânda gösterdikleri velâyetleri ve kerâmetleri *zikr* idersevüz maksûd-i aslî olandan kalıruz (v. 37-b).

ale't-tafsîl *zikr* idersevüz gâyet mutavvel olur bâri maksûda varalum (v. 38-a).

Hünkâr Ululığı *zikr* itdügi gibi cevâb içinde mestûr idi (v. 43-b).

meger *zikr* olınan vakt evvel baharıdı (v. 51-b).

Zikr rivâyetdür ki ol zamân (v. 76-b).

Bağdâd nâhiyesinde *zikr* olınan memleketde ol *zikr* olınan pâdişâh hükmiderdi (v. 80-b).

çün kim bu menâkıb-ı celîlü'l-kadrde Ahî Evrân Pâdişaha zikr olındı pes lâzım geldi ki Denizlüden Kırşehrine gelinceye dek menâkıb *zikre* gele (v. 107-a).

rivâyetdür ki ol *zikr* olınan gibi idi (v. 127-b).

imdi bunlarun her birin tafsîl üzere *zikr* idersevüz be-gâyet matavvel olur (v. 182-b).

ammâ bu *zikr* olınan erenlerün ala't-tafsîl her birisinün asl ve neseb ve erenlere ne vech ile irdüklerin zikr idersevüz beyânında vakt sâ'at yoktur velî icmâl *zikridelüm* hoş ola (v. 182-b).

Velâyetnâme'de "kitâb, menâkıb, velâyet-nâme, takrîr etmek (yazan kişi), gazâvat-nâme, şerh, fermân, hatt, okumak, yazmak, dîvân, kâtib, te'lif etmek, mektûb, inşâ', Makâlât, tercüme" gibi kelime, kavram ve terimler yazılı icra bağlamıyla ilgili kullanımlardır.

Âyet:

Bir *âyet* okımışüm (v. 140-a).

Beyt:

Monla bir nefes itdi matla *beyt* budur (v. 140-a).

Dîvân:

ol sevâb anlarun *dîvânına* yazılup sevâb olupdur (v. 77-b).

her nefes kim dilinden geldi dürr-i meknûn söyleyüp tâ kim ulu bir *dîvân* oldı (v. 103-a).

hattâ bir mu'teber *dîvân* oldı (v. 141-b).

Fermân:

yeşil *fermândı* okudılar gördiler yeşil sâhife üzerine ak 150esci yazılmış (v. 43-b).

Sarı İsmâ'îl Pâdişâhun mezâr-ı şerîfleri yarıldı mübârek elin çıkarup yeşil *fermânı* sunuvirdi (v. 187-b).

Gaźavat-nâme:

Bir *gaźavat-nâme* itdi bize şerh / Şekk getürme cümlesidür çün ki sahh (v. 21-b).

Hatt:

yeşil sâhife üzerine ak hatla yazılmış (v. 43-b).

İnşâ:

sonra bilâ ihtiyâr bu bir nefesi *inşâ* idüp söyledi (v. 136-a).

Kâtib:

kâtibleri geldiler (v. 169-b).

gelen *kâtibler* erenlerün bu remzlerin yazdılar bir ulu tezkîre itdiler (v. 170-b, 171-a).

Kelâmu'llâh – Kur'ân:

Mushaf-ı şerîfi önine alup *Kelâmu'llâhı* bir bir okudı (v. 122-a).

Okuyub *Kur'ân* tekbîr itdiler. (v. 207-a).

Kitâb:

Hazâ *Kitâb*-ı Velâyet-nâme-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî (v. 0-b)

Bu *kitâb*-ı menâkıb-ı şerif (v. 1-a).

Rivâyetdür Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ Bir *Kitâb* Te'lif İdüb Bağdad Pâdişâhına Virüp Aralarında Husûmet Bu Vechile Olup Ahvâl Niye Müncerr Olduğın Beyân İder (v. 80-a).

bir vakt rasad ilminden bir garâ'ib *kitâb* te'lif itdi. (v. 80-b).

bu ulûm-ı rasaddan te'lîf itdügi *kitâbı* iletüp bu mezkûr pâdişâh teberrük çekdi (v. 81-a).

anlarda *kitâbımuz* var alup gelgil (v. 103-b).

bunca *kitâb* okımış (v. 107-b).

bir hegbe içine birkaç mu'teber *kitâblar* koydılar (v. 130-a).

Hazret-i Hünkâr ol *kitâbları* sakladı (v. 132-b).

Hakk'a minnet âhir oldı bu *kitâb* / İşbu sözden var ümîdüm hâsıl ola sevâb (v. 215-a).

Azîzüm Sultân Hâcı Bektâş Velî Hazretlerinün türbe-i şerîflerine bu *kitâbı* vakf eyledüm Allâh'un la'neti üzerine olsun her kim kaldurup zâyi iderse ve Hazret-i Resûl-ı Ekremün şefâ'atinden mahrûm olsun tâlib olan âşıklar okuyub du'âdan

ferâmûş itmeyeler bu *kitâbı* okuyanı yazanı rahmetünle yarlıgagıl yâ Ganî Hâcı Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz (v. 215-b).

Mektûb:

elçi saldı *mektûb* yazdı (v. 89-b).

Mektûb okıyub mazmûnı bilicek (v. 90-b).

andan birisi başından bir mühürlü *mektûb* çıkarup sunuvirdi (v. 155-b).

Menâkıb:

Bu kitâb-ı *menâkıb*-ı şerif (v. 1-a).

çün kim bu *menâkıb*-ı celîlü'l-kadrde Ahî Evrân Pâdişaha zikr olındı pes lâzım geldi ki Denizlüden Kırşehrine gelinceye dek menâkıb zikre gele (v. 107-a).

Okumak:

yeşil fermândı *okudılar* gördiler (v. 43-b).

Mektûb *okıyub* mazmûnı bilicek (v. 90-b).

Bir âyet *okımışüm* (v. 140-a).

Üstüme girüp Yâsîn *okuya* (v. 203-a).

Kendi *okıyub* kendüye Yâsîn pes (v. 206-a).

Okuyub Kur'ân tekbîr itdiler. (v. 207-a).

tâlib olan âşıklar *okuyub* du'âdan ferâmûş itmeyeler bu kitâbı *okuyanı* yazanı rahmetünle yarlıgagıl yâ Ganî Hâcı Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz (v. 215-b).

Sâhife:

yeşil fermândı *okudılar* gördiler yeşil sâhife üzerine ak 153esci yazılmış (v. 43-b).

Te’lif:

Rivâyetdür Şeyh Necme’d-dîn-i Kübrâ Bir Kitâb *Te’lif* İdüb Bağdad Pâdişâhına Virüp Aralarında Husûmet Bu Vechile Olup Ahvâl Niye Müncerr Olduğın Beyân İder (v. 80-a).

bir vakt rasad ilminden bir garâ’ib kitâb *te’lif* itdi. (v. 80-b).

bu ulûm-ı rasaddan *te’lîf* itdügi kitâbı iletüp bu mezkûr pâdişâh teberrük çekdi (v. 81-a).

Tercüme:

Hazret-i Hünkârun Makâlatın Türkîye *tercüme* itdi (v. 138-b).

Tezkire:

ne kelâm ve ne remz iderler yazsunlar *tezkire* itsünler (v. 168-b).

Velâyet-nâme:

Hazâ Kitâb-ı *Velâyet-nâme*-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî (v. 0-b)

Bu *velâyet-nâmeyi* ta’bîr iden / Şah-ı velâyet hâlini takrîr iden (v. 21-b).

Bu *velâyetnâme* hem oldı tamâm / Hâcı Bektâş ruhına olsun selâm (v. 29-b).

Bu *vefât-nâme* de irdi âhire/ Vir salavât ‘ışkıla Peygambere (v. 210-a).

Yâsîn:

Üstüme girüp *Yâsîn* okuya (v. 203-a).

Kendi okıyub kendüye *Yâsîn* pes (v. 206-a).

Yazmak:

elçi saldı mektûb *yazdı* (v. 89-b).

ne kelâm ve ne remz iderler *yazsunlar* tezkire itsünler (v. 168-b).

Tüzdi neccâr taşa târih *yazdı* hem (v. 207-a).

Allâh içün olsun ve resûl-ı Ekrem hürmetiçün kâdir olduğumuz kadar *yazup* tahrîr eyledük (v. 215-b).

bu kitâbı okuyanı *yazanı* rahmetünle yarlıgagıl yâ Ganî Hâcı Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz (v. 215-b).

Velâyetnâme metninde sözlü icra ile ilgili kavramların yazılı ortamı kavramlarından daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Bu durum yazılı icrada, sözlü icra alışkanlıklarının devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca incelenen metin kaleme alınırken, dinleyici karşısında sesli okunacağının düşünüldüğünü akla getirmektedir. Metinde, "dinle, dinle sözim, rivayet budur anla, şerh idüben hem hikayet dinleye, bir rivayet budur dinleye/dinleyin nedür hikayet anlaya, söz budur söyledüm, işbu sözden var ümidüm, imdi bunı okuyanlar ve dinleyenler" gibi ifadelerle dinleyicilere hitap edilmektedir. Aynı zamanda eserde yazılanlardan "söz" olarak bahsedilmektedir. Yazar bazen de yazılı anlatıma bağlı olarak "bu velâyetâme de irdi ahire, ahir oldı bu kitab, bu vilâyetnâme oldı temam, yazup tahrir eyledük, bu kitabı okuyanı yazanı rahmetünle yarlıgagil, imdi bunı okuyanlar ve dinleyenler" gibi ifadeler kullanmıştır.

Metinde tespit edilen "imdi bunı okuyanlar ve dinleyenler" ifadesi *Velâyetnâme*'nin sadece bireysel olarak okunmadığını, meclislerde sesli olarak da okunduğunu göstermektedir. *Velâyetnâme* hem okunmak hem de dinlemek için yazılmıştır. Bu da

metnin üslubunu etkilemiştir. Yine "muhtasar yazduk sözi anlaşılacak kadar didik" ifadesiyle sözün yazıldığının söylenmesi, yazılı anlatımda sözlü icranın etkisini açıkça göstermektedir.

3.2.3 Sözlü İcrada Ayrıntı Vermeme

Sözlü icrada olay veya durum fazla ayrıntı verilmeden anlatılabilir. Yazar ara sözler ile konunun uzatılmak istenmediği belirtilebilir. Goody (2013, s. 304) "yazılı formlar ile sözlü formları kıyaslarken yazılı formlarda daha fazla ayrıntıya yer verildiğinden" bahsetmektedir. Sözlü kültürde ise ayrıntı verme oldukça az görülmektedir. *Velâyetnâme'*de de fazla ayrıntı vermemek adına kullanılan ifadeler tespit edilmiştir. Bir örnekte, daha önce anlatılan bir olay tekrar anlatılmadan, ayrıntı verilmeden, şu şekilde aktarılmıştır:

"Hazret-i İbrâhimü's-Sânî şikâr itmek için seyrâne çıkdı şikârın tamâm idüp gine dönüp gelürken yolı bir bunâra uğradı meger ol bunarda kız gelin bir yire cem olup oturup giysi yıkarlardı bunların arasında cemâl ve hüsnde lâ-nazîr bî-hem tâbî-bedel zamândabir mahbûb kız var idi nâgâh geçerken Sultân İbrâhim ana duş oldı" (v. 6-a).

Alıntıda Sultân İbrâhim'in âşık olması anlatılmış, bu hadisenin nakl edilmesi gerektiğinde ayrıntılar tekrar edilmeden "bir bir haber verdi" şeklinde kısaca ifade edilmiştir:

"Sultân İbrâhim dahı şikâra gitdügin gelürken bir bunara uğrayup ol cemîle kıza âşık olduğın bir bir haber virdi" (v. 6-b).

Ahmed Yesevi'nin kerametlerinin çok olduğu belirtilerek hepsini anlatmak yerine "ammâ ba'zısından bir dahı budur ki" ifadesi kullanılarak sadece bir tanesi anlatılmıştır:

"Sultân Hâce Ahmed Yesevînün velâyetine ve kerâmetine nihâyet yoktur eger Hâce Ahmed Yesevinün velâyetin ve kerâmetin zikr idersevüz sohbet ziyâde mutavvel olur maksûddan kalıruz *ammâ ba'zısından bir dahı budur ki"* (v. 31-a).

Hoca'nın velayetlerinin çok fazla olduğu ayrıntıya girilmeden sadece bahsedilerek ifade edilmiştir:

"Hâce hazretlerinün velâyeti çokdur tâlib olan kardaşlar menâkıbından ayân be beyân olınur ammâ biz girü sözümüze gelelüm şöyle rivayetdür ki" (v. 33-a).

Maksata ulaşmak için konunun uzatılmadığı şöyle ifade edilmiştir:

"ale't-tafsîl zikr idersevüz gâyet mutavvel olur bâri maksûda varalum" (v. 38-a).

Daha önce anlatılan memleket ve padişah tekrar anlatılmadan "zikr olınan" ve "mezkûr" ifadeleriyle belirtilmiştir:

"Bağdâd nâhiyesinde zikr olınan memlekette ol zikr olınan pâdişâh hükmiderdi" (v. 80-b).

"Şeyh Necme'd-dîn Kübrâ bu ulûm-ı rasaddan te□lîf itdügi kitâbı iletüp bu mezkûr pâdişâha teberrük çekdi" (v. 81-a).

Ve'l-hâsıl" ve "bir bir zikr olınan gibi" ifadeleri kullanılarak ayrıntı verilmemiştir:

Ve'l-hâsıl üç gün esridi (v. 113-b).

bir bir zikr olınan gibi zikr itdi (v. 158-b).

Daha önce anlatılan velâyetler tekrar edilmeden "bu zikr olunan velâyetleri izhâr eyledi" şeklinde belirtilmiştir:

"Hünkâr Suluca Kar'öyüke geldi şöhret tutdı *bu zikr olunan velâyetleri izhâr eyledi*" (Duran ve Gümüşoğlu, 2010:175-a).

Hacı Bektaş Velî'nin Rum'a gelişi önceki sayfalarda anlatıldıktan sonra bu hadiseden tekrar bahsetmek gerektiğinde varak 181-b'de görüldüğü gibi ayrıntıya yer verilmez:

“Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el Horâsânî Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz… Türkistân Horâsândan kalkdı Beytu’llâh tarafından nitekim zikr olınmışdur Kar’öyüke Kadıncık evine geldi karâr itdi” (v. 181-b).

Velâyetnâme incelendiğinde anlatılan olayların tekrarı gerektiğinde “biz sözümüze gelelim, zikr olunduğu gibi” ifadelerde ayrıntıya yer verilmeden olaya gönderme yapılır ve konu tekrar anlatılmaz.

3.2.4 Bağlaç Kullanımı

Sözlü kültür ortamında imlâ kuralları yoktur. Sözlü kültür ortamında yetişen yazıcı, yazıyla tanıştığı dönemlerde noktalama işaretlerinden habersizdir. Bu sebeple ilk dönem yazılı metinlerinde noktalama işareti kullanılmadığı için bağlaç kullanımı fazladır. Anlatı, yazıya aktarılırken el yazması döneminde henüz yazının kuralları tam olarak belirlenmediği için cümleler birbirine bağlaçlarla eklenmiştir. Bağlaçkullanımı aynı zamanda cümlelerin uzamasına sebep olmuştur.

Ong (2010), bu konu bağlamında İncil’i örnek göstererek “ve” bağlacı üzerinden bağlaç kullanımını açıklamaya çalışmıştır. Metnin sözlü eklemeli anlatımını koruduğunu ileri sürmüştür. Sözlü gelenekte noktalama işaterleri olmadığı için bağlaç kullanarak cümlelerin birbirine eklendiği, dolayısıyla ilk yazılı metinlerde de bu duruma rastlandığı belirtilmektedir.

*Velâyetnâme’*de eserin ilk sayfasından itibaren bağlaçlara rastlanmakta ve en çok “ve” bağlacı ile karşılaşılmaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesinde bağlaç yerine virgülün daha çok kullanımı söz konusudur. Yazının gelişmesiyle birlikte bağlaç yerine noktalama işaretleri kullanımı artmıştır. *Velâyetnâme’*nin incelediğimiz nüshası ile Duran ve Gümüşoğlu (2010) tarafından günümüz Türkçesine aktarılan metin karşılaştırıldığında el yazması ile matbaayla birlikte gelişen yazılı metin arasındaki bağlaç kullanımındaki farklılık görülecektir. Örneğin varak 0-b’de geçen “şükr ü sipâs-ı lâ-nihâye ve senây-yıbî-gâye ol vâhid-i yektâya ve râ’uf-ı azîm-i bî-hemtâ âferide-gâr-ı âlemiyân ol pâdişâha olsun kim bir emriyle mükevvenât zuhûr buldı” cümlesinin Duran ve Gümüşoğlu (2010, s. 45) tarafından verilen günümüz Türkçesindeki ifadesi şöyledir: “Sonsuz şükür, sonsuz övgüler o tek, o yüce ve eşsiz,

âlemlerin yaratıcısı olan padişahın üzerine olsun ki bütün varlık âlemi onun bir emri ile ortaya çıktı.” Bu iki cümle karşılaştırıldığında el yazmasından alınan cümlede dört bağlaç kullanılırken cümlenin günümüz söyleyişiyle verilen karşılığında iki bağlaç kullanılmıştır. Aşağıda verilen örnekler karşılaştırıldığında aynı durum görülecektir.

“sultânu’ul evliyâ burhânu’l etkıya fahr erbâbı babu’llâh ve ol mehbita-i envâru’l-yakîn ve ma’rifet-i kâşifu kenz-i şerî’at ve irşâd-ı hâdî-yi tarîkat ve ebrâr-ı zübde-i rumûz-ı hakîkat nesli…” (v. 1-a)

“Velilerin sultanı, Allah’ın yüce kapısına bağlı olanların övüncü seçkin zatların delili, yakîn nurlarının beşiği, şeriat hazinesinin bilgilerinin kâşifi, trikat pirinin kurtuluşa erdiricisi, hahikat sırlarının sahibi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 47).

“evvel Mûsâyı Sânî ve İshâk ve Râverî ve Yahyâ ve Hârûn ve Ibrâhimü’r-Rızâ ve Tayyâr ve Ca’fer ve Alî ve Hasan pes İbrâhimü’l Mücâbun” (v. 3-a).

“İbrâhimü’l Mücâb’ın Mûsâyı Sânî, İshâk, Râverî, Yahyâ, Hârûn, İbrâhimü’r-Rızâ, Tayyâr, Ca’fer, Ali ve Hasan olmak üzere toplam on oğlu oldu” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 55).

“Bir gün Zeynep Hâtûn sarayı cevfinde savm ile ibâdet ile niyâz idüp sarayında otururdı oğlı ve kızı olmaduğın mahzûn ve perîşan hâl idi meger saray karşusında bir lâtif bunar var idi kenârında latîf dırahtlar bitmiş idi ve murg-zâr ve sebze-zâr idi müzeyyen ve müretteb idi” (v. 3-b).

“Günlerden bir gün Zeynep Hatun oruç, ibâdet ve dua ile günlerini gününü geçirmekteydi. Oğlu, kızı olmadığı için o da mahzun ve perişân hâldeydi Saray karşısında ağaçlar ve yeşilliklerarasında çok güzel bir pınar vardı” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 57).

“İhsânların mazhâr oldılar fakîr ve fukarâ du’â ve senâlar ile ve ba’zı ulular adın Sevinç ve ba’zı Güvenç koyalum didiler” (v. 5-b).

“Herkes memnun olup dua etti. Büyüklerden bazıları çocuğun adını “Sevinç” ve bazıları da “Güvenç” koyalım dediler” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 65).

“abdestsiz yire ayak basmadı ve hergîz ibâdetden ve tâ’atdan bir dem ve bir sâ’at hâlî olmadı ve sadak yâ nesl-i seyyidü’l mürselîn ve zübde-i nakd-i emîrü’l mü’minîn ve imâmü’l müttekîn kere ma’llâhu veche” (v. 8-a).

“Abdestsiz yere ayak basmadı. Allah’ın emirlerinin dışına bir an bile çıkmadı. Ey takiye ehli olanların, ikram edicilerin 159esci, övgülere layık peygamber neslinin yüce kişisi sana inancımız tamdır” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 75).

“bir savm’ada tamâm kırk yıl ibâdet ve tâ’at ve riyâzate meşgûl iken hitâb-ı izzet irdi ki tâ’atun ve ibâdetün kabûl oldı yâ Bektâş diyü avâz geldi” (v. 13-b).

“Bir hücrede tam kırk yıl ibadet ve riyazatla meşgul iken Allah’tan“Ey Bektaş ibadetin kabul oldu” diye bir ses geldi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 97).

“velâyetdeve kerâmetde bî-misl idi eger velâyetleri ve kerâmetleri ve menâkıbât-ı haseneleri zikre gele her giz kemâliyle zikr olunmaya” (v. 29-b).

“Velâyet ve kerâmetlerinde emsalsizdi. Eğer velâyet ve kerâmetleri anlatılacak olsa, lâyıkıyla anlatabilmek mümkün olmaz” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 161).

“ve ilmi zâhirde ve ilm-i bâtında gâyet lâ-nâzir kâmil idi ve hiç âlimler ulûm-ı zâhirde kendü ile mübâhase kıldılar” (v. 30-a).

“Zâhiri ve bâtınî ilimlerde benzersiz kâmillerdendi. Âlimler onunla tartışacak bilgiye sahip değillerdi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 163).

“tâc kendü turdığı yirden başına gele ve hırka dahı engine gele ve çerâk dahı rûşen olup önin gele ve sofra dahı kendüsi vara yayıla ve âlem dahı kendü gele başı üzere dinele ve seccâde dahı kendü gele altına döşene” (v. 34-b).

“Taç kendiliğinden durduğu yerden kalkıp onun başına, hırka üzerine gelecek. Çerağ kendiliğinden yanacak, sofrada kendiliğinden meydana gelip kurulacak, âlemde kendiliğinden gelecek, seccade kendiliğinden gelip altına serilecek” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 181).

“Rûmda girçekler ve büdelâlar ve sermestler çokdur ammâ râst meşrebleri ve silsileleri Muhammed-alîye çıkar” (v. 36-a).

“Orada aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş gerçek erenler ve dervişler çoktur. Soyları Hazret-i Muhammed’e çıkar” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 187).

“birin Hızr Nebî önine kodı ve birin Hâcı Bektâş Velî öninde kodı eyitdi erenler ol birin biz dahı oğlancuklarımuz ile ve ehlimüz ile yiyelüm didi” (v. 47-b).

“Birisini Hünkâr’ın, diğerini de Hızır Peygamber’in önüne koydu. “Üçüncüsünü de evde ailemizle beraber yeriz” dedi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 233).

“dahı bu güne dek mar’rûf ve meşhûrdur ammâ Bûstancı Çelebinün mezâr-ı şerîfleri şimdiki dem Kayseriyyededür ammâ evlâdı ve nesli ve zürriyeti Sivrihisâr kurbında Sakarya suyına yakîn yirdedür” (v. 49-a).

“Bu Bugün de böyle bilinmektedir. Bostancı Çelebi’nin türbesi Kayseri’dedir. Evlatları ise Sivrihisar yakınında, Sakarya Nehri yakınında bir yerdedir” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 239).

“ve yıkılı turan dîvar nefes sebebi ile turduğin bildi ve Nûre’d-dîn Hâce hikâyetin bildi ve beş taş remzine vâkıf oldı” (v. 66-b).

“Yıkılan duvarı durdurmasını, Nurettin Hoca’nın hikâyesini ve beş taşlara şahit olması olayını bilmesine rağmen…” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 309).

“cümlesi gelüp ol ulu vekâyeti ve azîm kerâmeti gördiler Hünkâr Ululığınun elin öpüp ayağına yüz sürdiler ve du’âsın ve himmetin aldılar” (v. 70-a).

“Hepsi gelip bu velayeti ve büyük kerameti gördüler. Hünkâr’ın elini öpüp ayağına yüz sürdüler, hayır duasını ve himmetini aldılar” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 323).

“ve hem âdetleri böyle idi kim her kim ekini olsa buğdaydan ve arpadan ve nohûddan ve mercümekden dökerlerdi savururlardı çeç iderlerdi” (v. 71-a).

“O zamanlar, o köyün harmanında buğday, darı, nohut, çavdar ve mercimeği yığın hâline getirmişlerdi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 327).

“leşkerüme ve dahı halkuma yiticek mikdârı yiticek kışla ve yazla ve yayla ve güzle vir” (v. 90-a).

“Askerime ve halkıma yetecek miktarda yaylak ve kışlak için yer lazımdır” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 403).

“Çelebiler ile ve dervîşler ile ve mücâvirler ile görişdiler” (v. 100-b).

“Çelebiler ile Sarı Saltuk’un abdalları bir araya geldiler” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 445).

“Hazret-i Hünkârunnazarında çerâkcısıydı ve hem erenlerün safâ-nazarın ve himmetin almış azîz idi ve velâyet ve kerâmet makâmına irişmiş kuvvetli er idi” (v. 200-b).

“Hünkâr’ın ulu halifelerindendi ve çerağcısıydı. Erenlerin safa nazarını almış, velayet ve keramet sahibiydi” (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 845).

Eserde en çok kullanılan “ve” bağlacı dışında “ile” ve “ki” bağlacı da karşımıza çıkmaktadır. Bağlaç kullanımı *Velâyetnâme’*de oldukça fazladır. Bunun sebebi de noktalama işaretlerinin henüz gelişmemesidir. Zaman içinde yazım kurallarının belirginleşmesiyle bağlaç kullanımı giderek azalmış ve cümleler kısalmıştır.

3.2.5 Sözlü İcrada Tekrar

Sözlü icranın olmazsa olmazlarından birisi muhakkak ki tekrarlardır. Tekrarlar sayesinde ezberleme işlemi kolaylaşmıştır. Ong, kaleme aldığı "*Sözlü ve Yazılı Kültür Sözün Teknolojileşmesi*" adlı eserde tekrar konusunu şu şekilde ele almaktadır:

> Sözlü söylemde söz daha ağızdan çıkarken yokluğa karıştığı için zihnin dışında başka bir yere geri dönülemez. Bu nedenle zihin konuşulmuş konunun büyük bir bölümünü odak noktasına yakın tutarak daha fazlasını söylemek ve yavaş ilerlemek zorundadır. Ağdalı konuşmak, söyleneni tekrarlamak, konuşanın ve dinleyenin dikkatinin dağılmamasını sağlar (2010, s. 56).

Tekrarlar sayesinde anlatıcının ezberinin yanı sıra dinleyicinin anlatıyı kavraması da kolaylaşmaktadır. Sözün iyi anlaşılabilmesi veya söylenen sözün önemini arttırmak için sözlerin dinleyiciye tekrarlı söylenmesi bir takım anlatım özellikleridir (Gezer, 2015). Tekrarlar ile sözün önemi vurgulanmaktadır. Yazılı kültürde ise anlatı kaydedildiği için kaçırılan konuya tekrar dönülerek okunabilmektedir. Sözlü kültürde sözün yinelenmesine dayalı bir metin anlayışı vardır ve böylece geleneği aktarış gerçekleşir (İlhan, 2018). Yinelenen sözcükleriyle belleğe yerleşen anlatı, nesilden nesile aktarılır.

Yukarıda ele alınan özelliklerden ötürü sözlü kültürde bolca tekrar kullanılmıştır. Sözlü kültürün özelliği olan bu tekrar unsuru, ilk dönem yazılı metinlerde kendisini sık sık göstermektedir. Tekrarlar ses, sözcük ve cümle hâlinde karşımıza çıkabilmektedir (Avras, 2008). *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde tekrarlara rastlanmaktadır. Bunlar dize sonlarındaki ses ve sözcük ile nesir kısmındaki sözcük ve cümle tekrarları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tekrarlarla durum ve olay vurgulanmaktadır.

Olay Tekrarları:

Varak 15-a'da "kan", "kâfir", "gök" ve "Haydar" kelimeleri birkaç yerde tekrarlanmıştır. Bu kelimelerin tekrarıyla aslında olay tekrar edilerek vurgu yapılmaktadır. Varak 19-a'da da "Haydâr" ismi birçok kez tekrarlanmıştır.

Kan bahârı bağladıyıdı *gökde* mîğ (v. 15-a).

Ol kadar yirde döker *kanlar* sipâh / Mâhî gibi *kanda* yüzdi *gökde* mâh (v. 15-a).

Er yigitleri *kâfiri* gerçi kırar / Varduğınca *kâfir* oldı bî-şumâr

Kırdı *kâfir* bunları virmez amân (v. 15-a).

Karşular yolda gelürken *Haydârı* (v. 15-a).

Kutb-ı *Haydâr* ger ider cenk-i cihân (v. 15-a).

Tîğ-i *Haydâr* çeküben key itdi ceng (v. 15-a).

Kutb-ı Dîn-i *Haydâra* dek uçdı er (v. 19-a).

Çünki Hünkâr irdi *Haydâr* katına (v. 19-a).

Gördi güneş ıssısından *Haydâr'ın* (v. 19-a).

Varak 17-b'de daha önceki sayfalarda anlatılan Haydar'ın kâfir ilinde tutsak olduğu olay Ahmet Yesevî ağzından tekrar anlatılmaktadır. Varak 20-b ve 21-a'da Haydar'ın kâfir ilinden kurtuluş olayı tekrar anlatılmıştır. Bu olay birkaç kez tekrarlanmıştır. Buradaki amaç vurgu yapmak ve olayı kavratmaktır:

Bir nefes oğlum varıdı şîr-i ner / Adı Kutb-ı Dîn-i Haydar nâm-ver

Altı bin yoldaş koşup hayl u haşem / O Bedehşân illerine salmışam

Ol Bedehşân kâfirine vara çün / Ceng idüp kâfiri kıla zebûn

Meger kâfir anlara gâlib olur / Kırılıp yoldaşları âciz kalur

Dutdı kâfir Kutb-ı Dîn-i Haydar'ı / Yidi yıldur habs iderler ol eri (v. 17-b).

Yidi yıl dutsak olınca bu zamân / Geldi tâ kim Hızır yüzlü cevân

Bendüm alup bana itdi himmeti / Ol zamânda buldı cismüm sıhhati

… Durdı beni kucağına aldı er / Gözümü yumup idince ben nazar

Gözüm açdım tekyede gördüm özüm / Bunda nice geldüm ola kendözüm

Çok şükürler Hüdâya bî-şumâr / Kurtarupdur Hâcı Bektâş Hünkâr (v. 20-b – 21-a).

Varak 36-b ile 58-a arasında Hacı Bektaş Velî'nin Rum'a gelişi anlatılır. Daha sonra bu konu Varak 181-b'de tekrar eder:

Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el Horâsânî Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz… Türkistân Horâsândan kalkdı Beytu'llâh tarafından nitekim zikr olınmışdur Kar'öyüke Kadıncık evine geldi karâr itdi (v. 181-b).

Varak 55-a'da yaşanan hayır duası etme olayı Varak 55-b'de Kadıncık ağzından tekrar edilmiştir.

Erenler dahı artsun eksilmesün taşsun dökilmesin diyü hayr-du'â itdiler (v. 55-a).

bu gün ton yudığumuz yirde dervîş ta'âm istedi gelüp ol dervîş içün bir etmekle biraz yağ alup ol dervîşe virdüm ol dahü artsın eksilmesün taşsun dökülmesün diyü hayr-du'â itdi (v. 55-b)

Karadeniz'de gemilerin batacak olması olayları tekrar ediliyor:

Kara Re'îs dirlerdi dâ'imâ Karadenize yürürdi gemi işledürdi… gemi tamâm denizün orta yirine yitişicek bir katı rüzgâr oldı deniz çalkalandı mevc talga oldı az kaldı kim gemi helâk ola (v. 159-a).

Karadenizde bir gemi tûfândan garka varmalu oldı (v. 174-a):

Varak 203-a'da Hacı Bektaş Velî, kendi ölümünde yapılması gerekenlerden ve boz atlı birisinin geleceğinden haber vermektedir. Varak 206-b'de bu olayın gerçekleştiği anlatılmaktadır:

Çille Tağı cânibine siz bakun,

Bir boz atlu geliser âlî cenâb / Tonı yeşil yüzine tutar nikâb (v. 203-a).

Çille Tağı cânibinden bir civân / Zâhir oldı er didügi kendüzi,

Anı gördi Saru İsmâ'îl turdı öri / Zâhir oldı gün gibi ol bî-gümân,

Tonı yeşil atı boz âlî cenâb / Elde yeşil gönderi yüzde nikâb (v. 206-b).

Durum Tekrarları:

Duâ ve saygıyı belirtmek için birçok yerde "Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz" ifadesi kullanılmıştır. Böylece Hacı Bektaş Velî'ye duyulan saygı kalıp ifadelerle tekrar edilerek bu durumun önemi ve yerleşmesi sağlanmıştır:

Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî *Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz* (v. 1-b, 2-a, 2-b).

Çocuksuzluk durumu ifade edilirken "oğlı ve kızı olmadı" ifadeleri kullanılmıştır:

oğlı ve kızı olmadı (v. 3-b, 5-a, 6-b).

Eserde yeni bölüme geçme, konular arası geçişi sağlama, konuya tekrar dönme ve anlatılanların durumunu belirtmek için kalıp ifadeler kullanılmıştır. Bu kalıp ifadeler aynı durum söz konusu olduğunda tekrar edilmiştir:

şöyle menkûldür kim (v. 2-b).

hikâyet çokdur (v. 2-b, 7-b).

rivâyetdür ki (v. 8-a).

rivâyetdür (v. 10-a).

biz gine sözümüze gelelüm (v. 10-a).

geldük bu yana (v. 31-a).

Kalıp ifadelerin tekrar edildiği bir başka durum da güzellik tasvirleridir. “Yüzi ayun on dördine benzer” ifadesi tekrarlanmaktadır:

Zeyneb Hâtûn bir oğlân toğurdı ki *yüzi ayun ondördine benzer* (v. 5-b,7-b).

Varak 10-a’da “bir rek□at” namaz kılma durumu tekrar ediliyor:

Şeyh Lokmân-ı Perende *bir rek□at* namâzı tamâm on dört yılda kıldı andan *bir rek□at* namâza dahı surû itdi Bâyezîd-i Bestâmî Hazret dahı on dört yıl ayak üzerinde durdı gördi ki *bir rek□ata* dahı şurû itdi (v. 10-a).

Varak 10-a ile 10-b’de secdeye gitme ve şükretme eylemleri tekrarlanmıştır. Burada seccadeye gitme ve şükretme olayının tekrarı ile istekte bulunma ve kabul olması durumu vurgulanır:

Şeyh Lokmân-ı Perende âmin didi el yüze sürüp seccadeye vardı (v. 10-a).

Bektâş el-Horâsânî dahı *secdeden* başın götürdi (v. 10-b).

Bunı göricek tekrâr *secde-i şükr* eyledi (v. 10-b).

Hakk Ta□âlâ Hazretlerine hezâr *şükrler* eyledi (v. 10-b).

“Beyin” kelimesinin tekrarı ile beynin hareket etmesi gibi olağanüstü bir durum vurgulanmaktadır:

Namâzda rükû itdükleri vakt mübârek *beyinleri* hareket iderdi rükûdan mübârek başlarından kaldıracak *beyinleri* gine yirine varurdı başlarında mübârek *beyinlerinün* inüp çıkup hareket itdüklerin bilürlerdi (v. 13-b).

Aşağıdaki alıntıda bişilerin tepsiye konulması durumunun tekrarlanmasıyla Hacı Bektâş’ın gösterdiği keramete vurgu yapılmaktadır:

Hünkâr Hâcı Bektâş Velîya ma'lûm oldı meger ol zamân şeyhün evinde *bişi* bişerdi ehline eyitdi bir *tepsiye* bir nice *bişi* koyun beri virün didi pes imdi bir *tepsiye* bir nice *bişi* koyup eline sundılar *tepsiyi* aldı fi'l-hâl Şeyh Perendeye sundı Şeyh Perende bu hâli göricek bildi ki hikmet nedür pes *bişiyi* yidiler *tepsiyi* pinhân eylediler (v. 11-a).

"Bunar (pınar)" kelimesinin tekrarı ile pınarın keramet göstergesi olduğu vurgulanmıştır:

biz bunda dâima gelürdük *bunaru* bunda görmezdük bu *bunar* bunda velâyet *bunardur* (v. 11-b).

Varak 33-b'de "tapşurmışdı" kelimesi birkaç kez tekrarlanmıştır. Burada ifade edilmek istenen silsiledir.

Hazret-i İmâm erkânıyla İmam Hüseyne *tapşurmışdı* İmâm Hüseyn İmâm Zeyne'l-Âbidîne *tapşurmışdı* İmam Zeyne'l-Âbidîn oğlı İmâm Muhammede *tapşurmışdı* İmam Muhammed-i Bâkıroğlı İmam Ca'fer-i Sâdıka *tapşurmışdı*… (v. 33-b).

Varak 40-a'da "selâm" kelimesinin tekrarı ile davranış vurgulanmıştır:

Fâtıma Bacınun ol meclise ol vechile *selâm* alup girü oturdugın gördiler kimin *selâmun* alursız diyü Fâtıma Bacıya su'âl itdiler Fâtıma Bacı eyitdi Rûma bir er geleyorır siz erenlere *selâm* virdi anun *selâmın* aluruz didi (v. 40-a).

Varak 56-b'de "evvel" kelimesi üst üste birkaç kez tekrarlanmıştır. Burada amaç önce içeri kimin girmesi gerektiği durumunu vurgulamaktır.

Kadıncık İdrîse eyitdi *evvel* sen gir zirâ kim erkeksin İdrîs Kadıncığa eyitdi *evvel* sen gir zirâ kim *evvel* sen gördün düşde yol senündür didi mescîd içine evvel Kadıncık girdi ardınca İdrîs girdi (v. 56-b).

"Dîvâr" kelimesi birçok kez tekrarlanarak vurgulanmaktadır: Böylece Hacı Bektaş Velî'nin üstünlüğü ortaya koyulmak istenmiştir.

Erenler mübârek eliyle *dîvâra* tur diyü işaret eyledi *dîvâr* turdı Kadıncık eyitdi bu *dîvâr* bu hâl ile turur mı erenler şâhı eyitdi kıyâmete dek yıkılmaya didi dahı bu deme dek ol *dîvâr* ol hâl ile turur kalan *dîvârları* evün niçe yapıldı ve yıkıldı erenlerin nefesiyle henüz ol *dîvâr* turur (v. 58-b).

Aynı şekilde "su" kelimesi de tekrarlarla vurgulanmıştır:

şu bunardan *su* getirün didi tiz varup *su* getürdiler Hazret-i Hünkârun öninde kodılar erenler dahı maşrapanun *suyın* ellerine koydukları gibi *su* kan gibi kıpkızıl oldı… maşrapadan dökilen *su* avuçları içinde kıpkızıl kan olmış (v. 60-b).

"Remz" kelimesi birkaç kez tekrarlanmıştır:

lâkin hemân bu *remzden* ölürlerdi bu *remz* olmayıcak hîç fehm itmezlerdi eger bu *remz* olur ise kefen hazırlarlardı bilürlerdi kim ölür dahı çâre yokdur bu *remzden* gayrı bir dahı bu kim neslinden bir kalur iki olmaz ne kadar çoğalursa gider hemân bir nefes kalur nesli dahı münkati olmaz (v. 68-a).

"Biri dahı" ve "didi" kelimeleri tekarlanmıştır. Burada tekrarlar ile birçok kişinin gideceği vurgulanmıştır.

Ben Monla Hazretleriyle ol azîze bile giderin *didi dahı biri* ben de giderin didi *biri dahı* ben de giderin *didi* (v. 130-a).

"Oğlan" kelimesi özellik bildirmek için üst üste tekrarlanmıştır:

Molla Sa'îd eyitti Hazret-i Hünkârın remzidür ki yirine getirdük zirâ dânişmentdler *oğlan* gönli ile gönüllenüp ve *oğlan* sûretiyle sûretlenüp gelsün dimişler idi imdi ol remz oldular ki *oğlan* ve *oğlanlık* âleminde tondan ve geysiden pervâsı yoktur *oğlan* katında fâhir geysiler geymekle geymemek yanında birdür *oğlan* gönlü ile gönüllenmek dahı budur. (v. 134-a).

Varak 211-a'da "şâh" kelimesi birkaç kez tekrarlanmıştır. Böylece kişi vurgulanmıştır:

Çok te’essüf eyleyüp ağladı *şâh* / Hasret odına ciger tağladı *şâh* (v. 211-a).

İstedi ki türbesini yapa *şâh* / Varub andan eşigini öpe *şâh* (v. 211-a).

Ravzasın yapmağa kim niyyetitdi *şâh* / Er mi’mâr olmağa istedi *şâh* (v. 211-a).

Ses Tekrarları:

Ses tekrarları manzum kısımlarda tespit edilmiştir. Redif ve kafiye ile ahenk işlevi sağlanmıştır. Böylece kulağa ve göze de hitap ettiği söylenebilir.

İy sühen-dân u sühen-gûher u pür-hün**er**

Bir velâyetnâme diyem mu□teb**er**

Gûş-ı hûşun bana tutgıl söy**leyem**

Bir velâyet-nâme-i hüner pür e**yleyem**

Hep müslimânluk ana uyar**dı**

Yüz bin erce kuvvet anun varı**dı**

Hem Bedehşân mülki kâfirdi k**amu**

Dün ü gün eylerdi akın iy **amu**

Ol Horâsân iline kılur a**kın**

Cebrile alurdı mü’minler hak**kın**

Bir gün Ahmed Yesevîye geldi h**alk**

Cem olup didiler ki yatma k**alk** (v. 14-a).

Şol mü’ezzîn geldi kâme**t iyledi**

Kıbleye karşu münâcâ**t iyledi** (v. 136-a).

El-fırâk ey cihânun varlığını t**erk iden**

Er muhabbetin gönlünde b**erk iden**

Ey sevenler Hacı Bektâş Hazr**et’in**

Ey giyenler sıdkla ol şâh kisv**etin**

Gûş-ı hoş bana tutarsa**n akl**

Dinle nice kıldı dünyâdan **nakl**

Dinle imdi Hacı Bektaş dahı p**es**

Nice pervâz urdı nüzul itdi kaf**es** (v. 202-b).

Tekrarlar aracılığıyla aslında davranış, durum veya olaya vurgu yapılmakta, tekrar yoluyla vurgulanan unsurun belleğe yerleşmesi sağlanmaktadır. Tekrarlar sayesinde anlatıcının ezberinin sağlanmasının yanı sıra dinleyicinin anlatıyı kavraması da kolaylaşmaktadır. Aynı zamanda tekrarlar ile sözün önemi vurgulanmaktadır. Anlatıcı vurgu yapmak istediği veya kavratmak istediği olayı/durumu tekrarlar aracılığıyla gerçekleştirir. Dinleyici, anlatı esnasında kaçırdığı bir yer olursa tekrarlar sayesinde onu yakalayabilir. Yazılı kültürde ise anlatı kaydedildiği için kaçırılan konu geri dönülerek tekrar okunabilmektedir. Bu sebeple yazılı kültürde tekrarlar azalmıştır. İncelenen eserde tekrarlara fazla yer verilmiştir ki bu da sözlü kültür ortamının etkisini göstermektedir.

3.2.6 Kalıp İfadeler

Kalıp ifadeler/formeller, sözlü anlatılarda kullanılan, ezber ve hatırlamayı kolaylaştıran kalıplaşmış sözlerdir. Milman Parry formülü “anlatılmak istenilen bir

ana fikri anlatmak için aynı vezin şartları altında düzenli olarak kullanılan bir grup sözcük" olarak tanımlamaktadır (Parry 1930'dan aktaran Çobanoğlu, 2018, s. 271). Sakaoğlu (2012, s. 57) ise kalıp ifadelerden "asıl olayın başlamasından önce ve bitmesinden sonra birtakım sözler kullanılır. Bir kalıptan çıkmış gibi görünen bu sözlere 'formel/kalıp söz' denir. Bunlar muayyen bir şekle sahip olup muayyen vazifeleri olan kalıplaşmış ifadelerdir" şeklinde bahsetmektedir. Kalıplaşan bu sözler sayesinde anlatının nesilden nesile aktarılması kolaylaşmıştır.

Kalıp ifadelerin bütünleştirici bir özelliği vardır. Anlatının tamamı boyunca geçişleri ve bütünlüğü sağlamak adına kalıplar kullanılır (Çobanoğlu, 2003). Kalıplar sayesinde anlatıdaki geçişler birbirinden kopuk olmaz ve olaylarda bütünlük sağlanır. Sözlü kültürde bilginin unutulmaması için sürekli tekrar edilmesi gerekir (Ong, 2010). Böylece ortaya kalıplaşmış ifadeler çıkmış ve bilgi, unutulmayarak aktarılmıştır. Kalıplar, sözlü kültürde düşünceyi koruyup hatırlayabilmek için bir yazılı kaynak olmadığından dolayı hatırlamak adına bir çözümdür. Kalıp ifadeler kulaktan kulağa, ağızdan ağıza aktarılan anlatının hatırlanması adına hafızaya destek olurlar (Çobanoğlu, 2000). Böylece hafızada korunan anlatı, kalıp ifadeler aracılığıyla nesilden nesile aktarılır.

Kalıp sözler sözlü kültür ortamında icra edilen eserlerde önemli bir yer tutmaktadır. Bilginin kaydedilmesi ve devamının sağlanmasında fikirlerin kalıplar hâlinde tekrar edilmesi önemlidir. "Kalıp sözler yazıya rağmen yazıyla birlikte varlığını sürdürmüşlerdir" (Küçükbasmacı, 2019b, s. 817). Böylece bilginin korunmasını sağlayacak yazılı bir kaynak olsa bile kalıp ifadeler, bilginin aktarımı için yazıda dahi kendisini korumuştur. Erol (2007, s. 1), kalıp sözleri "deyimler ve atasözleri gibi gelenek-görenekleri, kültürü, inançları ve insanlar arasındaki ilişkileri yansıtan sözler" olarak ifade etmiştir.

Masal, halk hikâyesi, destan vemenkıbe gibi anlatılarda kalıp ifadelere rastlanmaktadır. Bu anlatılar yazıyla birlikte kaydedilmiş, böylece kalıp sözler yazılı kültür ortamına aktarılmıştır.

Kalıp sözler kendi aralarında gruplara ayrılmaktadır:

1. Başlangıç/Giriş Kalıp Sözleri: Asıl olaya geçilmeden önce anlatıcının dinleyiciyi hazırlamak için söylediği sözlerdir.

2. Bağlayış/Geçiş Kalıp Sözleri: Bir olaydan diğerine geçişi bildiren sözlerdir.

3. Benzer Durumlarda Kullanılan Kalıp Sözler: Benzer şekilde yaşanan ve ifade edilen olay ve konuşmalar anlatılırken kullanılan sözlerdir. Kullanılan kalıp söz aynen korunarak tekrar ifade edilir.

4. Bitiş Kalıp Sözleri: Anlatının bittiğini haber veren kalıp sözlerdir.

5. Çeşitli Kalıp Sözler: Anlatımı kuvvetlendirmek için kullanılan; renk, sayı ve zaman bildiren sözlerdir (Sakaoğlu, 2012, s. 58-66).

Sözlü kültürde elde edilen bilgiler unutulmamak için kalıplar hâlinde tekrar edilerek aktarılmaktaydı. Yazılı metinlerde de bu kalıplarla karşılaşmaktayız. İncelediğimiz metinde de bu ifadelere rastlanmıştır. Metindeki kalıp sözler, Sakaoğlu'nu (2012) tasnifinden yola çıkılarak sınıflandırılmış, başlıklarda kullanılan kalıp ifadeler bu sınıflandırmaya eklenmiştir.

Başlangıç / Giriş Kalıp Sözleri:

*Velâyetnâme'*de giriş kalıp sözleri olarak "rivatetdür, nakldür, menkûldür, dinle, birgün gibi" ifadelere yer verilmiştir. Bu ifadelere yer verilmesi, anlatıdaki olayların kulaktan kulağa yayılarak anlatıldığının da bir göstergesidir. Bu kalıp ifadeler yeni bir konuya geçmeden önce ya da bir olaya başlamadan önce kullanılarak dikkati çekme ve bildirme işlevine sahiptir.

Şöyle menkûldur kim (v. 2-b).

bir gün Şeyh Perende Bektâş el-Horâsânîye ilm ögredürken eyitdi yâ Bektâş dest-i namâz içün çıkup taşradan bir ıbrık su getür didi Bektâş el-Horâsânî eyitdi hoca ne olaydı bir nazar itsenüz mekteb-hâneden bir su çıkup revân aksa ki taşradan su getürmege ihtiyâc olmayaydı didi Lokmân-ı Perende eyitdi öyle itmege bizüm gücümüz yetmez didi (v. 10-a).

bir gün (v. 69-b, 70-a, 103-b, 112-b, 120-b, 138-b, 141-b, 146-a, 150-a, 156-b).

Rivâyetdür (v. 44-b, 64-a, 80-b, 142-a, 153-a, 159-a, 174-b,176-b,).

Nakldür (v. 164-a, 181-b).

Pes (v. 8-a).

Pes ol zaman (v. 11-b).

Pes gine (v. 12-b).

Çün kim (v. 39-b, 45-b, 49-a, 49-b, 52-b, 92-a).

Ol vakt (v. 59-a, 101-a, 125-a).

Çün ol vakt (v. 106-a).

Çün kim (v. 111-b, 116-a, 129-a).

Bir vakt (v. 78-a, 79-b, 117-b, 120-b, 125-b).

Meger (v. 118-b, 122-b, 175-a).

Ammâ (v. 182-b, 187-b, 198-a).

Dinle imdi bir hikâyet dahı hem / Şerh ideyüm anlarısan pes kim (v. 214-b).

Bağlayış / Geçiş Kalıp Sözleri:

Geçiş bildiren kalıplarda ise “hikâyet çokdur bir niçe zamân geçdi, biz gine sözümüze gelelüm, geldük bu yana, geldük bu yana rivâyetdür” gibi ifadeler tespit edilmiştir. Bu kalıp sözler konular ve olaylar arası geçişi sağlamak için kullanılmıştır:

hikâyet çokdur bir niçe zamân geçdi (v. 2-b).

biz gine sözümüze gelelüm (v. 10-a).

Gine biz söz evveline gelelüm / Hâcı Bektâş erligin söyleyelüm (v. 18-a).

nakildür ki bir vakt (v. 30-b).

geldük bu yana (v. 31-b).

Hâce hazretlerinün velâyeti çokdur tâlib olan kardaşlar menâkıbından ayân be beyân olınur ammâ biz girü sözümüze gelelüm şöyle rivayetdür ki (v. 33-a).

eger Kürsitânda gösterdikleri velâyetleri ve kerâmetleri zikr idersevüz maksûd-i aslî olandan kalıruz (v. 37-b).

ale't-tafsîl zikr idersevüz gâyet mutavvel olur bâri maksûda varalum (v. 38-a).

geldük bu yana girü sözümüze gelelüm (v. 52-b).

geldük bu yana (v. 55-a).

nakldür (v. 58-b)

girü sözimüze gelelüm (v. 60-a).

nakldür kim (v. 75-b).

geldük bu yana rivâyetdür (v. 85-b).

girü sözimüze gelelüm (v. 97-a).

rivâyetdür bu yana (v. 97-a).

ammâ essah rivâyet budur ki (v. 99-a).

ol çagıl taşı dahı bu güne dek vardur bu yana… (v. 100-a).

rivâyetdür (v. 118-a).

geldük bu yana (v. 126-a).

girü sözimüze gelelüm (v. 126-b).

rivâyetdür ki ol zikr olınan gibi idi (v. 127-b).

geldük bu yana rivâyetdür (v. 131-a).

bunlar bu yana gelmekde biz bu yana (v. 169-a).

girü sözimüze gelelüm (v. 190-a).

biz girü sözimüze gelelüm.) (v. 194-a).

Hâcim Sultânun velâyetlerin zikr idersevüz maksûddan kaluruz (v. 198-a).

Mâ-hâsıl itmeyelüm sözi dırâz (v. 204-b).

Bir rivâyet budur dinleye / Diyeyin nedür hikâyet anlaya (v. 212-a).

Bitiş Kalıp Sözleri:

Bitiş kalıplarında “dahı kerâmet ancak oldur, bu velâyetnâme de oldı beyân / vir salavât Ahmed Tâhire nişân, bu velâyetnâme hem oldı tamâm / Hâcı Bektâş ruhına olsun selâm, söz budur söyledüm” gibi ifadeler yer almaktadır. Bitiş kalıpları bir diğer olaya geçmeden, başlıklardan önce kullanılarak anlatının tamamlandığının haberini vermektedir. Bunlar birnevi yeni konunun da habercisidirler.

Dahı kerâmet ancak oldur (v. 12-b).

Bu velâyetnâme de oldı beyân / Vir salavât Ahmed Tâhire nişân (v. 21-a).

Bu velâyetnâme hem oldı tamâm / Hâcı Bektâş ruhına olsun selâm (v. 29-b).

kızı Güvenç dervîşe nikâh idüp virdiler erün velâyetiyle murâdlarına ve maksûdlarına irişdiler şâd oldılar (v. 181-a).

ammâ bu zikr olınan erenlerün ala't-tafsîl her birisinün asl ve neseb ve erenlere ne vech ile irdüklerin zikr idersevüz beyânında vakt sâ'at yoktur velî icmâl zikr idelüm hoş ola (v. 182-b).

Söz budur söyledüm iy merd pes / Akil isen dut nasîhat her nefes (v. 214-b).

Benzer Durumlarda Kullanılan Kalıp Sözler:

Benzetme kalıpları olarak güzellik unsurundan bahsedilirken "yüzi ayun on dördüne benzer", âşık olmakten bahsedilirken "bir gönül bin cânile âşık oldı" ve dinle, didi, eyitdi gibi ifadelere başvurulmuştur. Benzer bir durumu ifade etmek için bu kalıplardan yararlanılmıştır:

güneşde zerresinden deryâda katresinden (v. 0-b, 175-a).

hikâyet çokdur bir niçe zamân geçdi (v. 2-b).

şöyle menkûldür kim (v. 2-b).

bunlarun arasında cemâl ve hüsnde lâ-nazîr bî-hemtâ bî-bedel zamânda bir mahbûb kız var idi (v. 6-a).

hikâyet çokdur (v. 2-b, 7-b).

Zeynep Hâtûn bir oğlân toğurdı ki yüzi ayun on dördüne benzerdi (v. 5-b).

bir oğlan dünyâya geldi yüzi ayun on dördüne benzer (v. 7-b).

rivâyetdür ki (v. 8-a).

rivâyetdür (v. 10-a).

Dinle n’itdi Hoca Ahmed Yesevî (v. 14-a).

yüz sürüp ayağına ağladılar (v. 16-b).

işigine yüz sürüp (v. 17-a).

Didi kim yâ Hâcı Bektâş-ı Hünkâr (v. 17-b).

Söyle nice geldün aldın bendimi / Diye kimsin bi’llâh andu mı (v. 19-b).

Çün adın bilmek diler ol nâm-dâr / Didi Adım Hâcı Bektâş Hünkâr (v. 19-b).

Dinle neyler Hâcı Bektâş Hünkâr (v. 20-a).

Yolda kâfirden nice geçdün didim / Sen meger kuş oluben uçdun didim (v. 20-b).

Didi Şeyhüm Hâce Ahmed Yesevî / Hâcı Bektâş adım er itdi sevi (v. 20-b).

Tâkat tâk olsun iş işlemesün / Gün yüzin görüp işe başlamasun,

Gün görüp işlemeyincenüz işi / Umarum mü’min ola irkek dişi (v. 21-b, 22-a).

Didi eyle kâfirin günin kara (v. 23-a).

Didi kim sana sığındım yâ İlâh (v. 23-b).

gözleründen kanlu yaşlar dökdiler (v. 24-b).

Didi meni isteyenler her nefes (v. 29-a).

nakildür ki bir vakt (v. 30-b).

rivâyetdür ol atılan egsi tut ağacı idi (v. 36-b).

Rivâyetdür ol arslanlar taş olduğı yir Kürsitân mülkine yakîndür şimdi müsâfirler dahı müsâfiretde anları görürler. (v. 37-a, 37-b).

eger Kürsitânda gösterdikleri velâyetleri ve kerâmetleri zikr idersevüz maksûd-i aslî olandan kalıruz (v. 37-b).

Rivâyetdür ki ol vaktin Rûm erenleri (v. 44-b).

bu deme dek ol ismile meşhûrdur mezkûr (v. 46-b).

dahı bu güne dek mar'rûf ve meşhûrdur ammâ Bûstancı Çelebinün mezâr-ı şerîfleri şimdiki dem Kayseriyyededür ammâ evlâdı ve nesli ve zürriyeti Sivrihisâr kurbında Sakarya suyına yakîn yirdedür (v. 49-a).

Hakka giden Hakk uğrum Hakkıçün (v. 49-b, 115-a, 124-a, 128-b, 135A-b, 151-b).

berekât virsün (v. 50-a).

artsun eksülmesin diye hayr-du□â kıldı (v. 51-a).

İdris eyitdi ne katı belinledün kadıncık didi kadıncık eyitdi bâtın ilminden bir garâ'ib düş gördüm anunçün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat ta'bîr it didi (v. 54-a).

dahı bu deme dek ol dîvâr ol hâl ile turur kalan dîvârları evün niçe yapıldı ve yıkıldı erenlerin nefesiyle henüz ol dîvâr turur yıkılmadı ve yıkılası degüldür (v. 58-b).

hey yanı kara olası (v. 69-a).

şimdi ol oturdukları taş ol kesüp devirdükleri kaya ikisi dahı Ak Kapunun taşra yanında turur erenleri ziyâret idenler anı dahı ziyâretiderler (v. 70-b).

Allah berekât virsün (v. 73-b).

şimdi dahı ol odundandur kim yanar tâ kıyâmete dek yanısardur (v. 76-b).

sana bir iş idem ki âlemde söylenüp dâstân ola (v. 81-b)

şimdi ana Zemzem Bunarı dirler (v. 94-b).

şu vechile menkûldür ki (v. 102-b).

çün kim bu menâkıb-ı celîlü'l-kadrde Ahî Evrân Pâdişaha zikr olındı pes lâzım geldi ki Denizlüden Kırşehrine gelinceye dek menâkıb zikre gele (v. 107-a).

şimdi Kal'acuk çevresinde anun nesline âlimler Şeyhoğulları dimekle meşhûrdur (v. 115-b).

Hazret-i Hünkâr Ululığınun bu velâyeti Kırşehrinde meşhûrdur ve mezkûrdurur (v. 118-a).

ol kimesne eyitdi becid işüm var ne yimişün kayısu degüldür giderüm didi bûstâncı eyitdi böyle ta'cîlle işün nedür kim yemiş yimezsin gitmege iversin didi (v. 119-b).

şimdi Denizlü tevâbinde tekkesi ve makâmı ve nesli andadur Bûstâncı Babaoğulları dirler (v. 120-b).

vasfı kâbil degül (v. 132-a, 140-a, 154-b, 159-b).

Monla mescid tamı üstinde turur eyitdi Sa'îd yüzün kara olsun gönlümdekin dile getürdün didi senün sinün ziyâret toprağun kefâret olmasun didi (v. 137-a).

Hünkâr eyitdi tohumun kurusın Sa'îd henûz danişmendlik gönlin komamışsın didi (v. 141-b).

er yalan olmaz mübârek nefesi yirde kalmaz câhiller gönüller pasını silmez (v. 172-b).

bir gönül bin cânile âşık oldı (v. 178-b)

şöyle kim velâyetleri ve kerâmetleri dilile şerh olmaz (v. 183-b)

denizün dibinde bir ulu yüce âlî kasır binâ olmış ki dilile vasfı kâbil degül (v. 159-b).

Hâcim Sultân pîş-reve eyitdi erenler didügin bize rast dimedün yüzün ardına dönsün didi (v. 194-a).

Rasûl Baba Hazretleri ol vilâyetde niçe velâyetler ve kerâmetler gösterdigi dilile şerh olmaz (v. 200-a).

Dinle nice kıldı dünyâdan nakl (v. 202-b).

Dinle imdi Hacı Bektâş dahı pes (Dinle Hacı Bektaş dahi) (v. 202-b).

Didi Sarı İsmâ'il dinle sözim (v. 202-b).

Didi Sarı İsmâ'îl işit sözim / Has halîfemsün benüm iki gözüm (v. 205-b).

Dinle imdi Hacı Bektaş Hünkâr / Öldüginden sonra 'âlemde âşikâr (v. 210-b).

Dinle er niçe velâyet gösterür / Şerh idüben ne kerâmet gösterür (v. 211-b).

Bir rivâyet budur dinleye / Diyeyin nedür hikâyet anlaya (v. 212-a).

Dinle imdi bir hikâyetdahı hem / Şerh ideyüm anlarısan pes kim (v. 214-b).

Çeşitli Kalıp Sözler:

Çeşitli kalıplarda sayıların ve renklerin kullanıldığı ifadelere rastlanmıştır. Bunlar "yedi gün-kırk gün" şeklindeki ifadelerdir. Renklerde ise "yeşil", "kızıl" ve "kara" tespit edilmiştir:

Sayılar:

on dörd yaşına girdi (v. 5-b).

yigirmi dört yıl geçdi (v. 6-b).

tâ kim dört yaşına girdi (v. 8-a).

Şeyh Lokmân-ı Perende bir rek□at namâzı tamâm on dört yılda kıldı (v. 10-a).

dahı on dört yıl ayak üzre durdı (v. 10-a).

bir savm□ada tamâm kırk yıl ibâdet ve tâ□at ve riyâzate meşgûl iken hitâb-ı izzet irdi (v. 13-b).

vardı toksan tokuz bin halifesi (v. 14-a).

yüz bin erce kuvvet anun varıdı (v. 14-a).

altı bin yigit (v. 15-b).

yedi yıl habs oldı (v. 15-b).

yedi yıl olunca göz yaşın döker (v. 16-a).

virdi kırk hurma gaybdan ol velî (v. 19-b).

gice gündüz yimeyüp kırk gün ta□âm (v. 21-b).

görmesin kırk güne dek güneş yüzin (v. 21-b).

kırk gün âhir olmışdı pes tamâm (v. 27-a).

kırk gün oldı çıkmadı çakmâkdan od (v. 27-b).

toksan tokuz bin halîfesi varıdı (v. 30-a).

yidi velâyet erin (v. 31-b).

kırk yıl hükmün vardur (v. 36-a).

dahı ölüleri üç gün evlerinde yatdı (v. 53-b).

dahı üç yıla degin çıkarmazdı (v. 62-a).

ol cemâ□at-i zenân kırk gün tamâm ol teknenün hamîrin etmek bişürdiler (v. 74-a).

ben kırk yıldır ol Kadıncığın cevrin çekerin (v. 78-b).

eliyle yiri kazdı ak bunarım ak bunarım didi üç kere (v. 85-b).

üç gün üç gice (v. 86-b, 179-a).

Hazret-i Hünkâr Saru Saltuğa bir yay yidi ok virdi (v. 95-a).

yidi başlı ejderha (v. 97-b).

katır kırk adımda Denizlüye irişdi (v. 108-b).

kırk gün tamâm ol secdeye varduğınlayın mesti lâ-ya'kıl yatdı (v. 135-b – 136-a).

bir vechile bir rivâyetde yidi gün bir rivâyetde kırk gün mecmû'ınun çerâkları cezb oldı (v. 42-b).

halkun yitmiş yaşarı erenlerün yidi yaşarınun elin öpeler (v. 144-a-144-b).

üç gün üç gicedür erenlerle bir yirde sohbet iderler (v. 147-a).

ol kişi koyunundan dört yüz dörder boynuzlı koçı üründüleyüp çıkardı (v. 152-b).

karşudan kırk muhteşem müzeyyen müretteb big yigitler çıkageldiler (v. 155).

Hünkâr Ululığı mübârek yenlerin silki virdi üç diri balık düşdi (v. 157-a).

yidime helvâ pişür hem kırkıma (v. 204-b).

Güvenç Abdâlı aldı evine geldi Güvence yir gösterdi izzet ve ikrâm eyledi oturdılar üç gün envâ dürlü taâmlarıla Güvenci ziyâfet itdi (v. 178-a).

üç gün üç gicedür ki yimez içmez yatmaz uyumaz gözüni ayırmaz (v. 179-a).

kırk kezin îmân şehâdet getürür (v. 213-a).

Renkler:

ayasınun ortasında bir latîf mahbûb yeşil beni var (v. 12-b).

yeşil fermândı okudılar (v. 43-b).

ol dîvânda bir yeşil perde ardından bir el çıkdı… ol elün ayasında bir latîf yeşil beni varıdı (v. 45-a).

Emre Hazret-i Hünkârun avucunda ol yeşil beni gördi Tapduk Hünkârum Tapduk Hünkârum didi üç kerre andan sonra adı Tapduk Emre oldı (v. 45-a).

şu bunardan su getirün didi tiz varup su getürdiler Hazret-i Hünkârun öninde kodılar erenler dahı maşrapanun suyın ellerine koydukları gibi su kan gibi kıpkızıl oldı… maşrapadan dökilen su avuçları içinde kıpkızıl kan olmış (v. 60-b).

ol yeşil renk berekâtında erün nefesiyle gözlerine nesne olmadı (v. 62-b).

eliyle yiri kazdı ak bunarım ak bunarım didi üç kere (v. 85-b).

Hünkâr Ululığınun başlarında kızıl zemiyyet varıdı (v. 54-b).

iki ak gül ve bir kızıl gül (v. 67-b).

Tonı yeşil atı boz ‘âlî cenâb / Elde yeşil gönderi yüzde nikâb (v. 206-b).

Kızılca-halvet yakînինde bir kızıl kaya varıdı (v. 105-a).

ol vakt Hazret-i Hünkârun başlarında kızıl zemiyyet giyerdi (v. 154-a).

börklerinün keçesin kızıla boyadılar kızıl börk geydiler kendü kulları kapusı halkı ak börk geydiler (v. 172-a).

yeşil fermânı al sende dursun (v. 184-b).

kara yir (v. 213-a).

var ümîdim ağara kara yüzüm (v. 213-a).

Başlıklardaki Kalıp Sözler:

Bunlara ek olarak başlıklarda kullanılan kalıplara da rastlanmıştır. Bunlar "Der-beyân, ayân ve beyân olunur, rivâyettir, zikr olunur, bildirir" şeklindeki ifadelerdir. Bu kalıp ifadelerle yeni konunun anlatılacağı ifade edilmektedir.

Der-beyân-ı Şeyh Lokmân-Perende Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Hâcı Didügin *Bildirür* (v. 8-a).

Der-beyân-ı Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Horâsân Pîrlerine Nişân Gösterdügin *Beyân İder* (v. 11-b).

Der-Beyân-ı Kutbu'd-Dîn-i Haydâr Bedahşâna Gazâya Gitdügin *Ayân ve Beyân Olınur* (v. 14-a).

Rivâyetdür ki Sultân Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Rûm Erenlerine Bâtın Evinden Selâm Virdigin *Ayân ve Beyân Olınur* (v. 39-b).

Rivâyetdür Hünkâr Ululığı Yûnus Emreye Gösterdügi Velâyet *Ayân ve Beyân Olınur* ki *Zikr İderüz* (v. 44-b).

Rivâyetdür ki Sultân Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Sulıca Kar'öyükde Kadıncık Anaya Gösterdügi Remz *Ayân ve Beyân Olınur* ki *Zikr İderüz* (v. 52-b).

Rivâyetdür ki Sultân Hazret-i Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz Beş Taş Dile Getürüp Şehâdet Virdügin *Ayân İder* (v. 64-a).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Saruya Remz ile Ağaçdan Elma Silkdürdügin *Ayân ve Beyân İder* (v. 66-b).

Rivâyetdür Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Taşı Hamîr Eyledügin *Ayân ve Beyân İder* ki Ulu Velâyetün Birisidür ki *Zikr Olınur* (v. 69-b).

Rivâyetdür Olınur ki Hâcı Bektâş Velî Monla Sa'de'd-dîne Tekrâr Gösterdügi Remzi *Ayân İder* (v. 141-a).

Rivâyetdür ki Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Tekrâr Kadıncığa Nazar Kılup Veledi Hâsıl Olduğını *Beyân İder* (v. 143-b).

Bektâş Velî El-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz Hazretleri Âhirete İntikâl İtmelü Olıcak Sarı İsmâ'îl Pâdîşâh İtdügi Alâ Vasiyyet-i Şerîflerin *Beyân İder* ki *Zikr Olınur* (v. 202-b)

Kalıp ifadeler sözlü anlatılarda kullanılıp ezber ve hatırlamayı kolaylaştırlar. Anlatılmak istenilen birçok düşünce kalıplar hâlinde ifade edilmektedir. Kalıplaşan bu sözler sayesinde anlatının nesilden nesile aktarılması kolaylaşmıştır. Kalıp sözler, gelenek-görenek ve toplumun yaşam biçimini yansıttıkları için kültürün taşıyıcısı olma özelliğine sahiptir. Anlatılar yazıyla birlikte kaydedilmiş, böylece kalıp sözler yazılı kültür ortamına aktarılmıştır. Böylece kalıp ifadeler, bilginin aktarımı için yazılı metinlerde dahi kendilerini korumuştur.

Metinde en çok geçiş ve benzer durumlarda kullanılan kalıp sözler kullanılmıştır Bunlar ezberi kuvvetlendirme ve kolaylaştırma, olayları birbirine bağlama ve zaman tasarrufu açısından sözlü kültürde önemli olan kalıp ifadelerdir. Bu sebeple bu tür kalıp ifadeler *Velâyetnâme*'de sözlü kültürün yansıması olarak değerlendirilebilir

3.2.7 Ara Sözler

Sözlü anlatım özelliklerinden birisi de ara sözdür. Masal, halk hikâyesi, efsane gibi türlerde karşımıza sıkça çıkan ara sözlerle ilgili çalışan İlhan Başgöz ara sözlerden şöyle bahsetmektedir:

> Anlatıcı kendi görüşlerini, fikirlerini ve değerlerini yaşlı bir adam ve bir baba tavrı takınarak açıklar. Anlatıcı sosyal hayatın bir yorumlayıcısı gibi geçmişteki ve günümüzdeki insan ilişkilerini şahıslar ve kurumları eleştirir, över ve protesto eder. Böylece anlatıcı hikâye anlatımından sapar. Anlatıcının fikri ufuklarını ve şahsi bağlamını icranın içine yerleştirmesi bir ara sözdür (2001, s. 88-89).

Anlatıcı, ara sözler aracılığıyla anlatıda araya girerek bilgi verebilir, kendi görüşünü, fikrini ve hislerini ifade edebilir veya olaylar arası geçişi sağlar. Açıklayıcı özelliğe sahip olan ara sözler sayesinde anlatıcı ve anlatı hakkında bilgi edinilebilinir. Ara sözler bir motif veya epizotun anlamını açıklar ve yorumlar. Anlatıcı ara söz aracılığıyla ima etmek istediği hususu doğrudan olmasa da ifade edebilir (Başgöz, 2001). Böylece anlatıcının görüş, fikir ve duyguları metne yansır.

Başgöz (2001, s. 90-91), ara sözleri "1. Açıklayıcı ve öğretici", "2. Görüş, yorum ve eleştiri ile ilgili" ve "3. Şahsi, serzeniş ve itiraf" olmak üzere üç maddeye ayırmaktadır. Bunlara ek olarak *Velâyetnâme'*de geçiş bildiren ara sözlere de rastlanmaktadır.

Sözlü kültür ortamına ait olan ara sözler *Velâyetnâme'*de de birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar daha çok açıklayıcı ve geçişi sağlayan ara sözlerdir.

Açıklayıcı ve öğretici ara sözler:

Metinde açıklayıcı ve öğretici ara sözlerle anlatılan olay, durum ve kerametler hakkında bilgi verilerek açıklama yapılmaktadır. Yazar bu ara sözlerle, bilgi verme ihtiyacı hissettiği yerleri tamamlamıştır.

Sıdkıla önde kim itdü çün niyâz / Hâcetin makbûl ider ol bî-niyâz (v. 17-a).

Dinle neyler Hâcı Bektâş Hünkâr (v. 20-a).

Bu velâyetnâme de oldı beyân / Vir salavât Ahmed Tâhire nişân (v. 21-a).

Bu velâyet-nâmeyi ta’bîr iden / Şah-ı velâyet hâlini takrîr iden,

Bir gaźavat-nâme itdi bize şerh / Şekk getürme cümlesidür çünki sahh (v. 21-b).

Evliyâ kim sıdkıla ider du’â / Şekk degül makbûl ider anı Hüdâ (v. 22-a).

Bu karanluk asl ola ki söyledüm / Hazretüne küllisin şerh eyledüm (v. 23-a).

Hakka nâliş kılup iden i’tikâd / Bulısar Hakkdan ne ise ol murâd (v. 23-b).

Bu velâyetnâme hem oldı tamâm / Hâcı Bektâş ruhına olsun selâm (v. 29-b).

Sultân Hâce Ahmed Yesevînün velâyetine ve kerâmetine nihâyet yoktur eger Hâce Ahmed Yesevinün velâyetin ve kerâmetin zikr idersevüz sohbet ziyâde mutavvel olur maksûddan kalıruz (v. 31-a).

Hâce hazretlerinün velâyeti çokdur tâlib olan kardaşlar menâkıbından ayân be beyân olınur (v. 33-a).

rivâyetdür ol atılan egsi tut ağacı idi (v. 36-b).

Rivâyetdür ol arslanlar taş olduğı yir Kürsitân mülkine yakîndür şimdi müsâfirler dahı müsâfiretde anları görürler. (v. 37-a, 37-b).

eger Kürsitânda gösterdikleri velâyetleri ve kerâmetleri zikr idersevüz maksûd-i aslî olandan kalıruz (v. 37-b).

ve dahı niçe acâ’ib ve garâ’ib rumûzlar gösterdi ol vilâyetin halkın kendüye muhibb eyledi şimdi ol kavme Hünkâriler dirler. (v. 37-b).

bir vechile bir rivâyetde yidi gün bir rivâyetde kırk gün mecmû’ınun çerâkları cezb oldı (v. 42-b).

bu deme dek ol ismile meşhûrdur mezkûr (v. 46-b).

Yoksa bu muhakkak sâbittir ki İbrâhim Hâcı Hazretlerinün ibtidâı Hazret-i Hünkârdandır (v. 47-a).

dahı bu güne dek mar'rûf ve meşhûrdur ammâ Bûstancı Çelebinün mezâr-ı şerîfleri şimdiki dem Kayseriyyededür ammâ evlâdı ve nesli ve zürriyeti Sivrihisâr kurbında Sakarya suyına yakîn yirdedür (v. 49-a).

dahı bu deme dek ol dîvâr ol hâl ile turur kalan dîvârları evün niçe yapıldı ve yıkıldı erenlerin nefesiyle henüz ol dîvâr turur yıkılmadı ve yıkılası degüldür (v. 58-b).

lâkin hemân bu remzden ölürlerdi bu remz olmayıcak hîç fehm itmezlerdi eger bu remz olur ise kefen hazırlarlardı bilürlerdi kim ölür dahı çâre yokdur bu remzden gayrı bir dahı bu kim neslinden bir kalur iki olmaz ne kadar çoğalursa gider hemân bir nefes kalur nesli dahı münkati olmaz (v. 68-a).

şimdi ol oturdukları taş ol kesüp devirdükleri kaya ikisi dahı Ak Kapunun taşra yanında turur erenleri ziyâret idenler anı dahı ziyâretiderler (v. 70-b).

şimdi dahı ol odundandur kim yanar tâ kıyâmete dek yanısardur (v. 76-b).

Zikr rivâyetdür ki ol zamân (v. 76-b).

meger Hazret-i Hünkâr ol yörenün halkı epice diyü anarlardı Oğuz dilinde evliyâ dimek olur (v. 86-b).

çille-hâneden çıkup ol bunar kenârına erişdi şimdi ana Zemzem Bunarı dirler (v. 94-b).

rivâyet-i sahn budur (v. 98-b).

çakıl taşın cem idüp yığdılar bir öyük itdilerbu arada bizüm nişânemüz olsun didiler ol arada ol çagıl taşı dahı bu güne dek vardur (v. 100-a).

çün kim bu menâkıb-ı celîlü'l-kadrde Ahî Evrân Pâdişaha zikr olındı pes lâzım geldi ki Denizlüden Kırşehrine gelinceye dek menâkıb zikre gele (v. 107-a).

erenler remz itdügi gibi ol yiri ana vakf itdiler kaldı şimdi Kal'acuk çevresinde anun nesline âlimler Şeyhoğulları dimekle meşhûrdur (v. 115-b).

Hazret-i Hünkâr Ululığınun bu velâyeti Kırşehrinde meşhûrdur ve mezkûrdurur (v. 118-a).

Hâcim Sultânun velâyetlerin zikr idersevüz maksûddan kaluruz (v. 198-a).

Bûstâncıya tırâş bî□at itdiler tâc kisvet geyürdiler dervîş itdiler sürüp mekânına geldi şimdi Denizlü tevâbinde tekkesi ve makâmı ve nesli andadur Bûstâncı Babaoğulları dirler (v. 120-a, 120-b).

ba'zılar eydürler kim (v. 125-a).

rivâyetdür ki ol zikr olınan gibi idi (v. 127-b).

imdi bunlarun her birin tafsîl üzere zikr idersevüz be-gâyet matavvel olur (v. 182-b).

rivâyetice hemân Hazret-i Hünkâr yalunuz kendü idi ammâ ba'zılar eydür Sarı İsmâ'îl Pâdişâh bile idi dirler (v. 150-b).

Ol köpriyi ne kadar yapdılarsa tutmadı her yıl seyl geldükçe yıkdı yorudı tâ bu deme degin hemân iki başı kaldı (v. 192-a).

Dinle imdi Hacı Bektaş Hünkâr / Öldüginden sonra 'âlemde âşikâr (v. 210-b).

Nice gösterdi velâyet dinleye / Şerh idüben hem hikâyet dinleye (v. 210-b).

Dinle er niçe velâyet gösterür / Şerh idüben ne kerâmet gösterür (v. 211-b).

Bir rivâyet budur dinleye / Diyeyin nedür hikâyet anlaya (v. 212-a).

Görüş, yorum ve eleştiri ile ilgili ara sözler:

Burada yazar daha çok kendi görüşlerini ifade etmek ve anlatılan olayların hangisinin gerçek olduğunu belirtmek için ara sözleri kullanmıştır. Böylece anlatılanların gerçek ve doğru olduğu bildirilmiştir.

Dahı kerâmet ancak oldur (v. 12-b)

Sahh rivâyet budur ammâ belî (v. 21-b).

ammâ essah rivâyet budur (v. 99-a).

şöyle kim vasf kâbil degüldür (v. 128-a).

Ammâ sahh rivâyet sohbetün evvelinde mestûr olandur (v. 151-a).

Mâ-hâsıl itmeyelüm sözi dırâz (v. 204-b).

Yazar, kendi görüşünün belirterek nasihat vermeyi amaçlamıştır:

Söz budur söyledüm iy merd pes / Akil isen dut nasîhat her nefes (v. 214-b).

Geçiş bildiren ara sözler:

Velâyetnâme'de konu ve olaylar arası geçişi, konuya tekrar dönüşü sağlamak ve çok fazla rivayet olduğunu belirterek konuya başlama şeklinde kullanılan geçiş mahiyetindeki ara sözlerden yararlanılmıştır.

Şöyle menkûldür kim (v. 2-b).

hikâyet çokdur (v. 2-b, 7-b).

rivâyetdür ki (v. 8-a).

rivâyetdür (v. 10-a).

biz gine sözümüze gelelüm (v. 10-a).

İy sühen-dân u sühen-gûher u pürhüner / Bir velâyetnâme diyem mu’teberi,

Gûş-ı hûşun bana tutgıl söyleyem / Bir velâyet-nâme-i hüner pür eyleyem,

İy muhibb olup kılan ere sevi / Dinle n’itdi Hoca Ahmed Yesevî (v. 14-a).

Gine biz söz evveline gelelüm / Hâcı Bektâş erligin söyleyelüm (v. 18-a).

nakildür ki bir vakt (v. 30-b).

Sultân Hâce Ahmed Yesevînün velâyetine ve kerâmetine nihâyet yoktur eger Hâce Ahmed Yesevinün velâyetin ve kerâmetin zikr idersevüz sohbet ziyâde mutavvel olur maksûddan kalıruz ammâ ba’zısından bir dahı budur ki (v. 31-a).

geldük bu yana (v. 31-b).

Hâce hazretlerinün velâyeti çokdur tâlib olan kardaşlar menâkıbından ayân be beyân olınur ammâ biz girü sözümüze gelelüm şöyle rivayetdür ki (v. 33-a).

ale’t-tafsîl zikr idersevüz gâyet mutavvel olur bâri maksûda varalum (v. 38-a).

geldük bu yana girü sözümüze gelelüm (v. 52-b).

geldük bu yana (v. 55-a).

girü sözimüze gelelüm (v. 60-a).

nakldür kim (v. 75-b).

geldük bu yana rivâyetdür (v. 85-b).

girü sözimüze gelelüm (v. 97-a).

ol çagıl taşı dahı bu güne dek vardur bu yana (v. 100-a).

geldük bu yana (v. 126-a).

girü sözimüze gelelüm (v. 126-b).

geldük bu yana rivâyetdür (v. 131-a).

bunlar bu yana gelmekde biz bu yana (v. 169-a).

ammâ bu zikr olınan erenlerün ala't-tafsîl her birisinün asl ve neseb ve erenlere ne vech ile irdüklerin zikr idersevüz beyânında vakt sâ'at yoktur velî icmâl zikr idelüm hoş ola (v. 182-b).

girü sözimüze gelelüm (v. 190-a).

biz girü sözimüze gelelüm (v. 194-a).

Eserde ara sözlerden pek çok kez yararlanılmıştır. *Velâyetnâme'*de tespit edilen ara sözler açıklayıcı/öğretici, görüş bildiren ve geçiş sağlayan ara sözlerdir. Yazar, en çok açıklayıcı ara sözlere yer vermiştir. Eserde ara sözlerin kullanım bağlamı, anlatılan olay/durum hakkında bilgi verilerek açıklama yapmak, doğru olanı belirtmek ve olaylar arası geçiş sağlayan kısımlardır. Eserde geçiş bildiren "geldük bu yana", "gerü sözimüze dönelim, nakildür, rivayettür" gibi ifadelerden yararlanılmıştır. Görüş bildiren ara sözlere birkaç yerde rastlanmıştır.

Anlatıcı, ara sözler aracılığıyla açıklama yapar, bilgi verir, kendi görüşünü, fikrini ve hislerini ifade edebilir veya olaylar arası geçişi sağlayabilmektedir. Açıklayıcı özelliğe sahip olan ara sözler sayesinde anlatıcı ve anlatı hakkında bilgi edinilebilinir. Böylece anlatıcının görüş, fikir ve duyguları metne yansır. Yazılı metinde ara söze ihtiyaç duyulmadan paragraflar ile konu geçişleri sağlanır. Anlatıcı eklemek istediği konuyu parantez içinde veya dipnot aracılığıyla açıklayabilir. İlk dönem yazılı eserlerinde, sözlü kültürün hüküm sürdüğü bir ortamda yetişen yazıcılar henüz bu kavramlara tam olarak hâkim olmadığı için ara sözlerden faydalanmıştır.

3.2.8 Epitetler

Epitetler sözlü kültür ortamında kullanılan, nitelediği ismi desteklemek ve güçlendirmek için kullanılan, benzetme yönü taşıyan kelimelerdir. Niteledikleri isim hakkında bilgi veren epitetler tanımlayıcı özelliğe sahiptirler. Aynı zamanda epitet için bir nevi lakap da denilebilir. Sözlü kültürde, özellikle soyadı kanunu öncesinde, lakap yaygın olarak kullanılmaktadır.

Başgöz (1998, s. 35), Dede Korkut Hikâyeleri üzerine epitet çalışması yapmış ve epiteti; "bir ismi veya folklor araştırmalarında kahramanın ismini bir sıfatla veya isimle veya bir sıfat cümlesi ile tamamlayan söz ve cümlelere verilen addır… Deli adam deyince; deli, adamın epiteti olarak anlaşıyor" olarak açıklamıştır. Bekki (2012 s. 204-205), epiteti şöyle tanımlar; "epitet, sözlü gelenek ürünlerinde, estetik özellik kazandırılmak istenen kahraman yahut herhangi bir nesnenin rengini, hacmini, güzelliğini veya çirkinliğini yansıtmak için o kahraman ya da nesneye koşulan öğelerdir." Arvas (2008, s. 58) ise epiteti; "epitet, sözlü gelenek ürünlerinde özel adları veya herhangi bir ismi; sıfatla, isimle ya da bir sıfat cümlesiyle tamamlayan söz ve cümlelere verilen addır" olarak tanımlar.

Epitetler bir ismin niteliğini belirtmek için kullanılan sıfat veya isimlerdir. Halk arasında ve anlatılarında epitet kullanımı yaygındır. Epitetlerle kişinin sahip olduğu belirli özellikleri vurgulanmaktadır. Epitet, aslında kahramanın karakteri ile özelliklerini özetler ve kahramanlara görkem katıp yapılan işi, olayı veya durumu yüceltir. Kahramanın belirli özelliği epitet aracılığıyla vurgulanmış olur ve böylece kahraman yüceltilir. Aynı zamanda epitetler olumsuz da olabilir (Pehlivan, 2019). Epitetler, anlatıda aktarılan olaya, duruma, kişiye ve kahramana göre şekillenir. Kötü özelliğe sahip kişiler içim olumsuz epitetler kullanılmaktadır.

Sözlü kültürde halk arasında epitetler yaygın olarak kullanılmaktadır. Anlatılarda kullanılan epitetler yazıyla birlikte yazılı kültür ortamına aktarılmıştır. *Velâyetnâme*'de de epitetlere rastlanmaktadır. Eserde Hacı Bektaş Velî'den bahsederken genellikle epitetler kullanılarak bahsedilmiştir. "Epitetler onun dinî değer, kabul, kurallar açısından üstünlüğünü ve kutsallığını vurgular. Tasavvufî

kimliğini vurgulayanların bazısı sözlü gelenekteki menkıbeleri yazıya geçirirken başvurulan diyalog ve hitap üslubundan kaynaklanmıştır. Bu durumun, sözlü anlatıda velînin kutsiyetini yazılı anlatıma yansıtmanın yolu olduğu söylenebilir" (Küçükbasmacı, 2021, s. 241-242). Metinde en çok "erenler şâhı" epiteti kullanılmaktadır.

Hünkâr ve Hâcı:

Hacı Bektaş Velî, genç yaşlarda okulun ortasından pınar çıkarması kerameti göstermiş ve hocası Lokman Perende tarafından "Hünkâr" adını almıştır. "Hâcı" adını ise yine Hac görevini yerine getiren Lokman Perende'nin pişi isteğinin Bektaş'a malum olması ve keramet göstererek Nişaburdan Hacc'a giderek hocasına tepsiyle pişi sunması sonucunda almıştır. Bu epitetler Hacı Bektaş'ın yüceliğini ve hacı olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır.

Hünkâr Hâcı Bektâş Velî (v. 0-b).

Hünkâr Sultân Hâcı Bektâş (v. 8-a).

kerâmeti gördı sevinç ile yâ Hünkâr didi andan Bektâş Velînün adı Bektâş Hünkâr oldı (v. 10-b).

Hâce eyitdi Hâcı Bekâşdur diyü vardı… andan adı Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî oldı (v. 11-a-11-b).

Hünkâr Ululığı (v. 37-b, 38-b, 39-a, 39-b, 43-a…).

Hâcı Bektâş Velî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz (v. 1-b, 2-a, 2-b, 8-a, 35-a, 35-b, 36-a, 38-b, 40-b, 41-b, 84-a, 111-b…)

Erenler Şâhı:

Bu epitet Hacı Bektaş Velî için en çok kullanılan epitetlerden birisi olup onun yüceliğini belirtmektedir.

Erenler şâhı (v. 38-b).

Erenler şâhı sizi bende-hâneyeda'vetitmege geldük (v. 56-b).

erenler şâhı Allâh Ta'âla virdüginden koyundan ve sığırdan maldan ve rızkdan var ışkuna olanın harcidelüm (v. 58-a).

erenler şâhı eksiklük ve günâh itdüm (v. 67-b).

nakldür kim bir gün ol erenler şâhı kutb-ı âlem Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz (v. 75-b).

erenler şâhı koyunı nice idelüm (v. 95-a).

erenler şâhı adınuz nedür lutf idün (v. 157-b).

erenler şâhı gönlümde bir fikrim var havâlet olursa söyleyeyüm (v. 176-b).

Sultân:

"Sultan" epiteti yücelik belirtmek için kullanılmaktadır. Hacı Bektaş Velî için erenlerin sultanı, Ahmed Yesevi için ise âlemlerin sultanı epiteleri kullanılmaktadır.

Kutbu'l-aktâb mesned-i ulu'l elbâb sultânu'ul evliyâ burhânu'l etkıya fahr-ı erbâb-ı babu'llâh ve ol mehbita-i envâru'l-yakîn ve ma'rifet-i kâsifu kenz-i şerî'at ve irşâd-ı hâdî-yi tarîkat ve ebrâr-ı zübde-i rumûz-ı hakîkat nesli fatihü'l-ebvâb küşade-i selâsil-i Hazret-i sâhib-i sırr-ı lev keşefe ya'nî Sultan-ı Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesallâhu Sırrahu'l-azîz… (v. 1-a, 1-b).

Sultân Mûsâyü's-Sânî (v. 4-b).

Sultân İbrâhimü's-Sânî (v. 6-a).

Sultân İbrahim (v. 8-a).

Sultân Hoca Ahmed Yesevî (v. 9-a).

Sultânü'l-âlemîn kutbü'l-muhakkîkîn vâris-i ulûm-ı evvelîn ve'l-âhirîn Hazret-i İmâm Câ'fer-i Sâdık (v. 9-b).

Ol sâhib keşf-i min ledün ve ol fahr-ı ma□den-i erkân Sultân Hâcı Bektâş Velî (v. 12-b).

azîz sultânü'l-âlemîn kutbu'l-aktâb-ı fi'l-âlemîn-çeşme-i nevedo noh hezâr pîrân-ı Türkistân Sultân Hâce Ahmed Yesevî (v. 29-b).

Hazret:

Eserde saygınlığı ve yüceliği belirtmek için "hazret" epiteti kullılmaktadır.

Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî (v. 1-b, 2-a, 2-b…).

Hazret-i İmâm Musa (v. 2-a).

Hazret-i İmâm Hüseyin (v. 2-b).

Hazret-i İmâm Ali Mûsâyu'r-Rızâ (v. 2-b).

İmâm Hüseyin Hazretleri (v. 4-b).

Hazret-i İmâm (v. 5-a).

Hazret-i İbrâhimü's-Sânî (v. 6-a).

ol seyyidü'l-muhakkikîn ve seyyidü'l-mürselîn iki cihân güneşi ceddüm Hazret-i Muhammed Mustafa (v. 9-a).

Hazret-i İmâm Ca'fer (v. 9-b).

Sâkî-i kevser hazret-i şîr-i Rabbu'l-âlemîn ve zübde-i velâyet emîrü'l-müminîn İmâmü'l-müttekîn Hazret-i Alî (v. 12-a).

Hazret-i Şeyh (v. 14-a).

Şeyh Hazret-i Pîr (v. 16-a).

Hazret-i şâh er (v. 28-a).

Kutb-ı 'âlem ve Kutb-ı cihân:

Bunlar da yücelik özelliğini ifade etmek için kullanılan epiterlerdir.

Ol kutb-ı cihân Hazret-i Hünkâr hemân-dem âbdest idüp seccâdeyi mübârek eline alup Bismi'llâh ve bi-emri'llâh didi seccâdeyi saldı (v. 13-a).

kutb-ı âlem evliyâ (v. 21-a).

Kutb-ı âlem (v. 24-b).

Kutb-ı âlem hazretün kıl himmeti (v. 25-b).

Kutb-ı cihân (v. 76-a).

anlarun gibi kutb-ı cihân velîye dolaşursın (v. 148-a).

Kutb-ı 'âlem ol velîdir ne nizâ(v. 206-b).

Diğer epitetler:

Bu epitetler saygınlık, yücelik, yiğitlik, ilim-velayet sahipliği, memleket ve renk bildirerek çeşitli kişilerin özelliklerini belirtmek adına kullanılmaktadır.

Aleyhü'r-rahme İbrâhimü's-Sânî (v. 2-a).

nev-civân yigit (v. 3-b).

Şeyh Ahmed (v. 6-b).

âlimler ve hâfızlar Kelâmu'llâha meşgûl olsunlar (v. 7-a).

ne kadar kim ehl-i ilm ve hâfız ve dervîş ve fukarâ varısa fi'l cümlesin bir yere cem idüp (v. 7-a).

ol gün yedd-i evliyâ eyitdi (v. 7-b).

ser çeşme-i nevedo noh-ı hezâr pîrân-ı Türkistân Sultân Hoca Ahmed Yesevî (v. 8-a).

yâ nesl-i seyyidü'l mürselîn ve zübde-i imâmü'l müttekîn kere ma'llâhu veche (v. 8-a).

bir ehl-i ilm aradı (v. 8-a).

Bektâş el-Horâsânî (v. 8-b, 9-a, 10-a, 10-b).

sol yanumda oturan kutb-ı velâyet sâkî-yi Kevser şîr-i Hudâ-yi Rabbü-l-âlemîn Hazret-i emîrü'l-mü'minîn Aliyyü'l-Murtazâdur (v. 9-a).

Şeyh Lokmân (v. 9-a).

ki ben ol sâkî-i kevser hazret-i şîri Rabbu'l-âlemîn ve zübde-i velâyet emîrü'l-mü'minîn İmâmü'l-müttekîn Hazret-i Alîsırrıyum (v. 12-a).

Horâsân erenleri (v. 12-a).

Horâsân pîrleri (v. 12-b).

Ol sâhib keşf-i min ledün ve ol fahr-ı ma□den-i erkân Sultân Hâcı Bektâş Velî (v. 12-b).

Hâce Ahmed (v. 14-b).

Böyle diyüp şâh-ı velâyet hazreti (v. 27-a).

Rum abdalları (v. 36-a).

İbn-i evlâd-ı Hâcı Bektâş (v. 40-b).

Karaca Ahmed (v. 41-a).

Emre Hazret-i Hünkârun avucunda ol yeşil beni gördi Tapduk Hünkârum Tapduk Hünkârum didi üç 199esc andan sonra adı Tapduk Emre oldı (v. 45-a).

Monla İdris (v. 60-a).

Nûre'd-dîn Hâce (v. 60-a).

Saru İsmâ□îl Pâdişâh (v. 75-b).

İy dînimüzün ulusı (v. 84-b).

dîn ulusı (v. 87B).

ser-çeşmesi (v. 87-a, 88-b, 89-b, 148-a).

Saru Saltuk Pâdişâh (v. 94-b, 95-a, 95-b, 96-a, 97-b…).

Ulu Abdâl ve Kiçi Abdâl (v. 95-b, 96-a, 96-b…).

Fütüvvet-dârlarun serveri ve ser-çeşmesidür Ahî Evrân Pâdişâh (v. 106-b).

Ulu üstâd-ı tabbâk (v. 110-b).

Kara Tonlu Cân Baba (v. 134-a).

Karşudan kırk muhteşem müzeyyen müretteb big yigitler çıkageldiler (v. 155-b).

Kara Re'îs (v. 159-a).

Kuzu Kıran dervîş (v. 163-a).

nesl-i Resûl şeyhimüz seyyîdimüz Hâcı Bektâş Velî (v. 170-a).

Asıl Toğan Pâdişâh (v. 183-b).

Kolı Açuk Hâcim Sultan (v. 187-b).

dîdâr görmiş tayyib tâhir su (v. 191-b).

Kara İbrâhîm (v. 195-a).

kerem ehli (v. 200-a).

Pîr-Âb Sultân (v. 201-b).

Şâh-ı cihân (v. 211-a).

âdet-i devrân-ı pîr (v. 213-b).

Şâh-ı Sultân Bâyedîd (v. 215-a).

Epitetler, bir ismin niteliğini belirtmek için kullanılan sıfat veya isimlerdir. Epitet, nitelediği ismi destekler ve güçlendir. Aynı zamanda benzetme yönü taşımaktadır. Niteledikleri isim hakkında bilgi veren epitetler tanımlayıcı özelliğe sahiptir. Aynı zamanda epitetler lakap olarak da değerlendirilebilir. *Velâyetnâme* Hacı Bektaş Velî'den bahsedilirden genellikle epitetler kullanılmıştır. Karşımıza en çok çıkan epitetler; "Erenler şahı, kutbu'l evliya, kutb-ı cihân, kutb-ı âlem, ser-çeşmesi ve dinimizin ulusu"dur. Bu epitetler Hacı Bektaş'ın ululuğunu göstermek, anlatımı güçlendirmek ve kahramanın niteliklerini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

3.2.9 Atasözü ve Deyim

Atasözü ve deyimler, bir durumu ifade etmek amacıyla kısa ve öz bir biçimde söylenenen, nesillerdir süregelen kalıplaşmış ifadelerdir. Atasözü ve deyim, halk tarafından kullanılan ve anlatılara da yansıyan unsurlardır. Sözlü kültür ortamında meydana gelen bu unsurlar yazılı kültür otamında da yer edinmiştir. Elçin (2004, s. 625-626) atasözünü şöyle açıklar:

> Maddi şekli bir hareket noktası yapan ve ilk söyleyicilerini tespit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlâk, hukuk, iktisad, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat hadiselerinden, teknikten vb. çıkacak kaideleri müşahhastan mücerrede giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir…. Nazım-nesir, her iki şekli ile eski tecrübeleri «tam bir fikir» kompozisyonu içinde teşbih, mecaz, kinaye, tezâd gibi edebi sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususıyla yetişecek gençlere aktaran atalar sözü…

Atasözü, ait olduğu toplumun kültürünün taşıyıcısıdır. Nesilden nesile aktarılarak toplumun hafızasında yaşayan atasözleri, bağlamına göre söylenip hikmet niteliği taşırlar. Atasözleri tarihî devirleri aşarak günümüze kadar ulaşan, yaşanmışlık ve bilgelik içeren sözlerdir. Atasözleri durduk yere söylenmez. Bünyesinde hikmet barındıran atasözünün söylenmesi için öncelikle bir durum veya bir olayın yaşanması gereklidir. Boratav (1969, s. 129) bu durumu “atalarsözü, masal ya da türkü gibi, durup dururken tek başına söylenmez. ‘Bize bir masal anlat’ dediğiniz zaman masalcı masalını anlatır… Bir atalarsözünün söylenmesi için ise belli bir vesilenin çıkmış olması gereklidir” şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla atasözünün söylenmesi için bir olay veya durumun o atasözünün söylenmesine vesile olması gerekmektedir.

Atasözleri kısa, kesin ve açıktırlar (Boratav, 1969). Söylenmek istenenler açık bir şekilde, kısaca ve kesin bir dille özetlenmiş olur. Aynı zamanda atasözlerinin hüküm verici oldukları söylenebilir.

Elçin (2004, s. 642) deyimleri ise şu şekilde açıklar:

> Deyimler (tâbirler), asıl anlamların uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır.

Deyimler sözlü kültürde çok fazla kullanılan kalıp ifadelerdir. Gerçek anlamının dışında kullanılan, mecaz anlam taşıyan kelimelerden oluşan deyimler yazılı kültür ortamına da yansımıştır.

Tan (2014, s. 134)'nın ifade etiği gibi "atasözü ve deyimler yıllarca yaşanan olaylardan edinilen tecrübeler sonucunda ortaya çıkan, doğrulukları defalarca kez sınanan sözlerdir. Çağa ayak uyduran bu söz varlıkları zamanla ekonomik, teknolojik ve toplumsal gelişmelerden doğrudan etkilenmiştirler." Atasözü ve deyimler çağa ayak uydurdukları için günümüzde dahi varlıklarını koruyabilmişlerdir. Atasözü ve deyim kullanımı sözlü icra ortamlarında ve ürünlerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Sözlü kültürün yansıdığı yazılı metinlerde de karşımıza çıkarlar.

Eserde sadece birkaç tane atasözüne rastlanmıştır. Deyimler ise birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen atasözleri şunlardır:

Âdemün taşını ko içine bak (v. 18-b): *Velâyetnâme*'de insanın dış görünüşünden çok iç görünüşünün önemli olduğunu ifade ederken "dışı eli yakar, içi beni yakar veya dışı kalaylı, içi alaylı" anlamlarına gelen bir atasözü kullanılmıştır.

Taşınuz ak kara âmmâ içinüz (v. 28-a): Kâfirlerin önce iman edip sonra günahkâr olmalarından sonra "dışınız ak, içiniz kara" anlamına gelen atasözü kullanılmıştır:

ok atıldı ana çâre yokdur (v. 68-a): Saru, Hacı Bektaş'a önce inanmayıp sonradan Hacı Bektaş'ın keramet göstermesiyle ona inanarak af dilemesiyle Hacı Bektaş bunu kabul etmemiş ve "atılan ok geri dönmez veya ok yaydan çıktı" anlamlarındaki atasözüne yer verilmiştir.

sözün pişirüp söyleyeydün ok atıldı şimden girü ana çâre yokdur (v. 141-b): Molla Said mollalığı gönlünden atamadığını belirten bir söz söylediğinde Hacı Bektaş tarafından tekrar bu atasözü kullanılmaktadır.

İki kılıç bir kında sığmaz (v. 146-a): Kadıncık'ın oğlu Mahmud nefesi geçkin bir olunca Hacı Bektaş "iki kılıç bir kına girmez" anlamına gelen atasözünü söylediğinde Mahmud ölmüş olarak bulunur.

*Velâyetnâme'*de anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla deyimlerden yararlanılmıştır. Eserde karşılaştığımız deyimler ise şunlardır:

bu ışk deryâsıdan zuhûra gelen gevherlerinden *can kulaklarına* irişüp (v. 1-b).

sonra kendüye dahı va'de yetişüp ahrete *intikâl eyledi* (v. 3-a).

Sarâydan çıkup atın bindi *revân oldı* (v. 5-a).

Hakk Ta'âlâ cânibinden emr yetişti Sultân Mûsâyü's-Sânî ahrete *rıhlet itdi* (v. 6-a).

dâ'ire-i akla gelicek (v. 9-b).

Gûş-ı hûşun bana tutgıl söyleyem (v. 14-a).

gel çeriye oğlını *baş eylegil* (v. 14-b).

Hasret odına *Yakup cân u ciger* (v. 16-a).

Dökdiler gözyaşların hem çün tamâm (v. 16-b).

Yüz sürüp ayağına ağlaşdılar/ Kâfir odına *yürek tağlaşdılar* (v. 16-b).

Kimse yok kim leşkerine *kıla baş* (v. 17-a).

Tut sözüm divşür özün *açgıl gözün* / Hakk'a tapşırgirçek er isen kend'üzün (v. 17-b).

Kendünüzden yâ *ümîdi üzünüz* (v. 23-a),

Sözini dutmazsak anun (v. 26-a).

Susızın *halk kırılur* çün gördiler (v. 28-a).

gönlünüzdekin *dile getürün* söylen (v. 34-a).

siz hiç *zahmet çekmen* (v. 34-b).

Rum abdallarına seni *baş kılduk* (v. 36-a).

tedbîr budur ki *kanat kanada çatalum* pây-ı arşa degin sedd bağlayalum (v. 40-a).

Çün kim ser-hadd-i Rûma yitişti *nazar saldı* gördi (v. 40-b).

biraz yatdıtâ kim *aklı başına geldi* kalktı (v. 41-b).

Hâcı Toğrul miskînlik idüp kalkdı *revân oldı* (v. 42-a).

ayağına taş tokınan (v. 46-b).

Kendüler ahrete *intikâl itdükden* sonra (v. 46-b).

Gevher-veşün kavminden biri ahrete *rıhlet itdi* (v. 53-a).

Bunlar böyle diyice *iki bir dimedi* kalkup mübârek başmaklarının önlerine kodılar geyüp geldi (v. 58-a)

gönlinden geçeni *dile gel* söyle işidelüm (v. 77-a)..

eger *gönlin virse* nesne olmazdı (v. 88-a).

Yûnus Emrenün *gözden perde ref oldı* (v. 103-a).

su içine düşdi *benzi uçdı* (v. 131-b).

nefesi *nutkı tutuldu* (v. 132-a).

kim oğlanluk âleminde *ser ü pâ-bürehne gelür baş yalın ayak gelür* (v. 134-a).

aklın başına divşürüp kendüzin gördi kim bir ulu deryâ kenârında tek tenhâ turur (v. 147-b).

başı üzere yıkıldı *cân teslîm itdi* (v. 150-a).

penceresine karşu *gözin dikdi* (v. 179-a).

gönlünden geçti kim bu bana erenler sunduğı bâtın kılıcı bu katırda sana yayum didi (v. 188-a).

sizden ben *yüz döndürdüm* (Duran ve Gümüşoğlu,2010: 197-a).

Hasret odına *ciger tağlaşmasun* (v. 203-b).

Ol bekâ mülkinde hoş *vatan tutar* (v. 205-a).

Gözlerün yaşıyla *yolum bağlama* (v. 209-a).

Çünün Hakk'un mazharısın aç gözün / '*Aklunı başa dirüp* bil kendüzün (v. 209-a).

Çok te'essüf eyleyüp ağladı şâh / Hasret odına *ciger tağladı* şâh (v. 211-a).

Sıma sözim yimişüz nân u nemek (v. 213-a).

Eserde birkaç atasözüne rastlanmıştır. Bunun sebebinin atasözlerinin kesin ve hüküm verici olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Atasözleri durduk yere söylenmemiştir. Önce bir olay yaşanmıştır ki bu olay atasözünün söylenmesine sebep olmuştur. Deyimler ise birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. En çok "revân olmak, söz tutmak, gönlünden geçirmek, aklı başına gelmek, ahrete intikal etmek, can vermek ve yaş dökmek" gibi deyimlere rastlanılmıştır. En çok kullanılan "revân olmak (yola çıkmak)" deyimidir. Eserde Bektaşilik geleneği işlendiği için, bu ifade bir bakıma tasavvuftaki "yola çıkmak" kavramıyla da ilişkilendirilebilir.

3.2.10 Besmele, Dua-Beddua

Dualar, beddular ve besmele sözlü icra ortamında sıklıkla kullanılan unsurlardır. Özellikle kültürümüzde bunlara çok rastlanmaktadır. Dualar ve beddualar aracılığıyla duygular ve dilekler ifade edilmektedir. “Dualar genellikle iyi dilek temennisi bulunduran, bir iyiliğe karşı kalıplaşmış şekilde söylenen sözlerdir. Dualar inanmışlığı ve ümidi içerirler” (Çobanoğlu ve S. Çobanoğlu, 2015, s. 1). Dualar kalıplaşmış ifadeler olup, bulundukları toplumun kültür ve inançları hakkında bilgi verebilirler. Beddua ise duanın tam tersi olup kötülüğe uğramış bir insanın buna sebep olan kişinin cezalandırılmasını istediği için intikam almak adına söylediği kötü dilekler içeren kalıplaşmış sözlerdir. Bedduanın sözlük karşılığı “kötü-dua”dır (Çobanoğlu ve S. Çobanoğlu, 2015)

Sözlü kültür ortamında, çeşitli sebeplerden ötürü dua veya beddua edilmektedir. Sözlü kültür ortamında icra edilen metinlerde de anlatıcı, dinleyiciden dua istemekte ve onlara dua etmektedir. Aynı durum yazılı kültür ortamındaki metinlerde, okuyuculardan dua istemek ve ya beddua etmek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. *Velâyetnâme*, konusu itibariyle oldukça fazla dua-bedduaya yer vermektedir.

Dua, beddua ve besmele âşıklık geleneği ürünlerinden olan halk hikâyelerinde de yer alır. Âşıklar hikâye anlatırken gerek kahramanlar gerek dinleyiciler ve gerekse kendisi için dua talep etmektedir (Küçükbasmacı, 2019b). Bu özellikler diğer yazılı ve sözlü ürünlerde de karşımıza çıkabilen bir durumdur. İncelediğimiz eserde de tespit edilmiştir. Yazar giriş kısmında padişaha dua etmektedir. Bitiş kısmında ise dua ve beddua örneklerine rastlanmaktadır. *Velâyetnâme*’de yer yer yazarın kendi duasına rastlamakla birlikte konusu itibariyle velîlerin hayatından bahsedildiği için velîlerin kendisinin dua ettiğini belirten sözler ve kelimeler de kullanılmıştır.

Besmeleler:

Velâyetnâme besmele ile başlamaktadır. Bununla birlikte metnin içinde birkaç yerde besmeleye rastlanmaktadır. Besmele metinde daha çok namaz kılmadan önce, bir işe başlarken ve yemek yemeden önce kullanılmaktadır. Bunlar bir davranış göstergesidir.

Hazâ velâyet-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî'nin nesli Muhammed Mustafâ evlâd-ı Alî salavâtu'llahi aleyhim ecma'în güneşte zerresinden deryâda katresinden ba'zı bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim kerâmetleri zikir olınır… (v. 0-b).

Hazret-i Hünkâr hemân-dem âbdest idüp seccâdeyi mübârek eline alup Bismi'llâh ve bi-emri'llâh didi seccâdeyi saldı (v. 13-a).

Didi bismi'llâh açup bâl ile per (v. 19-a).

Didi bismi'llâh durdü ol öri (v. 20-a).

bismi'llah ve bi'llâh diyüp ol seccâdeyi saldı (v. 35-b).

Bismi'llâhi'r-rahmani'r-rahîm el-hamdülillâhi'llezi ce'ale kulûbe'l-ârifîne ilâ âhirihi (v. 43-b).

Hâcı Bektâş Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz bismi'llâh diyüp ağacun üstine ayak basdı (v. 67-a).

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm didiler dahı eyitdi Allâh bereket virsün (v. 73-b).

ol üsti örtülü sahtiyândan Bismillâhirrahmanirrahîm dirdi (v. 110-a).

bi'l-cümle bismillâhirrahmânirahîm diyüp ta'âma el sundılar (v. 128-b).

ol tolaba bismi'llâh didi el urdı içinden bir boğça çıkardı (v. 143-a).

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm diyüp oğlınun eline yapışdı kalk oğul Allâhun emriyle (v. 202-a).

Velâyetnâme'de tespit edilen dualar:

Eserde bir iyiliğe karşılık olarak hayır duası etme görülür. Halk, Hacı Bektaş Velî'den hayır duası istemektedir. Aynı zamanda çocuksuzluk için dua edilmektedir. Bunun dışında yazarın kendisi de dualar etmektedir. Bunlar padişaha dua ve yazarın

kendisi için okuyucudan hayır duası istediği dualardır. Bununla birlikte duâ ve saygı durumunu belirtmek için birçok yerde “Kaddessa’llâhu Sırrahu’l-azîz” ifadesi kullanılmıştır:

Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddessa’llâhu Sırrahu’l-azîz (v. 1-b, 2-a, 2-b).

i’tikâd’ı evliyâu’llâh dürüst okuna muhibb olan sâdıklara bu ışk deryâsından zuhûra gelen gevherlerinden can kulaklarına irişüp gönülleri sürûr ve cânları pür-nûr olur ve rûz-ı mahşerde evliyâu’llâh dîdâr müşâhedesine vâsıl olup müttekîler gürûhundan olalar inşâ’allâhu Ta’âlâ ki i’tikâdı şâfî olan muhibbler bî-şübhe ale’l yakîn. (v. 1-b).

Sizün du’ânuz müstecâbdur bir du’â idsenüz imâmet döşeginde otursınuz Hakk Ta’âla ben kulına bir ferzend müyesser ide didi Hazret-i İmâm derhâl el götürüp Hakk Ta’âla dergâhına münâcât eyledi elin yüze sürdi (v. 5-a).

ihsânların mazhâr oldılar fakîr ve fukarâ du’â ve senâlar ile ve ba’zı ulular adın Sevinç ve ba’zı Güvenç koyalum didiler (v. 5-b).

dervîşler ve fukarâ-i bâbullâh du’â ve gülbeng itsünler (v. 7-a).

yeddi-i evluyâ eyitdi kim eşhedü en lâ ilâhe illalâh vahdehu lâ şerîkelehu ve eşhedü enne Muhammedün abdühü ve rasûlühü ve eşhedüenne Aliyyenvelîyu’llâh didi (v. 7-b).

Kıl du’â kim yâri kıla ol Ahâd bize (Dua et ki bize Allah yardım etsin.) (v. 16-a).

Hakka nâlîş eyleyüben açdı baş (Başını açıp Hakk’a yalvardı.),

Evvel Âdem âhir Muhammed hürmeti / Cümle mürsel enbiyânun izzeti,

Murtazânun hakkı oldur lâ-fetâ / Hem didi hakkında Sübhan Hel Etâ,

Hânedânun hürmetiyçün yâ İlâh / Kâfire itdürmegil mülki tebâh,

Kutb-ı âlem hürmetiçün yâ Ehad / Bir kulun gönder ola mülke sened

Sıdkıla önde kim itdüçün niyâz / Hâcetin makbûl ider ol bî-niyâz (v. 17-a).

Çok şükürler Hüdâya bî-şumâr (v. 21-a).

Tâ ölince iderüm hayr (u) du’â (v. 21-a).

Didi kim sana sığındım yâ İlâh / Sakla kâfirden beni olgıl penâh,

Ol Muhammed hürmet içün yâ İlâh / Zîra halka hazretün olur penâh,

Bu gelen kâfirleri sen çâker it / Bekçimi hem yedi başlu ejder it (v. 23-b).

Hâcı Bektâş görüben şadân olur / El götürüp hazrete du’âkılur (v. 26-a).

bereket virsün eyligüm çavdar ekün buğday götürün ve küçük zevâle dutun fırınınuzdan büyük somunlar çıksın (v. 50-a).

bir etmegün içine bir pâre yağ kodı alup Hazret-i Hünkâra sunu virdi Hazret-i Hünkârun mübârek lafzından öyle geldi kim artsun eksülmesün diyü hayr-du’â kıldı (v. 51-a).

erenler dahı artsun eksilmesün taşsun dökilmesin diyü hayr-du’â itdiler (v. 55-a).

dahı Kadıncık önünden sonun gür gelsün dünyâda nesne eksükligin görmeyesin didi (v. 143-b).

kimse senün zürriyetün arkasın yire getürmeye (v. 170-b).

inşâ’allâh didârunla yine müşerref olavuz (v. 173-a).

her taraftan evliyâ muhibbleri akup her gâh erenleri görmege safâ nazarların ve hayr-du’âların almağa geldiler (v. 175-b).

Eyle hayr-du’âkılub nazar (v. 209-b).

Bu vefât-nâme de irdi âhire / Virsalavât ‘ışkıla Peygambere (v. 210-a).

Türbe kurşununı örten bî-gümân / Şâh-ı Sultân Bâyezîd’dür sen inan (Türbesinin üstünü kurşun kaplatan / Sultan Bâyezid Han’dır),

Ömr-i bahtın eylesün Allah ziyâd / Tâ kıyâmet devletiyle bâkî bâd (v. 215-a).

du’â-yı hayrıla yâd ide Fâtiha Muhammed’e salavât Allâhümmesallî alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi et-tayyibîne et-tâhirîn eve’l-hamdü’llâhi rabbü’l-âlemin tahriren mâh-ı rebî’ü’l-evvel (v. 215-b).

Azîzüm Sultân Hâcı Bektâş Velî Hazretlerinün türbe-i şerîflerine bu kitâbı vakf eyledüm Allâh’un la’neti üzerine olsun her kim kaldurup zâyi iderse ve Hazret-i Resûl-ı Ekremün şefâ’atinden mahrûm olsun tâlib olan âşıklar okuyub du’âdan ferâmûş itmeyeler bu kitâbı okuyanı yazanı rahmetünle yarlıgagıl yâ Ganî Hâcı Bektâş Velî el-Horâsânî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz (v. 215-b).

Velâyetnâme’de tespit edilen beddualar:

Eserde beddualar daha çok kâfirlere edilmektedir. Bunun dışında Hacı Bektâş kendisine karşı duranlara ve kötülük yapanlara beddua etmektedir. Bu beddualarla ceza verme işlevi görülmektedir ve beddualar sonucunda kötülük yapan kişiler cezasını bulmaktadır. Aynı zamanda yazar, vakfettiği bu eseri kaybedecek olanlara beddua etmektedir. Bu bedduanın amacı olacak durumu engelleyip korkutmaktır.

El götürüp Rabbine kıldı du’â / Didi yâ Rabb hazretündür Hakk Hüdâ,

Ol deminçün halk idüpsin âlemi / Ol gün içün hem yaratdun âdemi,

Ol Muhammed Mustafâ envâr içün / Şah Aliyyü’l-Mürtazâ Kerrâr içün,

Hâcetüm senden budur ki yâ İlâh / Kâfirin rûşen günün eyle siyâh,

Çünki küffâr mü’mine itdi özin / Görmesin kırk güne dek güneş yüzin,

Bunlarun üstine düşür zulmeti / Dün günden seçmesünler sâ’ati,

Tâkat tâk olsun iş işlemesün / Gün yüzin görüp işe başlamasun,

Gün görüp işlemeyincenüz işi / Umarum mü’min ola irkek dişi,

Hâcı Bektâş itdi çün böyle niyâz. (v. 21-b, 22-a).

El götürüp Rabbine kıldı du’â / Didi eyle kâfirün günin kara (v. 23-a).

Didi varup ol teküre söylegil / Cümlesin îmâna telkîn eylegil,

Yoksa iderüm bunlara bed-du’â / Yürür üstünüze yatan ejdehâ (v. 25-b).

Elçi ile gönderür ana haber / Didi kim yağdırmaya gökden matar,

Yağmaya yağmur hem ekin bitmeye / Kıtlık ola dâne buğday bitmeye,

Böyle diyüp kaldı gârda evliyâ / Rabbine itdi münâcât bî-riyâ (v. 26-b).

Eylesün münkiri ejder hep helâk / Küfr ü şirkden eyle yiryüzini pâk,

Çün du’âyı böyle kıldı kâmyâb / Hakk du’âsın kıldı ol dem müstecâb (v. 28-b).

Hâce anlarun sûretin Allâh u Ta’âlâ Hazretleründen dileyüp it sûretine tebdîl olup uşa geldiler (v. 31-a).

Hazret-i Hünkârun ol tîr-endâz nefeslerinden öyle geldi kim abes yire gavga galebeden kurtulmasunlar didi (v. 50-b).

Hazret-i Hünkâr ol tîz-endâz nefeslerinden öyle geldi kim irte öyleyin seni tutalar oğlancuklarun görmeye komayalar seni bir yaş göne kaplayalar bir yire ileteler kim bir torba toprağıla bir avıç arpa sebeb ola dahı sonra bir yire varasın kim uçar kuşları gördügin vakit tahassür çekesin acaba iş bu kuşcağız dahı bizüm memlekete uğradılar mı diyesin ağlayasın didi (v. 61-a).

Hazret-i Hünkârun kahr sıfâtından bir tîz-endâz nefes geldi kim koltuğunda çıkarub kabar kabar olup şişüp saru suları çok çok görmeyince inanmadun hemi didi (v. 67-b).

hey yanı kara olası (v. 69-a).

Hazret-i Hünkâr ol tîz-endâz nefeslerinden öyle geldi kim nesne degül ise olmasın didi fi'l-hâl girü döndi Hünkâr Ululığı döndigi gibi ol çeç ıssıları çeçlerin açup gördiler kim ne kadar arpa buğday mercümek nohud varısa cümlesi taş olmış (v. 71-a).

ol i'timâd eyledüginüz altunumuz akçenüz dahı öyle olsun didi cümlesi segürdüp evlerine vardılar gördiler kim cümle altun akçeleri dahı taş olmış (v. 71-b).

Ahî Evrân Pâdişâh eyitdi iy yir bunları tut didi (v. 109-b).

Monla mescid tamı üstinde turur eyitdi Sa'îd yüzün kara olsun gönlümdekin dile getürdün didi senün sinün ziyâret toprağun kefâret olmasun didi (v. 137-a).

Hünkâr eyitdi tohumun kurusın Sa'îd henûz danişmendlik gönlin komamışsın didi (v. 141-b).

Hazret-i Hünkârun nefesinden öyle geldi kim kolak olsun didi (v. 188-a).

Hâcim Sultân pîş-reve eyitdi erenler didügin bize rast dimedün yüzün ardına dönsün didi (v. 194-a).

Azîzüm Sultân Hâcı Bektâş Velî Hazretlerinün türbe-i şerîflerine bu kitâbı vakf eyledüm Allâh'un la'neti üzerine olsun her kim kaldurup zâyi iderse ve Hazret-i Resûl-ı Ekremün şefâ'atinden mahrûm olsun (v. 215-b).

Eserde karşımıza en çok besmele, daha sonra dua ve beddua çıkmıştır. Eser ilk olarak besmele ile başlamaktadır. Dualar ise genellikle hayır duaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuksuzluk durumu için de dua edilmektedir. Çocuk olması için

gülbenk çekilir ve dualar okunur. Halk, Hacı Bektaş Velî'den hayır duası istemeye gelmektedir. Dua ederken eller yukarı kaldırılarak dua edildiğinden bahsedilir. Bunlar dua ediş ritüelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında yazarın kendisi de padişaha dua etmekte ve eserin sonunda kendisi için okuyucudan hayır duası istemektedir. Aynı zamanda vakfettiği bu eseri kaybedecek olanlara beddua etmektedir. Beddualar ise daha çok kâfirlere edilmektedir. Bunun dışında Hacı Bektâş kendisine karşı duranlara ve kötülük yapanlara beddua etmektedir.

Dua, beddua ve besmelelere hem yazarın ağzından hem de Hacı Bektaş'ın ağzından rastlanmaktadır. Sözlü kültür ortamında dua-beddua ve besmele hayatın bir parçası hâline gelmiştir. Bu özellikler eserde fazlaca karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sözlü icra ortamında var olan ve yazılı metne yansıyan unsurlardır.

3.2.11 Yeminler

Yeminler sözlü kültürde çok kullanılan unsurlardır. Sözlü kültürde yazılı bir belge olmadığı için yeminler söz senedi olarak görülerek çok önemli bir yer edinmişlerdir. Yeminler, kişinin kutsal bilinen şeyler ve namus kavramları üzerine söz ve kesin bir güvence vermesiyle meydana gelen sözlerdir. Kişinin söylediği söze kuvvet kazandırmak ve ikna etme amacıyla kullanılırlar. Yemin sözleri ait olduğu kültürün kutsalları, namus anlayışı ve toplumsal yapısıyla cinsiyet ilişkileri hakkında bilgi verir (Aydın, 2009). Yeminler; güvence verme, ikna etme, inandırma gibi özelliklere sahiptir. Bu sebeple yeminler, sözlü kültür ortamında oldukça yaygın kullanılmaktadır.

Dinleyicinin dikkatini canlı tutmak ve onu ikna etmek amacıyla yemin kullanımına çoğu kültürde rastlanılır. Yazılı bir metne dayanmayan yasanın olmadığı durumlarda bireylerin karşılıklı olarak güvenini belli sözlerle yerine getirmesi mümkündü. Yeminlere sözel kültürün ortaya çıkardığı sözel ifade biçimleri olarak bakılmalıdır (Gezer, 2015). Yeminler genellikle toplumun inanç ve değerlerini yansıtmaktadır. Yemin eden kişi bunları delil gösterecek yemin ifadeleriyle görüşünü kuvvetlendirir.

Yemin eden kişi söylediklerine dinî kavramları, değerleri, kutsal kabul edilen nesneleri şahit tutarak inandırıcılığı sağlar ve iddiasına sağlam bir temel oluşturur.

Yemin ederken kullanılan ifadeler, toplumun kültüründeki vazgeçilmez olan ve kıymetli kabul edilen somut veya soyut kavramlardan oluşur (Yıldırım, 2021). Yemin kültürünün gelişmesiyle birlikte farklı yemin bildiren ifadeler oluşmuştur. Bunlar "vallâh, billâh, yemin billâh, yemin ederim, Kur'an çarpsın, dinime imanıma" gibi ifadelerdir. Yemin sözlerine dayanan "yemin billâh etmek, yemin etsem başım ağrımaz" gibi deyimler de mevcuttur (Aydın, 2009).

*Velâyetnâme'*de karşımıza yemin bildiren ifadeler çıkmakta ve güvence vermek, inandırmak, ikna etmek için kullanılmaktadır:

didi etmek yimeyem su içmeyem / Tâ Bedehşân milkine ben geçmeyem,

hapisten âzâd itmeyince Haydar'ı / Orucum ısımayam ey yol eri (v. 18-a).

ben dahı ana müslimanlığa kavl itdük (v. 88-b).

diye bi'llâh kimsin aç yüzin görem (v. 208-a).

Ger bu dertden kurtarursan sağ esen / Sana îmân getürem vallâh ben (v. 212-a).

Sözlü kültürde yazılı bir belge olmadığı için yeminler söz senedi olarak görülmüş; güvence verme, ikna etme, inandırma gibi özellikleriyle ön plana çıkmıştır. *Velâyetnâme'*de pek fazla kullanılmayan yemin ifadelerine birkaç yerde rastlanmıştır.

3.2.12 Selamlaşma

Selamlaşma, sözlü kültür ortamında iletişimin başlangıcıdır. İletişime başlarken çeşitli selamlaşma ifadeleri kullanılır. Selamlaşma ifadeleri, kişilerin bulunduğu toplumun kültürünü ve inancını yansıtmaktadır. Bununla birlikte selamlaşma, karşımıza sözler ve davranış ritüelleri olarak çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (1998, s. 1934) tarafından selam; "bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında

kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme" şeklinde açıklanmaktadır. Aynı sözlük, selam kelimesini atasözü-deyim veya birleşik fiillerde; "selam (veya selama) durmak, selam (veya selamı) almak, selam çakmak, selam etmek, selam olsun, selam para kelam para, selam söylemek, selam verdik borçlu çıktık, selam vermek, (biriyle) selam yollamak (veya salmak)"; birleşik kelimelerde ise "selam otu, selam sabah, selamünaleyküm, aleykümselam, kandilli selam, sellemehüsselam ve yerden selam" şeklinde belirtmiştir.

Selamlaşma kişilerin karşılaştıklarında kullandıkları ilk seslenme sözüdür. Selamlaşma sözleri, dinsel içerikli olanlar ve olmayanlar olarak ayrılabilir. Türkçede "selamüaleyküm, aleykümselam" gibi dinsel ve " merhaba, günaydın, n'aber" gibi kullanımlar söz konusudur. Selamlama sözleri toplumda cinse, yaşa ve tabakaya göre farklılıklar gösterebilir (Aydın, 2009). Selamlaşma etrafında çeşitli birleşik sözcükler, atasözleri ve deyimler oluşmuştur. Bunlar, selamlaşmanın bağlamına göre kullanılan ifadelerdir. Selamlaşma ifadelerinin bağlamını iletişim zamanı, mekânı, ortamı ve iletişimde bulunan kişiler oluşturmaktadır. Bu bağlama göre de selamlaşma sözleri kullanılmaktadır (Küçükbasmacı, 2019b). Bu bağlamlara göre farklı selamlaşma sözleri ortaya çıkmıştır.

Sözlü kültür ürünü olan selamlaşma sözleri yazılı metinlere de aktarılmıştır. Bu unsur *Velâyetnâme*'de karşımıza; "safa geldin, selam olsun, merhaba, es-selâmu aleyküm ve kere aleyküme's-selâm" gibi ifadelerle çıkmıştır. *Velâyetnâme'*de iki kişinin karşılaşmasında, bir yere gidildiğinde, ölmüş kişilerin ruhuna selam göndermede selamlaşma ifadeleri kullanılmaktadır.

Sultân Mûsâyü's Sânî dahı Aliyyür'r-Rızâ katına geldi safâ geldün yâ İmam nesl-i imâm didi (v. 4-b).

Lokmân-ı Perendeyi Horâsân tağlarından bir tağda buldı selâm virdi Lokmân Perende aleyk alup andan eytdi (v. 9-b).

işigine yüz sürüp virdi selâm (v. 17-a).

Hâcı Bektâş vericek ana selâm / Aldı Haydâr izzet ile pes kirâm (v. 19-b).

Hâcı Bektâş ruhına olsun selâm (v. 29-b).

sohbet esnâsında iken anı gördiler ki bir kimse selâm (u) sabahu'l-aşk diyüp eliyle cümle varı aralayup dahı oturdı (v. 34-b, 35-a).

Hâce Ahmed Yesevî Hâzret-i Hünkârun selâmın örü turup aldı (v. 35-a).

Rûm erenlerine selâm virdi es-selâmualeyküm (v. 39-b).

el gögse kodı üç kere aleyküme's-selâm didi. (v. 40-a).

merhaba safa geldün yâ ibn-i evlâd-ı Hâcı Bektâş Velî (v. 40-b).

erenlerine bizden selâm eyle (v. 42-a).

Kadıncık ile İdrîs girüp el kavşırup erenlere selâm virdiler (v. 56-b).

ol yirün bigine selâmimuz degüresin ana yüz gösterdevüz oturup dilünde söyleyevüz ol olduğı karye vakf olsun (v. 115-b).

Hazret-i Hünkâra Horâsân erenlerinün selâmın degürdiler (v. 117-a).

eyitdiler bir kimse terk-i cemâ□at olsa anun selâmın alup izzet (ü) ikrâm itmek var mıdur didiler Monla eyitdi anun gibi kimsenün selâmın alup izzet (ü) ikrâm itmek yokdur (v. 123-b).

Hünkâr Ululığı es-selâmu aleyküm soyum başı didi Hazret-i Seyyidün mezâr-ı şerîfinden cevâb geldi kim aleykü's-selâm ilüm şehrüm didi (v. 163-b).

bakdı gördi hemân görince el salladı berü gel dervîş didi Güvenç dahı ilerü varup selâm virdi sarrâf dükkândan Güvence karşu vardı görişdi yanina aldı izzet-i ikrâm eyledi (v. 177-b).

Hû diyüp er müzdine virgül selâm (v. 215-a).

Selamlaşma, sözlü kültür ortamında iki kişinin iletişiminin başlangıcı olarak düşünülebilir. Selamlaşma ifadeleri, kişilerin bulunduğu toplumun kültürünü ve inancını yansıtmaktadır. Selamlaşma, karşımıza söz ve davranış olarak çıkmaktadır.

Selamlaşma, sözlü kültür ortamında iki kişinin iletişiminin başlangıcı olarak düşünülebilir. Selamlaşma ifadeleri, kişilerin bulunduğu toplumun kültürünü ve inancını yansıtmaktadır. Metindeki selamlaşmaların bağlamı iki kişinin karşılaşması, tanıdık kişilerin selamlaşması, birbirini tanımayan kişilerin selamlaşması, kadın ve erkeğin selam vermesi olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu sayılan kullanım alanları, selamlaşmanın yerini ve ritüelini göstermektedir.

3.2.13 Nasihat ve Tavsiye

Halk anlatılarının çoğu aslında bir nasihat, tavsiye ve öğüt verme amacı taşımaktadır. Bu sebeple çoğu anlatı nasihat içerir. Özkul Çobanoğlu ve Sacide Çobanoğlu (2015, s. 3) nasihati şu şekilde özetler:

> Nasihat anlatım tutumu bir insanın bir başka insana yaptığı veya yapmayı düşündüğü bir işle ilgili olarak kendi başından geçmiş ya da başkalarının başından geçmiş olaylarda elde dilen tecrübelerden veya doğruluğu sınanmış bilgilerden yola çıkılarak yardım edilmesi veya yol yöntem gösterilmesidir. Bir başka ifadeyle, nasihatle aktarılan bilgi çoğunlukla yaşanmış tecrübelerin yaşanan veya yaşanması muhtemel olayları, anoloji (andırma, benzetme) yoluyla öngörme veya önleme bilgisidir.

Velâyetnâme konusu itibarıyla genel olarak Hacı Bektaş Velî'nin yolundan gitmeyi nasihat eden bir üsluba sahiptir. Yer yer yazarın kendisi de nasihate başvurmuştur. *Velâyetnâme*'de doğrudan söylenmese de dolaylı yoldan kâfirlerin imana gelmeyince başına neler geldikleri nasihat tarzı bir anlatımla aktarılmıştır.[6]

Metinde "nasihat etmek" ifadesi kullanılmaktadır. Nasihat bildiren cümleler, tavır ve davranışlar söz konusudur. Hacı Bektaş'ın ölmeden önceki nasihatleri de eserde sayfalarca verilmektedir. Burada Hacı Bektaş, ölümünden sonra yapılması

[6] bk. Sayfa 129-159 arası.

gerekenleri Sarı İsmail'e tek tek nasihat etmektedir. Bununla birlikte eserin yazıcısı, eserde anlatılanların doğru olduğunu ve şüphe edilmemesi gerektiğini, kendi nasihatlerinin akılda tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Bu velâyet-nâmeyi ta'bîr iden / Şah-ı velâyet hâlini takrîr iden,

Bir gaźavat-nâme itdi bize şerh / Şekk getürme cümlesidür çünki sahh (v. 21-b).

Hâce anlarun sûretin Allâh u Ta'âlâ Hazretleründen dileyüp it sûretine tebdîl olup uşa geldiler… Hâcenün bu velâyetiyle bu belâya uğradılar diyü kalanına bu iş pend oldı (v. 31-a).

yanan çerâğı şu'lelendürüp telkînle tekbîrle pend ü nasihatle eline sundı (v. 170-a).

Bir vasiyet dahı iderüm sana / Tut nasihatüm ki rahmet ide Hüdâ,

Gidicek dârü'l-fenâdan Hazretüm / Tekye içre hakkına komeyyitüm,

Bin koyunla yüz sığır kurbân kıl / Cümle halkı da'vet mihmân kıl (v. 204-a).

Kıla nasihat anlar ağlamasun (v. 204-b).

Devlet anun irmeden ana ecel / Hakk'a tâ'at kıla idüp sâlih amel,

Nefsin öldür kendü ölmedin evvel / Bekâyı bula fânî olmadın evvel,

Kibr ü kini tutmaya itmeye 'inâd / Hırsı yohsılı terk ide itmeye fesâd (v. 213-b)

Söz budur söyledüm iy merd pes / Akil isen dut nasîhat her nefes (v. 214-b).

Halk anlatılarının çoğu aslında bir nasihat, tavsiye ve öğüt verme amacı taşımaktadır. Bu sebeple nasihat çoğu anlatıda karşımızaçıkar. Eser konusu itibarıyla genel olarak nasihat eden bir üsluba sahiptir. Yer yer yazarın kendisi de nasihate başvurmuştur. Metinde doğrudan "nasihat etmek" ifadesi kullanılmaktadır. Bunun dışında nasihat

bildiren cümleler, tavır ve davranışlar da söz konusudur. Sözlü anlatılarda var olan nasihat, yazılı metin olan *Velâyetnâme*'de tespit edilmiştir.

3.2.14 Seslenme ve Hitap

Hitap, karşılıklı konuşmada var olan bir iletişim unsurudur. Sözlü icra ürünü olan anlatılarda, anlatıcının dinleyiciye bir hitabı söz konusudur. Sözlü bağlamda anlatıcı anlatıyı bir topluluğa aktardığı için hitaptan yararlanmaktadır. Aynı şekilde yazıya aktarılan bazı metinlerde de hitap unsurlarına rastlanmaktadır. Bununla birlikte hitapların çeşitli işlevleri söz konusudur. Bunlar dinleyicinin dikkatini anlatıcıya çekmek, dinleyiciyle sıcak bir iletişim kurmak ve icranın daha iyi olmasını sağlamak için dinleyiciye uyarılarda bulunmaktır (Çobanoğlu, 1996).

Kültürel devamlılık sayesinde sözlü anlatının kalıpları yazılı anlatıda hemen unutulmamış, yazar bilmeden de olsa ilk dönemlerde bu kalıpları aynen kullanmıştır. Daha sonraki yıllarda bu kalıplar değiştirilerek sürdürülmüştür. Yazılı döneme geçişte, sözü kültüre ait toplumda yetişmiş olan yazar, eserinde hem iç hem dış özellikler bakımından sözü anlatılardan faydalanmıştır. Yazar metne müdahale etmiş, sanki okur, karşısında onu dinliyormuş gibi okura hitaplarda, seslenmelerde bulunmuştur (Alpaslan, 2002).

Sözlü kültür ortamında okunmak için yazılan eserlerde sözlü iletişimin etkisiyle dinleyici düşünülerek hitap ifadelerine yer verilmektedir (Küçükbasmacı, 2019b). Bununla birlikte eserde kahramanların birbirine hitapları da söz konusudur. *Velâyetnâme*'de bu iki hitap çeşidine de rastlanmaktadır.

Ong, hitabet sanatından şu şekilde bahseder:

> Hitabet sanatı, topluluk önünde konuşma, halka seslenme sanatıdır ve iki temel hedefi vardır: İkna etmek ve açıklamak. Hitabet eski sözlü kültürün özendirdiği kalıplaşmış yarışmacı düşünme ve anlatım biçiminin büyük bölümünü korumuştur (2010, 131-132).

Osmanlı kültüründeki yazılı kaynaklar gözden çok kulağa hitap ederdi. Daha çok "işitselliği" öne çıkarmaktaydı (Özay, 2012). Üçüncü, el yazması eserlerde hitap konusuna şu şekilde değinmektedir:

> Bu eserlerde sözlü kültürün etkisi açık bir biçimde kendisini hissettirir. 'Anla', 'dinle' gibi karşılıklı etkileşimin olduğu bir iletişim ortamını çağrıştıran hitapların ve ifadelerin kullanılması bunun en açık delilidir. Bu bağlamda tekkeler, dergâhlar, camiler, kışlalar, konaklar, kahvehane ve bozahaneler, evler bu eserlerin okunup anlatıldığı ve böylece yeniden sözelleştirildiği icra ve üretim ortamlarıdır (2004b, s. 10).

Eserde "yâ, hey, ey, iy" gibi seslenme ifdelerine rastlanmıştır. Bununla birlikte kullanılan hitap şekilleri "Erenler Şahı, Kaddesa'llâhuSırrahu'l-azîz, Kutb-ı âlem, Sultanım, siz ve sen"dir.

"Yâ" ile başlayan seslenmeler:

yâ İmâm (v. 4-b).

yâ nesl-i seyyidü'l mürselînve zübde-i nakd-i emîrü'l-mü'min (v. 8-a).

yâ Bektâş (v. 8-b, 13-b).

yâ Hünkâr (v. 10-b).

yâ şeyh (v. 11-b).

yâ İlâh (v. 17-a).

yâ Ehad (v. 17-a).

yâ Hâcı Bektâş-ı Hünkâr (v. 17-b).

yâ Rabb (v. 21-b).

yâ İlâhi (v. 27-b).

yâ Bektâş (v. 35-a).

yâ Emre (v. 45-a).

yâ İbrâhim Hâcı (v. 46-b).

yâ yir (v. 109-b).

yâ Allâh (v. 137-a).

yâ girçegüm pîrim (v. 172-b).

“Ey/İy” ile başlayan seslenmeler:

İy sühen-dân u sühen-gûher (v. 14-a).

İy muhibb (v. 14-a).

Didiler ki iy bizüm sultânımuz (v. 16-a).

ey yol eri (v. 18-a).

İy civân (v. 19-b).

ey a”mû (v. 22-a).

iy dinsiz (v. 24-a).

iy pâdişah (v. 27-a).

iy iklim erenleri (v. 32-b).

iy kerem ehli (v. 38-b).

iy azîz (v. 49-b).

iy arduca (v. 52-a).

iy beş taş (v. 65-a).

iy gerçek er (v. 67-b).

iy burçacuklar (v. 79-a).

iy dînimüzün ulusı (v. 84-b).

iy erenler (v. 95-b).

ey girçek er (v. 98-b).

iy kurbağacuklar (v. 118-a).

iy dervîş (v. 121-b).

iy girçek er (v. 150-b).

Ey erenler şâhı (v. 186-b).

iy dîdâr görmiş su (v. 191-b).

Ey cihânun varlığını terk iden (v. 202-b).

Ey sevenler (v. 202-b).

Ey giyenler (v. 202-b).

iy hümâm (v. 208-a).

iy azîz (v. 209-b).

iy Hakk er (v. 209-b).

iy mürîd (v. 210-a).

iy hakîkatden habîr olan fakîr (v. 210-a).

“Hey” ile başlayan seslenmeler:

hey dervîş (v. 50-b).

hey yanı kara olası (v. 69-a).

hey n’eylersin (v. 81-a).

hey Hızırım (v. 98-b).

hey nâdânlar (v. 132-b).

hey miskîn (v. 155-a).

Hitaplar:

Hâcı Bektâş Velî:

Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz (v. 8-a).

eger siz buyurduğınuz gibi şol susam yaprağınun üzerinde seccâdeyi salup iki rek□at namaz kılasuz cümlemüz seni pîr kabûl idevüz ve tarîkat mürşîdimüz ol (v. 13-a).

Dînimüzün ulusısız çünki siz / Çâre kılun gün yüzin gösteresiz (v. 22-b).

Destûrunla senün âsitâneni ve matbahunı araruz (v. 31-a).

Erenler şâhı (v. 56-b).

sizlere zahmet olur (v. 64-a).

Saru bu hâli görüp Hazret-i Hünkâra epice didi meger Hazret-i Hünkâr ol yörenün halkı epice diyü anarlardı Oğuz dilinde evliyâ dimek olur (v. 86-b).

Ser-çeşmesi Hazreti Hünkâr (v. 88-b).

sizinçün tenhâ odada sucağız ılıtdum (v. 103-b).

Şehâ lutf eyle (v. 112-b).

Evliyâ-i kutb-ı ‘âlem Hacı Bektaş Hazreti (v. 215-a).

Diğer hitaplar:

ciger kûşem (v. 6-b).

Hızır yüzlü cevân (v. 20-b).

Hakkın sen ki dutdun Kutb-ı Dîn-i Haydârı / Yidi yıldır habs idüp ol serveri (v. 22-b).

siz her gün öküz boğazlayup pişirün (v. 39-a).

azîz çoban (v. 46-a).

bûstân diken kardaş (v. 47-a).

sizün ehl-i velâyet idügünüz şekk degüldür sizden velâyet ister kimesne yok (v. 49-b).

Eyligüm (v. 50-b).

Bacılar rızâ-yı Hakkıçün karnımuzun açlığı var hiç ta’âmınuzdan olmaya mı kim viresiz (v. 54-b).

Nûre’d-dîn Hâce eyitdi Monla İdrîsün evinde olan dervîş sizmisiz didi Hazret-i Hünkâr eyitdi belî bizüz ne buyurursız didi (v. 60-a).

gelün cemâ’at (v. 65-b).

size fâ□ide yokdur (v. 93-b).

siz varun uşda biz dahı varduk (v. 126-a).

siz ne bilürsiz ol velâyet (v. 129-b).

Has halîfemsün benüm iki gözüm (v. 205-a).

Dinle er niçe velâyet gösterür / Şerh idüben ne kerâmet gösterür (v. 211-b).

Eserde “yâ, hey, ey, iy” gibi seslenme ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinden en çok “iy”, “ey” ve “yâ” ifadeleri kullanılmaktadır. Hacı Bektaş Velî için en çok kullanılan hitap şekilleri “Erenler Şahı, Kaddesa’llâhuSırrahu’l-azîz, Kutb-ı âlem ve Sultanım”dır. Bununla birlikte “siz” ve “sen” kelimeleri de hitap şekli olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında kişiye göre farklı hitap şekilleri de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin “bostan diken kardeş, eylügüm, ciger kûşem, Hızır yüzlü cevân, dînimüzün ulusu, aziz çoban, cemâ’at, bacılar, ser-çeşmesi, evliyâ-i kutb-ı ‘âlem” gibi hitaplar karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlar sözlü kültür ortamı icra bağlamının yazılı bir metne yansımalarıdır.

3.2.15 Diyalog

Diyalog, iletişim ürünüdür. Karşılıklı konuşmalar diyaloglar hâlinde gerçekleşir. Sözlü icra ortamlarında diyalog zaten var olan bir unsurdur. Diyalog, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen konuşma demektir. Diyalogun temel işlevi, gizli olanı âşikâr kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır (Tekin, 2014). Doğal olarak yazıya geçirilen anlatılarda da bu özellik varlığını devam ettirmiştir. Diyaloglar yazı içerisinde konuşma çizgisi veya tırnak işaretleriyle sağlanır. Yazma eserlerde henüz

noktalama işaretleri gelişmediğinden dolayı diyalog “dedi, söyledi, eyitdi” gibi ifadelerle yazı içerinde aktarılmıştır.

Karşılıklı konuşma unsuru sözlü icrada yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin özellikle halk hikâyelerinde kahramanlar anlatıcı tarafından genellikle manzum bölümlerde karşılıklı konuşturulmaktadır (Küçükbasmacı, 2019b). Anlatımda tek düzeliği, monotonluğu önlemek ve olayı kısa yoldan aktarmak adına diyaloglara yer verilmektedir (Çobanoğlu, 2003). Özellikle dinleyiciyle iç içe olunan sözlü icra ortamında monotonluğu önlemek, dinleyicinin dikkatini canlı tutmak adına önemlidir. Aynı şekilde yazılı metinler için de bu durum söylenebilir. *Velâyetnâme*’de karşılıklı konuşma “didi ve eyitdi” ifadeleriyle aktarılmaya çalışılmıştır.

“pes hâdim varup bu yigidün hâlinden su’âl eyledi *eyitdi* ne yigidsin ve kimün oğlusın adınuz nedür ve gelişinüz ne yirdendür *didükde* ol civân cevâb virdi ki seyâhat üzre bir yigidüm adım Aliyyü Mûsâyü’r-Rızâdur gelişüm Medînedendür aslum nebeviyyü âl-i Muhammed Mustafâyum *didi*” (v. 4-a).

“Mûsâyü’s Sânî iş bu ta□âmdan buyurun *didi* Alî ibn-i Mûsâyü’r-Rızâ sâ’imüm *didi* Sultân Mûsâyü’s-Sânî *eyitdi* ammu-zâde lutf idün bizüm hâtırımuz içün hâzır olan ta□âmdan sunun *didi*” (v. 4-b).

“Hâcı Bektâş mübârek dehânın açup nutka gelüp *eyitdi* ki Hoca ol iki şekl-i nûrânî kişileri bilür misin kimlerdür *didi* ben *eyitdim* ayân eyle yâ Bektâş el-Horâsânî” (v. 8-b).

“bir gün Şeyh Perende Bektâş el-Horâsânîye ilm ögredürken *eyitdi* yâ Bektâş dest-i namâz içün çıkup taşradan bir ırbık su getür *didi* Bektâş el-Horâsânî *eyitdi* hoca ne olaydı bir nazar itsenüz mekteb-hâneden bir su çıkup revân aksa ki taşradan su getürmege ihtiyâc olmayaydı *didi* Lokmân-ı Perende *eyitdi* öyle itmege bizüm gücümüz yetmez *didi”* (v. 10-a).

“Söyle nice geldün aldın bendimi / Diye kimsin bi’llâh andu mı (v. 19-b).

“Çün adın bilmek diler ol nâm-dâr / *Didi* Adım Hâcı Bektâş Hünkâr,

Hâce Ahmed Yesevî baban senün / Gönderüpdür beni sana inanun,

Hakk inâyet itdi bunda gelmişem / Hem velâyet birle bendin almışam,

Çün ki bentden Hazretün oldı halâs / Tur atana var kavuş ayağa bas,

Böyle *didi* Hâcı Bektâş Hazreti” (v. 19-b).

“*Didiler* ki pehlivânuz tîğ-zen / Cümlemüz kal□a-güşâ vü sâf-şiken

Ol mağara üstine dur varalum / Papasun kimdür didigi bir görelüm

Bir kişi nedür ki ol sâhir ola / Sihri bozıla anun tizcek öle)

Bunların sözini işitdi çün tekür / *Didi* yahşı itdinüz gâyet fikir” (v. 23-a, 23-b).

“meclisdeki erenler Fâtıma Bacınun ol meclisde ol vechile selâm alup girü oturdugın gördiler kimin selâmın alursız diyü Fâtıma Bacıya sû’âl itdiler Fâtıma Bacı *eyitdi* Rûma bir er geleyorır siz erenlere selâm virdi anun selâmın aluruz *didi* ol erenler gine *eyitdi* didigünüz erün kendüsi ne yirden ve gelişi ne yirdendür *didiler* Fâtıma Bacı *eyitdi* kendüsi Horâsân erenlerindendür ammâ gelişi şimdi Beytul’llâh tarafındandur *didi*” (v. 40-a).

“Emreyi yanina getürdi *eyitdi* yâ Emre işitdük ki dimişsiz dost dîvânında erenler cem olup nâsip üleşdürüldügi vaktin Hâcı Bektâş Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-âzîz adlu kimesne görmedük anda dimişsiz ol dîvânda nasîb üleşdüren elün nişânı vardur anı dahı bilür misiz *didi* Emre *eyitdi* ol dîvânda bir yeşil perde ardından bir el çıkdı bize nasîb üleşdürdi ol elün ayasında bir latîf yeşil beni varıdı şimdi dahı görücek ol eri bilirüz *didi*” (v. 45-a).

“karye halkınun birisine *eyitdi* eyligüm acabâ işbu köyde dervîş konukluğa bir yir varmı ola didi ol şahs *eyitdi* hey dervîş halka ne konuk kayusıdur ivânlar gelüp abes yire gavga ve galebe iderler *didi*” (v. 50-b).

“bir hâtun kişiye uğradı *eyitdi* eyligüm dervîşlere hîç yiyecek var mı *didi* eger varısa getürivir ol dahı turun olanından getüreyin *didi*” (v. 51-a).

“İdris *eyitdi* ne katı belinledün kadıncık *didi* kadıncık eyitdi bâtın ilminden bir garâ’ib düş gördüm anunçün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat ta’bîr it *didi*” (v. 54-a).

“Kadıncık *eyitdi* bu dîvâr bu hâl ile turur mı erenler şâhı eyitdi kıyâmete dek yıkılmaya *didi*” (v. 58-b).

“Nûre’d-dîn Hâce *eyitdi* Monla İdrîsün evinde olan dervîş sizmisiz didi Hazret-i Hünkâr *eyitdi* belî bizüz ne buyurursız *didi”* (v. 60-a).

“eyitdi iş bu tırnağınuz ne içün kesmezsiz Hünkâr Ululığı *eyitdi* şâhin gıynaksız olmaz *didi* ya bu sebillerinüzi niçün kesmezsiz *didi* ve yine *eyitdi* şâhin çeleksüz olmaz *didi”* (v. 60-a).

“Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz *eyitdi* Sarı gönlümüz yemiş diler çık şu elma ağacından yemiş indür yiyelüm *didi*… Saru Hünkâr Ululığına *eyitdi* kış güni yir kar ağaçda yaprak yok dökilmiş yemiş nice indireyin *didi* (v. 67-a).

“Hazret-i Hünkârun elin öpüp ayaklarına düşüp *didi* kim biz fakîre girçegüm er safâ-nazar himmet eyle *didi* Hazret-i Hünkâr *eyitdi* adun nedür eyligüm *didi* ol dahı *eyitdi* adum Cân Babadur *didi*” (v. 83-b).

“Hünkâr Ululığı *eyitdi* İsmâ□îlüm gönlindekin dile gel söyle işidelüm eyligüm didi Sarı İsmâ□îl pâdişâh *eyitdi* sizin çün tenhâ odada sucağız ılıtdum lutf idüp gelsenüz *didi* hemân Hünkâr Ululığı *eyitdi* şimdi anun vaktı degül evet tiz Konyaya Monla Celâle’d-dîn huzûrına vargıl anlarda bir kitâbımuz var alup gelgil *didi*” (v. 103-b).

“Ahî Evrân Pâdişâh *eyitdi* erenler şâhı buyurduğınuz gibi bunar oldı ammâ bir gölgelik ağaç dahı olsa ıssı günlerde bir gölgeli ağaçdan hazz olınurdı *didi* Hazreti Hünkâr Ululığı n’ola Ahîm *didi*” (v. 111-b).

“ol kimesne *eyitdi* becidişüm var ne yimişün kayısu degüldür giderüm *didi* bûstâncı *eyitdi* böyle ta’cîlle işün nedür kim yemiş yimezsin gitmege iversin *didi*” (v. 119-b).

“selâm virüp *eyitdiler* Monla Sa□de’d-dîn Hazretinüzi okur lutf idüp ne kadar zahmet ise buyurun diyü da□vet itdiler Hazret-i Hünkâr öyle olsun eyligüm *didi* imdi siz varun uşda biz varduk *didiler*” (v. 126-a).

“dânişmendleri cem idüp *eyitdi* ben girü remzin gördügüm eri görmege giderin kankınuz gelür benümle bile *didi* dânişmendler *eyitdi* iy Hâce koy şol olmaz işi niçün idersiz bir mübtedi kimesneye velî diyüp tururşız anda velâyet n’eyler *didiler*” (v. 129-b).

“ol gören danîşmende Monla *eyitdi* katırı yutmış mı yohsa katır turur mı *didi* danîşmend katırı yutmamış turur *didi*” (v. 132-a).

“Hazret-i Hünkâra ma□lûm oldı Monla Sa□îdüm nedür *didi* avucuna bakup mütehayyir oldun *didi* Sa□de’d-dîn *eyitdi* erenler şâhı ıbrığıla getürdükleri su kan olmış hiç bu âb-deste revâ olmaya *didi* Hazret-i Hünkâr olmaz Sa□îdüm *didi*” (v. 135-a).

“Hazret-i Hünkâr taşra çıkarken mübârek ayağıyla Monlanun yüzine basdı ilerü varup kimdür bu basduğum didi Saru İsmâ□îl Pâdişâh eyitdi Sa□îd kulınuzdur Pâdişâhum didi andan Hazret-i Hünkâr eyitdi bizüm Sa□îdümüzmidür didi andan Saru İsmâ□îl Pâdişâh eyitdi Sa□îd kabûl oldun erenler sana bizüm lafzın eyledi *didiler*” (v. 138-a).

“keşîş melefeyi eline aldı gördi kim yunmış eyitdi niçün erenlerün melefelerin erenlerün virdügi gibi bize getürmedün *didi* ol hâl eri eyitdi erenlerün teberrükin size kirli getürmesin revâ görmedüm *didi*” (v. 149-a).

“kan ıssıları dahı oğlanun ardınca geldiler *eyitdiler* iy girçek er lutf it ol kan iden oğlanı bize vir ne gerekse idelüm *didiler* Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el Horâsânî Kaddesa’llahû Sırrahu’l-azîz ol ölen ma□sûmı nazara getürün *didi*” (v. 150-b).

“Hünkâr Ululığı es-selâmu aleyküm soyum başı *didi* Hazret-i Seyyidün mezâr-ı şerîfinden cevâb geldi kim aleykümü’s-selâm ilüm şehrüm *didi* (v. 163-b).

“Hünkâr Ululığı *eyitdi* dile gel söylegil eyligüm *didi* Er Toğdı Alp *eyitdi* erenler şâhı hâlüm şöyle oldı hazretünden safâ-nazarın ve hayr du□ânuz almağa geldüm *didi*” (v. 166-a).

“ilerü vardı bir kimseye sordı *eyitdi* kardaş bu vilâyet ne vilâyetdür ve bu şehr ne şehrdür bana haber virün *didi* ol kimesne *eyitdi* bu vilâyet Hindûstân mülkidür ve bu şehre Şehr-i Dellî dirler *didi*” (v. 177-a).

“hâl nedir diye su□âl itdiler biz maksûda irdük Hazret-i Seyyidün bâtını bizi istikbâl itdi *didi* yâ biz görmedük *didiler*” (v. 192-b).

“Çün bu sözi âhir itdi Hünkâr / Sarı İsmâ□îl idüb efgân u zâr,

Dir ol güni görmeyüm kim Hazretün / Gide dünyadan yuyavuz meyyitün,

Dünyada eksüklügün her kim diler /Bağrı delünsün olursa dürr ü güher,

Kim sana erzânî görmeye hayât / Yire geçsün ger ola âb-ı hayât,

Kim seni lâyık göre gire yire / Gökde dahı olsa gün gire yire,

Böyle diyüb Sarı İsmâ□îl hemân / İtdi alkış Hacı Bektaş cenân,

Hacı Bektaş işidüb anun sözin / Kaldırub baş tutdı anadur yüzin,

Didi Sarı İsmâ□îl işit sözim / Has halîfemsün benüm iki gözüm” (v. 204-b, 205-a).

Sözlü kültürde var olan karşılıklı konuşma yazılı kültürde de karşımıza diyalog olarak çıkar. Yazılı kültürde konuşma, konuşma çizgisi ve tırnak işaretleriyle gösterilir/sağlanır. Yazma eserlerde henüz noktalama işaretleri gelişmediğinden dolayı diyalog "dedi, söyledi, eyitdi" gibi ifadelerle yazı içerinde aktarılmıştır. Eserde bu özellik düzyazı içerisinde "didi" ve "eyitdi" kelimeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Diyalog unsuru olan bu ifadeler *Velâyetnâme*'de hem durum belirtmek için, hem de sorulan soruya karşılık vermek için kullanılmıştır. Sözlü iletişimde karşılıklı konuşulurken "dedi, söyledi" gibi ifadelere gerek duyulmaz. Bu ifadeleri kullanmak, diyaloğu yazıya aktarırken konuşmayı yansıtmak için zorunlu olmuştur.

Sözlü icra esnasında anlatıdaki kahramanın iç konuşması anlatıcı tarafından seslendirilmektedir. Bu durum metinde karşımıza iç konuşma (iç diyalog) olarak çıkmaktadır. *Velâyetnâme*'de diyaloğun yanında iç diyaloglara da rastlanmaktadır. İç diyalog tekniği kahramanın kendi kendisiyle, karşısında birisi varmış gibi, konuşmasıdır. İç diyalogda cümle dizilişleri gramer kurallarına uyar (Tekin, 2014, s. 282).

acabâ bunlar ne kişilerdür bunun gibi remz göründi ben bu zamîrde iken… (v. 8-b).

hâtırlarından hutûr itdiler kim bunun gibi kuvvetlü er eger bu yirde karâr iderse bunda bizüm demimüz oynamaz didiler (v. 35-b, 36-a).

gönlinden eyitdi bu koyun böyle itdigü tehî degildür varısa işbu giden kimesne erenlerdendür ve evliyâu'llâhdandur bu koyuncuklar kadar aklum yokdur ben elin ayağına düşeyin ola kim bana himmet ve nazar safâ ider diyüp (v. 45-b).

fikrinden bu geçdi kim eyvâh bu niçe işdi kim ben işledüm bûstan diküldügi vaktın gördüm kavun bite şeksiz bu had velâyetle oldı imdi bunlar velâyet ehilleri ve kerâmet ıssıları azîzler imiş hayf itdüm anlarun gibi azîzlerün ellerin öpüp ayaklarına düşmedüm safâ-nazarların almadum diyüp hayli tahassür çekdi (v. 48-a).

her bölük kuş geldügince erenlerün remzi hatırına gelüp acaba bu kuşcağızlar bizüm yire uğradılar mı dirdi ağlardı (v. 62-b).

fikrinden bu geçdi kim bu işbu almayı tâze iken solmadın ol girçek erün nazarına iletebilsem didi (v. 116-a).

gönlünden eyitdi ben hod dimezsem bir kimse olsa bu reh-nümâlığı itse gel bıyığun ve tırnağun keselüm dise didi (v. 127-a).

Monlanun gönlinden geçdi kim Hazret-i Hünkâr her namâz vaktinde gâ'îb olurlar bilmezüz kim kancaru varurlar didi (v. 139-a).

Saru İsmâ□îl Pâdişâhun fikrinden bu geçdi kim acabâ şu atın dutduğum azîz ne kimesnedür hiç buncılayın nûrânî şekilli mergûb mahbûb saffetlü haşmetlü salâbetlü buna benzer kimesne gördigüm yokdur acabâ kim ki ne mekândan idi ki erenlerden ne maksûda geldi ki erenler ile ne sohbet ider ki erenlerün üzerine lâ-tekellüf girdi erenler katında eglendi bir görsem ve bilsem diyü bu fikirde iken (v. 173-a).

Güvenç gördi çün kim bu şehri ki ta□accüb itdi kendü kendüye eyitdi hiç ben bu vilâyetümüzde bu asl ulu şehristân gördügüm yok ve ne işitdüm aceb bu yir ne yir ki ve bu şehr ne şehr ki adına ne şehr dirler ola didi (v. 177-a).

Bir gün erenler nazarında otururken acabâ biz fakîre erenler ne yir yurt gösterür ki ve nereyi remz iderler ki ve biz dahı dem yum oynadavuz diyü fikrinden geçdi (v. 183-a).

Metinde iç diyaloglar "gönlinden eyitdi, fikrinden geçdi, gönlinden geçdi, kendü kendüye eyitdi, hatırına geldi" ifadeleriyle verilmiştir.

3.2.16 Soru ve Cevap

Diyaloglarda soru ve cevap yöntemi yer almaktadır. Bu yöntem sözlü kültür ortamında yaygın olarak kullanılmaktadır (Küçükbasmacı, 2019b). *Velâyetnâme'*de soru ve cevap yöntemi karşılıklı konuşma içinde karşımıza çıkmaktadır. Soru ifadeleri "ne, nedür, ne yirden, niçün, niye, nice, hani, kanı, kim, kimin, mi, su'âl eylemek, su□âl sormak" ifadeleriyle ve soru ekiyle sağlanmış, "didi", "eyitti"

eklenerek soru sorulduğu ifade edilmiştir. Cevap verildiğini ifade eden sözcükler ise “cevap verdi, eyitdi”dir.

“pes hâdim varup bu yigidün hâlinden *su’âl eyledi* eyitdi *ne* yigidsin ve *kimün* oğlusın adınuz *nedür* ve gelişinüz *ne yirdendür* didükde ol civân *cevâb virdi* ki seyâhat üzre bir yigidüm adım Aliyyü Mûsâyü’r-Rızâdur gelişüm Medînedendür aslum nebeviyyü âl-i Muhammed Mustafâyum didi” (v. 4-a).

“Hâcı Bektâş mübârek dehânın açup nutka gelüp eyitdi ki Hoca ol iki şekl-i nûrânî kişileri bilür *misin kimlerdür* didi ben *eyitdim* ayân eyle yâ Bektâş el-Horâsânî” (v. 8-b).

“İmâm eyitdi yâ ammumoğlı siz dahı *niye* ağlarsız Mûsâyü-‘s-Sânî *eyitdi* yâ İmâm uş ömrümden bunca zamân geçdi bir ferzendin yüzine görmedüm oğlum ve kızum olmadı” (v. 5-a).

“Zeyneb Hâtûn çün kim İbrâhimü’s-Sâninün ağladuğın cân u ciger tağladuğın gördi özi göyinüp eyitdi ciger kûşem Allâh ağlatmasın seni *ne içün* ağlarsun didi Sultân İbrâhim dahı şikâra gitdügin gelürken bir bunara uğrayup ol cemîle kıza âşık olduğın bir bir *haber virdi*” (v. 6-b).

“Horâsân erenleri eyitdiler bu hod bir tıfldur buna velâyet ve kerâmet *hanidür* didiler andan Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş El-Horâsânî Kaddessa’llâhu Sırrahu’l-azîz mübârek ağzın açup *eyitdi* ki ben ol sâkî-i kevser hazret-i şîr-i Rabbu’l-âlemîn ve zübde-i velâyet emîrü’l-mü minîn İmâmü’l-müttekîn Hazret-i Alî sırrıyum” (v. 12-a).

“Didi İlyâs *mıdur* özün yâ Hızır / *Kim* katuma gelüben oldun hazır,

Bunda kâfir korkısından her zamân / Kuş uçup kulan yürümez iy civân,

Söyle *nice* geldün aldın bendimi / Diye *kimsin* bi’llâh andu *mı*,

Çün adın bilmek diler ol nâm-dâr / Didi Adım HâcıBektâş Hünkâr,

Hâce Ahmed Yesevî baban senün / Gönderüpdür beni sana inanun,

Hakk inâyet itdi bunda gelmişem / Hem velâyet birle bendin almışam,

Çün ki bentden Hazretün oldı halâs / Tur atana var kavuş ayağa bas,

Böyle didi Hâcı Bektâş Hazreti" (v. 19-b).

"Hünkâr Ululığı ol erenlere eyitdi çille-i zenân *mı* yoksa çille-i merdân *mı* çekelüm dirsiz didi ol erenler *eyitdi* yâ Hünkâr çille-i zenân *nedür* ve çille-i merdân *nedür* didiler Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-âzîz *eyitdi* çille-i zenân oldur ki kırk gün bî-ekl ve bî-şurb mu□tekif ola zîrâ mümkindür ki bir karı dahı çıkrık dibinde öyle ide ve ammâ çille-i merdân oldur ki kırk gün mu□tekif ola her gün bir öküz yahnisin yiye su içmeye bevl-i hades dahı kendüden gelmeye didi" (v. 38-b).

"meclisdeki erenler Fâtıma Bacınun ol meclisde ol vechile selâm alup girü oturdugın gördiler *kimin* selâmın alursız diyü Fâtıma Bacıya *sû'âl itdiler* Fâtıma Bacı *eyitdi* Rûma bir er geleyorır siz erenlere selâm virdi anun selâmın aluruz didi ol erenler gine *eyitdi* didigünüz erün kendüsi *ne yirden* ve gelişi *ne yirdendür* didiler Fâtıma Bacı *eyitdi* kendüsi Horâsân erenlerindendür ammâ gelişi şimdi Beytul'llâh tarafındandur didi" (v. 40-a).

"Söz esnasında Hünkâr Ululığına gelişinüz *kandan kimün* nesisiz mürşidinüz *kim* meşrebinüz *kimden* nasîbinüz *kimdendür* didiler Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş El-Horâsânî Kaddessa'llâhu Sırrahu'l-azîz *eyitdi* gelişümüz Türkistân Horâsân erenlerinden aslum Nebevîyi âl-i Muhammedîyüm Seyyid Muhammed ki Sallallahu Ta'âlâ aleyhi ve's-sellem İbrâhimü's-Sâni dimekle meşhûrdur anun oğlıyum Seyyid Muhammed Mûsâyü's-Sâni İbrâhim-i Mücâb oğlıdur İbrâhim'ül-Mücâb İmâm Musâyı Kâzım oğlıdur mürşidüm ser-çeşme-i nevedo noh hezâr pîrân-ı Türkistân Sultân Hâce Ahmed Yesevîdür meşrebüm Muhammed Alîden nasîbüm Hüdâdandur didi" (v. 43-a).

“Azîz eyitdi iy azîz siz bize *ne* lâzım didünüz yâ bu *nedür* ki siz izhâr eyledinüz didi Hazret-i Hünkâr *eyitdi* Hakka giden Hakk uğrum Hakkıçün benüm bu remzden haberüm yokdur” (v. 49-b).

“karye halkınun birisine eyitdi eyligüm acabâ işbu köyde dervîş konukluğa bir yir var *mı* ola didi ol şahs *eyitdi* hey dervîş halka *ne* konuk kayusıdur ivânlar gelüp abes yire gavga ve galebe iderler didi” (v. 50-b).

“bir hâtun kişiye uğradı eyitdi eyligüm dervîşlere hîç yiyecek var *mı* didi eger varısa getüri vir ol dahı turun olanından getüreyin didi” (v. 51-a).

“İdris eyitdi *ne* katı belinledün kadıncık didi kadıncık *eyitdi* bâtın ilminden bir garâ’ib düş gördüm anunçün belinledüm ammâ gördügüm düşi takrîr ideyim ehl-i ilimsin onat ta’bîr it didi” (v. 54-a).

“Kadıncık eyitdi bu dîvâr bu hâl ile turur *mı* erenler şâhı *eyitdi* kıyâmete dek yıkılmaya didi” (v. 58-b).

“Nûre’d-dîn Hâce eyitdi Monla İdrîsün evinde olan dervîş siz *misiz* didi Hazret-i Hünkâr *eyitdi* belî bizüz ne buyurursız didi” (v. 60-a).

“eyitdi iş bu tırnağınuz *ne içün* kesmezsiz Hünkâr Ululığı *eyitdi* şâhin gıynaksız olmaz didi ya bu sebillerinüzi *niçün* kesmezsiz didi ve yine *eyitdi* şâhin çeleksüz olmaz didi” (v. 60-a).

“Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz eyitdi Sarı gönlümüz yemiş diler çık şu elma ağacından yemiş indür yiyelüm didi… Saru Hünkâr Ululığına eyitdi kış güni yir kar ağaçda yaprak yok dökilmiş yemiş *nice* indireyin didi Hazret-i Hünkâr *eyitdi* yok sen aşağıda tur Sarı ağaca ben çıkayın” (v. 67-a).

“pâdişâh köşkünde uyandı *nedür* bu gavga galebe didi ol Şeyhün sözi gerçek oldı ay dutuldı didiler” (v. 83-a).

“Kâvus Han eyitdi iy dînimüzün ulusı sen dahı bu dervîş sözine *ne* dirsin didi keşîş *eyitdi* bunun cevâbı hem âsândur hem müşkildür didi” (v. 84-b).

“erenlerden Hazret-i Hünkâra *su□âl itdiler* kim Horâsândan *ne vakt* gitdünüz didiler anlar *eyitdiler* dün tanlacuk gitdük didiler” (v. 117-a).

“Hazret-i Hünkârı göremedi *kanı* dervîş diyü sordı *eyitdiler* dervîşi *nidersin kanı* senünle ahdimüz dervîşe dürlü dürlü *su□âl sorayduk* ilm yüzinden bu kez *ne su□âl sordun ne* gördün” (v. 124-b).

“dânişmendleri cem idüp eyitdi ben girü remzin gördügüm eri görmege giderin *kankınuz* gelür benümle bile didi dânişmendler *eyitdi* iy Hâce koy şol olmaz işi *niçün* idersiz bir mübtedi kimesneye velî diyüp tururşız anda velâyet *n’eyler* didiler” (v. 129-b).

“ol gören danîşmende Monla eyitdi katırı yutmış *mı* yohsa katır turur *mı* didi danîşmend katırı yutmamış turur didi” (v. 132-a).

“Hazret-i Hünkâra ma□lûm oldı Monla Sa□îdüm *nedür* didi avucuna bakup mütehayyir oldun didi Sa□de’d-dîn *eyitdi* erenler şâhı ıbrığıla getürdükleri su kan olmış hiç bu âb-deste revâ olmaya didi Hazret-i Hünkâr olmaz Sa□îdüm didi” (v. 135-a).

“Hazret-i Hünkâr taşra çıkarken mübârek ayağıyla Monlanun yüzine basdı ilerü varup *kimdür* bu basduğum didi Saru İsmâ□îl Pâdişâh *eyitdi* Sa□îd kulınuzdur Pâdişâhum didi andan Hazret-i Hünkâr eyitdi bizüm Sa□îdümüz *midür* didi andan Saru İsmâ□îl Pâdişâh *eyitdi* Sa□îd kabûl oldun erenler sana bizüm lafzın eyledi didiler” (v. 138-a).

“Hazret-i Hünkar Monlaya eyitdi Sa□de’d-dîn altındağı *mısın* yohsa üstündeki *misin* didi Monla Sa□îd *eyitdi* üstündekiyüm didi” (v. 141-b).

“Halîfeler Sarı İsmâ□îl Pâdişâha *eyitdiler nice* vardınuz *ne* tiz geldinüz didiler Sarı İsmâ□îl Pâdişâh *eyitdi nice* tiz gelmedür üç gün üç gicedür erenlere bir yirde sohbet iderler” (v. 146-b, 147-a).

“Keşîş melefeyi eline aldı gördi kim yunmış eyitdi *niçün* erenlerün melefelerin erenlerün virdügi gibi bize getürmedün didi ol hâl eri *eyitdi* erenlerün teberrükin size kirli getürmesin revâ görmedüm didi” (v. 149-a).

“Kayseri begi bu haberi işidicek be-gâyet incindi eyitdi benüm gövdemün başı yok *mıdur* didi Hünkâr Ululığı eyitdi yarın göresin geleler başunı alalar didi (v. 154-a).

“Birisi eyitdi bu şehrün bigi *misiz* didi big dahı *eyitdi* belî bizüz *ne* buyurdınuz didi” (v. 155-b).

“Bir kimseye sordı eyitdi kardaş bu vilâyet *ne* vilâyetdür ve bu şehr *ne* şehrdür bana haber virün didi ol kimesne *eyitdi* bu vilâyet Hindûstân mülkidür ve bu şehre Şehr-i Delhî dirler didi” (v. 177-a).

“Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî Kaddesa’llâhu Sırrahu’l-azîz Güvenç Abdâla eyitdi hiç hikmet *n’idügin* bildün *mi* didi Güvenç *eyitdi* buyurun erenler şâhı didi” (v. 180-b).

“hâl *nedir* diye *su□âl itdiler* biz maksûda irdük Hazret-i Seyyidün bâtını bizi istikbâl itdi didi yâ biz görmedük didiler” (v. 192-b).

“İki bacu hâtun gecüp giderler Hâcim Sultân bunlara eyitdi *ne* yire gidersiz didi maksûdımuz vardur Seyyid Dergâhına gideruz didiler murâdınuz *nedür* didi anlar *eyitdi* oğlumuz olmaz ol dergâha ziyâret itmege isterüz tâ kim erenlerün yüzi suyına Hakk Ta□âlâ bize bir oğlan vire didiler” (v. 193-a).

Soru ve cevap sözlü icranın vazgeçilmez ögelerinden birisidir. Eserde diyaloglar içinde karşımıza çıkan soru ve cevaplar bir konu veya durum hakkında bilgi edinmek için sorulan soru ve bunlara alınan cevaplardan oluşmaktadır.

3.2.17 Efsaneler

Efsane; kısa, abartılı ve olağanüstü nesir anlatılardır. Efsanenin konuları, doğadaki oluşumlar ve insanlardır. Efsanelerin gerçek olduğuna inanılır. Efsanelerle menkıbeleri birbirinden ayıran şey menkıbelerin velilerin hayatlarını ve kerametlerini anlatması ile iki anlatının şekil, içerik ve yapı olarak birbirinden farklı olmasıdır (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2014).

Efsaneler sözlü kültüre ait ürünlerdir. Efsane kullanımı inandırıcılığı arttırmak adına önemlidir. Yazılı kültürde de efsaneler birçok metinde karşımıza çıkmışlardır. Örneğin *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nde efsane, kıssa gibi sözlü anlatılara yer vermektedir. Ekici (2012), Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi*'nde sözlü anlatıyı kendi yazılı anlatımının içine oturtmak suretiyle sözlü anlatıları kullanarak metnin inandırıcılığını artırmaya çalıştığını belirtmiştir. İnandırıcılığı arttırması adına yazılı metinlerde de efsanelere yer verilmiştir.

Velâyetnâme'de özellikle yer adları veya bölge insanına verilen adlar ile yaşanan bazı olaylarla ilgili efsanelere yer verilmişir.

Varak 10-a ve 10-b'de Hacı Bektaş Velî'nin Hünkâr adını alması anlatılmaktadır:

"Bektâş el-Horâsânî el götürüp du'â kıldı Şeyh Lokmân-ı Perende âmin didi el yüze sürüp secdeye vardı hemîn sâ'at mekteb-hâne orta yirinden mahbûb bunar çıktı mekteb-hânenün kapusına toğrı revân oldı çün Lokmân-ı Perende Hâcı BektâşVelîden bu velâyeti ve kerâmeti gördi sevinç ile yâ Hünkâr didi andan Bektaş Velînün adı Bektâş oldı" (v. 10-a, 10-b).

Varak 11-a ve 11-b'de Bektaş'ın "Hâcı" adını alışı açıklanmaktadır:

"Şeyh Lokmân-ı Perende Arafât Tağında vakfeye dururken yanında yoldaşlarına eyitdi bugün arefe günidür şimdi bizde bişi bişer didi Şeyh Lokmân-ı Perendenün kûh-ı Arafâtda yoldaşlarına öyle didügi Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velîya ma'lûm oldı meger ol zamân şeyhün evinde bişi bişerdi ehline eyitdi bir tepsiye bir nice bişi koyun beri viründidi pes imdi bir tepsiye bir nice bişi koyup eline sundılar tepsiyi

aldı fi'l-hâl Şeyh Perendeye sundı Şeyh Perende bu hâli göricek bildi ki hikmet nedür pes bişi yiyidiler tepsiyi pinhân eylediler tâ kim hacc erkânın tamâm idüp Hicâzdan dönüp Horâsâna yakîn geldiler tamâm Nişâbur halkı hâceye karşu vardılar hacc kutlu olsun diyüp Şeyh Perendenün mübârek elin öpüp mübârek-bâd didiler Hâce eyitdi Hâcı Bektâş durdiyü vardı Hünkâr Hâcı Bektâş Velînün mübârek elin öpüp ve bunun velâyetlerine bir bir haber virdi halk dahı cümlesi tahsîn eylediler andan adı Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî oldı" (v. 11-a, 11-b).

Varak 37-b'de "Hünkâriler" adlı kavimin bu adı nasıl aldığını anlatan efsaneye yer verilmiştir:

"Hünkâr Ululığı giderken bir ırmağa yakîn geldi ol ırmağun balıkçıları ol ırmağdan fi'l-cümle çıkup fasîh dille Hünkâr Ululığına selâm durup selâmlaşdılar esenleşdiler Hünkâr Ululığı anlara eyitdi sağ olun varun tesbîhinüzde olun ve dahı niçe acâ'ib ve garâ'ib rumûzlar gösterdi ol vilâyetin halkın kendüye muhibb eyledi şimdi ol kavme Hünkâriler dirler" (v. 37-b).

Varak 45-a'da Emre'nin "Taptuk" adını nasıl aldığı anlatılmıştır:

"Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî Kaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz elin açdı gördiler ki mübârek ayasınun ortasında bir latîf mübârek yeşil beni var vaktâ kim Emre Hazret-i Hünkârun avucında ol yeşil beni gördi Tapduk Hünkârum Tapduk Hünkârum didi üç 239esc andan sonra adı Tapduk Emre oldı kaldı" (v. 45-a).

Varak 57-a'da zemzem suyunun nasıl ortaya çıktığı anlatılmıştır:

"mağaranun önünde bir yiri mübârek barmağıyla dürtdi bir mahbûb su çıkdıkim şimdi ol suya zemzem suyıdirler" (v. 57-a).

Varak 120-b'de bir sülalenin adının efsanesine yer verilmiştir:

"bûstâncıya tırâş bi at itdiler tâc kisvet geyürdiler dervîş itdiler sürüp mekânına geldi şimdi Denizlü tevâbinde tekkesi ve makâmı ve nesli andadur Bûstâncı Babaoğulları dirler" (v. 120-b).

Sözlü kültüre ait ürün olan efsaneler, özellikle inandırıcılığı arttırmak için kullanılır. İnandırıcılığı arttırması adına yazılı metinlerde de efsanelere yer verilmiştir.

Eserde efsaneler, inandırıcılık ve delil gösterme özelliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yer adları, bölge insanına verilen adlar ve Hacı Bektaş Velî'ye karşı gelenlerin başına gelen olayların efsanesine yer verilmiştir. Eserde özellikle varak 49-b ile 106-a arasında birçok efsaneye yer verilmiştir. Sözlü icra ortamında bir tür olan efsanelere çok fazla yer veren *Velâyetnâme*, yazılı ve sözlü kültür ortamının birbiriyle olan ilişkisini sergilemesi bakımından önemli bir eserdir.

4. SONUÇ

Sözlü iletişim, insanlık tarihinin en eski iletişim biçimidir. Sözlü iletişim, zamanla sözlü kültür ortamını meydana getirmiştir. Bir kültür ortamının oluşabilmesi için belirli bir altyapı gerekmektedir. Sözlü iletişimde var olan ürünler sayesinde sözlü kültür ortamı oluşmuştur.

Zaman içerisinde çeşitli ihtiyaçlarla insanoğlu yazıyı keşfetmiştir. Yazıyla birlikte yazılı kültür ortamı meydana gelmiştir. Sözlü gelenekteki ürünler; kaydetme, unutulmayı önleme, gelecek nesillere aktarma gibi sebeplerle yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Bu iki kültür ortamı daima birbiriyle az ya da çok etkileşimde bulunmuştur. Yazının henüz yeni tanındığı dönemlerde bu geleneğin sınırları, kuralları tam olarak belirleşmediği için yazarlar sözlü gelenekten fazlaca yararlanmıştır. Henüz matbaanın icat edilmediği el yazması döneminde genellikle sözlü gelenekte bulunan anlatılar yazıya geçirilmiştir. Dolayısıyla el yazmalarında sözlü kültüre ait birçok özelliğe rastlanır. Fakat yazının gelişmesiyle ve matbaanın icadıyla birlikte bu etki azalmıştır.

Menakıpnameler, sözlü kültürde var olup velîler etrafında gelişen menkıbelerin toplanmasıyla oluşturulan eserlerdir. Bektaşîlikte menakıpname kelimesi yerine daha çok velayetname/vilayetname kelimesi kullanılmaktadır. Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve kerametlerini anlatan mekıbeler müridleri tarafından toplanarak bir araya getirilmiş, bunların yazıya geçirilmesiyle de "*Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*" ortaya çıkmıştır.

*Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'*ndeki sözlü kültür unsurları "dış özellikler" ve "sözlü icra özellikleri" olarak iki aşamada incelenmiştir. Dış özelliklerde sayfa düzeni, sayfa üzerine eklemeler, karalama ve yazım hataları, sözcüklerin yakın ve gelişigüzel yazılması, şekil ve işaretler, mürekkep farklılıkları, bölümler/başlıklar tespit edilmiştir. Sözlü icra özelliklerinde ise sözlü icra bağlamıyla ilgili kavramlar, sözlü icrada ayrıntı vermeme, sözlü icrada tekrar, kalıp ifadeler, ara söz, epitetler, atasözü ve deyim, besmele ve dua-beddua, yeminler, selamlaşma, nasihat ve tavsiye,

seslenme ve hitap diyalog, soru ve cevap, bağlaçlar, efsaneler ve sözlü kültür ortamları incelenmiştir.

Velâyetnâme yazılış itibarıyla düzenli bir metindir. Sayfalar düz yazı şeklinde yazılmıştır. Eserin manzum kısımları çeşitli nokta işaretleriyle belirtilmiştir. Sayfa kenarlarına ve satır aralarına eklemeler ve açıklamalar yapılmıştır. Eserde yanlış yazılan kelimelerin karalanması durumu söz konusudur. Karalamalar, karalama-düzeltme şeklinde ya da sadece karalama olarak karşımıza çıkmaktadır. İşaret olarak ise satır sonlarına ve beyit aralarına noktalar hâlinde şekiller konulmuştur. Yazım yanlışı yapılan yerlerde karalama yapılarak düzeltmelere gidilmiştir. Esere genel olarak bakıldığında sözcüklerin birbirine yakın yazıldığı fark edilir. Bu durum, yazının ilk dönemlerinde kendisini göstermektedir. *Velâyetnâme*'de satır sonlarında ve dize aralarında noktalar veya çeşitli şekiller kullanılmıştır. Manzum kısımlarda dizeler arasında nokta şeklinde işaretler kullanılmıştır. *Velâyetnâme*'de başlıklar dışında bazı kelimeler ve satırların kırmızıyla yazıldığı görülmektedir. Yazar, vurgulamak istediği yerleri kırmızıyla yazmıştır. *Velâyetnâme*'yi oluşturan menkıbeler başlıklar hâlinde ayrılmıştır.

Yazar sözlü kültürü ve yazılı kültürü iç içe kullanmıştır. Yazar "dinle, dinle sözim, rivayet budur anla, şerh idüben hem hikayet dinleye, bir rivayet budur dinleye / dinleyin nedür hikayet anlaya, söz budur söyledüm, işbu sözden var ümidüm, imdi bunı okuyanlar ve dinleyenler" gibi ifadelerle dinleyicilere hitap etmektedir. Aynı zamanda eserde yazılanlardan "söz" olarak bahsedilmektedir. Yazar bazen de yazılı kültürün etkisiyle "bu velâyetnâme de irdi ahire, ahir oldı bu kitab, bu Vilâyetnâme oldı temam, yazup tahrir eyledük, bu kitabı okuyanı yazanı rahmetünle yarlıgagil, imdi bunı okuyanlar ve dinleyenler" gibi ifadeler kullanmıştır. *Velâyetnâme*'de fazla ayrıntı verilmez. Olaylar aktarılırken çeşitli ifadelerle ayrıntı verilmeden geçiş yapılır. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde tekrarlara rastlanmaktadır. Bunlar ses, kelime ve cümle tekrarlarıdır. En çok kelime tekrarları, isim tekrarları (bu tekrarlarla durum vurgulanmıştır) ve birkaç yerde olayın tekrar anlatılması görülmektedir. Nesir kısmında ise dize sonlarındaki ses tekrarları karşımıza çıkmaktadır.

Eserde kalıp sözler gruplar hâlinde incelenmiştir. Bu gruplar; başlangıç/giriş kalıp sözleri, bağlayış/geçiş kalıp sözleri, benzer durumlarda kullanılan kalıp sözler, bitiş kalıp sözleri ve çeşitli kalıp sözlerdir. Bunlara ek olarak başlıklarda kullanılan kalıp ifadeler tespit edilmiştir. Sözlü kültür ortamına ait olan ara sözler *Velâyetnâme'*de de birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Ara sözler genellikle açıklayıcıdır ve geçişi bildirmektedir. Aynı zamanda Hacı Bektaş Velî'den bahsederken genellikle epitetler kullanılarak bahsedilmiştir. Eserde sadece birkaç atasözüne rastlanmamıştır. Atasözleri, kesin ve hüküm verici olduğu için metinde fazla kullanılmamış olabilir. Deyimler ise birçok yerde kullanılmıştır.

Velâyetnâme'de yer yer yazarın kendi duasına rastlanılmakla birlikte konusu itibarıyla velîlerin hayatından bahsedildiği için velîlerin kendisinin dua ettiğini belirten sözler ve kelimeler de kullanılmıştır. Eser ilk olarak "besmele" ile başlamaktadır. *Velâyetnâme*'de karşımıza dua, beddua, salâvat ve besmele çıkmaktadır. Bazı yerlerde yazarın kendisi, bazı yerlerde de Hacı Bektaş Velî dua-beddua etmektedir. Karşımıza en çok besmele, daha sonra dua ve beddua çıkmıştır. İnceleme sonucunda pek fazla kullanılmayan yeminlere sadece birkaç yerde rastlanmıştır. Bu yeminler "vallâh ve billâh" kelimeleriyle ifade edilmiştir. Selamlaşma ise "safa geldin, selâm olsun, es-selâmu aleyküm ve kere aleyküme's-selâm" gibi ifadelerle karşımıza çıkmıştır. Bu ifadelerin bağlamları genellikle iki kişinin karşılaşması ve ölen kişinin ruhuna selam gönderme olarak tespit edilmiştir. Konusu itibarıyla genel olarak Hacı Bektaş Velî'nin yolundan gitmeyi nasihat eden bir içeriğe sahip olan metinde yer yer yazarın kendisi de nasihate başvurmuştur. Doğrudan söylenmese de dolaylı yoldan iman etmeyenlerin başına neler gelebileceği nasihat tarzı bir anlatımla aktarılmıştır.

Eserde "yâ, hey, ey, iy" gibi seslenme ifdelerine rastlanmıştır. Bununla birlikte Hacı Bektaş Velî için kullanılan hitap şekilleri "erenler şahı, Kaddesa'llâhuSırrahu'l-azîz, kutb-ı âlem ve sultanım"dır. En çok "yâ, hey, ey, iy" gibi seslenme ifadeleri kullanılmıştır. Karşılıklı konuşma "didi ve eyitdi" şeklindedir. Kahramanların kendi kendine konuştuğu iç konuşma bölümleri de "fikrinden eyitdi, gönlinden geçdi" ifadeleriyle verilmiştir. Diyaloglar içindeki soru ve cevaplar bir konu veya durum hakkında bilgi edinmek için sorulan soru ve bunlara alınan cevaplardan

oluşmaktadır. Eserde en çok karşılaştığımız “ve” bağlacıdır. Bununla birlikte “ile” ve “ki” bağlacı da karşımıza çıkmaktadır. Bağlaç kullanımı *Velâyetnâme*’de oldukça fazladır. Genel olarak efsanevi özellik gösteren anlatıda yer adları veya bölge insanına verilen adların efsanesine yer verilmişir. Sözlü kültür ortamı olarak tekke, pınar kenarı, ev, saray, mescit, meclis ve çilehaneden bahsedilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada sözlü kültür ortamından derlenerek yazıya geçirilen *Velâyetnâme*’nin sözlü kültür ortamına ait birçok özelliği içerdiği tespit edilmiştir. Böylece sözlü ve yazılı kültür ortamlarının birbirine olan etkisi, bir örnek üzerinden, görülmeye çalışılmıştır.

Son yıllarda sözlü kültür ve yazılı kültür arasındaki etkileşim üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Çalışmamızın iki kültür ortamı arasındaki etkileşimi ortaya koyma açısından olası çalışmalara ışık tutabilmesi ve bu tarz çalışmaların artması temenni edilmektedir.

KAYNAKLAR

Açа, M., Ekici, M. ve Yılmaz, A. Müge (2014). Anonim halk edebiyatı. Oğuz, M. Öcal. (Ed.). *Türk halk edebiyatı el kitabı*, 145. Grafiker Yayınları.

Akarpınar, R. Bahar ve Arslan M. (2012). Tekke-tasavvuf edebiyatı. M. Öcal Oğuz (Ed.). *Türk halk edebiyatı el kitabı*, 345-398. Grafiker Yayınları.

Arvas, A. (2008). Kitab-ı Dedem Korkut poetikasının bazı sorunları üzerine (Boğaç Han hikâyesi örneği). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 3/2. 43-63.

Assmann, J. (1997). *Kültürel bellek - eski yüksek kültürlerde hazı, hatırlama ve politik kimlik.* (Çev. A. Tekin). Ayrıntı Yayınları.

Aydın, S. (2009). *Halk bilimi sözlü anlatımlar. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi. Ankara. 1-31.* https://www.kulturportali.gov.tr/mrepo/eKitap/eb-SozluAnlatimlar/ Erişim tarihi: 25.01.2021.

Banarlı, N. S. (1983). *Resimli türk edebiyatı tarihi 1*. Millî Eğitim Basımevi.

Başgöz, İ. (1998). Dede Korkut destanında epitetler. (Çev. N. Özdemir). *Millî Folklor Dergisi, 5/37, 23-35.*

Başgöz, İ. (2001). Sözlü anlatımda arasöz: Türk hikâye anlatıcılarının şahsi değerlendirmelerine ait bir durum incelemesi. (Çev. Metin Ekici). *Millî Folklor*, 50, 86-104.

Bekki, S. (2012). Türkiye'de epitetler üzerine yapılan çalışmalar ve Köroğlu'nun bir şiirinin tahlili. *Millî Folklor Dergisi*, 12/95, 202-214.

Biçer, B. (2006). Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş Velî'ye göre Anadolu'nun fethi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 38. 1-14.

Boratav, P. Naili (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.

Boratav, P.Naili. (2015). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. BilgeSu Yayıncılık.

Chartier, R. (1998). *Yeniden geçmiş- tarih-yazılı-kültür-toplum.* (Çev. L. Arslan). Dost Kitabevi.

Connerton, P. (2019). *Toplumlar nasıl anımsar?* (Çev. A. Şenel). Ayrıntı Yayınları.

Çiftçi, D. (2016). *Sözlü kültürden yazılı kültüre İslâm tarihçiliği*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Çobanoğlu, Ö. (1996). *Aşık tarzı şiir geleneği içinde destan türü monografisi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Çobanoğlu, Ö. (1998). Sözlü kompozisyon teorisi ve günümüz halkbilimi çalışmalarındaki yeri. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed). *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* (s. 138-170). Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü.* Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk dünyası epik destan geleneği.* Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. ve Çobanoğlu S. (2015). "Türk halk kültüründe konuşmalık türler bağlamında sözel nasihatler, dua ve beddualar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 4/7, 1-32.

Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş.* Akçağ Yayınları.

Duran, H. ve Gümüşoğlu, D. (2010). *Hünkâr Hacı Bektaş Velî velâyetnâmesi.* G. Aytaş (Ed.). Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi.

Duymaz, A. (2016). Sözün yazılaşması yazının sözleşmesi cönkler. *Millî Folklor*, 111, 27.

Ekici, M. (2012). Evliyâ Çelebi seyahatnâmesinde sözlü ve yazılı metin ilişkisi. Ö. Oğuz ve Y. Özay (Ed.). *Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları*, 27-36. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları.

Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.

Ellul, J. (1998). *Sözün düşüşü.* (Çev. H. Arslan). Paradigma Yayınları.

Eraslan, K. (1989). Ahmed Yesevî. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 2), 159-161. Türk Diyanet Vakfı. https://İslamansiklopedisi.org.tr/ahmed-yesevi Erişim tarihi: 10.01.2021.

Erdal, T. (2016). Cönklerde sözlü kültür etkisi. *Millî Folklor Dergisi*, 111. 52-65.

Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ersoy, R. (2004). Sözlü kültür ve sözlü tarih ilişkisi üzerine bazı görüşler. *Millî Folklor Dergisi*, 61, 102-110.

Erünsal, İ. E. (2007). Reddâde. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 34), 515. Türk Diyanet Vakfı.
https://İslamansiklopedisi.org.tr/reddade Erişim tarihi: 06.12.21

Gezer, S. (2015). *Sözlü kültürden yazılı kültüre Kur'an.* Ankara Okulu Yayınları.

Goody, J. (2011). *Yaban aklın evcilleştirilmesi.* (Çev. K. Değirmenci). Pinhan Yayınevi.

Goody, J. (2013). *Yazılı ve sözel arasındaki etkileşim okuryazarlık aile kültür ve devlet üzerine incelemeler.* (Çev. O. Bulut). Pinhan Yayınları.

Goody, J. (2018). *Mit, ritüel ve söz.* (Çev. D. Sezgi). Küre Yayınları.

Gökalp Alpaslan, G. (2002). *XIX. yüzyıl yazılı anlatılarında sözlü kültür etkileri.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2019). *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş'i Velî–vilâyet-nâme.* İnkılâp Kitabevi.

Gülerer, S. (2013). Türk kültüründe menâkıbnâmeler ve menâkıbnâme yazıcılığı. *Tarih Okulu Dergisi* (TOD) 6, XVI, 233-262.

Gülerer, S. ve Gülerer, N. (2018). Sözlü kültürden yazılı kültüre Saltıknâme. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 1/13. 304-307.

Gülerer, S. (2020). İkincil sözlü kültür ortamına geçiş bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Manzûm Vilâyetnâmesi. *Researcher: Social Science Studies.* Cilt 8, Sayı 2, 01-16.

Güzel, A. (1997). Hacı Bektaş Velî. *Kadri Eroğan Hacı Bektaş Velî armağanı.* Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, 23-31.

Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı.* Akçağ Yayınları.

İlhan, M. E. (2018). *Kültürel bellek sözlü kültürden yazılı kültüre hatırlama*. Doğu Batı Yayınları.

İşpirli. M. (2008). Sah. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 35), 490-491. Türk Diyanet Vakfı. https://islamansiklopedisi.org.tr/sah--rumuz Erişim tarihi: 06.12.21

Kalpaklı, M. (2010). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi ve Osmanlı kültürünün sözelliği / işitselliği. Ö. Oğuz ve Y. Özay (Ed.). *Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları*, 85-90. Ankara**:** UNESCO Türkiye Millî Komisyonu**.**

Kardaş, S. (2018). *Ali Nihanî'nin manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesi (İnceleme metin-sadeleştirme-dizin).* Grafiker Yayınları.

Kardaş, S. (2019). Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi üzerine bir bibliyografya denemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.12 Sayı: 65. (s.105-112).

Koçak, A. (2005). Sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına menkıbeler: Mehmed Emin Tokadî örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35, 273-284.

Kozan, A. (2013). Hacı Bektaş Veli'ye izafe edilen bir eser: Emanet-i Hazreti Pir. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 67, 15-38.

Köker, E. (2010). *Kitapta kurutulmuş çiçekler ya da sözlü kültür üzerine düşünmek.* Dipnot Yayınları.

Küçükbasmacı, G. (2009). *Sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçiş sürecinde Kastamonu halk anlatıları.* Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Küçükbasmacı, G. (2015). Selamlaşma sözleri açısından Manas Destanı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 10/8 Spring. 1677-1696.

Küçükbasmacı, G. (2019a). *Halvetî Armağan Efendi Divânı İlâhiyât inceleme-metin.* H Yayınları.

Küçükbasmacı, G. (2019b, Eylül 26-28). *Söz uçar yazı kalır: Yazılı bir metin olarak Kutadgu Bilig'de sözlü icra unsurları.* Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı'nda Sunulmuş Bildiri.

Küçükbasmacı, G. (2021). Ben bir kitap okudum kalem onu yazmadı": Söz ve yazı bağlamında Yûnus Emre Dîvânı'nda "okuma" *Millî Folklor Dergisi*, 17, 132, 51-62.

Küçükbasmacı, G. (2021). Velâyet-nâme-i Hünkâr Hâcı Bektâş Velî'de epitetler. Özdemir, Cafer. (Ed.). *Anadolu'nun üç ulu ereni: Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli ve Ahi Evran*, 221-245. Paradigma Akademi.

Mcluhan, M. (2020). *Gutenberg galaksisi tipografik insanın oluşumu.* (Çev. G. Çağalı Güven). Yapı Kredi Yayınları.

Ocak, A. Y. (1992). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler (Metodolojik bir yaklaşım).* Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ocak, A. Y. (1996). Hacı Bektâş-ı Velî. *İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 14), 455-458. Türk Diyanet Vakfı. https://İslamansiklopedisi.org.tr/hacibektas-i-velî Erişim tarihi: 10.01.2021.

Oğuz, M. Ö. (2003). Birincil sözlü kültür çağı ve Karac'oğlan şiiri. *Millî Folklor Dergisi*. 53. 31-38.

Ong, W. J. (2010). *Sözlü ve yazılı kültür sözün teknolojileşmesi* (Çev. S. Postacıoğlu Banon). Metis Yayınları.

Özay, Y. (2012). Hikâye anlatıcısı olarak Evliyâ Çelebi ve seyahatnâmesinin sözlü niteliği. Ö. Oğuz ve Y. Özay (Ed.). *Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları*, 123-130. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları.

Öztürk, N. (2012). Hacı Bektaş Velî'nin Hadîs-i Erbaîn adlı eseri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 64. 77-96.

Pehlivan, G. (2019). *Dede Korkut kitabında yapı, ideoloji ve yaratım - Dresden ve Vatikan nüshalarının mukayeseli bir incelemesi*. Ötüken Yayınları.

Postman, N. (2018). *Televizyon: öldüren eğlence- gösteri çağında kamusal söylem.* (Çev. O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2012). *Masal araştırmaları. Akçağ Yayınları.*

Sanders, B. (2017). *Öküzün a'sı - elektronik çağda yazılı kültürün çöküşü ve şiddetin yükselişi.* (Çev. Ş. Tahir). Ayrıntı Yayınları.

Şahin, H. (2004). Menâkıbnâme. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 29), 112-114. Türk Diyanet Vakfı. https://İslamansiklopedisi.org.tr/Menâkıbnâme Erişim tarihi: 10.01.2021

Şemseddin Sami (2014). *Kâmûs-ı Türkî.* İdeal Kültür Yayıncılık.

Tan, N. (2014). Atasözlerine ve deyimlere yansıyan Türk halk düşüncesi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. CVII s. 755, 134-136.

Tekin, M. (2014). *Roman sanatı-romanın unsurları*. Ötüken Neşriyat.

Tekin, Ş. (1993). *Eski Türklerde yazı, kâğıt, kitap ve kâğıt damgaları*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.

Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi sözlü tarih*. (Çev. Ş. Layıkel). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Topuzoğlu, T. R. (1997). Hâşiye. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 16), 419-422. Türk Diyanet Vakfı.
https://islamansiklopedisi.org.tr/hasiye Erişim tarihi 06.12.2021

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük 2 (1998). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (URL-1).
https://İslamansiklopedisi.org.tr/velayet--tasavvuf Erişim tarihi: 02.12.2020

Uludağ, S. (2013). Veli. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 43), 25-28. Türk Diyanet Vakfı.
https://İslamansiklopedisi.org.tr/velî--tasavvuf Erişim tarihi: 10.01.2021.

Üçüncü, K. (2004a). İrşâd ve tebliğe bağlı icrâ: Türk sözlü kültür geleneği bağlamında Türk tekke edebiyatı. *TÜBAR*, XVI-/Güz. 127- 141.

Üçüncü, K. (2004b). Sözlü kültür / tarih bağlamında edebî bir metin olarak Otman Baba Vilâyetnâmesi. *Bilig*. 28, Kış. 1-29.

Velâyetnâme nüsha web adresleri:
http://www.yazmalar.gov.tr/ ve https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list Erişim tarihleri: 04.10.2021.

Williams, R. (1993). *Kültür*. (Çev. S. Aydın). İmge Kitabevi.

Yavaş, Fatih (2006). *Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vilâyetnâmesi'ndeki İslâm öncesi ve İslâmî motiflerin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yıldırım, D. (1998). *Türk bitiği araştırma/inceleme yazıları*. Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (2000). Tarihî süreç içinde iletişim odakları, ağları ve işlevleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 10. 327-353.

Yıldırım, D. (2003). Hikâyeciliğimizde üçüncü yaratıcılık ortamı ve hikâyeci Eyyûbî-i Garib. *Türkbilig*, 2003/5: 134-142.

Yıldırım, N. (2021). Türkiye Türkçesi ağızlarında yemin ifadeleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021-31/3. 1149-1160.

Yılmaz, A., Akkuş, M. ve Öztürk, A. (2007). *Makâlât*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yücel Çetin, A. (2009). *Türk halk hikâyelerinde anlatıcı tipolojisi*. Ankara.